

**De zes-en-tagentig wonderbaere gezigten, ofte Rampspoedige
voorzeggingen van den verligten Jonas der agthiende eeuw
over het trotserende Nederlands Ninive, verrykt door zes-en-
tagentig schoone printverbeeldingen**

<https://hdl.handle.net/1874/40311>

See *Bandens*
DE ZES-EN-TAGENTIG
WONDERBAERE
GEZIGTEN
OFTE RAMPSPOEDIGE
VOORZEGGINGEN
VAN DEN

VERLIGTEN
JONAS
DER

AGTHIENDE EEUW
OVER HET

TROTSERENDE
NEDERLANDS

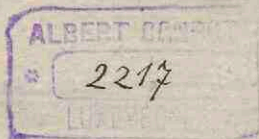
NINIVE

VERRYKT DOOR ZES-EN-TAGENTIG
SCHOONE PRINTVERBEELDINGEN.

EERSTEN DEEL.

GEDRUKT BUYTEN ENCHUYZEN,
En te Koop, By de voornaemste Boek-verkoopers
der 17 Nederlandfche Provincien.

INLEYDINGE

IK Jonas, gerekent onder de verligte der agthiende eeuw, gaen hier ontfouwen myne voorkomende geheymen, ofte wonderbaere Gezigten; niet alleen van het gene reeds is voorby gevloeden, oft van het gene tegenwoordig is; maer ook van het gene wel haest staet te geschieden, voor zoo veel ik uyt myne wonderbaere Gezigten kan besluyten: ik ben dan geen Godes Tolk ofte door Goddelyke geheymen voorzeggende; neen, voor dusdanigen geve ik my niet uyt; enkelyk spreke ik by gissinge, volgens den natuerelyken loop der zaeken, volgens de reden, volgens de behoorelykheyd en volgens de aenduydinge van myne wonderbaere Gezigten: nu houde ik my op in geschiedenis-verhaelingen, in staetkundige en ernstige zaeken; nu in verdigtzels, boertige aen-een-schaekelingen ende andere snakeryen: ik vermayne dat alle bezaedigde herffenen my met smaek zullen lezen, niet om myne schranderheyd; maer om dat ik den nagel dikwils op het hoofd zal slaegen, daer ik in tegendeel van de opregte Patriotten, partye-nemende ende laet-dunkende met versoeyinge zal beschouwt worden; ons dat vele duystere zin-greepen hun zullen voorkomen als ongereze Fleisen oft vermusten Hollandfchen Axel, om dat sy het fyn daer niet van zullen vatten, even als de Engelschen, die in den oorlog der jaeren zeventhien-honderd en in de veertig niet begrepen, dat de hooge slag-offers aen Mars ten hunnen halze besteed wierden.

I. WONDERBAER GEZIGT.

Interesse dividit fratres, sorores & quotquot vivunt homines
Balthazar Gracianus.

De happig eygen baet veroorzaekt alle kwaed,
En onder 't naesten bloed sy droeve tweedragt voed.

En *V*isscher stelde uyt syn net,
Om hier oft daer al wat te vangen;
Maer nouwlykx was het uytgezet,
Oft hy had meer en meer verlangen
Om visch te vangen hier oft daer,
't Zy wat dat hy heeft ondernomen,
Hy wierd in't g'heel geen visch gewaer;
Hy was te gaer het net ontkomen;
Wel hoe, zegt hy, als zinneloos;
Ik weet dat hier de visschen krielen:
Hy schoot in thoorn, vat heel boos
Een plons-stok, om hun te vernielen,
Oft wel te dryveu in syn vang;
Terwyl hy 't water kwam te moeren,
Zoo deed' hy hun voor dezen dwang

De dood oft kuyl van 't net beboeren ;
 De visschen deden hunne klagt ,
 Om dat hy hun dus kwam te plaegen :
 Gy hebt maer boozen raed betragt ,
 Zeyden sy , om ons nae te jaegen ;
 Gy stoord ons algemeyne rust
 Door uwen list en g'weld'nareyen ;
 Gy hebt een bloed vergietend lust
 En brengt ons al te saem in't leyen ;
 De eygen woon , die ons behoord ,
 Word door u valsche schelme treken
 Zoo zeer beroert ende gestoort ,
 Tot dat wy zyn in 't net geweken ;
 Dit water dat als zilver blonk ,
 Doet gy in een moerasch verkeerren ,
 Hier uyt van voords een ieder dronk ;
 Dus doet g'uw' dwinglandey vermeerren ;
 g'Ontrooft een anders eygendom
 En neemt bezit van onze panden ,
 Een ieder staet verbaest en stom
 Over zoo groote dwingelanden ;
 In troebel water is't goey vangst ,
 En als men bezig is met twisten ,
 Zoo vullen zeker zonder angst ,
 De dieven happig hunne kisten .

OM de bednydenisse van dit wonder Gezigt te ont-
 vouwen en behoefd geen groot ontwerp ; men zal
 hier oogblykelyk in opmerken den eersten vereenigden ,
 en dan den verdeylden stand , der zeventhien Provin-
 tien : deze waeren als de riviere , krielende van de vis-
 schen , overvloedende in rykdommen ende voorspoed ;
 den koop-handel wierd aldaer in zoo bloeyenden stand
 voort gezet , dat men nouwelykx het eynde wiest der
 rykdommen , die door den zelve syn in de Nederlanden
 ingevoert ; ver' van te moeten hooren , dat door dezen
 het geld wierd uyt het land getrokken , ende dat hier
 van af hong de verdolginge ende den ondergang van

zoo menigerley perſoonen , zoo van hoogen als leegen ſtaet : den koop-handel ; die zig aldus langduerigen tyd hadde voorſpoediglyk tot Brugge gegrondveſt , wierd eyndelyk door het muytſlagen der Vlamingen , zynde eenen der kragtigſte middels om een landſchap met ſynen ondergang te bedrygen , naer de Stad Antwerpen over gevoert ; hoe luyſterlyk ende hoe bloeyende den zelve aldaer geweest is , kan men by zig zelveſen genoegzaam opmerken , als men de aloude ſchriften doorblaedert : Antwerpen bevatte alſdan in zig over de honderd duyzend inwoonders , ende de oorsprongelyke ſchriften van het jaer 1568 betuygen ons , dat in dat jaer de ſchattinge der borgeren was in de eerſte wyke 6239. in de tweede 5929. In de derde 6124. In de vierde 6512. In de vyfde 5218. In de zefde 5810. In de zeventſte 9627. In de agtſte 6943. In de negenſte 7429. In de thiende 7529. In de elfſte 7234. In de twaelfſte 7164. In de derthiende 8248. Bedraegende deze menigte der borgeren 90106 perſoonen , buyten de gene de welke de kamers bewoonden ende gerekent wierden op 14988 perſoonen , te ſaemen uytmackende 105094 perſoonen , zonder hier by te rekenen de ſchippers , de welke in een ontalbaar getal hante ſchepen bewoonden ; buyten alle deze waeren'er in de voorſteden 50000 , de welke hunnen vrydom zoo binnen als buyten de Stad hadden ; immers men bevind , dat het getal der borgers ende der andere inwoonders van deze Stad , in de jaeren 1549 , 1556 , 1559 en 1591 te ſaemen uytbragt over de tweemaal honderd duyzend perſoonen : het was verwonderens weerdig om te beſchouwen alle de vremdelingen die tot deze roemrugte Stad kwamen gevloeden ; zoo uyt Duytſland , Engeland , Genua , Florentien , Milaan , als uyt andere volkeren ende wel voornaementlyk uyt Italien , Vrankryk ende Spagnien ; want uyt Spagnien alleen heeft men beſchouwt over de 300 ſtammen , alle magtige inwoonders dezer Stad : voor zoo groote menigte volkeren wierd tweemaal dags , 's noemens en 's avonds , de klokke getrokken , en men

zag op de bestemde plaetze, gezeyd de Borze, t'elkens meer dan 5000 koop-luyden verzaemelen; men heeft verscheide reyzen, niet eens maer zelfs menigmael, op de Rivier de Schelde over de twee duyzend en vyfhondert schepen beschouwt, ende dat sy aldan 6 a 7 weken lang moesten liggen, eer sy zig landwaerts konden wenden om ontladen te worden; ook was'er noyt dag verschenen oft men telde over de vyfhonderd aengekomene schepen, ofte daer vaerden'er zoo vele af met allerleye slag van komerschappen; men heeft zelfs beschouwt, dat'er op een getey vierhonderd schepen waeren aengekomen: noyt dag ging'er voorby, ofte daer kwamen over de tweehonderd zwaer gelaeden wagens aen, zonder die de welke uyt Duytsland, Oostenryk, Loreynen en Vrankryk kwamen, ende de welke wekelykx ten getalle van thien duyzend waeren; zonder gewag te maeken van de speelwagens, de welke wekelykx op vyfhonderd gerekent wierden: Guicciardinus rekende in synen tyd in Antwerpen geweest te zyn tweehonderd en twaelf, zoo groote als klyne straeten: daer wierd eene plaetze opgebouwd om de koop-luyden op te vergaederen, genaemt de Nieuwe-Borze, met twee thorens ende een uerwerk, zoo schoon ende bekwaem, dat tot den koop-handel des zelfs weerga zelden te vinden is, vry van wagens, peerden ende alle anderè beletzelen, met zeer schoone panden omringeld, in de welke niet enen pilaer te vinden is, die den eenen even gelykvormig is aen den anderen, maer alle verschillende; rondom aldan besloten met vier luysterlyke poorten: deze Borze is gestigt in het jaer 1531; dog alzooveerscheide personen eygentlyk niet en weten den oorsprong van den naem *Borze*, zoo moet men weten, dat als wanneer den koop-handel tot Brugge in volle bloeyinge was, een huys ofte vergaeder plaetze gebouwt is door de Adelyke Familie der Borzen, met de wapens van hunnen Stam daer boven, bestaende in dry Borzen, ende alzoove den koop-handel van Brugge door de muylslaegingen, als ik boven gezeyd heb,

naer Antwerpen is overgevoert, zoo wierd deze plaetse ook *Borze* genaemt.

Men heeft'er ook nog eenen trotzen bouw, genaemt het *Oofterfch-huys*, in het jaer 1364 opgeregt door de Anfeatfche Maetfchappeye, onder de befchikkinge van den vermaerden Bouw-maeft'er *Cornelius de Vrindt*, gezeyd *Floris*, dezen is lang 250 voet ende 200 voet breed, zynde gelegen by de Schelde tuffchen twee Vlieten om gemakkelyk de fchepen te ontladen, dezen Bouw heeft dry ftagien, beneden gediend hebbende voor Pak-huyzen ende boven, alwaer zyn 300 kamers, tot logeringe der Koop-luyden: dit fchoon gedenk-teeken, overig van de luyfterlykheyd dezer Stad, en diend niet meer tot gebruyk, federt dat den koop-handel alhier is verdwenen, op heden beleyd zynde met Keyzerlyke kryg-benden, veerdig om het zelve in fynen vorigen ftand wederom helpen op te beuren door hunne wapenen; dog de tegenwoordige tyds-gevallen in Antwerpen.... verminderen hier van zeer fterk de hoop: aldaer worden nog bewaerd eenige Muzicaele Inftrumenten van wonderbaere grootte, door welke de koop-luyden dezer natie, gaende nae de *Borze* en van daer wederkeerende, vergezeld wierden; fommige liefhebbers ondernomen hebbende de zelve te befpelen, hebben zulkx niet konnen ten uytvoer bringen, nogte die Inftrumenten konnen beftieren; welkers kaffen zoo groot zyn, dat de zelve door agt mannen moeft'en gedragen worden.

Dit fyn de overige blyk-teekens van den luyfter dezer Stad ende den welftand der Nederlanden; dezen bloeyenden ftat heeft op fyn luyfterlykfte geweest onder *Philippus den II*, maer *Carel den Stouten* zig daer naer meer met den kryg bemoeyende, als met fyne onderdaenen in den koop-handel te beveyligen en te behoeden, begon den zelve allengskens te verdooven en wel byzonderlyk door de agtervolgende oproerten ende fcheuringen: de zeven vereenigde Provintien fchudden af het Spaenfche Jok, beweerden hunne vryheid door
de

de wapenen, vergoten het bloed hun'er vrienden en mede-borgers, ende ontblootten het land van syne schatten, even als den Visscher de riviere van den visch: sy maekten hunnen buyt en rooveryen op een andermans grond ende zonder eygendom, de opper-heerschappelykhebbers waeren in oorlog met andere Mogentheden, alswanneer sy door hunne myneedige onderdaenen niet allcen verlaeten wierden, maer zelfs door de wapenen aengerand; tot op den dag van heden niet konnende aentoonen eene Merge Lands die hun in eygendom, anders als door geweld en myneedigheyd, toebehoorde; maer het is zoo; in troubel-water is het goed visschen, ende als de borgers maeken twisten, vullen de dieven hunne kisten: de visschen nu, die zig ten onregt beklagen over het in roeren stellen van hunnen grond eygendom, syn de Oostenryksche Nederlanden die zig betrouwende en steunende op de goedheyd ende regtmaetigheyd van hunnen verstandigen en verligten Vorst, Josephus den II., zig beroepen op de geleden ongeregtigheden ende smaedlykheyd, die hun en hunnen Gods-dienst ten allen tyde door die der vereenigde Provintien zyn aengedaen geweest: schept moet, myne mede-borgers, de wracke is nae by; ten sy dat het Nederlands *Ninivé* afstand doet van syne onregtveerdigheyd, ende zig schikt na de eysschen van syne Keyzerlyke Majesteit, het zal vergaen; het zal door de wapenen van den zegenpraelenden Adelaer ten onder gebragt worden, ende in be-teugelinge worden geleyd: hunne Hoog-mogende, de Heeren Staeten, hebben lang genoeg deze bedryginge beschouwt; want wie heeft oyt een ligting zoo haest voltallig geweten, als die, gedaen over ettelyke maenden door Vrankryk? als die, de welke in't kort geschied zyn door andere Mogentheden oft Staeten? en zegt my, wie heeft alle dit geld geschoten, als de Heeren Staeten: hun inzicht is goed, ende hunne doornuystheyd is bynae ongrondeerlyk; sy zetten onnoembaere Capitaelen uyt, om eenmael afgedankt zynde, hunne fondsen ende bestandigheyd onder vremde Mogenthe-

den te vinden om aldaer in hunnen zelven tryn te konnen leven van hunne inkomsten, ende om zoo te zeggen, zig vet te maeken tegen dien tyd, alswanneer de magere geen beurt meer zullen hebben om vet te worden: groot is de Staekunde!

II. WONDERBAER GEZIGT.

*Nemo sepius opprimitur quam qui nihil timet,
Velleius Patere.*

Die onbevreesft zig zelfs betrouwt,
Zig dikwils ook te spa berouwt.

Ziet deez' Hin ging voedzel zoeken
Tot haer eygen onderhoud,
Sy doorsnuffeld alle hoeken,
Op dat sy wat vinden zoud',
Naer dat sy had rond geloopen
En zig hier en daer gevoed,
Met dat sy vond op de hoopen,
Vond sy 't ey van een gebroed;
Sy verblyd in dit 't ontmoeten,
Nam het meé nae haeren nest;

Dog sy moest dit wel haest boeten ,
Want het heeft haer dood gevest :
d'Arme Hin had medelyden
Met dit gansch versukkeld ey ,
En sy kwam zig te verblyden
In't vergrooten van haer Rey ;
Wel dagt sy dit zal my wezen
Weer een jongskens meer tot troost ,
Als ik zien zal opgerezzen
Zoo een bygeraapte kroost ;
*k Zal het met mijn kinders voeden
En bezorgen t'allen tyd ;
*k Zal het voor onheyl behoeden
Tot dat het zig zelfs geleyd ;
Dit zal my zyn tot behaegen ,
Dat ik heb zoo grooten stam ,
Want het waeren harde slaegen ,
Dat 'er niets van voord en kwam ;
Sy begaf zig dan tot 't broeden ,
Bleef gestaedig op haer nest ,
Meynende haest op te voeden
Deze jongen op haer best ;
Maer eylaes ! sy was bedrogen ;
Als de jongskens vielen uyt ,
Nam 't Serpent zonder medoogen ,
Syne voester tot een buyt ;
d'Arme Hin moest het bezueren ,
Onbevreesst naekt haer de dood ,
Even als ons nae-gebueren ,
Bragten menig mensch in nood.

DEES tweede wonderbaer Gezigt zal ons de toepassing geven tot het vervolg der ellenden , in de welke de Oostenryksche Nederlanden vervallen zyn , sedert dat sy met dwarze oogen syn aanzien geweest door de gezwinde fortuyn ; men heeft hier voor gezien in eene enkele Stad den luyfter van de gansche Oostenryksche Nederlanden , die dan wel haest als een

rook tot de vereenigde Provintien is overgaen; die daer geen weynigeren luyfter heeft toegebracht, als voormaels in onze Staeten: sy zyn tegenwoordiglyk immers de fchat-kifte van gansch den wereld? In de vier wereld-gedeelten dryven sy hunnen koop-handel, ende alle Mogentheden, benoot zynde, weten hun te vinden ende gebruyk te maeken door zwaere ligtingen van die penningen; die al mede ten hunnen koste syn ingezamelt; ten hunnen koste, voor zoo veel als'er geene Mogentheyd gevonden word voor de welke sy zig konnen onschuldig kennen, van niets van het hunne te hebben overweldigt; dog van de rykdommen en pragt dezer Provintien zullen wy in het vervolg handelen, wy zullen nu voortgaen met den uytleg van ons tweede wonder Gezigt: de Hinne die verblyd het Serpente-ey opvat om dit uyt te broeyen, syn de Oostenryksche Nederlanden, die zig eertyds verheugden in het ontfangen der vremdelingen, tot vergrootinge van hunnen koop-handel; sy hebben dan, onder onnoemelyke andere vremdelingen, beschouwt in hunne Steden en Vlekken een merkweerdig getal Hollanders, Zeeuwen, Vriefschen en andere der 17 vereenigde Provintien, om hunne voordeelen daer te raepen ende hunnen koop-handel te dryven; deze beschermden sy even als hunne eygen kinders ofte inboorlingen, hun vergunnende zeer trotsse voorregten; maer de wangunst in deze volkeren meer en meer aengroeyende, zoo hebben sy zig eyn-delyk van de deze met geweld gescheyden, ende de beloofde getrouwigheyd aen hunnen Vorst gedaen, myn-eediglyk onderbroken; zoo als wy in het eerste wonderbaer Gezigt hebben aengehaelt: dit op een eynde was nog verdraegelyk, alhoewel het een onbetaemelyke zaeke was, dat men op voorwendzel van syne vryheyd te beweren, zonder reden de wapenen tegen synen opperheerschappely-hebber opvatte, ende zig als wederspan-nige kinderen van den zelve afscheyde; maer de grou-welstukken die sy kor sdaer naer begingen, niet alleen aen den opper-heerschappely-hebber; maer zelfs aen Godt

wederſpannig geworden zynde, door het omhelzen der blinde ketterey van Calvien; deze ſyn zoo groot en zoo menigvuldig, dat ſy met geene penne te beſchryven zyn: hier meetten de Ooſtenrykſche Nederlanden uyt als de Hinne, ſy hadden hun voorregten bezorgt, vrygewaert in den koop-handel, gekoeftert en gevoed in hunne Steden en Vlekken; het was hun niet genoeg van de zelve myneediglyk afgevallen te zyn, neen, ſy moeſten als het Serpent hunne deugd-doenders ombringen, hunne Landen en Gods-huizen verwoeſten ende meer diergelyke gruweldaeden begaen; ende alſoo dit een van de grootſte meesterſtukken is van het uytwerkzel hun'er goddeloosheyd, zoo zullen wy deze ſtoffe hier vry wat breeder moeten aenraeken, ende eene korte beſchryvinge van alle deze onheylen geven, zoo als wy deze getrouwelyk hebben by een geraept uyt de geloofweerdigſte ſchryvers.

Het is het algemeyn gevoelen van alle de Hiſtorieſchryvers, dat de Geuzen hunne aenſlagen eerſt begonſt hebben in Weſtvlaenderen, aen de kanten van Caſſel ende St. Omer: ontrent de dry honderd in getal hebben ſy, zegt Burgundus, tot deze goddeloosheyd den weg geopent ende gebaent.

Dit geſpuys dan gewapend met ſtokken, bylen, hammers, leerdere, touwen, en ander werk-getuyg, het welke bekwamer was om te breken, als om te veygen, weynige voorzien van roers, en rapieren, doorliepen, daegs voor de Hemelvaert van onze lieve Vrouwe eerſt eenige ſlegte ende mindere dorpen in de Caſſelrye van Caſſel, daer ſy de kapellen, kerken en kloofers, die ſy geſloten vonden, met geweld opengebrouken hebben, ende alle de beelden en ſchilderyen vernielden, de Autaeren ter aerden wierpen, ende al wat den Gods-dienſt was toegeeygend, wierd geſchonden, verſtroyd ende betrappeld; waer toe ſy van de Geuſche Predikanten ende Miniſters wierden aengeport, de welke hun volgende naer-riepen dat ſy kloekelyk zouden voordgaen, ende alle hunne kragten uytwer

ken tegen de afgoden der Papisten.

Van hier zyn sy geloopt naer Belle alwaer was een oude Priorye van de welke Carel den VI. eene Abdye hadde gemaekt, alwaer wierden geëert de H. gebeenten van den H. Antonius, tot welkers eere de Autaeren en de kerke vergierd waeren met vele schoone zilverwerken: hier vallen deze beeld-stormers in, jaegende de moniken uyt het klooster, misbruykende de kerkelyke ornamenten, steken de biblioteque in brand, eyndelyk alles vernielende ten gronde wat sy ontmoetende waeren. Het geld en zilver mede-draegende: voorders vertrokken sy naer Steegers, voorgaende hunne Predikanten, alwaer alles vernietigd hebbende zyn sy 's anderdaegs voordgetrokken naer de Abdye van Meessen by Ypre, en zoo voorders de Lye af naer Comene, Werwicke en Meenen, van hier hunnen cours nemende naer Ryffel, stortede sy aldaer hunne helfche furie uyt niet alleen op het klooster van Marquette, maer ook op de kerken van de dorpen daer sy passeerden; dan hunnen weg nemende naer Seclyn toe, alwaer de borgers in de wapenen waeren om hunne kerke te beschermen, waer van vele Geuzen gedood ende gevangen wierden.

Daer waeren nu op den tyd van dry dagen over de 400 kerken van deze beeld-stormers ofte geplunderd ofte verbrand, zoo dat de principaelste steden nog vry waeren van deze plunderinge en beeld-stormerye, waer naer sy opgetrokken zyn naer Ypre, ende aldaer vele moetwilligheyd bedreven hebbende, zoo in het scheuden der H. vaeten als andere ornamenten, zoo zyn sy naer alle moetwilligheden bedreven te hebben afgezakt naer de Stad van Antwerpen alwaer de beeld-stormerye dusdanig geweest is dat vele schryvers van gevoelen zyn dat de zelve noyt in geene Landen zoo vreed en is gezien geweest.

Het was nu den 18 van Augustus gelyk de Historie-schryvers schryven, den Zondag naer onze lieve Vrouwe Hemelvaert kermis, ende ommevang van Antwerpen, als men het beeld van de H. Moeder Gods Ma-

ria naer gewoonte met groote eerwaardigheyd ende eerbiedinge door de Stad hadde gedraegen, ende wierd naer den ommegang in den beuk van de Kerke gesteld, om aldaer van de godvrugtige Catholyken geeert te worden.

In deze gelegentheyd waeren de Geuze Ministers, naementlyk Herman Staykius, die de H. befydenisse tot hem genomen heeft en den welken ook de eerste Geuze Predicatie binnen Antwerpen in onze lieve Vrouwe Kerke gedaen heeft, waer op gevolgt is de beeld-stormerye, op de been, en stokten het vuer het welke daer naer de heele Stad door zig verspreyde; want zoo sy gehoort hadden dat sommige ten tyde van de processie zoo stout waeren dat sy de Alderheyligste Maegd ende Moeder Gods Maria, Mayken Timmermans noemden, hebben de voorzeyde Ministers zig ook vervoorderd te zeggen: dat men de afgoden niet alleen met 'er herten, maer ook met de lighaemen moest schouwen, en dat men dusdaenige afgoden, gelyk de beelden waeren moeste uytroeyen, om dat sy strekten tot verklyninge en misgatinge Gods.

Sommige rabauwen hier door gestyft zynde, komen naer den noen naer het Lof in de Kerke, en beginnen daer te lacchen en schimpen, in het voor-by-gaen wederom de Alderheyligste Maegd Maria te noemen Mayken Timmermans, ende het weerdig beeld met grove lasteringen te begroeten. De Priesters en de Catholyke wel ziende wat 'er geslaegen was, (ende niet zonder reden) vreezende het gene dat 'er gevolgt is, hebben het beeld ontrent den avond geweird uyt den beuk ende gestelt op syne gewoonelyke plaetze. Sommige meerdere jongers die van de Geuzen hier toe gehuerd waeren, spelende in de Kerke, ende ziende als dat het beeld verdraegen was, heeft een van hun gevraegt of dat Maeyken Timmermans vreesde, om dat sy zoo haest haer hadde vertrokken? By Godt zeyde hy, indien sy wilt roepen lang leven aen de Geuzen zoo dat het een-

ieder kan hooren, ik belove dat sy zal blyven staen op haere plaetze.

Terwylen de andere jongers ook hunne schimpingen uytbraekten, is 'er eenen geloopt by een oud wyf, de welke voor de Kerk-deure verkogt wasse keerskens om voor het beeld van de weerdige Moeder ontfteken te worden, en zeyde: dat sy vry haer kraem wel mogte opbreken, want dat voortaan haer neiring uyt was; hier door is deze vrouwe zoo gram geworden dat sy eenen ketel met vuer, die sy by haer hadde om licht te ontfeken, over het hoofd ende aenzigt van de jongers gelaegen heeft.

Daer-en-tusschen waeren 'er vele andere zoo buyten als binnen de Kerke bygekomen; den Mark-grave die niet verre van daer en wandelde gehoort hebbende, naementlyk het gekyf tusschen de vrouwe en den jongen, gaet regt de Kerke in met syne hellebaerdiers, en doet hun met drygementen als andersints altegaer ruymen die hy daer vind.

Dit gespuys hier door verbittert zynde, roepen een deel schippers by-een, en komen meest gewapend wederom naer de Kerke, beginnen daer Geuze Psalmen te zingen, ende roepen gezamentlyk, lang leven aen de Geuzen. Daer waeren ook jongers die met den bal speelden, ende met voeten langs den vloer klyne steentjen voord-schupten, andere wierpen sy door de Kerke, andere tegen de Autaeren. Onder andere was 'er eenen stoel-draeyer die op den Predik-stoel klom, met schimpagtige woorden ende grimmsen, den Predikant spelende, ende eenen bybel gevraegt hebbende, beriep hy alle de Catholyke Priesters tot een dispuet, waer uyt eene groote beroerte ende gewoel opstond in de Kerke; want sommige prezen hem, andere smeten hem stukken hout naer den kop, ende hy wierp-ze weder naer het hoofd van de omstaenders, zoo dat de moetwillgheyd ende geschreeuw in de Kerke zoo verre kwam als of het een merkt ofte straete hadde geweest; maer eenen Catholyken schipper die onder den hoop was, dit niet
lan-

langer konnende verdraegen, loopt met alle vleyd op den Predik-ftoel, vattende dezen draeyer tuffchen de armen (gelyk hy vroom en fterk was) fimeyt hem langs alle de trappen van den Predik-ftoel op de aerde, waer op den fchipper gelyk Strada zegt, met eenen kogel door fynen erm gefchoten wierd: ofte gelyk Brandt zegt met eenen poignaert gefteken, ende loopende gekwetft uyt de Kerke viel hy in de handen van den Mark-grave ende fyne dienaeren, maer ondervraegd zynde, wierd hy los gelaeten.

De gene die in de Kerke nog waeren, verftaen hebbende dat den Mark-grave met fyne dienaeren wederom aenkam, felden het al-te-mael op een loopen, ende alzoo wierd de Kerke gefloten, en voor dien avond was het fpel uyt.

Maer des anderdays ging het voor goet, want eenen grooten hoop met bedekte wapenen faemen gekomen zynde, naer het Lof in de Kerke, ende eenen grooten hoop blyvende buyten ftaen, beginnen wederom als vooren te roepen *vive les Geux*. De Borger-meefters gaen naer het Stad-huys om de gilden in de wapenen te doen komen, daer en-tuffchen dede den Mark-grave Jan van Immerfeel, met fyn dienaers fyu beffe om het grouw, het welk buyten de Kerk-deure ftond, te fcheyden, ende men dede alle de deuren fluyten behalven eene; maer door deze brak wederom eenen grooten hoop gefpuys de Kerke in, zoo dat den Mark-grave de Kerke verliet; zoo haeft en was hy niet weg, of het ging'er op zingen van Pfalmen met luyder keele, de Magiftraet komt met den Mark-grave wederom derwaerts geloo- pen maer fchrikkende den ontallyken hoop ende gedruys, dagten genoeg te doen te hebben, met het verzekeren van het Stad-huys, het welke ook gedreygt wierd; hier op sloten de Geuzen toe alle de deuren van de Kerke ende vielen met den avond aen het breken, fchenden en plunderen.

Het beeld van de H. Maegd ende Moeder Gods Maria, dat men twee dagen van te voren in den omme-

gang hadde gedraegen, moest eerst voor al aenhouden, de Kapelle alwaer het in stond, wierd overweldigd, het beeld wierd omverre gesmeten en veel moetwilligheyd aen bedreven, schreeuwende al wat 'er was *vive les Geux* daer naer viel men aen andere beelden ende tafereelen van Christus, syn'er Apostelen, ende andere Heyligen, sommige door-kerfden sy met hunne rapieren, ander kaptten-ze het hoofd af, andere trappelden-ze met de voeten, andere hingen sy een rapier tot spot aen zyde, ofte leyden-ze een pyke op den hals, en liepen daer tegen met speiren tot dat sy nedervielen, daer sy-ze dan uytlagten ende den spot medehielen, sy trekken het crucifix het welk boven het oxael stond met koorden van boven neder, en kaptten het met bylen in stukken, maer de kruyssen van de twee moordenaers lieten sy staen ongehinderd. Van hier vliegen sy op de Autaeren, en schenden daer kruyssen, kandelaers, kleederen en alle vergiersels die sy daer vinden, dan klimmen sy met leeders op de orgel, een oud schoon treffelyk stuk, en vernielen die geheel en gantsch met stokken en speiren; jae sloegen hunne goddelooze handen op het Tabernakel daer het Alderheyligste Sacrament bewaert wierd, ende de heylige Hostien gestroyd hebbende op de aerde uyt de Ciborie, trappelden sy de zelve onder hunne voeten, de Ciborie ende de geweyde Kelken schonken sy vol wyn die sy daer vonden tot gebruyk van de Missen, en dronken malkanderen toe. Sy smeerden hunne schoenen met het H. Olyffel. Sy braken ook het wapen des Konings ende die van de Ridders des Gulden-vlies, die in de choor rykelyk geschildert stonden. Dit alles geschiede met zulk een haeste, ende heftigheyd door niet meer als honderd menschen, dat sy een van de meeste en vermaerde Kerken van geheel Europa ontrent met zeventig Autaeren voorzien, ende vergiert op alle kanten met menigte groote ende konstige beelden, op vier neren tyds, zoo geschonden, geplundert, gebroken ende berooft hebben van alles, dat het nu niet meer en was als gelyk

een vervallen schuere, zoo dat de schaede die de beeldstormers daer deden op zoo weynigen tyk geweerdeerd wierd op vier honderd duyzend kroonen. Ende dit geschiede altemael in den nagt by het licht van de keersfen, die de hoeren en de vuyle slooven van de Antaeren hadden getrokken om de mans voor-te-ligten.

Op dien zelven nagt, ende met het zelve licht, ziedende nog van gramschap ende razernye, loopen sy als dulle menschen naer alle de Kerken en kloosters van de geheele Stad roepende langs de straeten met groot geschreeuw *vive les Geux*: eenen grooten hoop die voor de deuren van de Kerke van Onze Lieve Vrouwe gestaen hadde voegd zig by de overige, sy breken deuren en poorten over al open, schenden in de andere Kerken al wat sy ontmoeten, beklimmen alle de Kloosters zoo van mans als vrouwen, doorloopen de resters, kelders, kamers, sacristyen, rooven ende stelen, oft vernielen, verderven ende verstroyen al wat sy vinden. Vele Minderbroeders gekwetst zynde worden verjaegt, de Nonnekens onvoorzinds overrompelt, vlugten naer de huizen van hunne ouders, in-diër-voegen dat nog eer den dagenraet onstont alle de Kerken ende Kloosters van geheel Antwerpen geschonden waeren.

Daer was zulk een verslagentheyd onder de borgers, de geestelyke en de Magistraet zelve, dat niemand tegen dit gespuys zig derfde stellen oft spreken, nyt vreeze van meerder kwaed aen lyf oft goed.

Zoo zyn dan deze beeldstormers zonder eenigen wederstand, met het krikken van den dag buyten de Stad gelooopen daer sy in de Abdy van S. Bernaerts en andere geestelyke gestigten, rond-om de Stad insgelyks al wat hun in den weg ofie oogen was zoo van beelden, kruys- oft kappellekens vernielden.

Dan keeren sy by klaeren dage wederom in de Stad ende vallen op een nieuw niet alleen in O. L. Vrouwe, maer ook in alle de andere Kerken ende Kloosters om te schenden, mackende het Wit-zusters Klooster hunne vleesch-al, ook niet laetende de minste overblyfse-

len van beelden, Kerkelyke kleederen, ende andere meubelen ende vergierselen. In de Kloosters smeirden sy de boeken van de bibliotheque met boter en smecten de zelve alzo in het vuer, maer Burgundus zegt dat den Mark-grave met vele ieverige Catholyken, zoo deze sielen nu bezig waeren in de Kerke van Onze Lieve V. het is ten naergang gekomen, ende heeft'er een deel by den kop gevat ende doen ophangen: ende deze beeldstormerye heeft dry dagen geduert, niet zonder eene uytterste droefheyd der Catholyke borgers van Antwerpen. Zoo dat men bevonden heeft naer alle deze moetwilligheden der beeldstormers dit konstig jaerschrift het welk op die tyden in de latynsche taele gemaect wierd:

SANCTA TUA IBI CONCULCATA SUNT, ET CONTAMINATA.

Het welke beteekend: Uwe Heylige Plaetzen zyn vertreden ende ontheyligt. Daer naer is'er nog een ander gevolgt in het nederduyts:

DE GEUZEN HEBBEN DEN DUYVEL IN.

III. WONDERBAER GEZIGT.

Felix necessitas quæ salutem operatur. S. Bernardus.

Gelukkige noodwendigheyd,
Die baend den weg ter zaligheyd.

K Zag eermaels in mijn gedagten,
Een verwoesting als ontgeest,
In mijn slaepeloze nagten;
Ieder weerd' hem om het meest,
Kwam een schoone woon beschouwen,
Daer ik Grouw van volk in zag,
Daer men al kwam weg te douwen
Dat sy bragten voor den dag;
d'Een' met tafels en met stoelen,
d'Ander' sneed gordynen door,
Goud en zilver, in het woelen,
Bragt men aen elkand'ren voor;
Bussen, bekers, glazen, vaten
En al dat den kok aengaet,
Zag men van gering' soldaeten
Sleepen, draegen langs de straet:

44 *Den verligten Jonas*
Ziet den goeden Heer ter zeyden
Zag dit gansche spel wel aen ;
Maer om grooter kwaed te meyden ,
Moest hy't tegen dank toestaen ;
g'Heel bedrukt eu vol ellenden
Zag hy al deez' zaeken naer ,
En hy moest van kant zig wenden ,
Oft hy liep nog in gevaer
Van syn leven te verliezen ,
En dat zonder vrugt oft baet ;
Van twee kwaeden moest hy kiezen ,
Welk van twee hem best aenstaet ;
Dog hy kwam geduldig lyden
Zulken zwaer noodwendigheyd ,
Die hem naermaels tot verblyden
Baend' den weg ter zaligheyd.

DIt derde wonderbaer Gezigt zal ons dienen tot een vervolg der beschryvinge van de grouwel- daeden der Geuzen geplogen binnen de Nederlanden : het ontblooten en berooven van dien trotschen bouw , het weg draegen van goud , van zilver , buffen , vaten , kokx-gereedschappen en diergelyken meerderen huys- raed , duyden ons in het algemeyn hunne verdere ver- woedheyd , die sy hebben in't werk gesteld tegen den waeren Gods-dienst , plunderende en beroovende de Ker- ken van hunne Zalf-buffen daer het H. Olyffel in ruste , van hunne geweyde vaeten ; de voorgordyn ofte de Ta- bernakels , daer het Alderheyligste Sacrament des Autaers was in berustende , ten midden doorkappende ; de Kloof- ters en Geestelyke Huyzen ontblootende van hunne meubelen ende dagelykx gerief , het welk zoo de Magif- traeten der Steden ; als de Oversten der Kloosters ende vergaeder-plaetze , met bedrukte oogen moesten zonder tegen spreken aenschouwen ; niet alleen om nog veel erger kwaed te voorkomen ; maer zelfs ook om hun leven te behouden ende dat van hunne mede-broeders , ende niet tegenstaende sy dit al door de vingeren zagen

ende hun gewilliglyk lieten geworden, zoo strekte zig dog somwylen hunne goddeloosheyd zoo verre uyt dat sy zig niet ontzagen de geestelyke als de honden te vermoorden en op de straeten te worpen; dog dit was voor deze agtbaere lieden eene gelukkige noodwendigheyd, die baend den weg ter zaligheyd, zoo als wy in het volgende wonderbaer Gezigt zullen aentoonen lact ons dan nu wederom voordgaen met onze voorgaende beschryvinge, zeer wel deze volgende toegepast wordende op dit ons derde wonderbaer Gezigt.

Om nu met regt te toonen wie de Beld-stormerye hier in onze Stad Antwerpen aengestokt heeft, blykt niet alleen uyt de Catholyke Schryvers, maer zelfs zoo uyt de Calvinistsche als andere gereformeerde Auteurs: want eenpaerelyk komen sy over een, dat den eersten zouds geweest hebben, den Geusen Predikant Herman Modet, (ofte gelyk hem andere noemen Stuycktus) want den zelve is dags naer de Beld-stormerye van Antwerpen tegen het gebod van de Magistraet op den Predik-stoel van O. L. V. Kerk geklommen ontrent s'morgens ten agt uren, en terwylen hy bezig is met Prediken, is den Pensionaris Weefenbeeck met den Predikant Jan Tassin in de Kerk gekomen, sy dringen beyde door het volk, den Pensionaris bleef beneden den stoel staen, Tassin klom op den Predik-stoel neffens Modet, en zeyde aen den Predikant het gebod van wegens de Magistraet om de Predikatie te staeken; maer Modet en wilde dat niet doen, zeggende, dat hy maer een kort vermaen zouds doen, het welk zonder eynde duerde.

Naer noen ten twee uren dede hy het zelve, ende niet tegenstaende dat de Magistraet wagt hadde gesteld aen alle de Kerk-deuren hy dringde nogtans door met het volk, en vaerde voords met Prediken.

Tusschen al dit schenden en breken, zoo van Kerken, Beelden als andersints, heeft de regtveerdigheyd Gods willen toonen op verscheyde plaetzen, met verscheyde straffen ende miraekelen, hoe zeer dit goddeloos werk hem mishaege; want men bevind hoe dat

in het Jaer 1566. den 22. Augusti alhier in het Klooster der Clariffen eenen zekeren Geusen Minister, eenen van de meeste belhamers van de Beld-formerye, was gekomen om te Prediken. De Religieuzen hem ziende, vielen plat op haere acnzigten, door last van haere Overste, om hun Gebed te storten tot Godt en bleven zoo liggen: waer door den Minister zoo verbaest heeft gestaen, dat hy is stom geworden, en zoo de geuse omstaenders hem praemden twee à drymael dat hy zoude beginnen te Prediken en heeft hy niet gekoft ende alzoo is hy het Klooster uytgegaen.

Hier naer hebben sy het vuer gesteken in het Klooster der Minder-broeders, het gene geschiede op deze maniere: als P. Henricus Pipinus op den eersten Zondag in den Vasten, ten dry uren naer noon, verkondigde op den Predik-stoel dat hy dagelykx in syne Kerke ten tyde van den Vasten s'morgens zoude Prediken, hadden de Geusen onder het dak van de Choor daer den thoren op steunde, behendelyk vuer gestokt, op dat het op een zekere ure tot den trap van den thoren zoude komen, om alzoo te beletten het blussen des brands, sy hebben ook vuur in sommige Cellen geworpen, daer is dan verbrand de Choor met de Biblioteque, en twee zyden van den Dormter. Onder dit hebben de Kettiers nog eene guychelrye aangeregt; want sy hebben nyt het Oosters-huys daer de maelyd voor veele koop-luyden gereed gemaekt wierd, genomen de gebraedene schouders van het spit, ende daer mede naer het Klooster geloopen, toonende dit aen het omstaende volk, als oft de Minder-broeders vleesch aen in den Vasten.

Naer alle deze beroerten ende Kerk-schenderyen binnen onze Stad van Antwerpen zoo zyn in het jaer 1578 wederom nieuwe opgestaen, want naer dat den Prince van Oragnien de Magistraet van Antwerpen hadde verandert, ende in de plaetze van de Catholyken eenen hoop Geuzen gestelt hadde, zeggende dat de Catholyken niet te betrouwen en waeren, voorwaer eenen grooten

ten lof voor de Catholyken dat sy hunnen Koning getrouw bleven, en dat de wederspannige hun niet en betrouwden: voords deden sy deze geboden aen de geestlyken aenzeggen: Ten 1 dat sy 's nagts niet en zouden de klokken luyden. Ten 2 verbiedende de gewoonelyke aelmoessen aen de biddende Ordens te doen. Ten 3 dat sy de deuren ende poorten zouden toemetzen uytgenomen eene. Ten 4 dat de religieuzen moesten draegen hunne gewoonelyke kleederen, en hun hair oft baerd niet moesten laeten groeyen. Ten 5 dat geene religieuzen uyt de Stad zouden gaen om op de dorpen te prediken, dat sy niemant in hun Kloosters zouden verbergen, nog niemant en zouden aenveerden ofte kleeden.

Hier naer vond hy eenen eed die hy aen de priesters en religieuzen voorhiel, sommige deden hem, andere niet, men bragt hem by den Guardiaen van de Minderbroeders, doen ter tyd P. Petrus Montius, maer den zelveu zeyde en schreef dat hy, nog syne religieuzen dezen noyt en zouden onderteekenen, maer dat sy Godt zouden bidden dat het hem geliefd het Land vrede te verleenen, Antwerpen standvastigheyd in het Catholyk Geloove, met de uytroyinge der Ketteryen, welk schrift de religieuzen van hunnen Guardiaen gedaen eenpaeriglyk hebben goed-gekeurt.

Van hier gaen sy naer de P. Jesuiten die sy met schoone ende smeekende woorden aenvielen, zeggende: dat sy den eed zouden doen, gelyk al reeds alle de andere religieuzen gedaen hadde, maer de Jesuiten zeyden dat sy zulks niet en mogten doen, vermits het was tegeen hunnen regel en instellinge, zig te bemoeyen met zaeken van eene geheele gemeynte. Men spotte daer mede, ende men drygde hun dat sy zouden gehouden worden voor vyanden van de algemeyne ruste van het Vaderland. Maer het was te vergeefs, want die van de Societeyt bleven even kloek en standvastig in den voorgenoemden eed te verwerpen.

Eenige dagen daer naer (te weten) twee dagen voor Sinxen komt den Abt van Maroille, de Heeren de Wi-

lerval ende Fraymont wederom naer het Collegie en zeyden, by zoo verre die van de Societeyt den eed weygerden te doen, dat fy de Stad moesten ruymen maer fy bleven even standvastig in het weygeren, waer op de gedeputeerde wederom vertrokken.

Eyndelyk heeft den Baron de Heze op hem genomen de zaeke uyt-te-voeren door den Provinciael zelve, P. Balduinus ab Angelis, die toen t'Antwerpen was, maer 't was al om niet, want hy kreeg de zelve antwoord als de voorgaende.

De Kettters berstende van spyt tegens de Jesuiten, kwaemen op Sinxen avond met vele soldaeten naer het Collegie, bezetten het zelve, en hielen in de voorzaele de wagt, men sloot de Kerk-deure toe, men liet daer niemant in, ook zelfs niet eenen student, want Meerbeek zegt (die doen ook eenen van de studenten was) dat de wagt zeyde: Jongers gaet henen naer huys, gy zyt geleert genoeg, laet de Jesuiten rusten.

's Anderdags wezende het Hoogteyd van Sinxen bleef de Kerke gesloten tot den 9 ueren alswanneer eenen Borger-meeftter die men voor Catholyk hield de zelve dede openen, en alzoo wierd daer den Goddelyken Dienst verrigt. De Calvinisten dit niet konnende verdraegen, vallen met eene groote razernye in de Kerke breken dry deuren open van het Collegie tot dat fy kwaemen in een kamer daer eenige Jesuiten saemen waeren biddende en bevelende hun aen Godt om een goede dood te onderstaen, De Calvinisten loften dry à vier roers op han, maer niemant en wierd geraekt, hier op nog meerder gespuys bykomende, riepen; dat de Jesuiten uyt de Stad zouden vertrukken, oft dat fy altemael zouden gedood worden.

Terwylen de Paters met voeten en vuyften gestooten, en de vuer-roers op de borst gestelt wierden, wierd P. Andreas Boccatus indagtig dat het Alderheyligste Sacrament in een zilvere Ciborie nog stond op den hoogen Altaer, onverzaefdelyk met eenen kloeken en heyligen iver daer naer toe gaende, ende syn knien

buiggende voor het Alderheyligste Sacrament draegde hy de Ciborie door het midden van dry-honderd gewapende Calvinisten die met hunnen Kapiteyn in de Kerk stonden, meest met bloote rapieren; naer het Collegie, zonder dat eenen Calvinist het zelve belette, ofte hem aensprak.

Het was nu twaelf ueren geslagen als de Kettters aen de Paters, die veerthien in 't getal waeren beloften dat sy zouden in 't spreek-huys wagten tot dat de straeten bezet waeren daer sy moesten passeren; het welk gedaen zynde wierden sy twee en twee nog nugteren zynde uyt het Collegie geleyd naer het Bierhoofd, alwaer sy moesten blyven tot dat hunne paspoorten gereet waeren, tusschen welken tyd sy vele versmaetheyd moesten lyden van de Hollandsehe en Zeeuwsehe Schippers, den eenen hun drygende over boord te worpen, den anderen zeggende hun naer Vlissingen te voeren. Alles nu veerdig zynde zyn sy vertrokken naer Mechelen met twaelf soldaeten, altemael booze Kettters die hun op den weg alle spyt en leet aendeden, doorzoekende ook hunne kleederen, oft sy eenig geld by hun hadden, maer sy en kosten noggelt, jae zelfs de zilvere Ciborie die P. Boccatus by hem hadde niet vinden.

's Anderdags geheel vroeg kwaemen sy tot Mechelen aen, alwaer sy gestelt wierden in een herberge, daer sy allegaeder gezet wierden in een klyn en benouwd kamerken, tot dat 's avonds tot hun is gekomen den Heere van Merode met eenen van de Borger-meesters, eenen Kapiteyn, en den Pensionaris, die hun liet zien eenen brief van den Heere van Bours Gouverneur van Mechelen die toen tot Antwerpen was, om hun te stellen in vryheyd, maer zonder paspoort oft convoy, dog dit was hun stellen in openbaer perykel des doods, want het was zeker dat 'er meer als zeventig Calvinisten lagen op den weg van Loven, om op hun te passen en hun allegaeder te vermooren, dog Godt heeft het anders voorzien, want daer is door eenige goede Catholyke van Antwerpen zoo veel te wege gebracht dat

den Arts hertog Matthias hun een convoy heeft toegestaen tot half wegen Loven, en men schreef aen den Heere van Ruysbroeck Gouverneur van Loven dat hy hun een detachement volk zoude tegen-zenden, om hun tot Loven te transporteren, hier op de Jesuiten tydinge verwagende, kwaemen de Minderbroeders op woensdag naer Sinxen ook tot Mechelen, in de zelve herberge, zynde op de zelve maniere gelyk de Jesuiten twee dagen te voren uyt Antwerpen geleyd, ende te saemen op den zelven dag met een convoy van veertig ruyters en zoo veel voet-knegten verrokken op vyf wagens uyt Mechelen, half wegen kwam hun eenen trompetter met vier-honderd ruyters en voet-knegten van Loven te gemoet, die deze kloeke Religieuzen, voorsenders van het Catholyk Geloof, met groote blydschap tot aen de poorten van Loven geleyde, daer sy van den Gouverneur met groote vrengden wierden ontmoet ende ontfangen. Ende zoo hebben sy ook alle andere Geestelykheyd tegen dezen eed srydende de Stad doen uytgaen.

De Ketters die nu by naer over al, maer naementlyk tot Antwerpen door het styven van den Prince van Oragnien, alle de Heeren van het Magistraet waeren boven het hoofd gewasschen, nemen eenige Kerken in op hunne autoriteyt om daer hun venyn te sroyen: de Calvinisten predikten in de Kerke van de Societeyt, van de Minderbroeders, tot S. Andries en tot S. Jacobs. De Lutheraenen in een deel van S. Joris Kerke, in de Facons Kerke, ende in de Schuere van S. Michiels Klooster, allegaeder van wat Secte dat sy waeren predikten sy tegen de misbryken (zoo sy die noemden) van de Roomsche Catholyke Kerke.

Tusschen alle deze heylig-schenderyen, en beeld-stormeryen, zoo van Kerken, Kloosters als andersints, hebben deze woedende beeld-stormers nog verbrand den pant en bibliotheque der Abdye van S. Salvator (anders genaemt Peeter Pot) alwaer sy naer allen moetwil bedreven te hebben, alles hebben vernietigt ende ge-

plunderd , vernielende alzoo alles wat tot gieraet ende vergeringe der Gods-dienst dienen konde.

Deze en meer andere vervolgingen der Catholyke van de Calvinisten en andere sectarissen heeft nog eenige jaeren geduert , zool in moettwilligheyd als moorden der Geestelyke ; want onder andere hebben sy den Eerw. P. Antoninus Timmerman Predikheer op den 28 April van het jaer 1582 op de Melk-merkt het Hoofd afgehouden , welk Hoofd tegenwoordig nog is berustende in den Pand van Eerw : PP. Predikheeren met dit by-schrift

Caput Venerabilis P. Antonini Timmerman in foro Ladæo ab Hæreticis interempti obiit 28 Aprilis 1582.

Welk luyd in onze Nederduytsche Tael

Dit is het Hoofd van den Weerdigen P. Antoninus Timmerman , den welken op de Melk-merkt van de Ketters vermoort is , stierf 1582 den 28 April.

In het jaer 1592 is den Eerw ; P. Guilielmus Leonius , den welken als eersten Missionaris is gezonden geweest nae Holland , zynde eenen Priester der Societeit Jesu , nauwelykx buyten Antwerpen gekomen geweest , ofte viel in de handen van cenen hoop Struyk-roovers , de welke hem bonden aen den steert van een peerd , ende hem alzoo voord-trekkende door onbekende wegen en kanten , om hem alzoo zonder perykel te kunnen plunderen , ende naer hem ontroofd te hebben van alles , ende hem veele tormenten aengedaen te hebben , hebben sy hem over dood laeten liggen. Als mede hebben sy in die tyden buyten St. Joris Poort in een Dorp genaemt Berchem den Pastoor op eenen nacht vermoord. Meerdere andere moettwilligheyd ende ongeregeltheden hebben sy bedreven zool aen geestelyke als andere tot dat den Almogenden Godt syn genadelijke Oogen geliefde neder te slagen , om alzoo ons verzugtende Nederland , maer voornamentlyk onse Stad Antwerpen opgekropt van Beldformers en Heyligschenders , te verlossen , het gene den Almogenden Godt door syne genaede geliefd tot dezen tyde te bewaeren voor voor-

dere Heyligchenderyen , waer over wy hem zyn dankende , en hem biddende dat hy het ons altyd duerende beliefd te verjonnen.

IV. WONDERBAER GEZIGT

Seducit dæmon velatâ facie. J. Crasset.

Wanneer den duyvel ons verleyd ,
Hy door vermomde schoonheyd vleyd.

K Zag verbaest als opgetoogen
Eenen duyvel voor my staen ,
Hy kwam my in schyn voor d'oogen
Als een dwerg oft eenen naen ;
Opgepronkt met schoon cieraeden
Rondom syne gansche huyd ,
*k Dagt 't is als een masquarade ,
Wel dit is een viezen guyt !
*k Zag een ieder tot hem vlieden
Om hem gunst en eer te bien ,
*k Dagt wel wat mag dit bedieden ,
*k Zag den vos zelfs van hem vliên ;
*k Zag dan beesten henen vlugten ,

Uyt benouwtheyd voor dit dier ,
 En de menschen zonder dugten
 Maekten al met hem plaister:
 Stomme beesten zonder zeden
 Keerden van dit monster af ,
 En den mensch begaest met reden
 Eerd' hem als een Konings staf:
 Hy wiest zig zoo te vermommen
 Om hun 't hebben tot syn dwang ,
 Dat de reden moest verstommen
 Over zoo eenn' boozen gang ;
 Hy wiest, wolf, in schaepse kleeren ,
 Hun te trekken van de deugd,
 En de ondeugd voort te leeren,
 Daer gansch d'hel zig in verheugt,
 Reed'loosheyd die komt hem schouwen ,
 Menschen eeren hem voor Godt,
 Wie zal zig dan nog betrouwen
 Op de wereld dol en zot?
 Sy geport door syne leeren
 Vallen in hun dwaesheyd aen ,
 Om gezalfden te onteeren,
 En voor 't Autaer dood te slaen ,
 Zoo dat men met regt mag zeggen:
 Als de booze duyvel vleyd ,
 Dat hy 't prompt weet voor te leggen,
 Aen de woed der god'loosheyd.

IN ons eerste wonderbaer Gezigt hebben wy gezien
 de myneedigheyd der vereenigde Provintien; in ons
 tweede eenen goddeloozen handel die met alle reden
 vreed mag gezeyd worden; in ons derde nog veel vree-
 der voor het oog gebragt, ende nu in ons vierde word-
 den zelve op het aldervreedsten voltrokken. *Sanda tua*
domine, conculcarunt pedibus, & undos tuos poenis inau-
ditis nece affecerunt. S. Irii. Sy hebben het Heylig
 & Heere, met de voeten vertrappeld, ende uwe gezalfde
 hebben sy door ongehoorde tormenten ter dood ge-

brogt. Hier zal ons vierde wonderdaer gezig geene groote duyfterheyd tot des zelfs uytlegginge in zig befluyten: den algemeynen vyand van het menfchdom, van de Godvrugt ende den waeren Godsdiensft, den helſchen Satan, hadde tot nu toe in fyne vermomde goddeloosheyd fyne dienaers, die met ganfche kudde van den waeren ſchaepſtal der zaligheyd waeren afgeweken: enkelyk aengeport tot het onteeren der geweyde plaetzen ende beelden; tot het rooven der Kloofsters ende Kerken; maer ziende dat hem dit al na wefch gelukte, porde hy hunne affryfchelyke goddeloosheyd zoo verre aen, onder den vermomden ſchyn van ieverige ende verbeterde; dat fy zig niet meer ontzagen de hand te flaen aen de gezalfden des Heere, de wereldlyke ende de georderde Priefters der Roomſche Kerke; de welke fy niet alleen op het aldervreedſte pynigden, maer zelfs de alderſmaedelykſte dood deden onderftaen, hunne lichaemen onbegraven laetende liggen, en voor de beeffen op de ſtraeten ſmytende, zoo als terftond in ons agtervolgende verhael zal op eene ſchrikkelijke wyze worden aengetoont; ja, hunne verwoedheyd was zoo buytenſporig, dat zelfs de redelooze dieren, afkeerig van hunne grouweldaeden, zig van de doode lichaemen ende van hunnen boozen handel verweydeden, ende als van angſt ſchenen te veroergen: als de redeloosheyd duſdanigen walg had van den handel der redelyke ſchepfels, hoe ver was dan hunne onbetoomde goddeloosheyd niet gekomen? Hoe ver hadden de vermomde liſten des duyvels hun dan niet gebragt? Men mag met regt en reden dan uytroepen; wanneer den duyvel ons verleyd, hy door vermomde ſchoonheyd vleyd: laet ons dan gaen zien, wat deze onbetoomde goddeloosheyd nog verder heeft ten uytvoer gebragt.

Naer dat wy nu alvorens beſchreven hebben de onmenſchelyke vreedheyd der woedende beeldſtormers, in onze Stad van Antwerpen, ende daer ontrent: zoo hebben fy niet minder hunne razernye uytgewerkt op andere plaetzen; want ten zelve tyde hebben fy bin-

nen

nen 's Hertogen-bosch het zelve gedaen. Sy begonften op den 22 Augusti van het jaer 1566 in S. Jans Kerke tegen den avond, maer ten thien ueren dreven de Gilde-broeders de geweldenaers de Kerke uyt, des ander-dags hiel men die gesloten, ende de deuren met goede wagt bezet, tot dat de geestelykheyd hunne brieven, boeken, en kerkelyke ornamenten daer uyt gehackt hadden: dit gedaen zynde verliet men de Kerke, het gespuys viel daer in en ervatte de beeld-formerye. De kappelle van onze Lieve Vrouwe die wierd van boven door eenen onze Lieve Vrouwen - broeder met naeme Dominicus Beyens ende van zes soldaeten bewaerd, het overig behalven twee metaele statuwen van Moyfès en David wierd altemael vernield ende geschonden. Dags daer naer dede in de zelve Kerke de eerste Geuze Predicatie Cornelius van Dift.

Van hier liepen sy naer alle de andere Kerken en Kloosters binnen en buyten de Stad de geheele Kempen door, ende bedreven gelykelyke moetwilligheyd. De Nonne Kloosters stelden sy rondom open en verjoegen de Religieuzen.

Breda, Bergen-op-Zoom; en andere Brabandsche Steden, moesten diergelyke Kerk-schenderye lyden ende gedoogen.

Voor de poorte van Lier vertoonden zig agt mannen van Antwerpen, en zeyden dat-ze gekomen waeren om te zien of de beelden weg genomen waeren: de Magistraet door deze stoutigheyd niet weynig verstaegen, lieten twee van deze gasten in de Stad komen, en zonder te vraegen uyt wiens last dat-ze kwaemen, leyden hun door alle de Kerken, en deden al, wat sy aenwezen dat men breken moest, weg nemen. Maer ten lesten vraagde eenen van de Schepenen, die hun vergezelschapte, uyt wiens naem sy dit deden? Myne Heeren, antwoorden sy, wy zyn in u gewelt, en meynd gy dat wy dit doen zonder last ofte commissie: gy zult haest zien met wie gy te doen hebt. Deze korte ant-

woord was hun genoeg, alzooging men met het werk voort.

Tot Mechelen begonst ook het spel aen te gaen in de Kerke van de P. Minderbroeders, maer hier was zoo eenen tegenweir, dat het gespuys den moet verlorren gevende, het begonste werk moeste staken.

In Vlaenderen stond het ook op de zelve tyden al over eynde.

T' Audenaerden en kwaemen niet meer als negen beeld-formers, aengeleyd door zekeren koop-man, met naeme Bacquerel die het gansch gepuffel op hunnen kant hebben getrokken, en gelyker hand in de Kerken en Kloosters gevallen zynde, hebben zoo lang hunne goddeloosheyd op de zelve uytgewerkt tot dat 'er niet meer over en bleef om te rooven ende te vernielen.

Ik en kan hier niet vergeten de vreedheyd die deze booswigten uytgewerkt hebben in de zelve Stad in het eynde van September des jaers 1572 want den Hoog-Bailliu van de Stad zynde den Edelen Heere Judocus de Corteville hebben sy agterhaelt op het Kasteel, en nadat sy hem vele wonden hadden gegeven, hebben sy hem meer als twee-honderd voeten hoog, nog levendig zynde, in de Schelde geworpen. Met de zelve dood hebben sy vreedelyk omgebragt de Pastors van de Stad Joannes Opstal, Paulus Coye, ende Magister Petrus, den vierden met naeme Jacobus Opeyn zynde den oudsten ende kranksten van alle, en geensints ervaeren in het swemmen, al-hoe-wel hy met de handen op den rugge gebonden was, is nogtans blyven vloten boven op het water ende de dood niet zonder mirakel ont-komen. Den zeer Eerw: P. Joannes Mahuys uyt het Ordre van den H. Franciscus, ende benoemd tot Bischof van Deventer, vonden sy in syn Convent tot 'er dood ziek liggen, sy hebben hem onbermhertiglyk uyt syn bedde geligt, geseurt langs de kamer, getrappelt onder de voeten, vreedelyk gekwetst, en als eenen dooden hond op de straeten laeten liggen, daer hy gestorven is op den 4 October 1571.

Te Gend begonst deze moetwilligheyd met het zingen van Geuze Psalmen langs de straeten 's Anderdags kwam eene hoop van 't gespuys by een op de vis-merkt, en leyde de Kerk-schenderye in beraed om alles op ordre te doen. De Magistraet niet zonder reden, vreezende dat het tempeest van deze goddeloosheyd over hunne Stad zoude zakken, roept de Dekens en Oudermans by een, om te beraed-slagen hoe men best de furie van de beeld-stormers zoude afkeeren; daer word besloten dat men krygs Guarnizoen zoude inlaeten, oft wel, indien de borgerye liever hadde zig te beschermen, dat sy den eed zouden doen tegen de beeld-stormers; de Dekens en Oudermans hebben den eed gedaen, maer de gemeynte geraekte hier over in twist: want sommige waeren hier toe wel genegen, maer de Calvinisten die zeer vele in 't getal waeren, zeyden dat sy met goede consciencie zoodaenigen eed niet en vermogten te doen, zeggende dat de stormers regt hadden om de beelden te breken, en dat de Magistraet hun niet en kost dwingen om geweld te doen aen de godvrugtigheyd (zoo sy die noemde) Hier over is zoone beroerte ontstaen dat d'een voor d'ander niet wyken en wilde, de Catholyke uyt affectie tot hunne waere Religie, de Geuzen uyt eenen haet tegen de zelve.

Hier en tusschen de Pastoors ende Priesters ziende het ongeluk aenkomen, paktten de ornamenten der Kerken, en droegen de zelve op het Kastael; 't zelve deden ook de treffelyke borgers met hunne kostelyke meubelen; men dede geen Missen meer in de Kerken; men hiel nog vergaederinge van de Magistraet, nog van den raed, gy zoud gezeyd hebben dat de Stad van den vyand vervoerd was.

De Geuzen ziende dat sy gevreesd wierden komen met eene hoop rappalie samen op den 21 Augustus 1566 ende leyden dry mannen met naeme Jan en Lieven On-genae, met Claudius Goetgebuer tot den hoog Bailliu, om te zeggen dat hun van den Prince belast was de beelden te breken, na het voorbeeld van andere Steden:

in dien men hun liet geworden, dat-ze niemant en zouden beschaedigen: maer zoo men hun tegenstand dede, dat sy zouden met geweld te werk gaen; overzulkx in dien den hoog Bailliu wilde vrede in de Stad hebben, dat hy eenige dienaers hun by zetten moeste tot hunne bescherminge, het gene hy uyt vreeze van meerderen oproer hun heeft toegestaen, onder welkers beleyd, als door openbaer gezag, sy hun goddeloos werk zouden uytvoeren.

Daer op wierd de Beeldformerye aenstonds in het werk geleyd, want daer waeren ontrent vier-honderd sieden die van de Geuzen uyt gekogt waren, dertig van die, liepen de Kerken in, de rest bleef staen buyten de deuren met wapenen afweirende van alle geweld. Sy begonsten eerst van de Tempel Kerke, daer na liepen sy na de Augustynen, van hier naer de Predikheeren. Het gespuys van de geheele Stad kwam ondertusschen van alle kanten zoo dapper by een gelooopen, dat sy zig in verscheyde partyen verdeylden. Andere plunderden de Kerke van de Zwerte-zusters, d'ander die van S. Agnes; sommige die van S. Michiel, en die van S. Verlo hadden sy vernield in't voor by gaen.

Dan komen-ze wederom altemael samen, ende vallen gelyk op de Carthuysers, die alsdan buyten de Stad woonden. Van hier liepen sy samen nae het Beggynhof, nae Eckergem, Byloke, het Klooster van Galileën, en den Groenenbriel, ten laesten tot de Cathedraele Kerke van S. Bavo.

't Was nu diep in den nagt als'er nog veel overig was dat deze vrede Beeldformers kosten vernielen: sy ontfleken tortzen en flambeeuwen, gaen na de Kerken van S. Nicolaes, en van S. Jacobs, van hier nae de Abbye van S. Peeters, ten laesten tot de Minderbroeders daer sy alles tot het laeste stukken geschonden en gebroken hebben.

Naer alle dit, dreygden de Calvinisten nog erger, maer de Magistraet den moet herscheppende, heeft'er in voorzien: want last gegeven hebbende aen den hoog

Bailliu, dat hy alle de Merkten, Kloosters en Wyken, met gewapende mannen zoude bezeten, waer toe vier kloeke opper Capiteyns verkoren zyn, te weten Franciscus Wyckhuysse, Antonius Stoppelaer, Franciscus Pascaris, ende Arnoldus Roefens. Daer en boven heeft men alle de vremdelingen door een placcaert de Stad doen ruymen, ende men heeft een galge op de merkt tot schrik opgeregt; maer de Beeldformers waeren al de Stad uytgetrokken, en liepen zonder eenige vreeze op het plat land, bedryvende al wat de furie hun in gaf zonder eenigen wederstant. Die van Cortryk, Aelst en Dendermonde, sloten de poorten voor hunnen neus, desgelykx deden dit ook die van Brugge. Daer was in die Stad een groot gespuys van Calvinisten, maer de borgers hadden de overhand, ende het krygs-volk dat sy met haeste opgeschreven hadden, was getrouw.

Tot Doornyk begonst de Beeld-formerye op den 12 Augusti des zelfs jaers, van eenen hoop slegte en arme boeren, die de Ministers tot dezen eynde met gelt hadden uytgekogt. Als de boeren in de Stad waeren gekomen, voegde zig by hun schier het geheel grauw van de Stad, sommige uyt hope van roof, andere uyt haet tegens de Religie, allegader gelyk als razende menschen. Daer waeren eenige soldaaten in het Guarnizoen die den Eed aan den Koning hadden gedaen, maer zooden Provost de zelve wilde stellen te weire tegens deze aenkomende Beeld-formers, niemant van hunen wilde zig roeren, zeggende, dat sy tot geen ander eynde opgeschreven waeren als om de Stad te bevryden van plunderinge; deze waeren van de Geuzen ook omgekogt met gelt: waer door de Beeldformers zoo ver stout sijn geweest, dat-ze in't gezicht van het Guarnizoen sijn in de Kerken gevallen, voor eerst in de Cathedrale Kerke van O. L. Vrouwe: hier hebben sy de aerde opgegraven; want de Canoniken het aenstaende tempest van verre gezien hebbende, hadden alle het goud, zilver, zeldzaeme beelden, ende kostelyke vergiersels in de aerde begraven, 't welk men niet en weet door wie

dit aen de Kerkschenders was ter oiren gekomen. Onder het graven hebben sy gevonden het lichaam van Adolf Hertog van Geldre, 't welk daer lange jaeren tot dien dag toe, door den balsam ongeschonden was gebleven: zy hebben het uyt de Graf stede gerukt, bespot, en boven de aerde laeten liggen op den vloer van de Kerke: voorders, naer dat sy den schat ende schriften van de Kerke hadden gevonden, hebben sy de geheele Kerke van onder tot boven geschonden, ende hebben ook eenige dagen bezig geweest om 't zelve te doen in andere Kerken ende Kloofsters.

Op den zelven dag en tyd, hebben die van Valencyn mede alles vernield, ende zig hier naer by die van Doornyck verwoegd hebbende, zyn sy samen opgetrokken naer het Stedeken Orchis, maer den Heer van Raffeghem hadde dat met Boeren versterkt; zoo zyn zy dan gegaen naer de naefte gelegen Abdyen, van S. Amand, Marchinne, ende Vicoigné, daer alles te niet doende: in de leste Abdye hebben zy verbrand eene van de schoonste Bibliotheken van het land; gekomen zynde by de Abdye van Anchyn zyn sy met groote nederlage geslagen geweest van Robertus Longeval Heer van Tour, ende Fredericus Guyon, Hoog Bailliu van 't Land, die zig met een groote menigte Boeren tegen het geweld van deze dulle menschen hadden gewapend.

't Amsterdam op den 23. Augustus s'morgens ten 9. uren kwaemeneenige Koop-lieden; zoo Borgers, als Vremdelingen 't zamen op hunne vergader-plaets in de Wermoes-sraet, en onder andere verhaelden zy de Beldstormerye die zy tot Antwerpen namentlyk op den 19. en 20. Augustus hadden gepleegt; zy toonden ook, om hun zeggen waer te maken, verscheyde stukken van Autaeren, van Toet-steen, Alabastre, of Marmer, zeggende dat is van zulk eenen Autaer, dit van zulk een Beeld &c. Men begonst van doen af, door het ophitzen van den Ketterschen Predikant Jaques Reael onder de gemeynthe te momfelen.

Terfond lieten de Burger-meesters weten aen de Pa-

ftoors ende Overften van de Kloosters, dat elk het kostelykste gewaet van de Kerken zoude bergen: dit wird zoo in 't werk geleyd dat men veele lankx de straeten zag loopen met pakken, zakken, en koffers, daer de Kelken, en ander Zilver-werk in besloten waren, om 't zelve te behouden. Dit geschiede just ten 11. uren op den middag als de Ambagt-lieden van 't Werk kwamen; eenige van deze stelden zig tegen dit vervoeren, ontnamen eenige pakken en droegenze wederom naer de Kerke: andere begaven zig naer de oude ende nieuwe Kerke, zoo dat daer een groote menigte van menschen by een kwam: voor die reyze en wierd daer niet bezonderlykx uyt gewerkt; als dat eenige Geuzen spotteden met den Pastoor die in de oude Kerke eenige kinderendoopte; maer tusschen dry en vier uren kwamp 'er eenen zak draeger met naeme Jaspar in de voorzeyde kerke, digt by het Tabernakel daer het Alderheyligste Sacrament in bewaerd wierd, met een gedigt daer voor ter eeren van 't voorz. Alderheyligste, ende hier gevonden hebbende op haer kniën de Huys-vrouwe van den Borger-meester Simon Kops, heeft hy gezeyd, ziet daer hangd dat grouwelyk gedigt, ende zaemen nam hy 't berdeken, daer het gedigt op stond, inde hand, en leesde het haer voor, luydende de eerste vier regels aldus:

*Hier leyd besloten in dit slot,
Jesus Christus, waeragtig Mensch en Godt,
Alzoo hy van MARIA is geboren;
Die dit niet geloofst die is verloren.*

Doen hy dit geheel gedigt uyt gelezen hadde ('t mogt ontrent 20. oft 30. regels lang wezen) smeet hy het voor zyne voeten in stukken 'welk door 't breken van 't glas dat'er voor was, een geklank gaf geheel de Kerk door.

Hier op begonften eenige Jongers met steenen naer de Antaeren te werpen in 't by wezen van vier Geuse Predikanten, die zig uyt de Kerk vertrokken, quansuys oft zy dit spel niet oppereggt en hadden. Dan sloeg men

de handen aan de Belden ende Aaraeren, onder andere was'er een Beldeken van onze Lieve Vrouwe ontrent onder halven voet hoog hebbende den dooden Christus op haeren schoot; Wyne Okkers Huys-vrouw van Juliaen ter Meulen wierp dit houten Beeld met eenen pantocffel naer het hoofd, 't welk haer, en haere Dienst meyt die haer by stond daer naer de dood koste.

Den Schouteth Peeter Peeterßen, trok met veertig Stads wakers van 't Stad-huys, (daer de Magistraet geduerig vergaedert was om alle onheyl af te weiren) naer de Kerke toe, ende sloeg met den eersten op de carnaille met stokken en hellebaerden, drygende te schieten onder den hoop, ende daer wierd me'er daed een roer geloft.

Dit dreef veel gespuys op de vlugt met zoo een gedrang om buyten te komen, dat'er een kleyn kind in de deur wierd dood gedrongen.

d'Andere die in de Kerke waeren gebleven, stelden zig te weire, ende verjoegen den Schouteth; dus ging het Beeld stormen op een nieuw aen; maer de Magistraet heeft met goede woorden zoo veel te wege gebrogt, dat de Beeld-stormers zig uyt de Kerke hebben vertrokken, ende de Poorten der zelve wierden gesloten.

Niet te min gingen de Geusen nog voords, vielen in de Kerke der Minderbroeders, verjoegen met steenen en stokken de Religieuzen, kwetsten den Borgermeester ende de Voor-schepenen die zig hier tegen stelden, tot dat sy meester geworden zynde van het Convent en de Kerke, alles ter aerden wierpen en plunderden.

De vrouwen van Amsterdam hebben in deze Beeldstormerye getoont dat sy kloeker waeren als de mans zelve; want zoo de Beeldstormers nae ander Kerken hoops-gewys liepen, om hunne goddeloosheyd, die eens wel gelukt was, voorder uyt te voeren, sijn vele van de treffelykste matroonen gegaen nae de heylige Sté, daer eene Miraculeuze H. Hostie nu over de twee-honderd jaeren bewaerd wierd, ende zoo de sielen ende rabauwen zig veerdig maekten om daer de hand op te slaen.

Daen, hebben zig de voorzeyde vrouwen in postuer gesteld voor den Autaer, allegaeder bereyd zynde liever op de plaetse te sterven als te lyden dat men het Alderheyligste Sacrament zoude mishandelen, ende hebben eensdeels met drygementen, eensdeels met geschreeuw, eensdeels met geweld de goddelooze Kerschenders zoo verschrikt, dat ze zig uyt de Kerke, zonder eenig hinder te doen, syn vertrokken.

In s'Gravenhage waeren twee Kettters met naeme Adriaen Menninck ende Dierck Jooften, die zoo stout waeren dat ze van den President Suys ende andere van het Hof kwamen timmerlieden vraegen om dies te bekwamer de beelden te breken, dog zoo men hun afvraegde oft sy daer last toe hadden, zeyden dat jae, maer zoo men hun vraegde waer dezen last was, sloegen sy op hunne borst, ende zeyden dat sy den zelve in hunnen boezem droegen. De Heeren, oft uyt verbaestheid, oft uyt vreeze van meerder kwaed, zonder onderzoek, geven hun twaelf arbyders tot hulpe en alzoo gingen sy henen alle de beelden om verre werpende.

Tot Delft en was het niet genoeg dat de Kerken en Kloosters door ordre van de Magistraet van de beelden beroofd waeren, 't gespuys tegen het gebod, tegen wil en dank van de Wagts en Gilden, viel 'er even wel in, om alle overblyfsels te schenden; ae de Magistraet moest gedoogen dat men in alle de Kloosters en Godshuizen huyszoekinge dede, om te zien oft 'er ook eenig buyten volk verborgen was. Daer naer viel 'er eenen grooten hoop vrouwen met zulke een furie in't Klooster der Minderbroeders dat sy niets, nog in de Kerke, nog in het Convent ongeschonden en lieten.

Binnen Haerlem hebben sy op H. Sacraments-dag door vier à vyf trommel slaegers, zoo op de merkt, als op de hoeken van de straeten doen uyt roepen, dat niemant van de soldaeten (die onlangs in de Stad waeren ingelaeten) op lyf-straffe iet kwaeds tegen de Catholyken ofte hunne Gods-diensten zonde doen, maer nouwelykx een ure daer naer, als oft het voorzeyde ver-

bod, een gebod hadde geweest, fyn de Beeldstormers met de soldaeten gemengelt, als raezende menschen gevallen in de Hoofd-kerke van S. Bavo, kwetften aldaer eenige Priesters, wierpen de Antaeren en Beelden omverre, roofden alle de Kerk-cieraeden, sloegen de kisten open, ende naemen het gene daer in was; staken Marten Michils, hebbende een uytgedaene tortze in de hand, dweers door het lyf, wondeden en kwetften vele burgers, ende hun ontblootende van hunne kleederen, trokken en sneden sy de ringen van de handen, ende eenen van hun doorstak van agter met eenen poignaerd den godvrugtigen Priester Petrus Ballinum, wiens bloed zig verspreyde niet alleen op den vloer, maer ook tegen de mueren van de Kerke, alwaer de sprinkelen, druppelen en vlekken van dit onnoozel bloed nog langen tyd daer naer gezien fyn geweest, want het door-drong gestadig door den kalk, ende door de wittigheyd van den muer, zoo dat sy het eyndelyk hebben moeten uyt-kappen, ende andere steenen in den vloer leggen. Den Bisschop der zelve Stad, den Hoogweerdigsten Heere Godsefridus van Mierlo, gewezen Provinciael van het Predikheeren Order in 't Nederland, ende Doctor in de Gods-geleertheyd van de Universiteyt van Loven was in de Kerke, ende hadde dien morgend met grooten toeloop van volk zeer treffelyk gepredikt tot Lof van het Alder-aenbiddelykste H. Sacrament, op deze woorden: Joan. 12 ¶ 24 *Ten sy dat het terwen graen in de aerde vallende &c.* hy kwam met groot perykel uyt de Kerke, ende voords uyt de Stad. Ende hier naer bleef de voorfc. Kerke lang gesloten.

Het en is niet om uyt-te-drukken, nog niet bekwaem om met de pen beschreven te worden, de onmenschelyke vreedheyd, die deze goddelooze Kerkshenders uytgeregt hebben, niet alleen in Oostenrykx Nederland, maer ook in Holland, Zeeland, Gelderland en andere plaetsen; want ten deelen voldaan wezende van het rooven der Kerken, uyt reden dat daer niet veel meer over en was, zoo hebben sy hunne eerlooze handen geslagen

aen de dienaeren Gods, sy hebben de zelve niet alleen verjaegd uyt hun plaetzen, maer vervolgt, gevangen, gepyngt ende met onmenschelyke tormenten ter dood gebrogt, gelyk ik den curieuzen Lezer zal gaen voorstellen.

Voor eerst naer dat die van Gorcum op den 26 Juny 1572 zig aen de Geuzen hadden overgegeven, mits dat sy de geestelykheyd die op het Casteel gevlugt was, twee dagen daer naer zouden laeten gaen, met conditie van niemant te misdoen; zoo hebben sy nogtans de hand (te weten de hertnekkige Geuzen) geslagen aen de voornoemde geestelykheyd. Voor eerst hebben sy hun (brekende hunne beloften) vier dagen gevangen gehouden, ende daer naer vreedelyk ter dood gebrogt.

Deze kloeke Campioenen waeren negenthien in het getal, daer onder elf Minder-broeders die tot Gorcum hun Convent hadden, hunne naemen waeren deze PP. Nicolaus Picus Guardiaen van Gorcum, Hieronimus Werdanus Vicarius, Theodoricus Emdenus van Amersfort Pater van het Klooster van S. Agnes, Nicasius Hefius Bigt-vader, Wilibaldus Danus, Godefridus Mervelanus Sacristaen, Antonius Werdanus Predicant, Antonius Hornatensis Cathecisant, Franciscus Rodius van Brussel Predicant, Petrus Afcanus, ende Cornelius Wicanus Leeke-broeders, Leonardus Vechelius van s'Her-togenbosch, ende Nicolaus Poppelius byde Pastroors van Gorcum, Godefridus Dunaus Doctör in de H. Godheyd, Joannes Oosterwyck Canonik Regulier van den H. Vader Augustinus, eenen zekeren met naeme Joannes uyt het Ordere van den H. Dominicus, Ardrianus Becanus ende Jacobus Lacopius van Audenaerde Canoniken uyt de Witte Ordre van Premonstreyt, ende Andreas Walteri Pastoor van Heinor. Laet one nu eens gaen zien wat deze vroomme Beleyders voor Christus Jesus en het geloof al geleden hebben.

Voor eerst de koorde met de welke den Guardiaen van de Minder-broeders om-gort was, hebben zy los gemaekt, ende om zynen hals gevrongen, ende hem al-zoo op en neder dikwils getrokken aen de deuren der

kerkers, tot dat de koorde door het geduerig en lank vryven gebroken is, en waer van den Guardiaen over dood gevallen is op de aerden met het hoofd om-leeg: hier vallen de Geusen hem op het lyf, en om te zien of hy dood was, verbranden sy zyn voor-hoofd, mond, kaken, oiren en neuze met brandende keirzen, jae staeken hem een keirze in den mond tot in de keel toe, waer door zyn gehemelte zoo verbrand wird dat hy noyt voortaan smaek hadde in eenige speyze: de wonden en likteekenen van deze verbrandinge, als ook van de koorde om den hals, heeft hy gehouden tot'er dood toe. De Geusen ziende dat hy tot zyn zelven niet en kwam, en meynende dat hy dood was, sieten hem met voeten en lieten hem liggen, maer s'anderdags geheel vroeg kwaemen zy met een byl om het lichaem in stukken te kappen, en de stukken aen de Poorten der Stad aen verscheyde staeken te hangen, dog vindende hem in het leven, ende wederom tot zyn zelven gekomen, alhoe-wel zy verbaest stonden, hebben sy hem nogtans daer hy platop de aerde zat geheel slauw, met voeten gestooten, op zynen buyck, borst ende zyden.

Den volgenden nagt is in den kerker gekomen eenen Geusen Capiteyn uyt Vriesland geheel dronken, en naer dat hy veel lasteringen uyt gebrackt hadde tegen de Geestelykheyd, heeft hy geroepen tot de gevangenen: Ik begeere dat gy allegader uwe kake zult op blaezen zoo styf als gy kont, dan heeft hy hun altemael met vuyften zoo sterk geslagen dat het bloed hun ten monde, tanden, neus, en oogen uythiep, waer over dezen barbaer s'anderdags in 't gezelschap van zyns gelyk, zynen roem heeft gedraegen niet zonder bitter schimpinge ende gelag.

Andere Geusen namen den oudsten Minder-broeder dapper te quellen, daerom vielen zy dikwils voor hem op hunne knien, en blaefden hem wat in de oire by maniere van bigte; eenen onder andere dit gedaen hebbende, vraegde van den ouden man wat antwoord hy gaf op het gene hy hadde gebigt, den goeden man en

antwoorden anders niet, als mynen vriend ik zal God voor u bidden, waer op den Geus schietende in furie, zeyde, gy voor my bidden? en samen gaf hy hem zoo veel slagen van het hoofd tot de voeten met vuyften, dat het niet veel en schol oft den ouden man zoude 'er onder gebleven hebben.

Deze Barbaeren, om dat zy de goede Religieusen de dood geduerig zouden doen voor oogen zwieren, zonden zy nu den Beul met koorden die hun dreygde terstond op te hangen, nu staken zy hun teirlingen in de hand om te werpen en te zien wie den eersten zoude moeten hangen, maer den Guardiaen zeyde: het en is niet van noode te werpen, ik zal geirne den eersten zyn.

Eyndelyk naer dat zy veel andere moetwilligheden, wreetheden, schimpinge, ende moeyelykheden onderstaen hadden in den Kerker van Gorcum, zyn fy saemen op een schip gesteld ende gevoerd naer den Briel in den middernagt. Als zy nu op de Macse eenen streek hadden gevaeren, worden zy in een Mossel-schuyte die van boven gesloten was, gedouwen, zoo gepakt op malanderen en tusschen zulk eenen stank, dat'er perykel was om te stikken, ten waer dat zy in tyds daer uyt getrokken hadden geweest, en op een ander ruymmer schip gesteld, met 't welke zy ontrent negen uren s'morgens opeenen Sondag, aen gekomen zyn te Dordrecht, daer zy den geheelen dag gebleven zyn zonder eten op het schip. Men kwam hoops gewys geloopen uyt de Stad om hun te zien, ende met hun te spotten; somnige riepen: ô gy Verraders! hoe menigen mensch hebt gy verleyd door uwe Papissche dwalingen, hoe veel Zielen hebt gy door uwe goddelooze leeringe in de helle geworpen, hoe wel zal u de galge passen.

De soldaten die hun bewaerden ziende dat de menschen zoo hoops gewys kwamen geloopen om hun te zien, hebben een zeyl gespannen over 't schip ende en lieten aen niemand de gevangenen zien, ten zy datze eerst een oort gaven. Onder andere is in 't schip gekomen eenen grooten en vinnigen Ketter die met hun begonst te dis-

puteren van't Alderheyligste Sacrament des Autaers, tegen den welken zig zoo kragtig gesteld hebben de twee Pastoors en den Vicarius der Minder-broeders, dat den Ketter beschaemt staende, niet meer en wist wat zeggen, waer door hy zoo furieus wierd dat hy op zyn tanden beet en beefde van gramschap, nu geen argumenten meer voords brengende maer duyzend vermaledydingen, zoo dat hy drygde alle de gevangenen over 't boort te smeyten.

's Anderdags kwamen sy, naer dat sy den geheelen nagt met honger ende andere ongemakken gekweld hadden geweest, ontrent den Briel, eene plaetze daer menigen kloeken Held door de vreedheyd der Geuzen, voor 't Catholyk Geloof syn edel bloed hadde gestort. Den Grave van der Marck Vry-heer van Lumay ende Luytenant van den Prince van Oragnien, die het hoofd was van deze vrede ende bloed-dorstige honden, lag nog op syn bedde, hunne aenkomste verstaen hebbende, sprong hy daedelyk daer uyt vol blydschap, ende zittende half gekleed op syn peerd, omringeld met eenige voetknechten en ruyters, gaet hy-ze vinden buyten de Stad; nouwelyks en hadde hy de gevangenen in de oog, oft hy begonst zoo te lacchen dat hy agterwaerds over viel op syn peerd, dan heeft hy hun spots gewys gevraegd: Wat hebt gy-lieden hier te doen, wat komt gy hier maeken? komt gy misschien om ons oorlog aen te doen, ende ons hier uyt te slagen. Dit gezeyd hebbende, doet hy de gevangenen op het Land zetten en allegaeder voor hem op hunne knien vallen, en dan wederom spottende, zeyde hy: Myne Heeren staet op.

Ontrent de plaetze daer dit geschiede, stond een galge, de soldaeten hebben de gevangenen twee en twee aen malkanderen gebonden ende een vaene die sy uyt de Kerke genomen hadden, gesteken in de handen van den Leeken-broeder Henricus, en hebben hun alzoo Processie gewys de vaene voor uyt gaende, tot twee oft drymael doen passeeren onder de galge, roepende en schreeuwende: Ziet dit is u Kerk-hof, dit is uw Kerke,

zingt en doet daer Misse zoo veel en zoo lang als 't u lust, bedryft hier uwe gewoonelyke afgoderye. Dan deden sy hun zingen eenen Lof-zang van de H. Maegd op hunne knien rond-om de galge.

Daer-en-tusschen hadde den beul de leerder geregt, en maekte alles veerdig als oft sy daedelyk moesten gehangen worden, al-hoe-wel dit altermael tot geen ander eynde en was, als om hun eenen schrik des doods aen-te-jaegen, ende alzoo meer te pynigen. Ten laesten wierden sy twee en twee zoo sy waeren gebonden, binnen de Stad geleyd en om dat deze tot meeder spot zouden zyn, stak men de twee Leeken-broeders elk een pyke in de hand boven gekroond met distelen en ander diergelyk kruyt, tusschen deze twee ging den beul draegende de vaene tot dat sy in de Stad kwaemen, dan wierd de vacne wederom gesteken in de handen van de Leeken-broeder Henricus die sy ook eenen fluweelen hoed op het hoofd zetten.

Eyndelyk komende binnen de Stad, bedwong men hun langs de straeten te zingen *Te Deum Laudamus*; daer-en-tusschen twee soldaeten die op wederzyden reeden te peerd, sloegen de Minderbroeders, die-ze d'opper kappen hadden afgenomen, zoo ongenaediglyk op hunnen blooten hals, schouders, en aenzigt met groene roykens die sy buyten van de boomen hadden getrokken, dat-ze lekten van het bloed, het zelve dede ook den Grave van der Marck die agter aen kwam gereden.

De moetwilligheyd die de verbitterde gemeynte bedreef en is niet om te beschryven: want dit ging zoo grof dat Pater Hironymus Vicarius der Minder-broeders die te Jerusaleem hadde geweest, ende eenigen tyd onder de Turken hadde geleest, overluyd zeyde: Wat is dit voor barbaersche maniere van doen? wat natie is'er zoo wreed die met haere gevangenen zoo onbeleefdelyk ende onmenschelyk handeld? Ik ben geweest in de handen van Turken, Grieken, en Sarazynen, maer al-hoe-wel gevangen, en hebbe ik noyt de minste injurie van hun geleden.

Als zy nu op de merkt waeren gekomen heeft men hun wederom ront-om de galge doen gaen die daergeragt stond, ende de Litanie doen zingen. Als nu dit droevig spel tusschen ontallyke schimpingen van Mans en Vrouwen tot zweirens toe, langen tyd geduerd hadde, zoo heeft men hun gesteken in eenen donkeren put, daer zy nog twee andere Pastors hebben gevonden, den eenen van Heinort en den anderen van Maesdam; een half ure daer naer wierden in de zelve plaetse gevangen gesteld twee andere Pastors beyde uyt de Ordre van den H. Norbertus.

s'Anderdags op den 8. der maend july zyn op't Stadhuys geleyd de twee Pastors van Gorcum, de twee Norbertiënen, den Guardiaen en den Vicarius der Minderbroeders met eenen van hun Medegezellen P. Godefridus Mervellanus, zy wierden voor den Grave, den Bailliu van de Stad, twee Ministers, ende eenige andere voornaemste Kettters gesteld, ende onderzocht van de Ministers.

Den eenen van deze Ministers was eenen Schipper geweest een weynig te voren, en eenen grooten dronkaert, die nog studie, nog wetenschap en hadde, dan alleen een zweerige en vinnige tonge, de welke genoeg was om hem bekwaem te maeken ende te vervoorderen tot het Predikantschap. Dezen merkende dat hy met alle zyn onderzoek de stantvastigheyd van onze beleyders niet breken en kost, en dede anders niet als roepen: Hangtze aen een galge. Den tweeden Minister scheen wat geleerder te zyn, hy was te voren Pastor geweest van de Parochie kerke in den Briel, maer door zynen ligtveerdigen aert ende uyt vreeze des doods afgeweken van het geloof; dezen en dede anders niet als de gevangenen praemen dat zy den Paus van Roemen zouden afzweiren, hun belovende het leven in dien zy naer hem wilden luyfteren; waer op des Guardiaen van de Minderbroeders, voor de geheele Magistraet met groote kloekmoedigheyd heeft gezeyd: Hoe zoude ik myn geloove 't welk alleen waeragtig ende Catholyk

is verlooohenen ? ende uwe valsche en ketterfche Secte omhelzen nyt liefde van 't leven , wat dwaesheyd waer dit ? want het kan geschieden dat ik binnen korten tyd kome te sterven , en oft het schoon zoo niet en waer , ik moet al even eens sterven : overzulkx het gene eens moet geschieden nyt nood van de natuere , zal ik zeer geirne onderstaen voor de Religie , en ik zal met myne dood de Sermoonen die ik dikwils gedaen hebbe , bevestigen. Den Pastor van Gorcum Leonardus sprak event kloek , zeggende : Te vergeefs zoekt gy my af te trekken van den Paus van Roomen , ten zal noyt zyn , maer ik ben verwonderd dat gy lieden niet anders en roept als vryheyd van Religie , en dat men ter oorzaeke der zelve niemant en moet moeyelyk vallen , en dat gy dies niet tegenstaende , tegen uwe eygen grond-regels , my wilt dwingen om myn geloof af te gaen tegen myne conscientie. Wel aen , ik ben te vreden met u te disputeren : in dien gy my kont overtuygen , ik zal het n houden , zoo niet , zoo zult gy lieden ons geloof aennemen.

Zoo haest als de Geuzen hoorden vermaenen van disputeren (gelyk zy noyt geruft en zyn in hungemoet , maer altyd door geduerige dispueten , ook onder makanderen , naer waarheyd tasten) zyn sy te vreden geweest dat men een dispuet zoude in stellen ; men stelde dan op den eenen kant den Pastor Leonardus , ende den Guardiaen van de Minder-broeders : op den anderen kant den Schipper die nu Predikant was , ende den afgevallen Pastor van den Briel , dog zoo den eersten eenen grooten bottrik was , moest den tweeden die gestudeerd hadde , den meesten last dragen.

De Catholyke verzogten dat men daer zoude brengen den Bybel in 't Latyn oft Duytsch : men heeft den Latynschen gebrogt ; dan hebben de Catholyken gevraegd van wat stuk dat men zonde beginnen , oft wat datze wilde gedisputeerd hebben ? den afgevallen Pastor heeft geantwoord dat men hun wilde voorstellen het onvervalscht ende zuyver woord Gods 't welk van de

Papiften, zoo hy zeyde, tot dien tyd toe met verkeerde uytlegginge was vervalscht ende bedorven. Waer op den Pastor van Gorcum hem vraegde: Welk is het zuiver Woord Gods? Het oude en nieuwe Testament, antwoorde den Ketter. Wat verstaed gy vraegde den Pastor van Gorcum door het oud en nieuw Testament; verstaed gy niet de geschreve boeken? Den Ketter zeyde dat jae. Wel aen dan, zeyde den Pastor Wie heeft u wys gemaekt oft geleerd, dat gy de geschreve boeken van beyde de Testamenten voor het Woord Gods zoud aenveerden? Van wie hebt gy die ontfangen? Wat bewys kond gy my hier van geven?

Met diergelyke vraegen praemde hem ook den Guardiaen, onder andere, hoe, van wie, van waer hy wift dat het een Evangelie van Matthaeus, het ander van Marcus, het ander van Lucas, het ander van Joannes beschreven was? Den Ketter wel ziende waer dit henen wilde, te weten, dat hy zoude moeten komen tot de Roomsche Kerke, en de Pauzen van Roomen; en begeerde niet een enkel woord daer op te antwoorden, zoo dat den Bailliu hem vraegde waerom hy geen antwoord en gaf: weet gy niet, zeyde hy, van wie gy het Evangelium Christi ontfangen hebt? Waer op dan den Ketter antwoorde: Deze verleyders en weten niet anders als met logenen om te gaen, om de zaeke duyfter te macken, want wie twyffeld aen het Woord Gods? sy zouden ons geirne zoo verre brengen, dat wy bekennen, dat hunnen Afgod en Antichrist den Paus van Roomen ons het Woord Gods overgelevert heeft, ziet gy-lieden niet waer hun bedrog henen wilt? Hier op hebben de Catholyke gezeyd: Gy begeerd te disputeren uyt de Schrifture, hoe zullen wy malkanderen kunnen overtuygen, ten sy dat wy te voren verzekerd zyn dat de geschreven boeken van het oud en nieuw Testament opregte Schriftuere, ende het Woord Gods zyn? Sommige van de Magistraet merkende dat hunnen Predikant zoude te kort schieten, hebben het discours van de Catholyke onderbroken, ende met veel

injurien hun doen vertrekken.

't Zelve is geschied met de twee Norbertinen, die den Predikant dapper by den neus hadden gevat in materie van 't Alderheyligste Sacrament des Autaers: want eenen van deze Religieuzen met naeme Jacobus Lacompius gebortig van Audenaerde, was boven maeten scherp van verstand ende wonderlyk uytscheynende in alle wetenschappen. Den Grave van der Marck ziende het wel getelde postuere, de schoonheyd des aenzigts, en de jeugt; maer boven al de scherpzinnigheyd van dezen Religieus, zocht hem met alle middelen van het Geloof af-te-trekken, maer hy en kost, nog door bidden, nog door vleyingen, nog door drygementen syne standvastigheyd onderbreken.

Ten laesten als alle de gevangene nu onderzocht waren, ende sy even standvastig bleven is de vergaederinge geëyndigt in welke den Grave van der Marck ende den Schipper Predikant niet anders en riepen, als hangen, stroopen, galgen, kruyssen.

Hier en tusschen stelden de vrienden van de gevangene te Gorcum alles in 't werk om de zelve te verlossen; onder andere principaelyk de twee broeders van den Guardiaen der Minderbroeders die alles deden wat sy konden om hinnen broeder te verlossen, jae het was zoo verre gekomen, dat hy alreeds vrydom hadde, maer hy en heeft daer naer niet geluyfert, want hy hadde syne Religieuzen beloofd getrouw te zyn tot 'er dood; niet tegenstaende de broeders komen in den Briel, zогten hinnen broeder met vleyen en streelen van syn heylig voornemen te trekken, maer het was te vergeefs; sy verzogten van den Grave dat hy voor een uere mogte vry wezen, 't welk hun is toegestaen, sy brengen hem in het huys van den Auditeur daer sy hem wederom aenvallen, zeggende dat hy maer allecnelyk den Paus van Roomen zoude afzweiren, maer alles om niet, sy peylden wanneer dat hy van den wyn een weynig verheud zoude wezen dat hy van zinnen zoude veranderen, maer het was mede mislukt, want

naer dat hy, die in veel dagen niet, ofte weynig geëten hadde zig met een vrolyk gelaet met syne broeders had vermaect, ende alzoo hy vier à vyf nagten gewaekt hadde, is hy zoetelyk in slaep gevallen, al oft hy in 't minsten niet te vreezen hadde.

Tusschen dezen tyd was den Grave van der Marck, naer gewoonte in syn huys bezig met te brasschen en te drinken, en als hem nu het hoofd door den wyn geheel warm was, heeft hy geboden dat men alle de gevangene nog dien nacht zoude ophangen; hier op loopen eenige soldaeten naer het huys daer den Guardiaen was, sy vonden hem zeer gerustelyk slaepen, maeken hem wakker, en sleuren hem in den kerker by syne mede-gezellen, binden hun twee en twee aen de ermen, en leyden hun buyten de Stad, ontrent ten een uere in den nacht; men zoekt eene bekwaeme plaetse daer men-ze best zoude ombrengen, en ziet daer was niet verre van daer een Klooster dat de Geuzen een weynig te voren geruineerd hadden, hier stond nog een groote Schuere daer men torven in leyde, in deze Schuere waeren twee balken, den eenen wat langer als den anderen; deze plaetse dogt aen de Geuzen wel de bekwaemste te wezen, om hunne vreedheyd ende bloedgierigheyd uyt-te-werken. De gevangene daer ingeleyd zynde, ende malkanderen verwekkende om kloekelyk te sterven, wierden hun altemael de kleederen uyt geschut, en naekt gestelt. Den Guardiaen, naer dat hy syne Religieuzen elk in't bezonder omhelt hadde, en met vierige woorden hun verwekt hadde tot stantvastigheyd, is blymoedig, ende met een groote kloekmoedigheyd de leeder opgeklommen, ende den eersten gehangen geweest.

Ondertusschen was eenen Predikant, met eenige Keters dapper in't werk om aen sommige, die nog jong, ofte ongestudeerd waeren, wys te maeken dat sy de dood zouden ontkomen, in dien sy hun geloof wilden afstaen; maer den Vicaris P. Hieronymus Werdanus, ende P. Nicasius Hesus dit merkende, riepen: sy en wil-

len 't niet doen, nog sy en zullen 't niet doen, sy willen met ons leven en sterven. Niet te min de Ketteren hebben eenen jongeling van agthien jaeren met naeme Henricus om-gezet en verkeerd 't welk den Vicarius zoo diep is in 't hert gegaen, dat zoo wanneer den Geuzen Predikant in 't opklimmen van de leerder aen den Vicarius zeyde, dat hy Godt alleen, en niet de H. Maria nog S. Peeter zoude aenroepen, heeft den voornoemden Vicarius den Predikant zoo met synen voet gestooten dat hy agterwaerds ter aerde viel, zeggende; Gaet van my gy alderboosten mensch, ende instrument van den duyvel, en meynd niet dat ik kwaelyk te vreden moet sterven, maer om dat gy den jongeling tot uwe duyvelsche Seste getrokken hebt. De soldaeten door deze woorden verbittert zynde, hebben hem eenen hoop sneden in het aenzigt gegeven, ende het teeken des Kruys 't welk hem te Jerudalem als eenen pilgrim op syn borst ende erm gebrant was, hebben sy hem uyt het vleesch gesneden, maer hy altyd even kloek, en hiel tot den lasten adem niet op van d'andere te verwekken tot vromigheyd, en Godt te bidden; 't zelve dede ook P. Nicasius Hefius, ende den Pastor Nicolaus Poppelius, tot dat sy eyndelyk aen den balk wierden opgehangen, ende overige naer hun, elk op hunne ordre, 't welk van ten twee ueren 's nagts tot ten vier ueren duerde; maer dit hangen geschiede met zulk een onagtzaamheyd ende ligtveerdigheyd, dat sommige de koorde alleen in den mond hadden, eenen anderen aen syn kinne, eenen derden aen den hals maer half toegestroot, in-der-voegen dat P. Nicasius Hefius en sommige andere, naer dry à vier ueren nog half levendig wierden gevonden.

De Geuzen met deze onmenschelyke vreedheyd nog niet verzaed zynde, hebben het zelve uyt gevroken op de doode lichaemen; want sy hebben hun allegader de oiren en neuzen afgesneden, de zelve op hunne hooften gesteken, ende syn alzo als triumerende wederom gekeert naer de Stad. Daer naer hebben sy de lichaemen

open gefneden , ende het vet dat fy daer uyt gehaeld hebben , hebben fy te Gorcum verkogt op de merkt , roepende , dit is hetvet van zoo eenen , dat van zoo eenen : de eerbaerheyd en laet niet toe te fchryven de andere onbefchaemtheden , die fy ten opzigte van deze eerlyke beleyders , en klokke voorftaenders van onze Roomfche Catholyke Kerke bedreven hebben.

Als den bloedgierigen tyran den Grave van der Marck nu zag dat fyne vrede aentogten in den Briel ten opzigte van de voornoemde glorieuze beleyders , wel , en naer fyne begeerte gelukt waeren , is hy dieper opgetrokken in Holland , over al teekenen gevende van fynen bloed-dorft , ende haet op de Religieuze Priesters. Hy heeft eerst Schoonhoven belegerd ende in genomen , met voorwaerde dat de Catholyke Religie aldaer , en de Privilegien van de borgers en geestelykheyd in haeren vorigen stand ende geheel zoude blyven : maer daer en is niet van dezen boozen mensch onderhouden geweest , want korts daer naer heeft men de Kerken gefchonden , d'Autaren teraerden geworpen , de beelden gebroken , de III. Sacramenten onder de voeten getrappelt , en dan heeft hy zig gekeert tot het pynigen en dooden van geestelyke perfoonen.

Buyten de Stad was een Klooster van Canoniken Regulieren van den II. Augustinus , met naeme Hemmen , de Religieuzen van dit Klooster hadden zig in de Stad begeven , om de handen der Geuzen te ontgaen , maer daer fy meynden in rust te wezen , wierden fy leelyk mishandeld ; eenen met naeme Theodoricus is van eenen goddeloozen Soldaet met veele wonden vermoord , twee andere , te weten Jacobus Gaudanus den Sub-prior , ende Cornelius van Schoonhoven fyn aen een notenboom , die regt over het Stadhuys stond , op gehangen. Eenen anderen hebben fy gebonden aen den steert van een peerd , ende zoo twee mylen verre getrokken , van Schoonhoven tot Tergouw , daer fy hem hebben op gehangen aen den mast van een fchip 't welk lag op den Yffel buyten de Stad , ende naer dat fy hem dikwils op

en neder hadden getrokken, is hy met groote smerten gestorven, en hebben het dood lighaem daer eenige dagen tot een droevig aenschouw laeten hangen. Deze vier en wierden om geen ander oorzaeke gedood, als om dat sy Catholyke Priesters en Moniken waeren.

Dit altemael geschiede meest door 't beleyd van den Grave van der Marck, den welken om deze vreedheden te vervoorderen naer Tergouw was gekomen. Dog zoo hy van eenige polityken, die nog Geus, nog Catholyk en waeren, vriendelyk vermaend wierd dat hy met de Geestelykheyd te vervolgen, voor eenigen tyd zoude door de vingeren zien, en heeft hy'er niet op gepast; want niet lang daer naer heeft hy den Guardiaen en den Vicarius der Minderbroeders, (die lang op het Kasteel met groote moeyelykheden hadden gevangen gezeten) voor hem doen komen op het Stad-huys, ende doen vallen op hunne knien, dog zoo daer veel borgers voor baden, heeft hy hun wel door gezonden, maer om te toonen dat hy dit ongeerne dede, smeet hy hun eenen hoop lasteringen en toenaemen naer het hoofd.

Den vreden tyran van deze proye beroofd, heeft syn razende gramschap op een ander gekeert. Daer was tot Tergouw een huys ofte Klooster van Religieuzen die men Pauliten noemde, oft ook Collationisten, om dat sy alle Zondagen en Heylig-dagen naer de Vesperen in hunne Kerke verhaelden eenige Kerkelyke Historien, 'twelk sy Collatie noemden, den oudsten van dit Klooster was Joannes Rixtel, uyt Braband gebortig, eenen man die men de heyligheyd ter oogen uyt zag, ende zeer geleerd. Dezen als hy hoorde verhaelen de vreedheyd der Geuzen eer sy tot Tergouw kwamen, namentlyk ook die sy uytgewerkt hadden ten opzigte van die van Gorcum, hadde dikwils aen eenen godvrugtigen Priester gezeyd: Ach oft ik weerdig waer de Kroone van Martelie! ach oft ik mogt sterven de dood der regtveerdige, en dat myn uyttersten gelyk waer aen het hunne! synen Procurator met naeme Adrianus Textorius, en moest hem niet wyken, nog in deugd, nog in geleerdheyd.

De Geuzen hadden hun Klooster met veele soldaeten bezet, die daer veele moetwilligheden bedreven, waer over deze twee weerdige mannen den 25 November 1572 syn op't Kasteel gegaen om hunne klagten te doen aen den Grave van der Mark: sy en waeren nauwelykx gekomen in syn gezigt, ofte hy begint te roepen: 'Wat heeft dit te bedieden? ziet de schaepen komen nu van zelfs gelooopen in den muyl van de Wolven. Ende zonder te hooren wat sy hem wilde zeggen, doet hy hun geheel naekt ontkleeden, gevende hun alzo over aen de wreede soldaeten, de welke hun met pyken, vier-roers, en rapieren, gejaegd hebben door het pleyn en boomgaerd van het Kasteel, tot dat sy hun van het hoofd tot de voeten hadden gewond, ende sy over dood ter aerden vielen; doen hebben hun de Beulen gesleurd door braemen, en doornen, maer ziende dat 'er nog eenig leven in was, hebben sy hun ten laetsten den buyk open gesneden, ende het ingewant daer uyt gerukt.

Niet minder wreetheyd en hebben deze bloeddorstige honden uytgewerkt tegen den Eerw: Heere Cornelius Musius Pastor van S. Agata Klooster binnen Delft, 't was dezen man die verjaegd was uyt zyn Klooster door den Prince van Oragnien op deze maniere: Den Prince te Delft komende in 't jaer 1572 word van Musius naer gewoonte vrindelyk ontfangen, gelyk de ryke geestelyke huysen (als was dat van S. Agata) gemeynelyk onderworpen zyn groote Heeren te moeten logeren. Den Prins onder andere redenen over tafel, raede Musius dat hy van daer zoude willen vertrekken, oft dat anders het grauwiglyk op de been zoude geraeken, syn huys ontrooven, ende hem overlast aendoen. Doen merkte Musius wel op wat voet dat hy stond, ende wat de meyninge was van den Prins, (te weten zelve die plaetze te bezitten.) Nemende dan syn afscheyd ontrent de deure van het salette daer men naer de pand gaet, zeyde hy tot den Prince: ik gaen daer my Godt geleyde, maer uwe Vorstelyke genade zal op de zelve plaetze daer wy tegenwoordig staen,
de

de dood als eenen blixem verrassen. Ende zoo Musius gepropheteerd hadde is het ook geschied : want op de zelve plaetze daer Musius syn afscheyd van den Prince hadde genomen , ende zyn oude woon-plaetze hadde moeten verlaeten , wierd daer naer op den 10 July 1584 den Prince (zoo hy uyt het Sallette kwam naer den pand , om de trappen op te treden van syne kamer) doorschoten van Balthazar Geeraerd gebortig van Befancon in Bourgognien die daer 6. jaeren hadde op toegeleyd.

Cornelius Musius, naer dat hy met groote droefheyd zyn afscheyd hadde genomen van zyne Religieusen, ende hun verkloekte hadde tot stand vastigheyd in't Geloof ende eeuwige zuiverheyd, heeft voor het laeste voor hun gedaen het Onbloedig H. Sacrificie der Misse, ende zyn geestelyke kinderen gespeyst met het Lichaem ende Bloed Jesu Christi, ende heeft sig begeven op den weg naer Lyden, maer hy wierd van den Graeve van der Marck ontmoet; hy roond zyn paspoort van den Prince van Oragnien: maer van der Marck smyt het onder de voeten, zeggende dat den Prince hier in geen spreken hadde, samen gebied hy aen zyne Soldaeten dat men Musius als eenen verrader zoude binden en knevelen, en hem alzoo slypen naer Leyden: in deze Stad gekomen zynde, op den 10. December, word hy nog dien avond (om dat de zaeken eenigen schyn van recht zouden hebben) in de Vierschaere gesteld, daer onder andere was eenen Geulen Minister, die, naer dat hy veel lasteringen tegen de Roomsche Kerke, en de Catholyke Religie uyt gebraekt hadde: heeft beginnen voor te stellen eenige stukken van Joannes Calvyn, om te zien oft hy Musius kost verkeeren, maer dezen antwoorde zeer kloekmoedelyk: Meynt gy dat ik zoo nytzinnig ben en dwaes, dat ik myn geloove zoo ligtelyk zoude verzacken, naer dat ik zoo menige jaeren, jae myn geheel leven, besteed hebbe in't onderzoeken van de HH. Schriften, en het leven der HH. Vaders? nu 72 jaeren oud zynde, zal

ik het geloove bewaeren 't welk ik in myn jonkheyd geleerd hebbe.

Terwylen zy hier bezig waeren, komt de tydinge dat Sparendam van de Catholyke veroverd was ende het Garnizoen dood geslaegen. De Geusen hier over verschrikt, hebben goet gevonden den weerdigen man met alle haest om hals te brengen. Naer dat zy hem dan onderzocht hadden over den schat van het Klooster, hebben zy hem met veele bitter woorden gebonden geleyd naer het huys van eenen Catholyken balling, 't welk zy met geweld hadden ingenomen.

Terstond word Musius aldaer gepeynigd in de tegenwoordigheyd van zynen Cozyn die hem verraden hadde: zy binden hem half naekt op een leerder, met de armen uytgerekt boven het hoofd, en de voeten met scherpe koordekens gebonden om leeg, dan gieten zy hem het lyf vol koud water, dog zoo zy door dit torment niet en kosten bekomen 'tgeen zy wilden, hingen sy den goeden ouden man aen syne twee groote teenen vast met snaeren gebonden, met het hoofd om leeg, waer door het lichaem uyt de gevrigten geratende, zwakte op d'aerde, zoo dat Musius zyn hoofd zwaerlyk quette, dan hebben zyn sy lichaem zoo jarmerlyk verbrand, dat de kamer vol van den stank was, zoo dat Musius van zyn zelven gevallen was, daer mede nog n iet verge-noegt, snyder sy hem in deze gesteltenisse vingeren en teenen af, dog zoo alle deze barbarische tormenten niet genoegsaem en waeren om de vromigheyd van dezen kloeken held te doen zwigten, slypen sy hem ontreat den middernagt door den sneeuw lanckx de straeten op de merkt van de Stad, half naekt, styf van koude, niet zonder traenen versigtende, ende laetende in den sneeuw bloedige voetstappen, sy stellen hem daer onder de galge; Musius ziende dat zyn laeste ure gekomen was, heeft met groote vierigheyd, maer korte gebeden aen God zyne Ziele bevolen, hy en kost door het af-kappen der vingers en teenen de leerder niet op klimmen, zoo hebben hem dan de Beulen in het midden van 't lichaem

om hoog getrokken , ende een dikke koorde om den hals gelaegen en alzoo laeten hangen en worstelen met een harde dood tot 's anderdags ontrent den middag , doen hebben zy het dood lichaem af genomen , neus en oiren af gesneden , daer naer den buyk open gehaald , en het vet verkogt aen eenen Quakzalver.

In het zelve jaer naer dat zy deze bloed-dorstigheyd , deden binnen Holland , hadden zy het zelve ook gedaen in Gelderland , want naer dat den Prince van Oragnien ingenomen hadde Ruremonde , ende dat aldaer veele treffelyke borgers en soldaeten vermoord wierden , hebben zy nog meer hanne barbarische vreedheyd uytgewerkt op de geestelykheyd : want gevallen zynde in het Klooster der Carthuysers en riepen zy anders niet als geld , geld , ende vermoorden samen in den ingank dry Leeke broeders , te weten Albertus Winda , Joannes Sittaers , ende Stephanus van Ruremonde. Van hier loopende naer de Kerke , vonden zy aldaer den Prior Joachimus met zyne Religieusen bidden voor den Autaer , ende naer dat zy hem eenige wonden hadden gegeven hebben sy hem buyten gesleypt : vier Religieusen met naeme Joannes van Luyck ende Severus Priesters , met Henricus Wellen , ende Fredericus Diaken wierden op de plaetze gedood , de rest swaerelyk gequeist , Vincentius Heroq Leeken broeder wierd gevangen ende gesleypt naer de Kerke , daer hy op zyne knien gevallen is , zeggende : Heere , mynen Godt , maekt my dog weerdig dat ik myne Broeders in de dood ende Martelie mag vergezelschappen ; waer op eenen soldaet dit hoorende , hem zoo eenen afgryffelyken slag met zyn zweird heeft gegeven op het hoofd dat den muer wyd en breed (gelyk men menigejaeren daer naer heeft kunnen zien) met zyn bloed wierd besproeyd ; dan hebben zy hem op de straeten getrokken ende gevraegd oft hy zyne Religie wilde verlaeten , met bespreek van zyn leven te behouden : hy heeft gezeyd dat hy liever wilde sterven als dit te doen , ende roepende : Heere ! vergeeft het hun , want zy en weten niet wat

zy doen, is hy met sommige kogels doorschoten geweest.

Op den zelven tyd wierd ook jammerlyk vermoord Paulus van Waelwyn Capelaen van den Bisschop van Ruremonde; Guillielmus Lindanus, die in het Klooster gevugt was om met de reste te sterven; desgelykx wierd ook om hals gebrogt eenen Minder broeder met naeme Reynerus Linter, knielende voor het H. Sacrament.

Den Prior van de Cathuyfers naer dat hy zyn rantsoen van twee duyzend guldens hadde opgeleyd, hebben zy gezonden naer Ceulen, daer hy zes weken daer naer van de wonden is gestorven. Voorders zyn'er bin Ruremonde zoo weirelyke Priesters als Religieusen tot 26 toe gepasseerd door het zweird van de Kettters.

Om wederom te keeren tot de bloed-dorstige vreedheyd der Geusen binnen Holland, zoo hebben zy op den 24 July, naer dat zy Alckmaer hadden veroverd vyf Minderbroeders binnen Enchuyzen om de belydenisse van het Hoogweerdig H. Sacrament des Auteurs aen een galge op gehangen voor het Stad-huys, de naemen van deze waeren, P. Daniël van Arendonck Guardiaen, P. Cornelius van Dieft Bigt-vader van de Arme Clarissen, Joannes van Naerden zynen Medegezel, H. Ludovicus Vots een treffelyke Predikant, ende Adrianus Gaudanus Leeken-broeder, hunne doode Lichaemen hebben zy buyten de poorten geworpen op den Oever van een Meyr, en daer laeten roتن.

Mær broeder Engelbertus Terburgius ook van het Convent van Alckmaer, hebben zy met meerder vreedheyd ter dood gebragt; zy hebben hem voor eerst zyne voeten verbrand, zyn geheel lichaam daer naer van 't hoofd tot de voeten met messen doorsneden ende gepikeerd; in de wonden ziedende olie gegoten, zyn oxzelen verbrand, ende hem ten laetsten te Ransdorp een vlekke over Amsterdam aen eenen hoogen Vlicr-boom op gehangen.

Te Geertruydenberg hadden zy eenen Canonik met naeme Guillielmus Galen, op de straet vermoord, ende zy lichaam daer twee dagen lank laeten liggen bo-

ven de aerte. In de zelve Stad hebben zy op gehangen P. Guilielmus Gaudanus, ende P. Joannes Vogelfanck beyde Minderbroeders.

Tot Hoorn hebben fy sommige borgers naekt ontkleed; en uyt gestrekt geleyd op een bank, ende een koperen bekken gesteld op den buyk, daer onder levende ratten gezet, ende boven gloeyende kolen die het bekken heet ende gloeyende maekten, hier door wierden de ratten genoodzaekt den buyk open te knagen, om zig in het lichaem te verbergen, waer door die zaelige zielen, tusschen ongehoorde tormenten scheidten uyt het lichaem; met deze, ende diergelyke tormenten (volgens het schryven zelfs van de Gereformeerde Auteurs, te weten Peeter Bor, den welken bekend, dat men nog maer, nog maniere en hield; jae hy zegt opentlyk dat dit de haetelykste schand-vleck geweest is, daer de Staetsche partye ten dien tyde mede beklad was) hebben sy omgebragt Jacob Cornelissens, Nanning Jacobsen, en synen zone Peeter, met Jan Jeroenzens. Zoodaenig een bekken word nog hedendags bewaerd in een treffelyke familie binnen Hoorn tot een eeuwige gedagtenisse van de kinderen, dat hunne Voorvaders daer mede syn gepeynigt ende gedood geweest.

Te Haerlem was een Beggyntjen met naeme Ursula Tales, welkers ouden vader Schepenen der zelve Stad, met sommige andere treffelyke Catholyken, van de Geuzen opgehangen zynde, wierd de voorschreve Ursula geleyd onder de galge, ende gevraegt wezende ofte sy haer Geloof wilde verloochenen, ende trouwen met eenen soldaet heeft sy dit beyde geweygert; waer op sy haer in 't water hebben gesmeten ende vermoord. Haere getrouwde zuster de dood van haeren ouden vader ende zuster beweene; ende weygerende het Geloof af te gaen, is het hoofd met eenen grooten steen ingeslagen geweest, dat de hersenen vloeyden over het aenzigt. Hier hebben sy ook Adrianus van Groeneven raed van Haerlem en den eerw. heere Franciscus Jacobsz Rembrandt Priester, beneffens een jongskcn van vyfthien jae-

ren uyt hunne bedden gehaelt ende op den zelven tyd, aen de zelve galge gehangen.

Ontrent den zelven tyd zyn fy binnen Zutphen liggende op den Yffel (welke plaetze ingenomen was geweest in Junius van Graef Willem vanden Berge, zwaager van den ouden Prince van Oragnien met eenige boeren by malkanderen gekomen) vyandelyk gevallen in het Klooster der Minderbroeders, en hebben den Guardiaen, beneffens nog zes Religieuzen, de buyken open gefneden ende daer naer aen de galge gehangen.

Ook hebben fy binnen Delft openbaerelyk met het zweerd omgebracht op den 24 December 1572 meester Adrianus van Assendelft Pensionaris van Haerlem ende syn hoofd op eenen staek gefelt, ende ook Jonker Chrystophorus van Schagen, die fy door zwaer pynigen en groote tormenten in den kerker vermoord hebben; beyde zeer treffelyke en Catholyke mannen.

Sy hebben ook op Langendyck eenen wereldlyken Prieftter schandelyk neus en oiren afgesneden, ende aen den steert van syn peerd gebonden, langen tyd geslypt, ende daer naer moordaediglyk doorsteken.

Hier mag niet agter gelaeten worden de kloekmoedigheid van P. Petrus Lupus alias de Wolf Provinciael van de Lieve Vrouwe Broeders binnen de Stad Mechele den 9 April 1580; want naer dat de Stad van de Geuzen overrompeld was geweest, onder het Commando van den Engelschen Colonel Norits en dat den Gouverneur den Heere van Rossignol nu op de vlugt was, ende P. Lupus indagtig wezende dat hy dikwils in syne Sermoonen gezeyd hadde dat hy met de borgers wilde sterven, keerde wederom, en wapend zig met een borstharnas, steld een helmet boven op syn kappe op 't hoofd, neemde een hellebaerde in de hand, en loopt alzo naer de groote merkt toe, hier vind hy den Engelschen Colonel Norits met weynige vegten voor het Stad-huys, vaerd hem in, ende hoe sterk hy gewapent was, veld hem met eenen slag ter aerde op syn knien, ende zoo hy hem wederom opregte, zoude hy hem op de plaetze

gedood hebben, ten waer zaeken dat 'er by naer een geheele compagnie soldaeten hadde komen toe-geloo- pen, die dezen kloeken campioen, vegtende voor de Roomfche Kerke tegen de vyanden Gods, op den zel- ven stond hadde gedood.

Op den zelve dag wierd ook in fyne Celle vermoord den eerweerdigen P. Joannes (alias) Gerardus de Hondt Sub-prior van het Convent binnen Mechelen, van den welken men Godtvrugtiglyk mag gelooven dat hy synen loon in den hemel ontfangen heeft, onder de gene die voor Christus en synen H. Naem hun bloed op de aerde ge- stort hebben, want buyten twyffel deze moord geschiede uyt eenen haet tegen de Catholyke Religie om dat de Carmelieten en naementlyk P. Lupus zig zoo kloek- moedelyk stelden tegen de Ketterfche dwaelingen.

Het en is niet om uyt- te- spreken den iever die de Carmelieten in deze droevige vervolginge getoont heb- ben, want sy in 't Nederland al het meesten geleden heb- ben ; niet alleen het Convent van Mechelen naer dat het van alles ontbloot was, hebben sy tot den grond afgeworpen, laetende de mueren niet meer staen als thien voeten hoog, maer sy hebben ook alle de Religieusen verjaegt. Wy hebben zegt P. Daniël à Vagine Maria hier in 't Nederland zes Conventen geheel verloren, tot Vlissingen in Zeeland, tot Meurs tusschen Keulen en Gelderland, tot Uytrecht, Schoonhoven, en Haerlem in Holland. Dit laeste was gesticht in het jaer 1249 ende verëerd met een van de vier beelden die de H. Eli- zabeth dogter van den Koning van Hongaryen, ende Land-gravinne van Hessen en Thuringen, aen haer dogter Sophia Hertoginne van Braband, erf-gename van haer moeders Godtvrugtigheyd, hadde agter-ge- laeten, waer van sy een geschonken heeft tot Vilvoor- den in de Kerke der Carmeliterffen, een ander tot Halle Lande van Henegouwe, het derde tot Gravenfande in Holland, ende het vierde aen de Carmeliten tot Haer- lem.

Sommige andere Conventen wierden, oft verbrand,

oft tot den gronde toe afgebroken, want in 't jaer 1578 den 12 February is het Klooster der Carmeliteffen binnen Vilvoorde genaemt O. L. V. ten Trooft, door de rebellen en geuzen die men Kettters noemt, met vuer en vlam verflonden. In het zelve jaer den 20 April wierd ook verbrand het Klooster van den H. Joannes Baptista by Enghien zes mylen van Brussel, alwaer de Religieuzen tot zoo een armoede waeren gekomen, dat sy de zilvere Vaten en Kelken moesten verkoopen. Alsdan zyn ook ter aerde gesmeten de Kerke en Kloosters te Geeraertsberghe, ende meer andere.

Het Convent van Valencyn heeft haere wreede razerne ook onderstaen, daer wierden de Beelden gebroken, en alle de Carmelieten uygejaegd, in't jaer 1566, onder andere was'er eenen Religieus met naeme P. Joannes Cordeau, die met eenen iever der zielen ontfteken zynde, de huizen en scholen doorliep om te Catechizeren en Biecte te hooren, en die van Valencyn te versterken in't waere Geloof, daerom wierd hy van de Kettters op de Merkt zeer jammerlyk geslagen en gaf synen geest tot groote droefheyd van alle de Inwoonders.

't Volgende jaer eenen anderen Pater van 't zelve Klooster godtvrugtig ende devoot; met naeme Amandus Clemens, zynde geduerig bezig met Catechiseren en Biecte te hooren, wierd ook van de Kettters vermoord binnen Valencyn op de Brugge die den naem voerd van Nero. In 't jaer 1572 als de Calvinisten wederom raefden tegen de Kloosters en Religieuzen, weerd den Eerw: P. Petrus Bonevius Lieve Vrouwe Broeder en Sacristaen binnen Valencyn, om dat hy het Alderheyligste Sacrament, en de beelden beschermde, met een rapier doorsteken en stierf zeer blymoedig.

Om een eynde te maeken van de kloekmoedige helden van het Carmelieten Order, en kan ik niet vergeten van dry Religieuzen van het Convent van Ypre, in't jaer 1578, te weten P. Henricus Turch, Frater Basilias Diaken, ende P. Aegidius Caufaert. P. Henricus wierd
van

van de Kettters aen eenen boom gebonden , ende naer dat sy hem den erm hadden gebroken , hebben sy hem met een vier-roer doorschoten , en half levendig laeten liggen , dog hy bekwam daer naer syne gezondheid : eenige jaeren daer naer als Ypre wederom aen den Koning was overgegeven , zoo P. Henricus nae Nieuwpoort ging Prediken , viel hy wederom in de handen der Geuzen en zwaerlyk gekwetst zynde , is hy gestorven Frater Basilius wierd van de Geuzen onthoofd , ende syn lichaem buyten de Stad op een rad geleyd , 't welk noyt eenige raven oft ander gevogelt aengeraekt hebben , gelyk getuygen die op die tyden geleefd hebben , P. Aegidius heeft door syne geduerige Sermoonen zoo veel te weeg gebracht , dat de Stad van Burburgh tot den eynde toe in't Catholyk Geloove ende getrouwigheyd des Catholyken Koning standvastig is gebleven.

Anno 1582 den 22 April hebben de Geuzen de Stad van Aelst met leederen by nacht beklommen , een Brugge over de gragt geworpen , ende alzo de plaetze overweldigd ende geplundert. Daer waeren van de omliggende dorpen en plaetzen wel veertig Priesters binnent gevlugt , die meestendeel allegadergepeynigt en deirlyk vermoord zyn.

Eerik sluyte en kanik voor het laeste niet agterlaeten te verhaelen de noyt gehoorde vreedheyd die alle vreedheden te boven gaet , die de bloed-dorstige Kettters bedreven hebben in die tyden tot Thienen in Braband wanneer sy de Stad van Loven belegerde , daer sy met grootse schande opbreken moesten.

Den eersten aanslag van deze Ketttersche Tyrannye viel op Hoegaerde , een klyn Stedeken van Luyckland , gelegen op de paelen van Braband : hier vallen sy met een dulle razernye in het Klooster der Beggaerden , ende hebben de Religieuzen verslagen ende verjaegd. Van hier zyn sy opgetrokken naer Thienen , en hebben hunne furie uytgewerkt over alle de Kerken en de geheyligde dingen. De Antaeren ende Beelden wierden gebroken , ende gelastert , het vuur in de Kerk

ken gesteken, van gelyken deden sy in het Gast-huys, daer sy een deel van de zieken verbrand hebben; de gene die over gebleven waeren, heeft men daer naer in de naeste gelegen Sieden gezien half gebræden.

De vreedheyd was meer als Barbaerisch, maer die volgd is meer als duyvels. Sy trekken de zuygelingen van de borsten huns moeders, en sloegen hun met het hoofd tegen den muer, oft doorstaeken - ze met hunne razieren, oft smeten - ze in 't vuur waer van de burgers der Stad, een deel, wanneer deze furie nu was, heeft niet zonder schroom en jammer zien liggen in de Kapelle van Onze Lieve Vronwe ter Paele; als onnoozele lammekens gewendelt in hun bloed, en deirelyk vermoord:

Verscheyde Religieuzen zyn op het vreedste gehandelt geweest. Sommige Minderbroeders moeder naekt uytgeschut, ende gestelt tot eenen spot: sommige Lieve Vrouwe Broeders geslagen ende jammerlyk gekwetst: eenen Minderbroeder kreeg tot elf wonden toe: eenen Augustyn wierd op een peerd gestelt ende met een verscheurde kappe als eenen zot, de geheele merkt om geleyd. Vele wierden vermoord. Daer en waeren geen tormenten zoo vreed, nog zoo onmenschelyk die sy niet en gebruykten om gelt uyt-te-perffen. Vele stok oude mannen wierden tot 'er dood geslagen. Op de borsten der vrouwen wierd bus-poeder geleyd ende in brand gesteken, om dat sy, van alles nu beroofd zynde, zouden geven 't gene sy niet meer en hadden.

Deze buytensporige vreedheyd was zoodaenig; dat men zoude gezeyt hebben hoe kan den hemel zulks verdraegen: want noyt Barbaer hoe vreed hy geweest is, en kan by zulken razernye vergeleken worden, door dien op eenen korten tyd de geheele Stad, en de omlygende plaetzen, in de uytterste ellenden en mizerie georogt waeren; jong en oud, edel ende onedel, alles moest buygen aen deze helsche furie.

Wat spittinge ende goddeloosheden en hebben sy niet bedreven ten opzigte van de geheyligde zaeken en

van het Alderheyligste Sacrament des Autaers 't welk ook de engelen doet schudden ende beven: eenige fleurden de kerkelyke ornamenten langs de straeten, andere met Carsuyffels aen, dansten en zongen op het geluyd van schalmeyen: andere smeten de H. Hostien in 't vuer, andere trappelden de zelve in de Kerken van de Annuntiaten ende Lieve Vrouwe Broeders onder de voeten: andere hongen de Kelken en Ciborien aen de steerten van de peerden, en leyden-ze te water. Deze onmenschelyke goddeloosheyd die geen eynde en hadde, was genoeg om hemel en aerde te doen vergaen, want hoe groot dat de Goddelyke goedheyd is, zoo zoude sy hier ten eynde moeten geweest hebben, in het aenschouwen van zulke ongehoorde razernye: dit hebben sy ook uytgewerkt in meest alle de dorpen daer ontrent by naer tot Loven toe. Hier hebben sy aen de beelden neus en oiren afgesneden, en ezels oiren opgezet, de ermen, handen, en hoofden afgekapt hunne leirzen gesmeird met het H. Olyffel, de HH. Hostien met de haver gemengelt en voorgestelt aen hunne peerden.

De penne schroomd te beschryven de dertelheden die sy bedreven ten opzigte van getrouwde, ongetrouwde; en Religieuze Vrouw-personen, de welke zoodaenig geweest zyn dat men desgelyke in geene historie, ook zelfs niet in die van de Turken, ofte Barbaeren bevinden en kan.

Men spaerde niemant; jonk oft oud, van wat staet het mogte wezen, en deze schroomelyke dertelheyd geschiede op de straeten, in het gezigt van alle menschen, in de Kerken van S. Germain, van O L. Vrouwe Minder broeders, ende in de schoolen van de Augustynen, de vrouwen in het aenzigt van de Mans: de dogters onder de oogen van de ouders. O vervloekte daed; hoe kan den hemel zulkx verdraegen! het is wonder dat Godt zynen Blixem niet gezonden heeft om zulke Schelm-stukken te straffen. Ik en twyffele niet oft de Zonne en Maene hebben beschaemt geweest dat zy zoodaenige monsters met hun ligt hebben bestraeld, zoo

dat wy wel met regt mogen uyt roepen 't gene staet Judicum 19. Noyt en zyn 'er diergelyke grouwelen gebeurde in Israël van dien dag af dat onze Vaders uyt Egypten getrokken zyn , tot dezen tegenwoordigen tyd toe.

Hier hebt gy , als op een tonneel uyt gefchilderd gezien , de menigvuldige vreedde en droevige Treurspelen die de Kettters in 't Nederland , een van de Catholykste en bloyenste Landen die oyt (zonder te kort te spreken aen andere gewesten) de Zonne in de geheele wereld bestraelde hebben bedreven. Nederland was certyds de schole van alle wetenschappen en konsten, den spiegel van alle Godvrugtigheyd, onder wezen in het waere Roomsche Catholyke geloove door de HH. Willebrordus , Eligius , Amandus , en andere zoodaenige HH. Bisschoppen , gezanten des Paus ; verligt door den H. Norbertus ende zyne Medegezellen. O Nederland ! dat ik met regt mag zeggen geweest te zyn de Peirle van geheel Europa , hoe hebben die helsche Roovers afgezonden van den Prince der duysternissen , uwe kostelykheyd , luyster , ende onvergelykelyke schoonigheyd geschonden ende verdorven ! s'Hebben uwe Autaeren , de zit-plaetzen van het Lichaem ende Bloed Jesu Christi gelyk den H. Optatus over 1400 jaeren gesproken heeft, gebroken , ende vernield ; s'hebben uwe Kerken , de huizen Gods , met alle hun cieraet , de oude gedenk teekenen van uwe voor Vaders ter aerden geworpen : s'hebben uwe Priesters vermoord , uwe Steden verwoest , zoo dat ider die het zag , riep met de traenen in de oogen : Hoe is dat schoon couleur zoo veranderd ? Jerem. Tren. 1. Hoe zitten de Landen verlaeten die te voren vol volk waeren ? de straeten van alle Steden staen in rouw , om dat'er niemant meer en komt tot haere Ffeest-dagen , ende den ouden waeren Gods-dienst : haere Priesters verzugten , haere Godt toe geheyligde Maegden zitten in bitterheyd , en vergaen van overmatige droefheyd , haere Kinderen worden geseurd in Kerkers en gevangnissen voor het aenschyn van haere vyanden : de Ket-

ters zyn gekomen in haere H. Plaetzen en hebben weg genomen alle haere kostelykheden : haere Inwoonders vragen naer het Brood van het woord Gods, en eylaes; daer en was niemant die het hun geven, oft breken kost. Ik mag dan met regt wederom uyt roepen : O Nederland waer toe waert gy in die tyden gekomen, waer toe hadden u uwe kinders, nu moorders geworden zynde van hunne eygen Moeder, gebrogt ?

V. WONDERBAER GEZIGT.

Quod non potest esse videaris nolle. Caract. Theoph.
 Als iets niet is in uwe magt,
 Houd u als oft gy 't niet betragt.

K Zag den vos, vermoeyt van rooven,
 Voor een schoone wyngaerd staen,
 Om syn dorst wat te verdooven;
 Maer hy kon'er geensints aen;
 Hy had menig-werf gesprongen
 Naer de druyven van den stam;
 Dog het was om niet gedongen,
 Alzoo hy'er niet toekwam;

Hy erpoogd verscheyde keeren ;
 Te voldoen aen synen lust ;
 Dog het was maer last vermeerden ,
 Die door moete wierd geblust :
 Als den vos nu kwam beschouwen ,
 Dat syn arbeyd was om niet ,
 Kwam het hem haest te berouwen ,
 Om dat ieder een het ziet ;
 Maer hy dagt , ik zal wel maeken ,
 Dat ik niet tot spot en dien ,
 En ik zal zien te geraeken
 Uyt 'tgedrang , van die 't aenzien ;
 Hy keerd zig dan tot de luyden ;
 Zegt , deez' druyf deugd niet nu gisch ;
 Want den boom komt aen te duyden ,
 Dat sy nog niet ryp en is ;
 Ik en wil'er niet van proeven ,
 Want hun zuert' is nog te groot ,
 't Zoud' my somwyl , tot bedroeven ,
 Brengen in eenn' grooten nood ;
 Neen , 'k laet al de druyven vaeren
 Voor die deze liever heeft ,
 Mynen drift komt zig bedaeren ,
 Want deez' druyf geen zoetheyd geeft .
 d'Oostenryksche Nederlanden ,
 Meynde dus ook 'tgeuzen rasch ,
 Aen syn Staeten te verpanden ;
 Maer hun oogwit viel in d'asch ,
 Als sy zagen dat hun poogen ,
 Was in eenen niet vergaen ,
 Kwamen sy dit te beoogen ,
 Al oft 't hun niet aen kwam staen .

DIt vyfde wonderbaer Gezigt steld ons in eenen on-
 belemmerden zin voor , hoe dat de Geuzen zig
 in hunne meyninge hadden misgrepen : naer dat sy alle
 de voorgemelde gruweldaeden hadden begaen , begon-
 nen sy te beoogen het dadelyk bezit der zeventhien ver-

eenige Provintien ; sy voerden hier over tuffchen alle hunne geweldnareyen ende moetwilligheden eenen tagentig jaerigen oorlog , dog hunne verlangen en gelukten hun niet ; want even als het goud beproefd word door het vuer , zoo wierden deze standvastige en noyt volprezen Oostenryksche Provintien ook genoegzaam beproefd door de alderbitterfte vervolgingen der Geuzen ; want sy zyn als eene rotze , die ten allen kanten door de woedende baeren der zee besprongen word , onbeweeglyk gebleven ; sy en hebben niet naegevolgt het voorbeeld van hunne afgefallen broeders der zeven verleenigde Provintien ; dit hebben sy versmaed ende verworpen ; sy zyn getrouw gebleven aen Godt ende aen hunnen Vorst , volgens de woorden van Christus zelve , gevende aen Godt , dat Godt toebehoort , ende aen den Keyzer dat den Keyzer eygen is ; daer de andere in tegendeel in hunne verblindheyd syn voortgegaen , meynedig geworden zynde niet alleen aen Godt , maer ook aen hunnen opper-heer-schappey-hebber ; dog alzo dit boos gebroed te magteloos was om syne ondernemingen ten uytvoer te brengen , zoo trof het met Vrankryk een verbond van wederzeydsche verdediginge aen ; niet dat de Franschen dit deden uyt haet tegen den waeren Godsdienst , maer alleenelyk ten opzichte van hunne eyge belangen ende om allengskens magtiger te worden : hier waeren sy als den vos , sy begonnen te poogen om tot hun oogmerk te geraeken ; sy besloten gezaemendlyk met Vrankryk den 8 February 1635 , van de Oostenryksche Nederlanden met seftig duyzend man aen te rauden , ende men stemde langs wederzyds toe , dat de Provintien en Steden der zelve zouden aanzogt worden om de wapenen tegen hunnen Vorst op te nemen , en om zig eenen vryen Souvereynen Staet op te regten : in geval sy dezen voorstel aanveerden , zoo verbond Vrankryk en Holland zig om hun te beschermen , mits dat sy naer zig hielden eenige uytgestrektheyd op des zelfs grenspaelen , tot voordeel van hunne eygen belangen , ende om de zelve , hier in toe stemmende , altyd

te kunnen in bedwang houden; dat in geval sy dit wygerden, alle de Roomfch Catholyke Provintien moefften verdeyld worden tuffchen Holland ende Vrankryk, en diens-volgens ten grootften gedeelte door de verfoeyelyke ketterye van Calvien, in de welke de vereenigde Provintien waeren vervallen, worden overgelevert in het geweld van den helschen fatan, hünne befchermvoogd; want wie zal twyffelen, dat alle de gene die in deze oft andere dolingen fterven niet voor eeuwiglyk verloren gaen. *Unum Baptifmā, unā Fides, una Salus.* Daer en is maer een Doopfel, maer een Gelooft ende maer eene Zaligheyt, zegt den Apoftel Paulus, fprekende van de waere Roomfche Religie; maer den Alderhoogften, die het al beftierd, voorkwam aen deze voornemens; de Oofftenrykfche Nederlanden bleven getrouw aen hünnen Vorft, ende den oorlog wierd eviglyk voortgezet, den welken wiffelvallig de eene ende de andere partye bevoordeelde: naer vele zwaere veldfagen, belegeringen ende verwoefftingen, wierden de vereenigde Provintien indagtig, dat in geval fy Vrankryk nog vele voordeelen hielpen behaalen, hy met hünnaer naer zoude hebben konnen handelen, even als hy met Spagnien dede; dit bewoog hun dan om van twee kwaeden een befte te kiezen, ende fy troffen eene bezondere wapen-fchorfinge aen met de Kroone van Spagnien, de welke nu ook genoegzaem erkende de onmogelykheyt, om deze afgevallen faeten nog onder haere heerschappye te kunnen bringen; zoo door de verbinteniffen die de zelve hadden aengegaen met andere Mogendheden, als door de nytgeputheyt ende de flouwoedigheyt dezer Kroone; fy moefften eyndeling door dit faetkundig voorwerp afzien van de Oofftenrykfche Nederlanden, ende naer vele aengewende moeyte zeggen met den vos; dat de druyven te zuer waeren, ende hun niet en geleken; dog langs den anderen kant wierd'er eyndelyk eenen bedwingenden vrede gefloten voor Spagnien, naer het eynde van dezen tagentig jaerigen oorlog, tot Munfter in Westphalen in het jaer 1648;

door den welken den Almogenden de Oostenryksche Nederlanden behoede, om gezaementlyk te moeten vervallen in de blinde ketteryen van Calvien, Luther en de andere Sectariffen: van welke wy; eer wy overgaen tot de vrede-fluytinge van Munster, in het volgende wonderbaer Gezigt zullen handelen.

VI. WONDERBAER GEZIGT.

Amor inordinatus est causu omnis peccati.

S. Thomas Aq.

Uyt dwaeeze liefde zonder maet,
Ontstaet de bron van alle kwaed,

K Zag een oude gryzaerd vragen,
Aen een opgetoeyde hoer,
Waer in dat sy schiep behaegen,
Waer op dat sy lag ten loer;
Sy kwam hem in't kort beduyden,
Dat het wooyzel dat sy droeg,
Tot haer trok verschyde luyden,
s'Avonds laet en 's morgens vroeg;
En dat s'al de schoon juweelen,

K

Daer sy meê was opgecierd,
 Wiest te krygen door haer streelen,
 Van die in haer wooning zwierd;
 Blommen, peêren ende kransen,
 Kryg ik van myn schoon gespan,
 En als ik het wilde kansen,
 Zoo bederf ik menig man;
 Goud en zilver met g'heel hoopen,
 Werpt men my mildaedig toe,
 En sy moeten 't wel bekoopen,
 Als sy zyn hun dwaesheyd moê;
 Geld komt ons noyt te ontbreken,
 En als ik het wel na gaen,
 Syn'er menig afgeweken,
 Tot de averegtsche baen:
 Door 't gestreel en door het vlyen,
 Wiest ik menig deftig man,
 Tot 't verderf zoo te verleyen,
 Dat hy wierd een helsch gespan;
 Dat hy steden ende ryken,
 Door mijnn' en des satans list,
 Van den waeren Godt deed wyken;
 't Geen' m'hier al heeft na gegift.
 'd Oude man die stond verflagen,
 Als hy dit had na gehoort,
 Hy schiep in haer geen behaegen,
 Maer vertrok zig gansch gestoort;
 Hy liet haer, met haer dienaeren,
 Leven in den wulpschen tryn,
 Om niet nae de hel te vaeren,
 Door dees valschen zoeten schyn.

DE onderhandeling van den gryzaerd met de babilonysche hoer; de uytlegginge die sy hem geeft van haeren staet; het tafereel dat sy hem voorsteld van haere dienaeren, ende welkers dwaesheyd sy hoogblykelyk aentoonde, zullen ons genoegzaeme stoffe toe bringen, om te ontdekken den oorsprong van alle de voor-

gemelde ketteryen , meynedigheden , goddeloosheyd ende barbarischen handel : het en is niet te verwonderen , dat die , de welke van een gebroed des duyvels syn voord gesproten , door zoo groote gediensfigheyd syn ingenomen geweest tot hunnen vader der duysterheyd : maer zegt my , wat heeft de meeste aenleydinge tot alle scheuringen en afdwalingen van den waeren Godsdiensf gegeven , als eene ongeregelde liefde , eenen eygen drift , eene onbetoomdheyd van de gevoelens ende eene toeneyginge van alle wellusten : als alle de voormelde grouweldaeden hunnen oorsprong dan hebben genomen uyt eenen onbetoomden ende ongeregelde drift , hoe konden sy dog anders als buyten-sporig wezen ; dog alzooy deze genoegzaam hebben voor het oog gesteld in hunne uytwerkingen , zoo zullen wy nu af tafereelen hunne sigters door de welke alle deze doliingen syn in den aerd-bodem ingevoert , ende alzooy wy ten opzigte van onze nabueren , geene andere doliingen moeten aenraeken als die van Calvin en Luther , zoo zal het ons genoeg zyn de dry voornaemste belhamels van deze , Calvin , Luther en Karolstadt af te schetsen ; op dat een ieder uyt hunnen levens-tugt bevroeye , de bestandigheyd van hunne doliingen.

Jan Calvin , zynde eenen Kuypers-zone , wierd geboren tot Noyon in het jaer 1509 : naer in de regten gestudeert te hebben tot Orleans ende tot Bourges , wierd hy bekend tot Parys in het jaer 1532 , door synen uytlegginge der twee boeken van Seneca over de goddertierentheyd , ende alzooy hy aen het hoofd van dit werk geplactst hadde den naem van *Calvinus* , is hy sedert onder den naem van Jan Calvin bekend gebleven , alhoewel synen opregten naem was Cauvin : door de doliingen die hy uytstrooyde , wierd hy genoodzaekt Parys te verlaeten ; hy vertrok van daer nae Angoulême , alwaer hy de grieksche tael leerde en synen doliingen voord predikte ; hy doorliep agtervolgens Potiers , Nerac , en van daer trok hy wederom nae Parys ; maer vreezende in egtenisse te geracken vertrok hy zig nae

Bazel, alwaer hy heeft uyt gegeven den Boek getyfelt *Institutio Christiana*, welk vermaerd werk hy opmaekte ter verdediginge van syne aenhangers, ter dood verwezen door Franciscus den I: naer dat hy verscheyde reyzen Zwitserland ende Italien hadde doorzwerft, ging hy zig huys-vesten tot Geneve, ende naer dat hy aldaer twee jaeren hadde Leeraer geweest der Godsgeleerdheyd, wierd hy ten opzigte van een zwaer geschil ende over synen slegten handel in egtenisse genomen, gegeesselt, gebrandmerkt ende verbannen; dog naer dat hy dry jaeren in ballingschap hadde geweest tot Straetsburg, wierd hy van synen aenhang wederom in Geneve gebragt, ende alsdan is Geneve het Schouwburg der Calviensthe Leeringe geworden: Calvien was eenen verwaenden, boosaerdigen, trotschen ende tyrannigen mensch; want den Medicyn-meester Michaël Servet, hem eenige brieven geschreven hebbende raekende het Mysterie van de heylige Dryvuldigheyd, poogde hy hem te doen vangen, ende dit gelukt zynde dede hy hem levendig verbranden. Is't dat den stigter der Geuzen reeds syn vergenoegen schiep in het vergieten van menschen-bloed, hoe is het dan te verwonderen dat de woedende Beeldstormers, syne waere discipels ende opvolgers, hier in hun behagen hadden? Syne vreedheyd strekte zig zoo verre, dat hy staende hield, meester zynde tot Geneve, dat alle de gene, die syne dolingen niet en volgden, levendig moesten verbrand worden: eene wonderbaere godvrugtigheyd! eenen uytmuntenden Gods-iever! onder alle de buyten-sporigheden daer hy zig van pligtig vond, was wel de voor-naemste, de hoereringen daer hy zig mede ophield, even als alle andere Sectarissen hebben gedaen; dog hy wiest deze behendiglyker te bedekken als Luther en Karolstadt, nogte hy en gaf zoo vele openbaere verargernissen niet, om dieswil dat hy doornuster was en behendiglyk syn fouten wiest te bedekken. Buyten dat hy sterk toegeneygt was tot hoerery, zoo was hy werkzaam ende onbaetzugtig ten opzigte van rykdommen

te betragten; hy beuuygde van zig zelve dat hy onloopig was van aerd: ik hebbe, zeyde hy, onophoudentlyk dit gebrek tragten in te binden; maer tot nu toe hebbe ik daer altyd vrugteloos aen gearbeyd. Calvin overleydde tot Geneve in het jaer 1564, in een groote wanhope en van eene schrikkelijke Siekte; want hy wierd zoo daniglyk van de luyzen opgëeten, dat men gantsche vuyften konde inde gaten van zyn Lighaem steken, ende dat men met eenen playmenborstel een gantsche vuyl-blek luyzen konde van zyne kleederen vaegen; eenen van zyne Discipelen, die daer eygen-oogig tegenwoordig was, schryft daer van aldus: *Calvinus in desperatione finiens vitam, obiit, turpissimo morbo, quem deus Rebellibus & Maledictis est comminatus, prius excruciatum & consumptum a pediculis; quod ego verissimè attestari audeo, qui funestum & tragicum illius exitum & exitium his meis oculis praesens aspexi.* Joan Haren. Apud pet. Cutssemium. *Dat is*: Calvin in wanhope zyn leven eyndigende, is gestorven van een alderschriklyste ende stinkenste ziekte, door de welke God de wederspannige ende de Vermaledyden bedrygt heeft, eerst gepynigt en verteert zynde door de luyzen; het welk ik op het alderwacragtigste durve betuygen, die des selfs droevigen en yschelyken uytgang ende verdervinge met deze myne eygen oogen tegenwoordig, hebbe beschoudt. Zoo dat men van dezen met Verinus mag zeggen:

Pœna voluptatis comes est dolor ipsi voluptas

Impurus numquam gaudia pura tulit

Dat is

Na wellust komt de straf, na zonden komen plagen;
Onkuysheyd leyd terfond en voeld verdiende slagen,

Want op den zelve tyd, als hy de zonde doet;
Ontmoet hy eenen beul die pynigt zyn gemoed.

Laet ons nu overgaen tot Andries Carolstad, ende wy zullen in hem, zoo als wy agtervolgens ook in Luther zullen opmerken, beschouwen; dat den oorsprong van hunne Goddeloosheyt, nog veel openlyker als in die van Calvin is geweest enen onregel-

den drift ende eene ongebondentheyd hun'er hertstogten , niet voortskomende als uyt eygen liefde ende vermomde vlyerye van den helfchen Satan.

Andries Carolstad was gebortig van Frankenland , en naer dat hy Priester geweyd was wierd hy verkoren tot Arts-diaken van Wirtemburgh , ende gelyk de oogen uytwendige tolken zyn van eenen inwendigen brand des lichaems, zoo konde men gemeynelyk uyt de fyne iets heetzig ende haestig zien , 't welk getuygde de inwendige passien die zonder ophouden fyne ziele kwelden ; ondertusschen hy was begaest met groote, dog trotsche memorie ende verstand , ende gelyk hy den eersten was van die tyden , die de wezentlyke tegenwoordigheyd des lichaems Jesu Christi in het H. Sacrament des Autaers loochende , zoo is dezen onkuyschen den eersten Priester geweest die eene vrouw trouwde , tot blydschap van alle de andere onkuysche ende uytgelopen Moniken en Paepen , die zig verheugden den weg gebaent te zien , daer sy zoo nae verlangden : dezen ellendigen , zoo hy zelfs verhaeld , was zoo geprikkelt door de liefde, dat hy meynde uytzinnig te worden op den dag van syne trouw-feeft ; men stelde op dien dag eene nieuwe Missè in , die door syne aenhangers voltrokken wierd in hunne Kerk ; den Introitus van deze Commedie , want zoo dicnd deze Mis genoemd , wierd gezongen als volgd : *dixit Dominus Deus non est bonum hominem esse solum , faciamus adjutorium simile sui* , dat is : den Heer onzen Godt heeft gezeyd ; het is niet goed den mensch alleen te laeten , laet hem ons een mede hulpe maeken. Het hier op volgende gebed was : *Deus qui post tam longam & impiam Sacerdotum tuorum cæcitatem beatum Andream Carolostadium ea gratia donare dignatus es , ut primus , nulla habita Papistici juris ratione , uxorem ducere ausus fuerit , da quæsimus ut omnes Sacerdotes , sana mente , ejus vestigia sequentes , ejectionis concubinis aut eisdem ductis , ad legitimi consortium thori convertantur ; per Dominum nostrum Jesum Christum &c.* dat is : Godt , die naer zoo lange en goddelooze blindheyd

uwer Priesteren, den heyligen Carolstad met die gratie hebt willen begunstigen, dat hy den eersten, zonder te letten op eenig Papiſten regt, heeft derven een vrouwe trouwen; geeft, bidden wy u, dat alle Priesters hunne verdooldheyd ziende, syne voet-stappen volgende, hunne byzitten ten huys uyt gedreven hebbende, oft de zelve getrouwd hebbende, tot eene wettige houwelykx verzaeminge mogen komen; door onzen Heere Jesus Christus. Daer naer volgden deze verzen: *Deus in tua virtute Andreas Carolostadius gaudet & letatur, thalamo copulatus.* dat is: Heere in uwe kragten verblyd ende verheugd zig Andries Carolstad, door het houwelyk gebonden. Ik zal nu de rest van de gebeden agterlaeten, die alle op eene manier geschiedden, eyndigende met het besluyt van hunne Missè, dat was het volgende: *Sint nobis Domine auxilio sumpti Sacramenti mysteria, & sicuti Andree Carolostadii connubiali celebritate letamur, ita fac quæsimus Sacerdotum conjugia toto orbe feliciter auspicientur, felicius succedant, & quam felicissimè finiantur; per Dominum nostrum &c.* dat is: laet Heere ons behulpig zyn de mysterien van het genut Sacrament, ende gelyk wy ons verheugen door de houwelykx-feeft van Andries Carolstad, verleend dat alzoo de houwelyken der Priesteren door de geheele wereld gelukkiglyk beginnen, gelukkiger voordsgaen, ende op het alder-gelukkigsten eyndigen door Jesus &c Ziet hier, hoe deze guchelaers met Godt Almagtig en de gansche wereld spotten! niet opgestygt, als door eene enkele razerney van eenen onbetoomden drift: maer hoe is het met hem eyndelyk vergaen? Een spook voorzeyde syne dood in syn hays, vele zynde van gevoelen, dat hy is van den duyvel verworgt; aengezien daer menigte getuygen van zyn, tot zelf de Pastors in dien tyd tot Bazel.

Zoo is Carolstad dan gestorven, om loon nae zyne werken te ontfangen: ziet hier de uytwerkzels der onbetoomde herts-togten die met gnen mindere passie beseten hebben het hert van den Goddeloozen Luther!

deezen, opgefteygt door een razende hovaerdigheyd, vermengt met een brandende onkuysheyd, is van Doctor in de Godtsgeleerdheyd tot Wirtemburgh, geworden eenen belhaemel zyn 'er Secte; hy dan voltrokken ziende het Houwelyk van Carolstad, kwam het zyne ook wel haest in het werk te leggen; hy, vlammente door de liefde van zyne Catharina de Borre, eene Non, lokte haer nyt het Klooster- en trouwde de zelve; haer boven dien ten besten geevende aen de Studenten van Wirtemburgh, om hun alzo tot zyne leering te trekken, daer zig wel haest gansch Duytsland mede besmet vond, en die, eylaes, zoo menige ziele heeft een proye des duyvels gemaakt; maer hoe is het eyndelyk met dezen onkuyschen Luther afgeloopen? hoort hier van de eygen woorden van P. Tyreus, in zyn boek der bezeten: daer waeren in een dorp in Braband, Gheel genaemt, veel bezetene, die daer gebragt waeren, om door de voorspraek van eene Heylige die daer geviert word, verloft te worden; deze worden altemael op eenen stond van hunne booze geesten verloft, te weten op den zelden dag als Luther overleyde; maer 's anderdags keerden sy allegaeder wederom, om die op hunne gewoonelyke maniere te kwellen; gevraegt zyade, waer sy den dag van te voren geweest waeren, gaeven voor antwoord: dat hun van hunnen Prins geboden was, de ziele van den grooten Propheet en hunnen mede-gezel Luther te vergezelschappen; eenen van syne knechten heeft dit zelve bevestigt, verhaelende, dat zoo hy 's nagts de veuster opdede, om de kamer daer syn meester in lag te verlogten, hy gezien heeft, niet zonder grooten schrik en angst, verscheyde spooken en gedaenten, springende en dansende: de raeven die daer krachten ontrent het lichaem, wanneer het van Illeben te Wittenberg overgevoert wierd, gaeven nog meer agterdenken dat 'er dusdaenige kwaede geesten ontrent waeren geweest: deze geschiedenisse word immers genoeg bevestigt door de eygen woorden van Luther, als hy zegt; dat hy heymelyke gemeynschap hadde met den duyvel: dit

was

was het eynde van den onzuyveren Luther, laetende syne Non met dry kinderen in de goede gunst van syne aenhangers.

Ik hebbe nu genoegzaam aengehaelt, niet alleen de geweldenaryen, ende moetwilligheden der Kettters; maer ook hunnen oorsprong ende afkomste; op dat den eenvoudigen zig niet zoude laeten verleyden door deze wan-gedrogten; ende op dat hy hun zoude verfoeyen als het haetelykste dat in de wereld is; want zegt my; dat van de ondeugd is voordgesproten, dat niet als de duyfsteriffen bewandeld: hoe kan men het zelve eenen vriend van het licht beschouwen? Vrankryk wierd wel eerst besmet met de dolingen van Calvien; Duytsland wel eerst met die van Luther en Carolstad; dog deze zyn voor het grootste gedeelte overgegaen tot de Vereenigde Provincien: den Heere verliet deze om hun zonden ende onboetveerdigheden, ende den duyvel gebruykte hun als de bekwaemste werk-tuygen om den waeren Gods-dienst te onderdrukken; zoo verre zyn hunne boosheden ende goddeloosheden opgeklimmen voor het aenschyn Gods, dat sy wel haest den loon van hunne werken staen te ontfangen, zoo als wy hier naer zullen aentoonen: hunnen zoo-genaemden Gods-dienst, die sy den verbeterden noemen, is dan eene blinde dolinge, voordgesproten uyt eene ongerogelde liefde ende onbetoomde driffen, zoo als wy genoegzaam hebben aengetoond, ende alzo den Heere zelve zegt dat de werken van de handen der menschen verganglyk ende ydel zyn, hoe veel te meer moet dit toegestapt worden op hunne gezindheyd, die verre van menschen werken, eene duyvelsche uytvindinge is, uyt haet ende verfoeyinge van het alleen zaligmaekende Roomsch Catholyk Geloof: men mag dan met regt op des zelfs Stigters toepassen, de woorden van den overtreffelyken Poëet Owenus:

Vis fieri felix est debellanda voluptas;

Hæc juvenum exitium, pestis & illa senum.

Dat is

Zoo iemand op dees aerd' zoekt een gelukkig leven,
 Tot wellust van het vleesch mag hy zig niet begeven,
 Voor jongheyd is 't verderf, een pest voor oude lien,
 Die ons doen dagelyks veel droeve rampen zien.

VII. WONDERBAER GEZIGT.

Ingen telum necessitas Livius.

Dat in den nood, als die is groot,
 Zelfs tegen wet, zig iemand zet,
 Het is geen kwaed; want nood breekt wet.

K Zag een Land-man droevig dugten,
 Voor de vierschaer van Jupyn;
 Hy deed niet als bitter zugten,
 Peyzend' hoe het mogte zyn,
 Peyzend' hoe dat syne zaeken
 Zouden hebben hunnen keer;
 Hoe dat hy het zoude maeken,
 Voor dien grooten Opper-heer:
 Ziet, Jupyn kwam afgerezen
 In een luysterlyke prael,

En syn plyting wierd gewezen,
Door de groote regter-zael:
Hy zegt; hoe hy was ontnomen,
Geld en zilver en al't goed,
Dat hem erflyk was gekomen,
En nu brengt tot arremood;
Dieven, stroopers zyn by nagten,
Tot myn eygen woon gegaen,
En hebben uyt alle kragten,
Het'er tot den grond gestlaen:
*k Heb hun alles moeten geven,
Dat ik vast en roerend' had;
T'wyl ik zugtend' om myn leven,
Hun nog om genaede had:
*k Heb hun moeten schriftlyk tuygen,
Dat ik 't al aen hun afstond;
Dat ik onder hun wou buygen,
En verlaeten mynen grond:
Ziet sy brassen en sy smeeren,
En sy zyn in vrolykheyd;
T'wyl dat sy myn goed verteeren,
Word ik nog van hun beneyd;
Nu 'k hun handen ben ontkomen;
Heb ik zekerlyk betragt,
Om het welk men m'heeft ontnomen,
Weer te hebben in myn magt;
Daerom heb ik my begeven,
Tot u hooge regter-bank,
Om te weten of m'in 't leven,
Afstand doen kan door den dwank,
Als hy dus had uytgesproken,
En verklaerd syn gamsche zaek;
Wierd Jupyn geheel ontstoken,
Door een regt betaemde vraek:
Nood, zegt hy, en steld geen wetten,
Daerom moeten sy terstond,
U in voor'gen staet erzeiten.
Of 'k verderf hun tot den grond.

DIt zevenste wonderbaer Gezigt zal ons door eene aengenaeme toepassinge genoegzaam aentoonen het oogblykelyk regt dat syne Majesteit den Keyzer heeft, om zig niet te gedragen aen het Tractaet van Munster: alswanneer men nu tot Munster was te saem vergaedert tot het aentreffen van eenen vrede, zoo moest den zelve oogblykelyk gesloten worden naer het genoegen der sterkste partye ende tegen den dank van de magtelooze: nu diend onderzocht of diergelyke verdrag-maeking kan bestaen; ende men diend dies aengaende te zeggen, even als Jupiter zeyde tot den Land-man, dat het eene bekende zaake is, dat onder andere middelen, de welke wy hier zullen voorbygaen, die een Contract, verbond, oft over-een-komst verbreken, het geweld en de vreeze behooren. De eerste wanneer men door een openbaer geweld, oft door overwinnende wapenen in zoo een engte gebragt word, dat, wilt men of syn leven of eenige overblyfsels van syne bezittingen bewaeren, men gedwongen word toe-te-staen, het geen de reden verbied vrywillig af-te-geven.

De geweldenaer dringd den overgeweldigden syne schriftelyke en plechtige toestemming te geven. Zoodanig een toestemming, door magt en geweld afgeperst, is naer regten niet bestaenbaer. Het laeste genoemde, namentlyk de vreeze van andersints nog meerder door de overmagt te zullen verliezen, en mogelyk niets van syn bezittingen te behouden, noodzaekt de verzwakte partye tot een onregtmatische rekening van een onbestaenbaer Contract, zoodanig een rekening is nul en van geender waarde. Wanneer de beledigde partye aen den Regter of beyde of een dezer middelen kan aentoonen, die hem genoodzaekt hebben een soort-gelyk Contract aen te gaen, zoo is den Regter verpligt de beledigde partye van het verbond te ontdoen, na het voorbeeld van Jupyn.

Ontrent de vreeze leert ons *Hugo de Groot*, Lib. II. Cap. XI. §. 2 N. ° 2, dat een Conventie door vreeze aengegaen wel niet nalaet in zig zelve kragt te hebben, maer

dat hy, die de oorzaak van deze vreeze is, den anderen Contractant daer van ontheffen moet, om reden der schade, die hy hem daer door onregtveerdig doet ondergaen.

Puffendorf verklaerd zig hier in dezer voege (in syn groot werk Lib. III. Cap. VI. §. 6. Een zoodanig Contract oordeele ik van den kant, die zig verbind, bestaenbaer, maer aen den kant van hem, die de vreeze veroorzaekt, nul en van geen de minste bestaenbaerheyd, om dat deze laeste het regt niet heeft, om'er de volstrekking van te vergen.

De Heer Gundling is van dit voorgaende gevoelen geweest; zoo als uyt defzelfs werk (de Efficientia metus) ten klaerste blykt, alwaer deze beroemde Regtsgeleerde zig over deze stof breedvoerig verklaerd.

Barbeyrac in syne aenmerking over de aengehaelde passagie van Puffendorf, meynd dat zoodanig en Conventie in zig zelve onbestaenbaer is, in deze veronderstelling, dat-ze voor een grondslag niet en heeft de vrywillige en waeragtige toestemming der mede Contractant, het geen voor al vereyscht word, zoo een Contract de bestaenbaerheyd uytmaekt.

Den Hoog-Leeraer der Keyzerlyke Academie van Petersbourg, de Heer Strube, deze voorschreven gevoelens op het alderscherpste onderzoekende, zegt in syn werk, genaemt, Ebauche des Loix naturelles, Part. III. Chap. III., in de aenteekeningen: " Het komt my voor, dat de reden, welke deze vermaerde schryver aenhaeld, nergens anders dan op een veronderstelling gegrondvest is, welke (veronderstelling) zelfs een klaer bewys voorderd, wordende door hen, die van het tegenstrydige gevoelen zyn, met ernst ontkent. Ik voor my kan inderdaed niet vinden, dat de vreeze volstrektelyk de vryheyd te niet doet, en vervolgens ook niet de bestaenbaerheyd van een Contract, dewyl sy opzigtelyk niet belet van een der twee onheylen te verkiezen, en dus dat dezen keus zeer regtmaetig en billyk kan zyn. Daer-en-boven strekte zig deze reden van gelyke uyt op de over-een-komsten door regt-

„tige vreeze aengegaen, en bewyft daer ontrent te veel,
 „zoo dat het meest gevolgte gevoelen het schier fchynd
 „te verhaelen.”

„Den Heer Puffendorf betreffende, hy doet zyn ge-
 „voelen voornamentlyk ruften op het altoos duerende
 „accoord tuffchen het regt aen de eene zyde, en de
 „verpligting aen den anderen kant; een veronderftelling
 „alzooy weynig geground, dan wel onderworpen aen on-
 „gerymde gevolgen. In waarheyd, zoo dra een Wet
 „my een verpligting opleyd, om een zaek te doen uyt
 „aenzien van een andere, dan ben ik daer door zelfs
 „te meer verbonden, vermits dat de verpligting onaf-
 „fcheydelyk van de Wet is, en onmiddelyk daer op
 „betrekking heeft. De verpligting dan geeft het verlof,
 „of het regt, om over-een-komftig te handelen. Maer
 „hier is de zaek, wat eerlykheyd van den beloofder
 „voorderd. Van den anderen kant is het zeldzaam van
 „te konnen doorgronden de waere beweeg-redenen,
 „die een ander aanzetten om tegens ons te werk te
 „gaen, en vervolgens om daer door te fchikken, wat
 „wy aen hem verpligt zyn.”

„De zwaerigheyd is dan alleen maer een regtveerdig
 „en geoorloft middel te vinden, om zig, uyt eygen
 „hoofde, zonder tot imand, wie het ook mogt zyn,
 „zyn toevlugt te nemen, te ontmaeken van een belofte,
 „die ons onregtveerdiglyk is afgeperft.”

„Dewyl het dan klaerblykelyk is, dat wy door die
 „beloften gefchonden zyn, zoo is in dit geval de fcl-
 „regul, (dat men aen hem die'er in toeftemd, geen
 „nadeel toebrengt) niet toepasselyk: vermits men ons
 „het regt, om een over-een-komftige voldoening te
 „trekken, niet en kan weygeren, en vervolgens van
 „de zelve te doen beftaen in het te doen van de zaek
 „zelf, ik wil zeggen, van de over-een-komft, die de
 „oorzaak van het verlies is. Want in dit geval zoo
 „fryd zulkx geenfints nog tegens de aldergemoedigfte
 „aenkleving aen onze pligten, zoo wy ons alfdan bo-
 „ven ons gelyke ftellen. Dus kan men geheel gemak-

„ kelyk vatten , dat Grotius zig niet bedriegt , met zulke
 „ op een ander over te brengen , het geen eeniglyk van
 „ ons afhangt. ”

Hubner in zyne *Hedendaegsche Rechtsgeleertheyd* , Ca-
 pittel. XXXVII , zegt ” De billykheyd is openbaer ,
 „ om den geenen die door vreeze gedwongen is om je s
 „ te doen , van de verbintenisse daer over te bevy-
 „ den : zulkke vreeze , namenlyk , voor geweld , &c. ”

Professer Voet , ad Pandect. Lib. IV , Tom. 2 No
 1 , stemt in alle deelen met de voorschreve rechts ge-
 leerdheyd over een , zeggende : Prima restitutionis causa
 metus est , qui instantis vel periculi causa mentis trepi-
 datio dicitur , vel etiam majoris malitatis timor , ” De
 „ vreeze is de eerste oorzaak der herstelling , die door-
 „ gaens , ter oorzaak van het naderend gevaer , een ont-
 „ roering der herten of ook wel een vreeze voor groot
 „ ter onheylen genoemd worden. ”

In het voorgemelde Hood-stuk N. o 10 , verklaert
 zig de voorschreve Professer in diervoegen : Quin &
 metum justum recte dixeris , quem hostis hosti infert :
 cui consentaneum , ut bello Captus ea solvat , ad qua
 promittenda terrore hostili & armis compulsus fuit , cum
 istas conventiones jus belli tueatur ; ” Dit zal men een
 „ regtmatische vreeze noemen , wanneer iemand , in den
 „ oorlog gedwongen word , dat geene toe te stemmen ,
 „ tot welker belofien hy door een vyandige vreeze en
 „ wapenen gedrongen word , nademael het regt van den
 „ oorlog of geweld zulke over-een-komsten alleeniglyk
 „ verdedigt. ”

Uyt alle deze aengehaelde standvastige leeringen we-
 gens de vreeze , die ons dwingt een onregtveerdig Con-
 tract aen te gaen , blykt het dan zonne-klaer , dat het
 niet bestendig kan zyn , het geen een regtveerdige
 vreeze ons bedwongen heeft tot een gansche bederf
 te teekenen.

Was dan Koning Philippus den IV . in den jaere 1648 ,
 door de vreeze van nog meerder te zullen verliezen ,
 niet in de noodzaakelykheyd gebragt , wilde hy de bron

stoppen, waer uyt al de onheylen, zoo voor zyne Kroon, dan voor zyne Onderdanen vloeyden, om de artikulen, hem door Holland voorgeschreven, aen te nemen en op die voet, de vrede te sluyten? Alleen die de geschiedenissen van die tyd weten, zullen volmondig moeten zeggen: *jae zeker*

Wat al verliezen had Spanje, die Portugael in dezen oorlog ook overheerschte, niet al geleden? De bezittingen in de Oost-Indiën waren reeds door de overwinnende wapenen in de handen der Hollanders vervallen, Brasiliën in de West was veroverd, en de Vloot onder den Admiraal Piet Heyn had zig van de schatten van Peru meester gemaakt. Daer-en-boven was hy in een zwaere oorlog met Vrankryk ingewikkelt, en de Portugiezen rebellig geworden. Allen deze vernielende voorvallen noodzaakten dan die Vorst, wilde hy een vrede hebben, om, uyt vreeze van niet meerder te verliezen, de voorschriften der Hollanders aen te nemen.

Betreffende nu het eerst-geoemde, zoo leerd ons het Roomsche recht, (in de Lex Julia) dat, onder het geweld, waer door iemand gepraemt word, tegens wil en dank, syne goederen of bezittingen af-te-staen, wel besonderlyk gerekent worden, die, om opstand te verwekken zig zelve en onderhoorige wapenen, en in de wapenen gevonden worden. Die, door een allerschandelykste voornemen, opstand verwekt hebbende, Steden, dorpen, het platte land overmeesteren, en te vuer en zweerd ten roove gaen. Die met gewapende krygs-benden de eygenaers uyt hunne huizen, land en schepen verjaegen, nemende deze geroofde goederen in volle bezitting. Het is dan overal een standvastig regt, dat, zoo dra men dusdaenig een vreeze en geweld den regter kan bewyzen, de beledigde partye alsdan in voorige staet volkomen moet herstelt worden.

Het zoude ten eenemaal onnoodig zyn, de onderscheydene middelen van geweld, roof, brand, overmeestering van Steden, Vlekken, Schepen en andere diergelyke wederom aen-te-haelen, die de Hollanders,
in

in dezen tagentig jaerigen oorlog, gebruykt hebben, om den Koning van Spagnien te dwingen met hun een zoodaenigen vrede te maeken, als sy het spel meester zynde, hem zouden voor-schryven.

Dit is dan ook by dit berugte Tractaet van Munster geschied. Den Vorst wierd door overheersching, geweld en aenmerkelyke verliezen gepraemt dezen vrede aen te nemen en te gedoogen, dat syne Onderdanen aen Hollandsche Kluysters geboeyt wierden.

Het was het XIV Artikel van dat Tractaet niet alleen, waer uyt de Hollandsche boeyen zig deden zien, maer zelfs ook het XV, waer hy bedongen wierd: *dat alle schepen in de Havens van Vlaenderen komende, en uyt de zelve vertrekkende, belast zouden blyven, met de betaeling der zelve regten en belastingen, die geheven zouden worden van de goederen, gaende en komende langs de Rivier de Schelde, en andere Zee-gaten, waer van in het Artikel gewaegt wierd.*

Het oogmerk van het XIV Artikel was dan voor hun niet alleen genoeg, waer by Antwerpen en Brabant vernield wierden, maer de Stad Brugge ende gansch Vlaenderen moesten, door dit geweld, ook onder het Hollandsche jok zugten.

Uyt alle dit verhandelde is dan op het duydelykste vatbaer, dat, zoo iemand het regt van erstelling te vragen heeft, zulkx, by uytneementheyd, aen onzen Souvereyn op het alderbillykste toekomt, daer, en de gezonde reden, en het regt volkomen de erstelling voorderen, en de dringende noodzackelykheden syn'er getrouwe Onderdaenen zulkx met het hoogste regt van den Vorst vragen. Deze erstelling heeft den Monarch, in alle vriendschap, gevraegt. Hy heeft, op hun verzoek ingewilligt om daer over met Commissarissen te handelen. Syne bereydwillingheyd, om met syne Nabueren in een gewenschte vrede te leven, heeft gebleken in het toegeven van syne overige wettige pretentien, mits men de vrye Vaert na Zee aen die van Antwerpen, gunde; maer neen, alles was vrugteloos. Hoe zeef

fy, in vroeger dagen, tegens de Engelschen door de kundige pen van den grooten Hugo de Groot, onwederfprekelyk, aen de gansche wereld bewezen hebben, dat de Vaert op den grooten Oceaen aen alle volkeren vry is, zoo toonen fy, door deze geweldige daed, dat by hen op het onwettigste door geweld word uytgevoert. het geen fy, onder Cromwel, met het hoogste regt afkeurden, en zelfs schroomelyk tegens de leering van die onsterfelyke Hollandsche Letter-Held zondigen: want als men de gemeene weg nae Zee fluyt, is dan zulkx de vrye Vaert op de groote plas niet beletten?

Zal dan iemand aen deze heylzaeme oogmerken aen deze billyke erfelling die Josephus den II. zig verplicht vind aen syne Onderdaenen wederom te bezorgen, een haetelyke gedaente durven geven.

De zoodanige syn haters van de gezonde reden en liet aengenomen regt die hertnekkig daer in voortgaen, en zelfs hunne cuveldaed door konftige woorden met Watergoud bedekken, ondertuffchen het inzicht van zoo eenen verligten Monarch, in alle openbaere papieren bekladdende, en syn geheyligde perfoon hoonende, syn de Maetschappy van weldenkende ftervelingen in het geheel niet werdig.

Dewyl dan deze billyke erfelling gevraegt zynde geweygert is, en dit een verschil tuffchen den eenen oppermagtigen staet en den anderen oplevert, wat kan, wat moet dan onzen Vorst, die door de boeyen van syn Onderdaenen schroomelyk beledigt is; anders doen, tot bekomming van syne regtmatige oogmerken, dan die magt gebruyken, die het Goddelyk Opper-Wezen hem in handen gegeven heeft ter befcherming van syne Onderdaenen. Een geleerde fransche Schryver Mr. d'Aube genaemt, zegt in syn werk *Essai sur les principes du Droit & de la Morale*, Part II Art LXV. Quand un Souverain, ou un particulier membre d'un Etat, a été offensé, ou souffert quelque dommage de la part d'un autre Souverain, ou de particuliers dépendans d'un autre Etat, cela devient une affaire d'Etat à Etat. Par conse-

quent c'est un Souverain de l'Etat offensé ou endom-
magé à qui il appartient d'en demander raison à l'autre
Souverain, & de juger quand il est juste d'en venir aux
représailles. " Wanneer eenen Souvereyn of een bezon-
» der Lid van den Staet of beledigt is, of eenige
» schade geleden heeft van wegens eenen anderen Souve-
» rein, of van bijzondere perzoonen afhangende van
» eenen anderen Staet, zoo word zulks een verschil tus-
» schen den eenen en anderen Staet, vervolgens staet
» het aen den beledigden of schade geleden hebbende
» Vorst, wie het aengaet, om'er, niet alleen de re-
» den van te vragen, maer zelfs ook tot de schaa ver-
» haling te komen. " Ende Artikul LXX zegt verder
Le cas qui donne lieux aux représailles, faisant des
affaires d'Etat, sans doute l'Etat offensé, ou endomma-
gé, a droit de pendre son dédommagement sur quelque
Membre que ce soit de l'autre Etat, d'où est venue
l'offense ou le dommage, parce que tous les Membres
d'un même Etat sont responsables de ce qui est dû par
cet Etat. " De gevallen, die tot Scha verhaling oorzaak
» geven verschillen tusschen de eene Staeten en den
» anderen verwekkende, zoo heeft den beledigden of be-
» schadigden Staet, zonder eenige twyfel, het recht om
» schade te verhalen op eenig Lid, wie het ook zyn
» mag, van den anderen Staet, van waer of de belediging
» of de schade gekomen is: want alle de Leden van
» een en de zelve Staet, zyn aansprekelyk voor het geene
» de gantsche Staet verpligt is. " Dit heeft dan onzen
Sovereyn door billyke redenen getracht te doen. Hy
heeft een gedeelte van zyn Ryk uyteen altoos durende
druk, uyt vrende banden, door wegen van vriende-
lykheyd, door een medogende aert van menschlievent-
heyd, willen trekken. Hy heeft geen scha-vergoeding
gevraegt voor al het gene sy daer uyt, zoo een groote
reeks van jaeren, getrokken hadden, en waer door dit
vrye gemeyne best tot zoo een top-punt van magt ge-
klommen is; maer hy vraegt alleen maer de ontbin-
ding van die bekneveling, waer mede sy heden nog

een aenzienelyke Stad zoo onregtmaetig onderdrukken. Dog alles is vrugteloos, alle gezonde redenen houden op, te werken op de baet-zugtige gemoederen van onze Nabueren, die gewoon zyn de wetten aen den koop-handel van de heele wereld te geven, en fy willen niet dulden, schoon hunnen handel wel geveftigt is, dat het ziel-toogende Antwerpen tot een betere staet geraekt. Maar fy hebben heden met eenen Souvereyn te doen, met wien fy niet kunnen leven als met den Keyzer van Java, en andere Ooftindifche Vorften, aen wie fy Quasi om hooge eer aen-te-doen, een Hollandfche lyfwagt gaven, en wezendlyk, onder deze klinkende eer, goude boeyen verleenden, houdende hun als Koninglyke gevangenen altoos in 't oog. Neen, Jofepus den II is te verligt, om zig door welfprekende tongen in fleep te laeten wiegen, fyn hooge wysheyd begrypt, dat het hoogtyd is om uyt die fluymering t'ontwaeken, waer in fyne doorlugtige voorzaeten, of door onvermogen, of door ftaekkundige omwegen, zoo een langen tyd gehouden zyn. Holland blyft in weygering, maer hy zal fyne wettheyd met den degen ftaven.

Dewyl tuffchen onafhangelijke Staeten geen rechters noo zaekelyk zyn of erkent worden, die hunne verfcillen kunnen eyndigen, of wel dat de verfcillen nog in der minne, nog door fcheyds-mannen bygeleyd kunnen worden, zoo is daer toe het recht der wapenen noodig. Het is, zoo als bewezen is, in dit geval zoodaenig gefelt. Naedemael dat den oorlog regtveerdig is, waneer een Souvereyn zig verpligt vind de fchavergoeding te bezorgen, die hy of fyne onderdaenen van anderen Staet komen te lyden, zoo, moet onzen grooten Keyzer in allen opzigte vrygesproken worden, daer de hertoecklige weygering van fyn recht hem noodzaeken fyn toevlugt tot de krygs-toeruffingen te nemen. Ten dezen opzigte zegt den aengehaelden Franfchen regtsgeleerden (Part II N. ° XCVIII.) *La guerre est indifférense . . . Quand l'offence qu'on a reçu, ou le dommage qu'on a souffert étant très-grand, ou le suites de-*

vant être regardées comme très-dangereuses, il n'y a point d'autre moyen de tirer vengeance, ou d'edommagement, ou d'en prévenir les suites, on bien enfin quand les droits, qu'on a juste sujet de revendiquer étant tels, que la nonjouissance & le défaut de revendication entraineroient des conséquences dangereuses, on ne peut parvenir à les exercer que par la voie des armes.

„ Den oorlog is onvermejdelyk, wanneer de belediging
 „ die ons aengedaen is, of de schade, die men geleden
 „ heeft zeer groot is, of dat ook wel de gevolgen zeer
 „ naedeelig en gevaerelyk moeten beschouwd worden
 „ en zoo doende geen ander middel of van vraelneming,
 „ of scha-vergoeding overblyft om 'er de gevolgen
 „ van te voorkomen: benevens, wanneer wy een
 „ allezinds billyk voorwerp hebben om ons recht te
 „ vorderen, en het zelve zoodaenig is, dat het gemis
 „ met den mislag van weder-eysching zeer naedeelige
 „ gevolgen na zig slept, dan kan men tot syn oogmerk
 „ niet anders geraeken, dan alleen door den weg der
 „ wapenen. ”

Wat mensch kan 'er dan gevonden worden, die zoodaenige middelen, om billyk met syn naebuieren in een oorlog te geraeken, met eenige gegronde redenen, kan tegenspreken. Is hy, die de regtveerdigheyd wederstreeft, en de onderdrukking voordzet, dan niet de oorzaak, dat de beledigde partye zig door de wapenen recht moet bezorgen.

De rivier de Schelde voor die van Antwerpen te sluyten, was, zoo als reeds bewezen is, een onrechtveerdige daed, waer aen den Koning, zonder bewilliging der Natie zelfs, door de overwinnende wapenen, gedwongen wierd zig te onderwerpen. Deze daed was dan een onregtmaetige verovering, waer van, met alle recht, de te-rug-geving moet gevraegt worden, te meer, daer men nimmer kan aentoonen door een authentique acte, door de vergaeding der Staeten geteekent, dat zy, in die sluyting, vrywillig toegestemt

hebben, het geen het regt voordert, volgens voorschreven Schryver, Part. II. N. ° 129.

Het is ook een ieder bekend, dat alle beloftens, het zy schriftelyk, het zy mondeling, volkomentlyk vrywillig moeten zyn, en geensints door dwang of vreesmiddelen mogen afgeperst worden, want zoo de vrees de vryheyd van den toestemmer benomen heeft, zoo moet de toezegging van geen waarde gehouden worden. Daer uyt volgt, dat, zoo wanneer de vrees klaerlyk is, de vryheyd van den Souvereyn benomen word. In zoo een geval heeft hy het regt, om syne gedaene beloften van geene uytwerking te agten. Idem (Part. II. N. ° CXXX.

De volgende woorden van dezen Staets-man zyn, in ons geval, zeer aenmerkelyk, waerom ik de zelve woordelyk hier aenhaele: *Il fera évident, que la crainte aura contrainst la liberté du Souverain, qui aura fait cette promesse, s'il est certain, qu'en ne la faisant pas, il eût été exposé à de grands dangers pour lui & pour son Etat, & si l'on ne peut pas concevoir raisonnablement d'autre motif, qui ait pu le déterminer à faire la dite promesse.* Dat de vryheyd van den Souvereyn gedwongen is geworden, zal ten klaerste blyken, zoo het zeker is, dat, zonder die beloften of teekening te doen, hy en syn ryk aen groote gevaeren en onheylen zouden bloot gesteld worden, te meer, als men op een redelyke wyze geen ander weg heeft kunnen bedenken, die hem, tot het doen van zoo een toestemming, heeft doen besluyten."

Den toestand, waer in de Staeten van Philippus den IV zig bevonden, zoo als reeds aengehaelt is, was dan zoodanig, dat de zelve naer het bederf heldden en syne schat-kisten uytgeput waeren. Om nu daer aen, tyd van verbael; en aen zig zelve de noodige rust te verleen, was hy dan genoodsaekt dit IV artikel toe-te-staen. Den thans regeerenden Monarch is in een vry andere omstandigheyd. Syn magt is ontzaglyk, en syn doelwit, om alle syne Onderdaenen gelukkig te maeken, by alle vol-

keren te pryzen. Syn oogwit bedoeld eenen standvastigen handel in syne landen in te voeren. Daer dan dezen machtigen Vorst, in syne heerschappyen, zoodanige bekwame Haevens heeft, zal hy dan kunnen dulden, dat vremde Nabueren altoos gebruyk zullen maeken van een recht, het gene vrees en dwinglandey in de wereld gebragt heeft, en heden nog door geweld staet verdedigt te worden?

Zullen dan vremde wapenen den Cæzar van deze eeuw langer afschrikken, om zig te bezorgen de vryheyd syn'er Haevens, en aen syn Onderdaenen een vrye Zee; Neen. Daer dan de grootmoedigheyd van het Hoofd des Duytsche Ryks, in syne billyke voorstellingen, afgewezen is geworden, moeten de wapenen te weeg brengen het gene aen de verlichte reden is geweygert geworden, en wel op de verdere gronden van het Hollandsche Licht Hugo de Groot, de *Jure Belli & Pacis* lib. 2. c. 1. §. 34. *Cum proprius amor omnes alias considerationes hoc in casu superet, non potest non naturaliter homo in pari, cum altero, periculo constitutus, non sibi potius quam alteri consulere. Constat illa, ut hic & nunc ad exercitium actus quis obligetur, præsuponere occasionem, materiam & facultatem agendi, quæ regulariter deesse intelligitur, ubi qui fieri non potest nisi ipsi per eam, cum amorem & curam sui abjicere sere inter impossibilia & quæ communem hominum constantiam superant, habentur.* "Want, in dit geval, overwint de
 „ eygen liefde alle de andere overwegingen zeer verre,
 „ en het is natuerlyk, wanneer men met een ander in
 „ een en het zelve gevaer is, dat men voor syn eygen
 „ meerder dan voor een ander zorgt. Dit blykt zooda-
 „ nig dat iemand dan tot de uytvoering van een daed
 „ verpligt word, wanneer men zig voorstelt de gelegent-
 „ heyd, de zaak en de vermogens te hebben, om met
 „ kragt te kunnen werken, welke men doorgaens zegt
 „ te ontbreken, wanneer iets niet kan geschieden, ten
 „ zy met mynen eygen ondergang, vermits het onder
 „ de onmogelyke daeden, en die de gewoone mensche-

„lyke standvastigheyd overwinnen, gerekent word, syn
 „eygen liefde en de zorg voor syn eygen wel-zyn af
 „te zeggen.”

Zal dan dit Traetaet ten nadeele van dezen Vorst werken, daer zulkx maer willekeurige beschikkingen inhoud, die een geleende verpligting heeft? Zal dit de Goddelyke, Natuerlyke en Reddelyke Wet te niet doen, die op onwrikbaere en standvastige beginselen gevestigd is? Het regt, het gene, in dit verschil, met de noodzaekelykheyd gepaert gaet, bestaet dan in alle syn kragt, en wel in alle Staeten, die een mensch bekleed, en alle menschelyke magt is niet bekwaem, om dat te niet te doen. Om met meerder billykheyd te spreken, zoo moet men dan zeggen, dat de noodzaekelykheyd, verre van een uytzondering te gedogen, in tegendeel de fundamenteele rigt-snoer van het regt erfeld, en ontnemt aan de latere Wetten alle kragt en magt, zoo dra-ze van het algemeene oogmerk wyken.

Een regtschaepen mensch kan zig aen de Wet der reden die wezentlyk is, niet onttrekken, nog de oiren sluyten aen de stemme der natuer, want schoon wy verpligt zyn elkanderen te beminnen, zoo is het ook zeker, dat de natuer ons leert zoo een van beyde moet vergaen, dat men, in zoo een geval zig zelve boven syns gelyke steld. De pligt om een ander te bewaeren, houd alfdan op, en verliest alle syne kragten, om dat de oorzaak ophoud, en de verpligting die wy ons eygen zelve schuldig zyn, om na onze voldoening te leven, blyft in syn volle kragt, en het is ter oorzaeke van deze verpligting, dat wy gehouden zyn ons in een uytterste gevaer te behouden boven hen, die ons gelyke zyn. Strube de Piermont de la nécessité, &c. Chap. II. §. IV.

Nademael ik dan het geval, waer over het gedugte geschil thans loopt, naekt en ongeveynst heb voorgedragen, zoo durve ik verhoppen, dat een ieder volkomen overtuygt zal zyn van het schreeuwende ongelyk, het geen de Hollanders, onze nabueren, het Oosten-rykx

der agthiende Eeuw.

ryk Nederland ende voornaementlyk de Stad Antwerpen aen doen, en in deze den Keyzer zelf.

Is dan heden dezen gedugten Monarch niet in het geval gebragt, om het welvaeren van syn onderdaenen, de erfstelling van syn Land en syn eygen eer te stellen boven alle dwingende middelen? Zonder eenige de minste twyffel, zullen alle stervelingen, die zonder voor-oordeel spreken, volmondig zeggen: Aen wie kan men anders de gedreygde bloedstorting wyten dan aen de ongehoorde hoofdigheyd van hun, die aen onzen Vorst syne rechtmaetige vorderingen voor het oog van gantsch Europa komen te weygeren.

Dewyl dan het vrye vaeren door de rivier de Schelde in zig bevat een natuerelyken weg na een vrye Zee en dat het, na de gronden der reden, en het bekende recht, aen die van Antwerpen zoo wel vry staet dezen weg te gebruyken, even als alle andere Natien de rivieren gebruyken, om een vrye Zee te beploegen, zoo is het zonne klaer, dat syn Keyzerlyke Majesteit, tot erfstelling van die vrye vaerd, de wapenen moetende gebruyken, niet anders doet, dan de Hollanders zelfs gedaen hebben, om die rivier te sluyten, en vervolgens daer in niet anders beoogt, dan het geene de billykheyd mede brengt naementlyk te voldoen aen de pligt, die hy aen syn onderdaenen verschuldigt is: *want, zegt Zenophon, een Vorst is verpligt, om hun allen, die onder syn gebied behooren, met weldaeden op te hoopen.*

Nu hebben wy voorgesteld de gerechtigheyd van syne Majesteit tot het wedereyffchen van syne ontnomen panden, even als het zelve beslist word door Jupyn in dit ons zevenste wonderbaer Gezigt. Nu zullen wy overgaen tot het agtste alwaer wy den verligten Jonas der agthiende Eeuw zullen beschouwen, door den Munsterschen vrede tot buyt aen den Walvisch gegeven, ende nu wederom door den zelve uytgebraekt aen de Oostenryksche Neder-Schelde, om aen het trotseerende Nederlands Ninive voor-te-stellen de rampen en onbeylen die het bedrygen.

VIII. WONDERBAER GEZIGT.

*Crastina qui defert meliorem in tempora vitam,
 Quis recte hunc dicat consuluisse sibi.*
 Die al te lang uytstelt 't doen van boetveerdigheyd.
 Word menigmael beroofd van Gods barmhertigheyd.

K Zag de saem vereende landen
 Leven in een wulpschen aert:
 'k Zag 't onrecht geleende panden,
 By een schoon gelegen vaert,
 In veel rykdom overvloeden,
 In veel pragt en kostlykheyd,
 't Welk een Vorst gaf hoog vermoeden,
 Van hun groot onregtigheyd;
 Namenlijk in het beschouwen,
 Hoe tot naedeel van syn land;
 Sy 't vergift hadden gebrouwen,
 Zynde 't Spaensche jok ontmand,
 Doen wierd ik om boort gestoten,
 Voor den walvis tot een buyt;
 Doen wierd mijn rivier gesloten,

Maer nu gibbeld hy my uyt;
 *k Wierd alsdan door angst gedreven,
 En te saemen magteloos,
 Moest ik mijnen vrydom geven
 Der riviere voor altoos;
 Maer nu komt den tyd te naeken,
 Dat ik regt zal zyn gedaen;
 Dat het Oorlogs-vuer zal blaken,
 En verduystren zon en maen;
 Ik die zoo lang lag bestoten
 In den buyk van dezen visch,
 Ben'er weder uyt gestoten,
 Tot 't voorzeggen van mijn gisch,
 Ik zal met van Leliendaele,
 En den Roomschen Daniël,
 Gansch den ondergang afmalen,
 Van dit broedsel van de hel;
 't Bloed dat roept der martelaeren,
 Hun ontrouw en godloosheyd,
 En kan nimmermeer bedaren,
 'd Alvoorziende Majesteyt.
 Laet ons dan nu gaen ontvouwen,
 Of den tyd niet naekend' is,
 Dat 't vereende land zal rouwen,
 De besmetting van 't gewis.

T Ot nu toe hebben wy niet gezien als grouweldaden, meynedigheyd ende eenen onmenschelyken handel, geplogen door de vereenigde Provintien; het is nu zoo verre gekomen dat de maet hun'er boosheden overloopt ende dat de wraeke van den alderhoogsten, welkers goedheyd sy nu zoo langduerigen tyd hebben getergt, hun komt te naeken; de Heydensche Philosophen betuygen ons zelfs, dat Godt is den loonder van het goed en den straffer van het kwaed; want zegt Seneca: *nullum scelus impunitum, quia sceleris in scelere supplicium est.* dat is:

De boozen nimmermeer hun straf ontvlugten mogen,
 Gods vraek treed overal hun altoos onder 'doogen.

Sy volgt hun waer sy gaen, gelijk de schaduw 'i lyf
 En altyd komt hun voor hun goddeloos bedryf.

Noyt is het berouw te spade; noyt veragt den Heere die met een vermorzelt hert zig wederom tot syne genade begeven; die afstand doen van hunne boosheyd ende ongerechtigheden, wedergevende het gene sy door een onregtveerdigheyd van een ander bezitten; dog volgens den H. Augustinus ende de andere Leeraers der Kerke is het een vaste regellinge, dat geene zonden van ongerechtigheyd vergeven worden, ten zy men wedergeeft het gene men van een ander heeft ontnomen: *non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum.* S. August. Ende alzo de vereenigde Provintien hertnekkiglyk wygeren deze wedergave te doen zoo worden de zelve bedrygt met een algemeyne slagting, een schroomelyke verwoesting, die niet als vuer en vlammen aankondigt: de oorlogs-trompet is geblazen, de overstromingen, ter noodelooze beveylinge met geweld gedaen, doet den armen landman met ziltige traenen synen stulp verlaeten, en na de Steden vlugten, de veld-lekkernyen, tot s'menschen onderhoud noodig worden bedorven, de duerte der levens-middelen pyngt reeds den noesten werkman: het doodelyk moordgeweer, wyd en zeyds by een gebracht, ter slagtinge van het redelyk wezen, doen de oogen van alle verligte zielen in een bad van traenen smilten, de krygs-benden rukken aen, en gheel Europa raekt in eene doodelyke beweginge: de tyden zyn voorby, als wanneer ik door magteloosheyd van mynen bescherm-voogd, wierd over gegeven tot buyt; als ik opgesloten wierd in den buyk des walvisch, in den welken ik tot nu toe als aen eene geglyde keting hebbe liggen dwaelen, welkers ontsaglykheyd ende wreedheyd te saemen vervoegt met het vermeynde regt, alle Oostenryksche Staeten hebben beteugeld, om nog langs de Schelde Zeewaerts in te vacren: maer nu ben ik

dezen kerker ontkomen; mijne onregtveerdige boeven
sijn los gebroken, ende naer zoo vele jaeren gekluystert
geweest te hebben door het geweld der vereenigde Pro-
vintien, begin ik nu het hoofd op te beuren, ende
worde aengestouwt om hun hunne verdelginge te voor-
zeggen: wee over die landen! over de welke de meyn-
eenigheyd, de trouwloosheyd, de eerschendingen, de
onregtveerdige bezittingen, de diefstallen, de onthey-
ligingen der Kerken en geweyde Vaeten, de grouwel-
daden ende het martel-bloed zoo langen tyd hebben
om wrack geropen: ik roepe uyt met den weerden
Adolph Capucien tot Loven, welkers deugdzaamheyd
van leven ten allen tyde is onbetwistelyk geweest, en
van wie wy niet twyffelen, ofte hy heeft synen loon in
Godes Hemel-zaelen ontfangen; wee de jaeren zeventhien
honderd en in de tachtig. Myne hayren reizen te ber-
gen, als ik voor myne oogen laet wenden het droevig
schouw-spel, dat in de vereenigde Provintien staet ver-
toond te worden: daer zal over de zelve ontsaen ee-
nen schrik ende schroom, een gehuyt ende gejammer:
den zegenpraelenden adelaer zal door syne wapenen te
vuer ende te zweerd overweldigen Maestricht en syne
omlanden; van daer zal hy voortrukken tot het Stede-
ken de Grave, ende alzo als eenen anderen Ludovicus
den XIV, het stift van Uytrecht overweldigt hebbende,
door den glans van syne wapenen den luyfter van Am-
sterdam verdooven: s'Hertogen-bosch ende alle de Ste-
den en Sterkten van Hollands-Vlaenderen en Brabant
zullen het zelve lot ondergaen, ten zy sy afstand doen
van hunne ongeregtigheden, zig met rauwe kleederen
omringen, hun hoofden met asche bestroeyen en met
een rouwig hert tot den Heere vlieden, als eertyds die
van Ninive hebben gedaen: dog neen; sy zyn hier toe
te dikwils aangemaent geweest; hunne herten sijn als
keyen versteend gebleven; den goedertieren Godt heeft
syne genade gunnende oogen van hun afgetrokken;
want hunne Staeten vloeden over van het onnoozel ver-
goten bloed en gestolen goed: het peerde en het voet.

volk is dan reeds te velde getrokken , om hun hunne
gruweldaeden ten duerften te doen boeten ende om ge-
zaementlyk te doen gelden de regtmaetige eyflichen van
hunnen opper-vorft : Godt geve dat dit al eenen goe-
den uytval heeft ; dat de geslagen vyanden van het
Roomfch Geloof beschaemt ende onderdrukt worden ,
op dat sy dusdaniglyk beteugelt zyn , dat men noyt
eenige vreeze meer moet hebben voor hunne gruwel-
dadige aenvallen.

Dat het geschiede.

IX. WONDERBAER GEZIGT.

*Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo
ejus. Prov. 17.*

Die goed met kwaed beloont, zal van Godt t'allen tyden,
Zoo hy, als 't naegeslagt, de straffe moeten lyden.

TWyl ik dus was opgetogen ,
En voorzag in mijnen geest ,
Het bedrukten hert en oogen ,
Van de minste tot de meest ;
T'wyl ik ramp en droeve plaegen

Toezeyd' aen't vereende Land,
 Die sy zouden moeten draegen,
 Tot een altijd-duerend' schand';
 Zoo zag ik wat vremds genaeken;
 'Twas den grooten Leliendael,
 Die voorzeyd' wel harder zaeken,
 Liggend' in syn groote zael.
 Hy zegt my: scheyd uyt met spreken;
 'Tword nu ook eens mynen keer,
 Wilt u reden maer afbreken,
 Hoort wat tot my zegt den Heer:
 'K wil deez' volk'ren niet meer spaeren;
 S'hebben my te lang getergt;
 'K kan my hier in niet bedaeren;
 S'hebben my als uytgevergt,
 Om mijn straffen te bereijden;
 Hun gemoed'ren zyn verhergt;
 Hoe? wil ik hun nog bevreyden,
 Die my aendoen zoo veel smert,
 In ten onregt t'onderdrukken,
 'Troomsch gezinde Nederland?
 Ziet, hun eer-stand springt op krukken,
 Haest verderf ik 'tgansche Land;
 Want hy zal ten allen tyden,
 Die het goed met kwaed beloont,
 Myne wraeke moeten lyden,
 En ten regte zyn gehoont:
 Daerom gaet terstond aen't schryven;
 Spelt hun voor hun droevig lot,
 Voor hun kwaed dat sy bedryven,
 Walgend' van den waeren Godt,
 Door dien dat sy al versaecken,
 Een G'loof, zonder welcx beleyd,
 Niemand oyt zal kunnen g'raeken
 Tot de eeuw'ge zaligheyd.
 Ik, verlicht, begon t'ontvouwen,
 Al dat'er nu vooren staet,
 'Twelk ik u zal voor gaen houwen;
 Luystert, hoe 't met hun vergaet.

IK begin uyt en met den naem Jesus Christus, uyt myn oud en slap verstand, het welk my komt te ontbreken door mynen suffenden ouderdom: het is kennelyk voor alle menschen in de wereld, alswanneer sy gekomen zyn op het laeste van hun leven, dat sy dan maeken een Testament, zoo doen ik ook, want mynen tyd kort zeer: *Ik Joannes van Leliendael Priester tot Uytrecht, in de Ordre van S. Augustinus, wezende Prior van het zelve*, door mynen zwaeren ouderdom de plaets verlaetende den welken is 100 en 4 jaeren en 5 maenden en 16 dagen 4 ueren 8 minuten. Zoo maake ik myn Testament: myn ziele geve ik aen die-ze geschae- pen heeft ende myn lighaem geve ik aen myne moeder de zwarte aerde daer ik van gemaakt ben zynde een spyze der wormen, daer het zelve moet blyven tot den dag des oordeels toe, dan zullen alle menschen opstaen door de magt van Godt. Zoo stel ik myn verstand te werk, om het zoo uyt-te-werken, als het de menschen willen aen-nemen, 't zy voor een Prophetie oft anders zoo het hun geliefd. Ik heb geleeft ten tyde van Joannes den XXII. van dien naem en den 198^e Paus in de jaeren 1316 en als ik dit beschryvende was in de maend van Mey op den dag van Sinxen den 29 van die maend, was mynen broeder dien zelven tyd Bisschop van Uytrecht, wy waeren gebroeders uyt de Stad van Gend.

Ten eersten beginne ik te beschryven alle naervolgende dingen, oft woorden, hoe dat het hier in deze Landen nog zal vergaen, ofie afloopen. Want deze Landen van Holland hangt eene zwaere en donkere wolk boven het hoofd, van een zwaere Ketterye en veel andere plagen, ziet daer komen in myn gemoed en in mynen geest daelen alle deze naervolgende dingen, de welke namentlyk zullen zyn in de jaeren 1500; dan zal 'er opstaen een zwaere Ketterrye, de welke zal voords-komen van eenen kwaden Priester genaemt Luther, dezen zal trouwen met een geestelyke dogter, en zoo zullen sy-lieden hun
geestelyk

geestelyk leven schandiglyk verlaeten, tot hūn, verderf van ziel en van veel menschen, en tot vuer van den duyvel: waer door hun den duyvel zal eeren, want het goede werk-lieden zyn voor het huys der verdoemde, maer dezen vuylen en valschen Leeraer en zal in dit Land niet lang heerschen, dog de overige zullen met dit synyn bestreden ende besinet worden, als onder de Comande van het huys van Oostenryk ende van andere Landen, want den duyvel zal daer onder de menschen zyn kwaed zaed zaeyen tot verdoemenis van vele van hun: beminde Roomsche Catholyke houd u standvastig aen de woorden van Jesus Christus zoo komt syn vergoten bloed ons tot loon in der eeuwigheyd.

Ten tweeden, zoo komt my wederom te voren, en zien dazelyks de groote slappigh yd der Christenen om te komen tot den dienst Gods in deze Landen daer het nogtans zoo goed te komen is, maer daer staet eenen anderen tyd te verwagten, want Godt Almagtig zal deze Landen komen straffen met veel andere plaegen, alzo ik zien dat den regtveerdigen Godt verstoord is, zoo gy leefd in de 15 16 en 17 Eeuwen. Let op myn woorden want als men zal schryven 1500 32 33 34 of 35 zal in deze Landen voor den dag komen een zwaere Ketterrye, sy zullen genoemt worden Calvinisten om dies-wil dat haeren Auteur zal genoemt worden Jan Calvinus, dat zal ook eenen kwaeden Priester wezen, dan zal het op het meeste stormen aengaen, dan zullen de Antaers te neder-gesmeten worden; en de beelden bedorven worden ende Kruysen zal men in 't donker stellen, de Kerken, Gast-huysen en Kloofsters zullen in dien tyd veranderen in Hoy-schuere en Torf-schuere en in Peerde-stallen, en daer zullen van gemaekt worden Spelonken voor dieven en moordenaers, Jae ik zegge dat het plaetsen zullen wesen van alle kwaede werken; en veel Priesters zullen dan de dood sterven, voor het eerst in Gorcum, hier in Holland zullen dan komen de Kettters: als men zal schryven 1570 oft daer ontrent zullen daer vast geraeken ontrent de 20 Priesters wyng

min of meer, deze zullen al-te zaemen tot een schandelyke dood gebragt worden; buyten de Stad zal een oude Ichuere staen daer zullen de Priesters gehangen worden aen eenen balk, den eenen met de beenen, den anderen met de ermen, den anderen met eenen bal in den mond, andere aen ongeheyme litmaeten de welke ik niet derve noemen, sommige zullen sy den buyck insnyden en daer haver in doen en de peerden daer nyt laeten eren, zoo zullen de Geestelyke mannen de dood sterven eilendiglyk, en naer hunne dood zal den meester van de Ichuere komen en de hoorden door-snyden en de Mannen laeten daelen in eenen kuyl die hy daer zal gemaekt hebben en hy zal daer de Martelaers in sluyten als beesten, dan zal het grafs-kuyl toegemaekt worden en daer naer zullen 'er op het graf klyne witte rooskens wasschen, de welke zullen goed wezen voor blinde ziende te maken, en doove te doen hooren, en meer andere gebreken te genezen.

Binnen Geertruydenberg zal ook eenen Priester gedood worden met naeme Broeder Jan, den zelven zal langs de straeten geslypt worden als eene onredelyke beeste en op andere plaetsen des gelyks, op diën tyd zullen de Keters onredelyk leven met de Geestelyke Vrouw-Persoonen, en dat zal geschieden tot straffe van de zonde, waer door den regtveerdigen Godt deze Landen zal komen straffen met veel soorten van plaegen, om de menschen tot hem te trekken, maer deze Landen zullen moeten voldoen voor hunne zonden, en lyden gelyk de zielen in't Vagevuer, deze voornoemde Ketterye zullen ook Geuzen genoemt worden. In de Stad Lyden zal ook geestelyk Bloed vergoten worden: zoo wel van Vrouwen als van Mans, de zelve Stad zal ook tweemaal vergroot worden, en deze Stad zal gelyk wezen aen eenen nest vol pynelyke beesten, die altyd roemden om den mensch te bederven met het finyn dat sy geduerig uytspouwen; want die in deze Stad wonen, zullen onder het gebied van de Keters wezen, sy zullen altyd kwaede woorden uytspouwen tegen het

Roomfch Geloof, en in den tyd van het gebied van de Ketters, zullen alle Gelooven vry wezen in't Land der Calveniften, maer het Roomfch Geloof niet, want de Catholyke zullen op tribuyt moeten woonen, en hunne dienften doen in huizen en fchueren! de Priefters zullen gekleed gaen als lands-mannen borgers oft inwoonders der Steden, met gedekte hoofden, maer in het beginfel van de Ketters zal het hier in deze landen, zoo toegaen dat daer kwalyk Priefters te vinden zullen wezen, want men zal'er eer eenen haes vangen als eenen Priefter vinden, tot een teeken datik waer gezeyd hebbe: zoo let op 1423fte Eeuw. daer zal in deze landen een fchrikkelyken Water-vloed komen, zoo dat het gansch land zal fchynen onder te loopen, maer Godt zal het nog voorzien, ontrent daer den Batschen Toren genaemt oft genoemt zal worden, zullen door het water vergaen ontrent 100 Dorpen; daer het al zal blyven menschen en beesten, zilver en goud, waer de menschen zeer op geroemt zullen hebben, maer dat hun nogtans niet zal helpen, en de ingravers van dit land zullen nog van dit geld vinden in de aerde, ook fundamenten van Kerken en andere gebouwen, zoo dat'er nog land van ingedeykt zal worden; maer alles tot straffe van de zonde zal het water tot zulke plaetze komen dat'er kwalyk fchepen doorvaeren konnen. Den Batschen Thoren zal blyven tot een gedenktuk van den Water-vloed, zoo dat'er veel dingen staen te gefchieden in deze landen: maer het meefte zal wezen tot een verdrukkinge van de Catholyke Leeringe, daer nu gepredikt word in't wit voor Godt, zal dan in't zwart gepredikt worden voor den duyvel.

Voor dat ik begin in de 15de Eeuw en zal voordgaen tot op heteynde van de 17de Eeuw, dan zal den tyd vervult wezen, en de floelen verfloten daer fy zoo lang op gezeten hebben in onregt; een Stad die genoemt word s'Hertogenbofch in de zelve zal een Kerk gebouwt worden ter eeren van S. Jan, in't beginfel van haere Ketterye, daer zal van de zelve Kerk gemaakt wor-

den eenen Peerde stal, en meer andere dingen zullen daer geschieden, maer 't is te veel om te beschryven en zoude de menschen verdrieten te lezen. Dog in deze landen zal het wonder altoopen, want als men schryft 1670. 71. 72. 73 en 74. zal den Koning der Bloemen syn Wapenen in de Stad Uytrecht brengen door syn Helden, maer sy zullen daer uyt gedreven worden en daer naer 'er wederom in komen, met eenen edelen stam van edel-lieden, die zullen wezen van Davids geslagt! Dit zullen wezen de Ridders van Maltha, voor deze zal 'er wynig wagt gehouden worden: deze zullen mede brengen witte vaenen met roode kruysen, sy zullen komen door wegen die ongemakkelek zyn, en dan zal het voor goed gaen van de erfstellinge van het land, en dan zal men het menschen-bloed zien loopen over de straeten, als voormaels het water. Maer Haerlem, Gorkom, Lyden en Amsterdam, over deze vier roepe ik wee! wee! want het geestelyk bloed heeft lang vraek geropen dat zeer veel is vergoten: dog deze Stad heeft geen nood in de erfstellinge, want sy zal geen kwaed doen in 't afvallen van den tyd van S. Willebrordus in het jaer 990 tot dat kwam Jan Calvinus, in deze landen, en in andere landen, die de Roomsche Catholyken geruft wezende bezaten: want dan zal het eerst op een schreeuwen gaen, daer zullen dan veel wolven onder de schaepen komen, die wolven zullen de schaepen vernielen, veel zal het getal der wolven wezen om de schaepen te vernielen, en de opperhoofden van de Ketters zullen ook het Land regereen, en dan zullen 'er in 't jaer 1671 72 73 en 74 van de opperhoofden tot een schandelyke dood gebragt worden, en dan zal het geschieden ontrent de plaetse daer den opper-raed gehouden word, dat 'er zal den acteur gehouden worden tot een eeuwige gedenkenisse van de lichaemelyke dood van die twee gebroeders de welke genoemt worden Jan en Cornelis de Wit, sy zullen ook gedood worden, met hun vleesch zal schandelyk geleeft worden; het zal wezen 200 jaeren of daer

over, dat wy gekomen zullen zyn onder het geweld der Ketters, en dan zal komen de erfellinge, maer eerst een groote bloedstortinge het zal daer zoo gaen dat de menschen van vervaertheyd by nae zullen ster-ven. Ik come wederom tot de Stad s'Hertogenbosch, in S. Jans Kerke zal het Doop-vat blyven staen, en ook eenen Autaer en eenen Bisschop in de hooge Choor, tot een gedagtenisse der waerheyd van de voorzeyde Stad zullen ook verscheyde straet-wegen gemackt worden, in deze Stad zal ook eenen steen-weg gemackt worden van de Ketters. Ik keere my nu tot de zefthiende en zeventhiende eeuw; dat zullen eeuwen wezen van verblindinge der menschen, want daer zal opstaen eenen groo en dieren tyd, en pestilente ziekte, daer zullen ook opstaen verscheyde oorlogen naementlyk in't jaar 1660 61 62 63 64 en 65 tegens die van Engeland in deze Landen, maer ik trede voords tot dat men zal schryven 72 73 74 en 75 en zoo voords die eeuw ten eynde, maer wanneer men zal schryven 1680 maer niet te voren, zal'er zig een schroomelyke sterre ver- toonen uyt den hemel, en dat in't westen, en alzoo naer den noorden, en sy zal veel menschen in vervaerdheyd brengen, dat zal een teeken wezen van veel straffen over deze Landen, en dat om de zonden, want die zullen overvloedig wezen: alzoo de menschen zig zul- len in't kwaed verheugen en dit teeken zal ook wezen een werk vol van oorlogen tegen het huys van Oosten- ryk, ofte den Roomschen Keyzer, van de Maen-drae- gers ofte den Turk, zoo dat den Keyzer grooten voord- gaen zal doen en verscheyde Ryken winnen in Hon- garien en andere plaetzen, maer eer dat het geschieden zal, zoo zal het Keyzers Hof bevogten worden van de Maen-draegers, zoo dat't schynen zal ten onderen te geraecken, en dan zal het Christendom worden vermeer- dert en den Keyzer zal veel plaetzen en Steden winnen, zoo dat'er wel een Ryk af zoude gemackt kunnen wor- den; den Keyzer zal heeten Leopoldus: dezen oorlog zal doorgaen tot de 17de eeuw en als men zal schryven

1691 92 en 93 en zoo voorts die eeuw ten eynde, zoo zal'er grooten oorlog woeden ook in 't Christendom. Ik gaen nog wat te rug tot het midden van de 16de eeuw: dan zal in Engeland eenen Koning schandelyk worden onthoofd van syne onderdaenen, om het Geloof zal den Koning niet mogen leven naer de gezindheyd van den Stoel van Roomen. Daerom zal hy gedood worden: den zelve zal achterlaeten dry zonen, den eenen zal jongman sterven, synen zoon Cornelis zal 10 à 11 jaeren moeten dwaelen in vremde Landen, en zal daer naer wederom ingehaelt en Koning gekroont worden, en als den zelve dood is, dan zal synen broeder de kroon gegeven worden Jacobus den II van dien naem, en den zelve zal syn dochter besteden aen eenen uytlandfchen Prins, den welken men daer naer uyt syn Ryk zal dryven door valschen raed, want dezen Koning zal wezen een goed en welsprekende Catholyk Man voor het Ryk, maer hy zal zeer benyd worden, daerom zal hy moeten vlugten en syn kroon zal gegeven worden aen den uytlandfchen Prins, die syn dochter zal hebben. Maer dit zal wezen eenen korten tyd, (want wat heeft Absalon gehad voor het opstaen tegen synen Vader) dan zal de kroon van Engeland verduysterd worden dog sy en zal niet altyd in het donker blyven, dezen voorgenoemden Koning zal de Kerken laeten vergieren, Autaeren laeten timmeren, Kruyssen en Beelden laeten opregten, en Bisdommen laeten stellen om een beginfel te maeken van de waere Kerke van Christus, maer dit zal zeer benyd worden, 'ten zal hem niet baeten; hy zal moeten vlugten in andere Landen, en syn vrouw zal eenen zoon baeren in haeren ouderdom, dat kind zal ook niet te vergeefs wezen oft ter wereld komen: en dit kind zal met den Koning der bloemen eens wezen, en sy zullen met hun beyde veel vroomen dingen uytwerken, dat kind zal ook de dood wreken van synen Vader, dan schynt de geheele wereld in roeren te wezen, daer zal by nae niet eenen Potentaet in 't Christendom wezen of hy zal schynten de wapenen in d'hand

te nemen om zig tot het ftryden te begeven, en het zal al-te-mael op den Koning der Bloemen aengaan, maer Godt zal fyn hand zegenen met den Prins van Maltha, die de erfellinge aenbrengen zullen met den Koning Jacobus zoon van Engeland, dog ik en wete niet oft dit zal gefchieden voor het eynde van de 17de Eeuw oft op het eynde; maer het zal wynig fchillen, want Jacobus zal verdreven worden ontrent 1688, als men fchryft 1700 dan zal den weg gemaeft worden van Dorpen naer de Steden met boomen beplant ende niet voleynd worden, ontrent de 17de Eeuw zullen de linien gemaeft worden tot geen profyt, in de Nederlanden zal een land met water bedekt worden. In de 16de Eeuw zullen de vrouwen met korte en lange mantels gaen als rokken, en kappen op het hoofd hebben als Keyzers in de hooverdye, en de kinders zullen als beelden in de Kerken komen. Daer zal eenen muer vallen zonder wind, daer zal een huys gebouwt worden tot Haerlem, alwaar een kind genaemt Benedictus Bofchman, zoon van Gerardus Bofchman zal d'eerfte Miffe lezen. Dat volk zal aenkomen als vrienden, dan zal den aentak gedaen worden, dan zal alles in brand gefteken worden en de molens zullen gefchorft worden, als dit gefchied dan is de erfellinge nae by van dit Land, en van Engeland mede. Nog ontrent het jaer 1692, zal in deze landen een bedroefde zaek voorgaen die kenbaer zal zyn en gezien zal worden van vele menschen, zoo dat voor de bekeeringe vele tekenen zullen voorgaen als Ambaffadeurs voor eenen Koning op deze wereld, Godt zal deze landen nog placcen om de zonden, dan zal't ook een eynde wezen van het wraek-roepende bloed des Priesters, die in het begin des Kettiers hebben moeten fterven in deze landen. Want als de Wateren op het hoogfte zullen zyn, dan zullen fy weder daelen dit zal gefchieden ten tyde van Jofephus den grooten Koning, ten tyde van den Oogft, als de blykers het lynwaerd te velde brengen: ontrent Schiedam zal groote bloed-ftortinge gefchieden, het volk zal by nagen de poorte in-

komen, met witte vendels en roode kruyffen ende niet roode mutzen op het hoofd: als dan zullen die gelukkig wezen die lang nae haer schoenen zoeken als de klok storm getrokken word, want daer zal veel bloed vergoten worden: het zal beter wezen voor a of 3 dagen provisie in huys te hebben, want die van kant blyft zal geen nood hebben in dien tyd. Maestricht! Maestricht! laet het u voorstaen gy zult 't kwaed hebben, maer niet het kwaedste. Maer Amsterdam en Leyden, zullen het beschryden. En ligtelyk zullen'er in dien tyd veel Geuzen te bedde gaen, en Catholyk opstaen. In't laeste van de 16de Eeuw zal eenen Priester gedood worden voor het Stad-huys, of ten minsten in de aerde gestampt worden, op de zelve plaetze zal eenen blouwen steen geleyd worden, ontrent dien steen zullen veel mannen vergaederen die zullen verschillen maeken, den eenen tegen den anderen, dat zal zoo gaen dat het bovensten onder zal schynen te geraeken, den slag zal beginnen ontrent dezen steen voor het Stad-huys en zoodoor gaen tot Leydens-dorp, zelfs dat de menschen tot over de schoenen zullen in't bloed gaen, ende de peerden tot aen de voet-lokken. Want in dien tyd zal het menschen-bloed goeden koop wezen. Let op myne woorden: want als men schryven zal 1780 81 82 83 84 85 en zoo voords; dan zal tot die van Holland gezeyd worden: geeft reden van allen uwen handel. Den tyd zal komen, zegge ik: oft wel heeft hy wat gewagt, verwacht hem want hy zal zonder uytstel komen, ende niet agterblyven, dan zal syne Keyzerlyke Majesteyt tot hun spreken: gy bezit Venlo, Doornyck, Meenen, Ypre, Vuerne, de Knoque, ende het Kasteel, het welk tot Namen is, alle deze Steden syn van myne Heerschappye; zoo dat gy heerscht over alle landen van myn Ryk. Geeft dan die Steden weder en de Comptoiren, de welke gy bezeten hebt buyten de paelen van Holland: oft zoo gy dit loochent (gelyk gy doen zult) wy zullen tot u komen, ende met geweld der wapenen u tot reden brengen. Als dit geschied dat

is de erfstellinge nae by, dan zal het een eynde wezen van het vtaek-roepen van het onnoozel bloed der Priesters die veel de dood gestorven zyn in het beginfel van de Ketteryen, daerom Beminde Vrienden en Catholyke herten, neemt uwen tyd wel waer, want onze Moeder de H. Kerke nood ons al-te-mael tot boeteveerdigheyd: om te geraeken tot een goed eynde, houd uw al-te-mael standvastig voorstaende het waer Ge loof, en let niet op de nieuwe gezinde en valsche Propheten, want sy en zullen niets goeds aen den dag brengen.

Ik Joannes van Leliendael, ende mynen broeder Peeter; ik Joannes Priester, ende dat in het Ordre van S. Augustinus in het Klooster tot Uytrecht, en mynen broeder Bisschop tot Brugge, daer naer Arts-bisschop tot Uytrecht, hebben te saemen gelegen in ons moeders lighaem, en syn geboren in de Stad Gend in Vlaenderen: ik besluyte nu myne woorden in den naem des Heere Jesu Christi; bid voor myne ziele, want ik eenen grooten zondaer ben, ende myne moeder heeft my in zonden ontfangen: zoo bevele ik myne ziel aen Godt den Vader, den Zoon, ende den H. Geest: welke is de H. Dryvuldigheyd; aen de Alderheyligste Maegd Maria en alle Heyligen, die U-L. en my gegeven zyn tot bewaerders om ons te brengen tot het eeuwig leven. Amen. Ik Joannes van Leeliendael Priester, en mynen broeder Bisschop, bid voor ons arme zondaers.

Als wy te saemen trokken van Uytrecht naer Amsterdam met Procellie, voor de groote droogte in 't jaer 1326 zoo is my vereerd eenen boek van eenen Capucien, den welken vele dingen beschreven heeft, en ik haele daer nyt en ik voege daer agter aen: zoo dat den zelven zegt in de 17de eeuw zoo zullen'er veel dingen geschieden in Holland, en in Braband, en ook in Vlaenderen, maer ik hebbe de meeste te voren verhaeld, ik gaen nog voords tot het leste: voor eerst zal den Koning van Engeland verdreyen worden, tot ru-

wien van de Catholyke Leeringe, die zal in dat Land schroomelyk verdrukt worden, en dat tot een straf van de zonden, die de kwaede Koningen zullen bedreven hebben in de voorgaende tyden, tegen dat bedryven van Engeland zal den Koning der Bloemen zeer tegen wezen en weynige andere Potentaeen, maer uyt vremde Landen zal den Koning der Bloemen trooft verwerpen dat mogt wel eenen nieuwen Christen zyn, want in dien tyd zullen'er Landen afvallen, en onder de Ketterye komen; door kwaede opzigte der hoofden en der gemeyntens, of Potentaeen van andere Landen, want in de plaetse daer die komen zullen sy groot zyn, alzo de zonden zullen het meest de overhand hebben, voornamentlyk de hooverdye, want de Vrouwen zullen gaen als Beelden zoo sy meynen maer sy zullen gelyk zyn aen Monsters oft andere Beesten, die in het wild loopen, want als dan zullen der vrouwen hoofden wezen als mans hoofden, de zonde van Hooverdye en dieverye en achterklap en moorderyen, geen zonden uytgefonderd zullen'er geschieden, want ider zal schynen de meeste te wezen, zoo dat men dan niet heeft te vraegen van waer dees straffen komen; dat Godt dees Landen zal straffen dit zal genoeg getoont worden aen't Firmament, den Koning der Bloemen mogte ook somtyds wel de nederlaeg krygen, maer het zal zyn vyanden niet baeten, want Godt zal door den Koning der Bloemen veel uytwerken en hem helpen; om dat sy door den zoon des menschen sullen verdreven worden, soo zal den Koning der Bloemen syn Ryk zayveren van alle onkruid der ketteryen, ieder zal hem opregten tot den oorlog, zoo dat op veel plaetsen de H. Kerke zal daveren, en dat door het schudden van de ketterye, maer dog al te vergeefs. Ik sluyte en neme een eynde, en laete alle goede Catholyke in de bewaerenisse van Godt Almagtig, en alsdan zullen veel menschen als de groote wegen gemackt worden sig verblyden, en sy zullen leven als Engelen en alles zal ten besten keeren, tot voordael van de Roomsche gezinde. Amen.

Mogelyk zal my iemand zeggen, dat eene goede pro-

phetie, volstrektiglyk in alle haere deelen moet uytval-
 len, oft dat des zelfs schryver word voor verdagt ge-
 houden: dit is waer; dog- men vind geenen regel zon-
 der uytneuinge, ende zeer dikwils worden de besluyten
 door eenige tusschen-komingen om verre geworpen; het
 zelve heeft den grooten en waeren Propheet Jonas on-
 dervonden: den Heere zend hem tot die van Ninivé,
 om hun met hunnen ondergang te bedrygen, uytroe-
 pende: nog veertig dagen en veertig nagten, en Nini-
 vé zal vergaen. Het welk nogtans, dezen tyd versche-
 nen zynde, niet is ten uytvoer gebragt geweest; hunne
 boetveerdigheyd bewoog den Heer, om syne voorgeno-
 men straffen in eene genaede verzoeninge te veranderen,
 ende even als dit in dezen voorval geschied is, even
 kan'er ook eenige diergelyké, oft andere tusschen komst
 geweest hebben in sommige pointen van deze Prophe-
 tie; het zy dat den Heer door de boetveerdigheyd van
 eenige, uyt de wynige goede zielen die aldaer gevon-
 den zyn, bewogen is syne straffen te verschuyven; het
 zy dat de maet hun'er boosheden nog niet vol en was,
 oft het zy dat deze zyn uytgesteld, om hun daer naer,
 in dezen tyd, tot meerdere onheylen te dienen: hoe
 het zy oft niet, het is altyd zeker, dat men het grootste
 gedeelte van deze heeft zien eenen goeden uytval heb-
 ben, ende dit niet tegenaende, hebben sy in hunne
 versteendheyd ende goddeloosheyd blyven volherden,
 daer die van Ninivé, verre van eenige uytwerkzels te
 zien, op het eenig aenzeggen van den Propheet zig tot
 boetveerdigheyd hebben begeven; maer deze in tegen-
 deel (*Clamant semper cras, cras, & sic consumitur aetas*.
 Hesiodus.)

Sy roepen altyd morgen, morgen,
 Dog nu verdwynt de hoóp van borgen.

X. WONDERBAER GEZIGT.

Æthiopem lavare. Eras. Rotterod.

'Tis al verloren aerebeyd ,
Dat tot deéz' Landen word gezeyd.

'K Zag een Moor uyt syne landen ,
Vlugten tot een vremd gewest ,
Daer men hem kwam aen te randen ,
Om te wasschen op syn best ;
Want de luyden die daer woonden ,
Hadden nooyt zulk mensch gezien ,
En a's hy zig daer vertoonde ,
Kwam het al van hem te vliën ;
Dog zoo sy hem al aanzagen ,
Voor eenn' redelyken man ;
Gingen sy de kansse waegen
Ende maecten een gespan ,
Om gelyk tot hem te treden ,
En hem t'helpen uyt den druk ;
Om te wasschen syne leden ,
Maer 't was eenn' verkeerden nuk :

Men bragt kruyken ende teylen ,
 Om het zwart te doen vergaen ,
 En men ging syn huyt wel dweylen ;
 Dog het was om niet gedaen :
 Hoe meer dat men dezen wafchte ,
 Scheen hy zwarter nog in d' oog ;
 Hoe meer dat men goot en plaschte ;
 Hoe wierd viezer dit vertoog :
 Naer dat s'hadden met hun beyde
 Velen aerbeyd aengewend ,
 Kwamen sy'er uyt te fcheyden ,
 Lieten loopen dezen vent ;
 Want het was om niet gefloten ,
 Ieder spotte met den guyt ;
 'Twater was te kwift gegoten ,
 En men lachte hun nog uyt.
 Hier, uyt is dan voords gerezen
 'Toude spreek-woord, zoo het faect ,
 Dat het te vergeefs zal wezen ,
 Zoo m'een Moor aen 'twaffchen gaet.
 Moet men dit dan niet toepaffchen
 Aen 't vereende Nederland ?
 Dat voor d' oog ziet vlam en affchen ,
 En wel haest zig overmant ?
 Dat naer niemand en wilt luyf'ren ,
 Wie 't voorzeg fchynt guychel'rey ;
 Dat den Keyzer haest gaet kluyf'ren ;
 Dat door onrouw raekt in ley.

Alswanneer men aen een verken een kot bereyde
 van een fchoon gemarmerden vloer ; aen een fle-
 der-muys eene fchoone woon-ftede , die door het aen-
 genaem zonne ligt beftraeld word ; aen eenen tyger eene
 wel-bemuerde warande , vol van alle lieffelyke kruyden ,
 bloemen ende boom-gewafch ; zouden deze hier mede
 vergenoegt wezen ? neen , verre van daer ; het zoude
 voor hun eenen beklægelyken dwang zyn , ende een
 fchynende gevangeniffe : welk is hier van de reden , als

dat het verken zig gewend is op te houden in modder, drek en vuyligheyd, zynde den vroetagtigen aerd daer duftaniglyk ingeboren, dat het by gebrek van deze zelfs zouden sterven: de fleder-muys is gewent haere fchuyl-plaetzen te nemen in de vervallen gebouwen en stinkende gaeten, hoe wilt men dan deze, eene haetster van het zonne-licht en alle reynigheyd, het zelve met een goed gemoed doen beoogen? den tyger, uyt synen aerd geneygt tot het rooven en bloed vergieten, zoude voor eene alderhartste gevangenis beschouwen de wellustigheyd der warande: even syn ook onze nabueren, de vereenigde Nederlanden! den aerd, die sy van hunne voor-ouders hebben ingezogen, blyft hun by; de dolingen daer deze zig hebben laeten inwikkelē, worden door de nakomelingen gehand-haest: wie weet, wat ons zoude over het hoofd hangen, waer 't dat het al nog in hun vermoēn was, zoo als het eermaels heeft in dat hun'er voor-vaderen geweest, om den Roomschen Gods-dienst te onderdrukken? wie weet, oft hunnen handel nog niet de voorgaende wreedheyd zoude overtreffen? want zegt het H. Schrift: Prov. 22. *Adolescens juxta viam, etiam cum senuerit, non recedet ab eā.*

Dat is:

De leere, die aen't kind is in de jeugd gegeven,
Dees zal doorgaens het kind behouden al syn leven.

Hoe het sy oft niet, hunne verhardheyd is zoo groot, hunne verdooldheyd zoo vast gegriefst, dat het onmogelyk is hun van de zelve af te trekken, ende het is wel zeker, dat den genen die aldus de gratie van den alder-hoogsten verstoot, zoo als sy ten allen tyde gedaen hebben, nog luyfterende na het voorspellen hun'er aenstaende onheylen; nog naer de aenmaeningen, die hun door zoo vele agtbaere persoonen gedaen zyn; nogte willende voldoen aen de regtveerdigheyd, die hun is voor-eleyd: eyndelyk tot zig trekt des zelfs ongenade en wraeke, zoo dat wy met regt mogen zeggen! *dat wy den moor te vergeefs willen wit wasschen.* Ende

dat wy verloren arbeyd aenwenden. *Oleum & operam perdimus.* Als wy hun doen beoogen de onheylen die hun over het hoofd hangen, en de welke ik, benevens Leliendael, hun genoegzaam hebbe voorgesteld grypt het spreek-woord wel plaets: *surdo narramus fabulam.* Wy kloppen aen een doofmans deur. Laet ons dan nu zien, of hi tot geen boetveerdigheyd zal brengen den eyfchelyken Droom van den Hollandschen Nabuchodonosor, uygelegd door den Roomschen Daniël: die ons de stoffe zal geven van het volgende wonderbaer Gezigt, ende die vry wat wydloopiger zal voorspellen het gene binnen korte tyden staet te geschieden, en den welken de hayren doet te bergen reyzen, en doet zitteren en beven alle welgepeyzende menschen.

XI. WONDERBAER GEZIGT.

Judicium patris audite filii, & sic facite ut sitis salvi Eccl. 3.
 Als zoons, aenhoort uw' vaders wys vermaen,
 Dan zal het nog somtyds met u hier wel vergaen.

EEnen Heer had ryke panden,
 Woonend' op een schoon kasteel;
 Hy had geld en vele landen,

En een wonder lust-priëel :
 T'wyl hy schiep al syn vermaeken
 In deéz' groote ydelheyd ,
 Kwam hy in een slaep geraeken ,
 Daer syn lot hem wierd voorzeyd ;
 Even als den haen door 't schreyen
 Petrus trof keer voor keer ,
 Als hy zag syn Godt in 't leyen ,
 En verloochend' synen Heer ;
 Dog hy deed boetveerdigheden ;
 Smeekte d' opper Majesteyt ,
 Te aenveerden syn gebeden ,
 T'wyl hy bitter zugt en schreyd ;
 Daer deéz' Heer wel opgetogen ,
 Gantsch verbaest in angste stond ;
 Dog hy kwam dit te beoogen ,
 Als een slimmen duyvels vond :
 Hy deed dan voorzeggens komen ;
 Op dat dit zy voorgestelt ,
 Maer daer kwam haest zonder schrömen
 Eenen jongen kloeken held ;
 Ik zeg u, dat al deéz' mannen ,
 (Zeyde hy) te saem vergaert ,
 Hunne kragten niet inspannen ;
 Want niet eenen weet den aerd
 Van u droomen te beduyden ;
 Daerom luyfert dog maer wel ,
 'Kzal voor u, en al de luyden ,
 Toonen 't broedzel van de hel ,
 Dat vol brooze gruwel-daeden
 Heeft syn Godt en Heer versmaed ;
 Dat zig niet en kon verzaeden
 Door eenn' bloed-vergietend' haet :
 Ziet de maet komt overloopen
 Van all' uwe grouwel-daën ,
 En u boosheyd komt zig hoopen ;
 Daerom kont gy niet bestaen ;
 Wilt my dan u droom uytleggen ;

Ik en wil maer wynig tyd,
 Om u all' te gaen voorzeggen,
 Wat u op de hielen reydt.
 Als hy had gevoerd deez' taele,
 Zoo begon den Heer terstond,
 Synen droom gantsch te verhaelen,
 Ea dus t'uyten in den grond :

D R O O M

VAN DEN HOLLANDSCHEN NABUCHODONOSOR,

Den 18 Decembris 1717.

(1) **I**K Nabuchodonosor, hadde ruste in myn Huys,
 Ende floreerde in myn Palys, ik hebbe eenen
 Droom gezien die my vervaert heeft: ende myn gedag-
 ten in myn bedde, ende de visioenen myns hoofds heb-
 ben my ontsteld. *My dogt dat de logt zeer acngenaem was*
 (2) gelyk den Hemel als hy klaer is. (3) ende ziet doen
 begonst men te hooren donder-slagen, ende blixemen
 zien blikken, en een zeer dikke wolke begonst den He-
 mel te overdekken. (4) En ik hebbe gezien eenen Engel
 nederdaelende van den Hemel (5) ende den Engel heeft
 syne schaele qytgestort in de Zee (6) ende ziet eene
 groote beroerte is in de Zee opgestaen. *Jac.* (7) Den
 Heere heeft eenen grooten (*Zuyd-westen*) wind gezon-
 den in de Zee: ende daer is een groot tempeest opge-

(1) *Ego Nabuchodonosor, quietus eram in domo mea, & florens in Palatio meo: Somnium vidi, quod perterruit Me: & cogitationes meae in sirato meo, & Visiones capitis mei, conturbaverunt me. Dan. 4 v 1 & 2.* (2) *Quasi Caelum, cum Serenum est. Exod. 4 v 10.* (3) *Et ecce ceperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. (Caelum) Exod. 19 v 16.* (4) *Et vidi Angelum descendentem de Caelo. Apoc. 20 v 1.* (5) *Et Angelus effudit phialam suam in mare. Apoc. 16 v 2.* (6) *Et ecce motus magnus factus est in mari. Mat. 8 v 24.* (7) *Dom-*

staen in de Zee; wiens wateren zig (8) in eenen grooten hoop hebben vergaderd tegen de groote Dyken; waer de aerde doorwykt is (9) en den overvloed is geweest op de aerde; en de wateren syn vermeerderd... want sy vloeyden zeer kragtig, ende sy overdekten al dat opperste der aerde. Zoo dat de Zee (10) heeft vernielt alle dat wezen hadde op de aerde; van den mensch tot de beesten... en sy zyn vergaen van de aerde. Boven dien (11) hebbe ik gezien, ende ziet een wit Peerd, en die daer op zat hadde eenen Roge... ende hy is uytgegaen verwinnende. Een wynig daer naer (12) is een ander rood Peerd uytgegaen: ende die daer op zat is gegeven dat hy den vrede nemen zoude van myne aerde.. en hem is gegeven een groot zweerd. Dan hebbe ik eene stemme gehoort, zeggende: (13) komt ende ziet. Ende ziet een zwart Peerd; hebende die daer op zat een weeg-schaele in syne hand. Daer naer hebbe ik wederom eene stemme gehoort zeggende (14) komt ende ziet. Ende ziet een bleek Peerd: ende die daer op zat, diens naem was de dood. Wat tyd daer naer hebbe ik gezien (15) onder den Autaer de zielen der gedooode om het Woord Gods, ende om de getuygenisse die sy hadden gegeven, en sy riepen met luyder stemme zeggende: hoe lang ô Heere (Heylig ende Waeragtig) en

nus misit ventum magnum in mare: & facta est Tempestas magna in mari. *Jon.* 1 v̄ 4. (8) Congregaveruntque... in immensos aggeres, & computruit terra. *Exod.* 8 v̄ 4. (9) Factumque est Diluvium super terram; & multiplicatae sunt aquae vehementer enim inundaverunt; & omnia repleverunt in superficie terrae. *Gen.* 7 v̄ 17 & 18. (10) Et deleuit omnem substantiam, quae erat super terram, ab homine usque ad pecus... & delera sunt de terra. *Gen.* 7 v̄ 23. (11) Et vidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum... & exivit vincens, ut vinceret. *Apoc.* 6 v̄ 2. (12) Et exivit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra... & datus est ei gladius magnus. *Apoc.* 6 v̄ 4. (13) Veni & vide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illum, habebat fateram in manu sua. *Apoc.* 6 v̄ 5. (14) Veni & vide. Et ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors. *Apoc.* 6 v̄ 7 & 8. (15) Vidi subius Altare ani-

oordeelt gy, nog en vreekt gy ons bloed niet...? Nog meer; ik hebbe gezien eene groote schaere, die niemant tellen en konde uyt alle volkeren (17) ende het getal van Peerde-volk was twintig duyzend-mael thien duyzend (18) en alzo heb ik de Peerden gezien in een visioen endie daer op zaten hadden vuerige, hyacinth-couleur ende solferagtige panfieren aen, en de hoofden der Peerden waren gelyk aen de Leeuwenhoofden: ende uyt hunnen muyl ging vuer, rook en solfer. (19) dan is myn herte beroert geweest in myn lichaem: ende de vreeze des doods is gekomen over my. Ik heb beginnen te vreezen en te beven. *Alswanneer tot my is komen gevlogen* (20) eenen groo en Arend met groote vleugelen, met een lang getrek van leden, vol pluymen van verscheide verwen: *den welken toeschietende myne* (21) oogen... uytgerukt heeft, *alsdan*, (22) als opstaende uyt eenen diepen slaep, *mijnen* (23) geest is beroert geweest, ende den slaep is van my gevloeden (24) en ik hebbe by my geroepen de waerzeggers en de wyze... op dat sy my zouden den Droom uytleggen. By my zyn dan gekomen, alle de Waerzeggers, Inzienders des ingewands, &c., en ik heb hunden Droom verteld, en sy hebben my de bediedenis niet konnen te kennen geven. *Ik hebbe by my geroepen den*

mas interfectorum propter verbum Dei & propter Testimonium quod habebant, & clamabant voce magna dicentes: usquequò Domine. (Sanctus & verus) non iudicas, & non vindicas Sanguinem nostrum...? *Apoc. 6 v 9 & 10.* (17) Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. *Apoc. 9 v 6.* (18) Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus & sulphur. *Apoc. 9 v 17.* (19) Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me. Timor & tremor venerunt super me. *Psal. 54 v 5 & 6.* (20) Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu plena plumis & varietate. *Ezech. 17 v 3.* (21) Oculos... erant. *Jerem. 52 v 11.* (22) Quali de gravi somno evigilans. *Gen. 45 v 26.* (23) Conteritus est Spiritus ejus, & somnium fugit ab eo. *Dan. 2 v 1.* (24) Et per me propositum est decretum, ut

Hollandschen Milord Albermarle, den welken geprezen word
 (25) boven alle de tooveraers ende waerzeggers die in
 myn Ryk waeren *Ik hebbe hem mynen Droom verhaeld*
 (26) die my terstond geantwoord heeft... ik en ben
 geen Propheet, ende ik ben geen Zone van eenen
 Propheet (27) Waerom hebt gy my dan deze reden ge-
 zeyd? hadde ik Propheet geweest ik en hadde my niet lae-
 zen slaen in myn geretrancheert Campement van Denaim
 (28) alwaer (29) ik zonder vreeze ruste in myne tente,
 ende bevonden hebbe dat (30) den wyn te veel ge-
 dronken, maekt krytinge ende gramschap, veroorzac-
 kende veele rampen: want, naer dat ik den nacht van
 te voren te veel gedronken hadde (32) hebben myne
 vyanden my omringelt, ende een wynig tyds daer naer
 (33) hebben my myne vyanden heel den dag verplet-
 terd: om dat hun Krygs-volk zoo sterk was. Daerom
 laet toe (34) dat ik myne dagen in peys versleyte, en
 in peys kome myn leven te eyndigen: (35) Laet my
 dan gaen; op dat ik my verdonkere. *Ik hebbe hem dit*
toegestaen, peyzende: (36) dit en is waerlyk geen Prop-
 heet van den Heere. Daerom keere ik my tot u Daniël,
 onder de Catholyke (37) Prince der Waerzeggers, om

introducere in conspectu meo cuncti sapientes... & ut
 solutionem somnii indicarent mihi. *Dan. 4 v 3.* Tunc in-
 grediebantur arioli, magi Chaldaei & aruspices, & Somnium
 narraui in conspectu eorum: & solutionem ejus non indica-
 verunt mihi. *Dan. 4 v 4.* (25) Super cunctos ariolos, &
 magos, qui erant in universo regno. *Dan. 1 v 20.* (26)
 Responditque... non sum Propheta, & non sum Filius
 Prophetae. *Amos 7 v 14.* (27) Quare ergo locutus es mihi
 Sermonem istum? *Reg. 1 Cap. 9 v 21.* (28) Anno 1712
 24 Julii (29) Hic eram in domo mea. *Dan. 4 v 1.*
 (30) Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & rui-
 nas multas facit. *Ecc. 31 v 38.* (31) Post nimiam potatio-
 nem. *Ejther 1 v 10.* (32) Inimici mei animam meam cir-
 cumdederunt. *Psal. 10 v 10.* (33) Conculcaverunt me ini-
 mici mei tota die: quoniam multi bellantes adversum me.
Psal. 55 v 3. (34) In pace in idipsum, dormiam & Re-
 quiescam. *Psal. 4 v 9.* (35) Dimitte ergo me ut abscondar.
Reg. 1 Cap. 20 v 5. (36) Non est hic Propheta Domini.
Reg. 3 Cap. 22 v 7. (37) Princeps Ariolorum, quoniam

dieswille dat ik weet, dat den Geest Gods in u is, en dat'er niet zoo moeyelyk en is dat gy niet ontbinden en kont: verteld my het visioen van myne Droomen, dat ik gezien hebbe ende legt my uyt syne bediedsels.

ego scio, quod Spiritum Sanctorum Deorum habeas in te & omne Sacramentum non est impossibile tibi: Visiones somniorum meorum, quas vidi, & solutionem earum narra. *Dan.* 4 v 6.

DEN CATHOLYKEN

DANIEL

Legt uyt, den 19 Decembris,

AEN DEN HOLLANDSCHEN

NABUCHODONOSOR,

Den voorgaenden Droom van den 18 der
zelve Maend.

O! *Hooveerdige Staeten van Holland!* den Droom die gy in hoedanigheyd van Nabuchodonosor (1) gezien hebt, is profytig aen die u haeten, en het bediedsel is aengenaem aen uwe vyanden. Gy zegt dat gy ruste hadde in uw huys, en storeerde in uw Palys. Gy zegt de waerheyd: want gy de ruste hebt, die gy tot Uytrecht met schelmagtige treken, verraedende den Roomschen Keyzer, verkregen hebt, en den zelve tot nu toe bewaert hebt. *Hooveerdig Holland!* die onder pretext van balance in Europa den eenen Prins naer den anderen sijn goed afsteelt. Hoort wat den Heere der heyr-kragten tot u zegt: om dat gy (2) als een brullende koey afgeweken zyt van mijne wegen (3) over u zal regt gedaen worden, want gy zyt als eenen strik geworden der beschouwinge, en

(1) *Somnium bis, qui te oderunt & interpretatio ejus hostibus tuis sit. Dan. 4 v 16.* (2) *Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israël. Osee 4 v 6.* (3) *Audite hoc... & auscultate: quia vobis judicium est, quoniam laqueus facti*

een uytgespreyt net op den Berg * Thabor dat is strikken leggende aen de zuivere Roomfche Religie. Om dat gy, zegt den Heere, gewandelt hebt (4) hooveerdig van oogen, en onverzaedelyk van herten, ende om dat (5) uwen hoogmoed opklimt tot den Hemel, en gy met u hoofd de wolken geraekt (6) zeggende ik zal klimmen boven de hoogheyd der wolken, ende ik zal gelyk wizen den Alderhoogften gebruykende den naem van den Alderhoogften, ende Almogenden, boven alle de Princen der aerde. Hoort dan, hooveerdig Holland! wat dat over uw hoofd hangt. Gy hebt gezien, hoe dat een zeer dikke wolke begonft heeft den Hemel te overdekken; gy hebt gezien eenen Engel nederdaelende van den Hemel, welken Engel fyne schaele uytgestort heeft in de Zee. Dit is den zelve, vanden welken den Wyzen-man spreekt in sijne spreuken (7) altyd zoekt den kwaeden tweedragt: maer den vreeden Engel zal tegen hem gezonden worden. Dien kwaeden zyt gij Staet van Holland! die altijd zoekt tweedragt te maeken tusschen de Princen van Europa, om u, uvoegende by den kranksten, te verryken met den roof, zoo van den verwonnen, als vanden winnaer. Maer wez dat den vreeden Engel, de vraeke Gods, over uw hoofd hangt (8) want uwe boosheyd vervolt is. De schaele, die den Engel in de Zee gestort heeft, is (9) de schaele van Gods gramfchap, door de welke een groot tempeest is opgestaen in de Zee. Zyt verzekert, ongelukkig Holland! dat den 24 van deze maend December, zal opkomen eenen fellen Zuyd-westen-wind. Dan zult gy zien (10) wonderlyke ophoffingen der Zee. Uwe Dyken zullen gebroken worden ende (11) uwe Akkers zullen over-

estis speculationi, & rete expansum super Thabor. *Osee* 5 v 1. * *Hebraice* Puritas. (4) Superbo oculo, & insatiabili corde. *Pfalm.* 100 v 5. (5) Si ascenderit usque ad Caelum superbia ejus, & Caput ejus nubes tetigerit. *Job* 20 v 6. (6) Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. *Isaie* 14 v 14. (7) Semper jurgia querit malus: Angelus autem crudelis mittetur contra eum. *Prov.* 17 v 11. (8) Quoniam completa est malitia ejus. *Isaie* 40 v 2. (9) ... Phialas irae Dei. *Apoc.* 16 v 1. (10) Mirabiles elationes maris. *Pfalm.* 9 v 4. (11) Quia explebitur terra, &

dekt worden, op dat gy de magt des Heeren bekend, uwe velden zullen bedekt worden door de wateren als van eene Zee. *Zoo is het grooten Godt* (12) Door de Zee zelfs betoond gy uwe gramschap. *Het sijn de woorden van uwen Propheet.* (13) Godt zal de sterkte van syne vyanden door de Zee zelfs verflaen. *Dit zult gy gaen beproeven, vermeten Holland! op dat gy weet* (14) dat den Hoogmogenden magt heeft over de Ryken der menschen. Gy zult het beginnen te beproeven, zegge ik, den 24 van deze maend, alswanneer de Zee in de rykste ende vetste landen van uw Heerschappye zal (15) vernielen al dat wezen heeft op de aerde, van de menschen tot de beesten ende dat alles vergaen zal. Nogte en meynt niet dat dit het eynde is van uwe kwaelen, het is maer het begin (16) maer het eynde nog niet (17) de aldermeeste plaegen ende eenen overvloed van ellenden hangen over alle uwe volkeren: *want den Heere die zegt:* (18) ik zal hun myn aenschyn onttrekken, ende letten op hun eynde: want het is een schelmagtig ende ongeloovig volk... Ik zal over hun vergaederen ende verdobbelen myne straffen, ende op hun uytstchieten alle de schigten van myne gramschap. *Gy zegt wat kwaed hebbe ik gedaen!* (19) want my daer van niet te voren en komt. *Ik bidde u Holland!* (20) en wilt zoo geduerig niet liegen: want de gewoonte van liegen ende bedriegen is zeer kwaed (21) *weet dan dat gy daer tegen uwe*

cognoscat gloriam Domini, quasi aquae operientes mare *Habac.* 2 v 4 (12) Vel in mari indignatio tua. *Habac.* 3 v 8. (13) Percutiet in mari fortitudinem. *Zach.* 9 v 4. (14) Quoniam dominatur excelsus in Regno hominum. *Dan.* 4 v 14. (15) Delebit omnem substantiam super terram... ab homine usque ad pecus. *Gen.* 7 v 3. (16) Sed nondum est finis. *Matt.* 24 v 6. (17) Pesima autem, & univerlis gravis erat malorum incurtio 2 *Mach.* 6 v 3. (18) Ait: Abcondam faciem meam ab eis, & considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, & infideles Filii. congregabo super eos mala, & sagittas meas cemplebo in eis. *Deut.* 32 v 20 & 23. (19) Nihil enim mihi conscius sum. *1 Cor.* 4 v 4. (20) Noli velle mentiri omne mendacium: aliditas enim illius non est bona. *Ecol.* 7 v 14. (21) Men-

ziele gelogen hebt (22) want anders weet uwe Confidentie, (23) uwe Voor-ouders die hebben gezondigt in het Aenschyn des Heere, syn H. Geloof verlaetende om eenen verloopenen geestelijken persoon te volgen. Sy hebben hun Aenschyn afgekeert van de Kerke Gods, toonende aen de zelve den rugge alswanneer sy de Tempelen ende Kerken hebben ofte omgeworpen ofte geschend. Sy hebben de lampen uytgedaen in de Tempelen, niet meer willende wierook op-offeren, ende geene Offerande meer aanbiedende in de Kerken aen den Godt van Israël. Hebben dit uwe voor-ouders niet gedaen doet gy het zelve niet, uytroeyende de ligten en den wierook, afschaffende de *H. Missè*, die is de Offerande van de nieuwe Wet? ende derit gy nog zeggen ik en wete niet wat kwaed ik gedaen hebbe? om deze ende andere ontelbaere schelm-stukken die gy begaen hebt, en nog geduerig begaet (24) is de gramschap des Heere ontstoken tegen u, en hy heeft vast-gestelt, u te laeten beproeven groote opschuddingen en ellenden: u stellende tot spot van uwe vyanden, die (25) eenen ring zullen trekken door uwen neus, en steken eenen toom in uwen mond, ende zullen u brengen tot den weg, daer gy van gekomen zyt. *Te weten tot het jok van het Huijs van Oostenrijk, uwe wetige Souvereijnen*. Ik, gaen nu voord in de uytlegginge van uwen droom. Gy hebt gezien een wit peerd, ende die daer op zat hadde eenen Boge, ende hy is uyt-gedaen verwinnende. *Dit wit peerd* beteekent de witte Franche Lelien, de welke gy en uw

titus es in caput tuum. *Dan.* 13 v 55. (22) Scit enim conscientia tua. *Eccl.* 7 v 18. (23) Peccaverunt Patres vestri & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, dereliquentes eum: averterunt facies suas à tabernaculo Domini & prebuerunt dorsum... extinxerunt lucernas incensumque non adoleverunt & holocausta non obtulerunt, in Sanctuario Deo Israël. 2 *Paral.* 29 v 6 & 7. (24) Concitatus est itaque furor Domini super Judam & Jerusalem tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & perditionem. *Paral.* 29 v 8. (25) Ponent circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducent te in viam per quam
volk

volk (26) met de voeten getrapt hebt. *Vervolgende den grooten Lodewijk XIV. [27]* als ook de lelien uyt hem voordskomende. *Wel [28]* hooveerdige Godt blasphe-merende... ondankbaere, schelmagtige, zonder liefde, zonder peys, valsche beschuldigers, wreede altyd ver-raeders, ende wederspannige *Hollanders [29]* en zyt in het midden van uwe boosheyd niet vergetende het goed dat u de *Fransche Lelien* hebben toegebracht, als wanneer gy in het begin van de beroerte tot de *Fransche Lelien* roepende waert [30] Helpt my uyt de handen van myne vyanden, ende door wiens toedoen gy konnen [31] zeggen hebt, wy zyn verlost, ende door wiens hulpe [32] gy uwe, *nogtans onregtveerdige, Vryheyd* verkregen hebt. Dit en veel andere weldaeden hebt gy van den Koning der Lelien gekregen, ende daer-en-tusschen ziet in uw *herz (33)* of gy wel hebt gehandelt met hem, en met syn huys, ende oft gy goed gedaen hebt voor alle de weldaeden van dien, den welken voor u-l. gevogten heeft, ende syn zelve voor u-l. in het perykel gestelt heeft, om u-l. te verlossen uyt de handen van de *Spagniaerts...* ende is het zaek dat gy beviind met hem en syn huys kwaelyk gehandelt te hebben, *gelyk het zeker is, spreekt met den goeden Moordenaer, (34)* wy worden regtelyk geplaegt, ende krygen loon na onze werken; *want wy altyd (35)* dobbel gewandelt hebben met hem. Laet dit blyken uyt het begin van den oorlog, *als wanneer uwe*

venisti. 4 Reg. 19 v̄ 28. (26) Conculcastis pedibus vestris. *Ezech.* 34 v̄ 18. (27) Ac Lilia ex ipso procedentia *Exod.* 25 v̄ 31. (28) Superbi, Blasphemi... ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores immites, proditores, protervi. 2 ad *Tim.* cap. 3 v̄ 2, 3 & 4. (29) In die malorum ne immemor sis bonorum. *Ecc.* 11 v̄ 17. (30) Eripe me de manu inimicorum meorum. *Pf.* 30 v̄ 16. (31) Dixisti: liberati sumus. *Jer.* 7 v̄ 10. (32) In libertatem vocati estis. *Galat.* 5 v̄ 13. (33) ... si... bene egistis cum JEROBOAL, & cum domo ejus, & reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis & animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian... In autem perveris &c. *Jud.* 9 v̄ 16, 17 & 20. (34) Nos quidem iuste, nam digna factis recipimus. *Zuc.* 23 v̄ 41. (35) ... Ambulantes fraudulenter. *Jerem.* 6

beste soldaeten omringelt ende (36) gevangen waeren in de vlaemische landen, dan hebt gy het vossen-vel aengetrokken, ende uwe Ambassadeurs naer Parys, gezonden, *de welke Philippus voor Koning hebben gekent*, (37) ende hebben hem veel gelukx toe-gewenscht, zeggende: lang leve den Koning. Maer zoo haest uwe soldaeten *verloft waren* (38) zyt gy van dezen weg afgeveken, ende hebt gebroken het verbond dat gy aengegaen had (39) *jae dat meer is*: gy hebt de handen van syne vyanden versterkt: ende verbleyd die de wapenen tegen hun hadden op-genomen: Gy hebt syne wapenen verzwakt, ende gy en hebt hem niet geholpen in den oorlog. *Zeggende tot synen vyand* (40) komt met my; wy zullen hem slag leveren... al die uwen vyand is: is ook den mynen. Myn volk ende myne soldaeten syn tot uwen dienst, ende myn ruyterey is tot uw bevel gereed [41] waer uyt als dan eenen bloedigen oorlog gesproten is [42] ende uyt deze oorzaeke is het, dat'er tegen u dien onverzoenelyken haet opgestaen is *in het hert der Fransche*: [43] My syn bekent genoeg alle uwe, voornamentlyk uwe laeste werken meerder in getal als d'eerste. *Zyt gy niet meer indagtig, hoe dat gy in het jaer 1710 de Ambassadeurs van den Franschen Koning hoogmoedelyk hebt veragt brekende het regt der volkeren? Gy en hebt alleen niet te vreden geweest met hun te Geertruyden-berg niet te groeten met het Canon, zeggende* [44] zyt gy dan niet gekomen van eene verre

¶ 23. (36) Captivi ducti fuerunt in terram. 3 Reg. Cap. 8.
 ¶ 40. (37) Imprecatique sunt ei, atque dixerunt: vivat Rex
 2 Paralip. 23 ¶ 11. (38) Vos autem recentis de via...
 irritum fecistis pactum Malach. 2 ¶ 8. (39) Exaltasti dex-
 teram deprimendum eum: iustificasti omnes inimicos ejus.
 Avertisti adjutorium gladii ejus: & non es auxiliatus ei in
 bello. Psalm. 88 ¶ 43 & 44. (40) Veni mecum contra eum
 ad praelium... qui meus est, tuus est: populus tuus; &
 equi mei, equi tui. 4 Reg. Cap. 3 ¶ 7. (41) Et ortum est
 bellum durum factis in die illa. 2 Reg. 2 ¶ 17. (42) Quae
 eam a majoris odii seminarium fuit. Gen. 37 ¶ 5. (43) Novi
 opera tua..., & opera tua novissima plura prioribus. Apoc.
 2 ¶ 19. (44) Nunquid non de via venisti... vade in de-

reyzē, komt in huys en wast uwe voeten, maer hebt hun laeten blyven voor de poorten der Stad [45] onder de bloote tenten ende op de bloote aerde. Boven dien hebt gy het regt der volkeren gebroken, niet agtende den Franschen Koning, als-wanneer [46] de Brieven gezegelt met synen zegel door uw gebod opengebroke[n] zyn, en gy gelezen hebt [47] den inhoud der brieven, die den Koning tot hun gezonden hadde [48] op dat gy dit misfchien daer naer niet en loochent, ende niet en liegt, leeft den brief die den Marschalk de Uxelles, ende den Abt de Polignac aen u geschreven hebben den 20 July, ende die onder uwe Privilegie gedrukt is: gy zult in dien brief geschreven aen uwen grooten Pensionarius Henfius lezen, dat sy over uwen handel [49] zeer confues ende beschaemt syn geweest. Want dezen Pensionaris [50] sprak tot hun zeer hart als tot vremdelingen, vragende van hun, van waer komt gy? En wat komt gy doen. Gy zyt Spions, om te weten onze krankheyd zyt gy gekomen. [51] Den dag daer naer, als-wanneer gekomen was myn Heer Buys, ende myn Heer Vander Duffen, met veel hooveerdigheyd, ende als sy gekomen waren met vele Officieren in de Conferentie-plaetze, syn de Ambassadeurs der Fransche binnē gebragt. En als die gevraegt hadden peys van de Geallieerde, zeggende: [52] dat sy aen ons Ryk weder-geven den peys, die sy hebben gebroken, (53) en

mum... & lava pedes tuos. Reg. 2 v 10 & 8. (45) In papilionibus... &... super faciem terræ Reg. 3 Cap. 11 v 11 (46) Litteræ signatæ ipsius annulo Esch. 3 v 12 (47) Sicut scriptum erat in litteris quas miserat ad eos Reg. 3 Cap. 4 (48) Ne forte postea negare velitis, & mentiri Iosue 24 v 27 (49) Erant enim viri confusi turpiter valde 2 Reg. 10 v 5 (50) Quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis?... exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ venistis Gen. 41 v 7 & 9 (51) Altera autem die, cum venisset... cum multâ ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis... adductus est Paulus Act. 25 v 23. (52) Reddant imperio nostro pacem quam turbaverant Esch. 13 v 7 (53) Et non audierunt, nec inclinaverunt in voluntatibus, & in pravitate cordis sui mali: factique sunt retro-

hebben die voornoemde Heeren daer naer niet willen hooren: maer syn voord-gegaen in hun opzet, ende in hunnen boozen wil: zynde meer tegen den peys als voren... Want sy hun hebben hartnekkig getoont, veel erger voorwaerden voor-stellende als hun voorgangers het jaer van te voren hadden voor-gestelt aen myn Heer de Torcy. De Frausche Ambassadeurs tragten uwe gezanten tot reden te brengen, maer (54) deze menschen en wisten niet wat daer van de reden was (55) ter contrarie als onredelyke dieren, heygende na den roof ende bloed-stortingen... hebben sy ter zeyden gesteld den kwaemen weg om tot eenen vrede te komen (56) want hunne vragen zeer onregtveerdig waeren, verzoekende dat den Franschen Koning, om tot eenen enkelen stilstand van wapenen te komen, niet alleen syne bezonderste Fortressen zoude overleveren, maer ook beloven, dat hy met syne eygen wapenen syns Kinds-kind uyt het Ryk van Spagnien zoude verjaegen. *Wat zal ik zeggen* (57) Het ingewant der sielen is vreed. En (58) al dat den boozen doet is zonder grond-regel: maer die de regtveerdigheyd bemind, en oeffent, zal geloont worden. Den Koning van Vrankryk en heeft niet willen deelagtig syn in het bloed-storten van syn Kinds-kind, zeggende (59) ik wil onnoozel syn ende blyven in het bloed van dezen regtveerdigen: ziet gy lieden wat dat gy doet Daer-en-tusschen zyt gy hartnekkig gebleven, roepende: (60) dat syn bloed sy over ons ende over onze kinderen. Zoo dat (61) den oorlog wederom begonst is. Maer gy hebt be-

sum & non in ante... induraverunt cervicem suam: & pejus operati sunt quam Patres eorum *Jerem. 7 v̄ 24 & 26* (54) Non sibat ratio istis hominibus *4 Reg. 12 v̄ 13* (55) Hi vero veluti irrationabilia pecora, naturaliter in captivonem & perniciem... derelinquentes viam rectam erraverunt *2 Pet. 2 v̄ 12 & 13* (56) Quia injusta cogitatio eorum *Psalms. 118 v̄ 118* (57) Viscera autem impiorum crudelia. *Prov. 12 v̄ 10* (58) Impius facit opus instabile: seminanti autem justitiam merces fidelis *Prov. 11 v̄ 18* (59) Innocens ego sum à sanguine justii hujus; videritis *Matt. 27 v̄ 24* (60) Sanguis ejus super Filios noitros. *Matt. 27 v̄ 25* (61) Motum

proeft [62] dat den uytgang van den Oorlog zeer ver-
 anderlyk is, ende dat den eenen nu, den anderen dan
 de Victorie behaelt. *Gy hebt beproeft zegge ik [63]* dat
 den Heere wederstaet aen de hooveerdige, en sterkte
 geeft, aen de oodmoedige. *Alswanneer [64]* eene vrou-
 we U-L. tot confusie gebragt heeft, *de welke door Gods*
toedoen, [65] de vyanden van *Frankryk* heeft van een
 gescheyden... gelyk de wateren van een gescheyden wor-
 den. *Wanneer geschied is, dat [66]* den Marschalk de
 Villars, tot Denain het Corps van Milord Albermarle
 geslaezen heeft, vele tot 'er dood toe kwetzende, en de
 stoutste en kloekste verslaende. *Wat voords aengaet het*
Wit Peerd, die daer op zat hadde eenen booge, ende
hy is uytgegaen verwinende. Dit beteekent de snelle vic-
torien, die de Fransche gewoon zyn, op u, Hollandsche
koek-sieters, te behaalen. In het jaer * 1664 weet gy wel,
dat daer over Holland gezien is geweest eene steert-sterre
Jang nae de oogen 30 passen. Deze was een teeken dat
de hand Gods over u uytgestrekt was, gelyk gy gezien
hebt in het jaer 72 als wanneer den Franschen Lodewyk
geheel uw Land op korten tyd heeft ingenomen; zoo dat
hy met Caesar mogt zeggen: * Ik hebbe gekomen, ik
hebbe gezien ende ik hebbe gewonnen. De beroerte der
Zee, ende de reffe van uwen Droom, is niet min schrik-
kelyk u dreygende, als de steert-sterre van het jaer 1664.
Jae veel erger, aengezien hy u voorzegt, behalven den
overgrooten vloed der wateren, alle de Wapenen der
Princen van Europa. Door het Wit Peerd, ende den
opreydenden, hebt gy gezien dat den Fransch-man be-
teekent word, van den welken gy dan zeggen zult [67]

est rursum bellum 1 Reg. 19 & 8 (62) Varius.. eventus
 belli est nunc hunc, & nunc illum confumit gladius 2 Reg.
 21 & 25 (63) Deus superbis resistit, humilibus autem dat
 gratiam Jac. 4 & 6 (64) Una Mulier.. fecit confusionem,
 Judith 14 & 16 (65) Divisit.. inimicos.. sicut dividuntur
 aquae Reg. 2 Cap. 5 & 20 (66) Multos vulneratos dejecit,
 & fortissimi quique interfecti sunt Prov. 7 & 29 * Vid. An-
 nal. istius anni. * Veni, Vidi, Vici. Caf. post subactum Phari-
 nac. (67) Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, &

dezen is het, den welken wy zoo dikmaels hebben uyt-
 gelpot, en veragt, als of hy van geender weerde was.
De Fransche zullen [68] met hunne handen kloppen over
 u, [69] zeggende: waer zyn nu hunne kragten, in de
 welke sy trofferende waeren? *Dit is, wat het Wit Peerd*
aengaet, laet ons voorgaen in uwen Droom. Daer naer
zegt gy, is uytgegaen een Rood Peerd, ende die daer
op zat, is gegeven dat hy den vrede zoude nemen van
uwe aerde, ende hem is gegeven een groot zweerd.
Dit Rood Peerd beteekent het Engels ros, van het welk
gezeyd mag worden [70] als den tyd aen *Holland* gunf-
 tig is, dan lacht het met het Engels Peerd. *Maer Hee-*
re! zult gy toelaeten dat dit *Peerd* zal vervaert worden,
 ende ter contrarie het zelve niet zult doen brief-
 chen, als het ziet de grote onrechtveerdigheyd van de
Hollanders? *Dit Peerd* heeft voorwaer *o Holland!*
 reden om te briefschen tegen u, want gy oorzae-
 ke zyt (71) dat het zoo dikwils brieft tegen die op
 hem zitten, tegen syne Koningen. Jae gy hebt uw
 handen zelfs door uwen raed, bezoedeld in het Ko-
 ninglyk bloed van *Engeland*? (72) En wie is'er die syn
 hand uytsteekt tegen den gezalfden des Heere, die zal
 onnoozel geoordeelt worden? *Staet daer niet geschreven*
 (73) en wilt om geene oorzaeken uw handen uytstee-
 ken aen den gezalfden des Heere? *Nu om de rest te*
zwygen, weten wy niet, hoe gy van onzen tyde ge-
leest hebt met Jacobus den II, en synen zone Jacobus
den III wettigen Koning van Engeland? Wat aengaet
Jacobus den II (74) Gy hebt hem gejaegt uyt syn va-

in similitudinem improprietatis Sap. 5 v 3 (68) Plausurunt su-
 per te manibus Thren. 2 v 15 (69) Et dicent: ubi sunt dii
 eorum, in quibus habebant fiduciam Deut. 32 v 37 (70)
 Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum &
 ascensorem ejus. Nunquid praebis equo fortitudinem, aut
 circumdabis collo ejus hinnitum? Job 29 v 18 & 19 (71)
 Sub omni suprascedente hinnit Eccl. 33 v 6 (72) Quis enim
 extendit manum suam in Christum Domini, & innocens
 erit? 1 Reg. 26 v 9 (73) Nolite tangere Christos meos
 Psalm. 104 v 15 (74) Ejecistis de domo Patris. Judic. 1 v

erlyk erfdeel, ende gedwongen (75) als eenen vremdeling te leven in een vremd land, zeggende al weenende: *Holland* (76) heeft my berooft van myne Heerschappye, ende heeft myne kroone genomen van myn hoofd, voor my stellende den *Prins Willem van Oragnien* eenen *Vremdeling* ende geenen *Engelsman*, zoo dat (77) ons erfdeel gegeven is aen *Vremdelingen*, ende die de welke niet weerdig en waeren onze knechten te zyn, sijn voor ons gesteld. *Ik weet wel dat gy zegen zult* (78) *Synen* Vader hadde over sijn volk een zwaer jok gesteld, ende hy heeft het zelve nog bezwaerd: *synen* Vader hadde hun geslaegen met geessels, maer hy heeft hun met *Scorpioenen* geslaegen. *Holland! Holland!* (79) Met wien spot gy? wie komt gy zoo schandelyk te beliegen? zyt gy niet een schelmachtig ende leugenachtig Volk? *Nu*; laet my u wat toegeven. Neemt het zoo dat *Jacobus den tweeden* wreed is geweest over sijn Volk, weet gy wel dat daer geschreven staet (80) dat de *Onderzaeten* gehoorzaam zyn aen hunne Heeren, niet alleen aen de stille ende goede, maer ook aen de booze ende wreede? Voor der al hadde *Jacobus den tweeden* wreed geweest, ende de *Wetten* van *Engeland* overtreden, wat heeft *synen* zone misdaen? Staet daer niet geschreven? (81) Den zone zal niet te last geleyd worden de boosheyd van *synen* Vader? Heeft den *Koning Jacobus* geenen zoon? (82) ofte ontbreekt hem eenen erfgenaem? Waerom

7 (75) *Advena... in terrâ alienâ Exod. 2 v̄ 22* (76) *Spoliavit me gloriâ meâ, & abstulit coronam de capite meo Job 19 v̄ 9* (77) *Hæreditas nostra versa est ad alienos. . servi dominati sunt nobis Orat. Jerem. v̄ 2 & 8* (78) *Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro: Pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpiis 3 Reg. 22 v̄ 14* (79) *Super quem iussistis? super quem dilatastis os, & eiecistis linguam? nunquid non vos Filii scelesti, semen mendax? Isaia 57 v̄ 41* (80) *Servi subditi estote in omni timore Dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis 1 Petri 2 v̄ 18* (81) *Filius non portabit iniquitatem Patris Ezech. 18 v̄ 20* (82) *Nunquid non Filii sunt? aut hæres non est ei? cum agitur de hæredi-*

dan bezit syn erf-deel het Huys van Hannover, ende dat door uwe Wapenen? *Gy zegt* (83) eenen bastaert en moet geen erf-genaem zyn van synen vader. *Loogenachtige Hollanders, op dit precix t* (84) hebt gy het hert van den rechtveerdigen door uwe leugenen doen weenen *in ballingschap* (85) en erhaelt dat woord niet meer want gy de waerheyd niet zegt. *Boven dien, o bloedgierige Hollanders!* alwaer het zaeke dat de *Engelsche* (dat valsch gelogen is) eenige oorzaeke hadden om den wettigen erf-genaem van syn erf-deel te beröoven (86) wat gaet u, dat aen? (87) *Wilt* niet mede deelagtig zyn in zaeken die hun alleen aengaen, *nochte* (88) dat uwe voeten zoo haestig niet en zyn om bloed uyt te storten. En om deze bloed-dorstigheyd, waer mede gy zoo dikwils het onnoozel *Engels-bloed* gestort hebt, te straffen, is het dat die op het *rood Peerd* zat een zweerd hadde in syn hand (89) Want alle die zoo bloed-dorstig zyn, en genegen tot het zweerd, zullen doort zweerd gestraft worden, *Laet ons voorgaen tot het derde Peerd.* *Gy* zyt geroepen geweest door eene stemme, ende ziet een *zwart Peerd*, en die daer op zat hadde eene weegschaele in de hand. *Wilt* gy weten wie door dit *zwart Peerd* beteekent word? (90) *Hoort rebellige ende ongehoovige Hollandrrs!* Dit *zwart Peerd* is de *Spaensche Genette*, het is de *Spaensche Monarchie*, de welke van u klaegende, zegt: (91) Over veele jaeren hebt gy myn jok afgeworpen, en myne banden gebroken, zeggende ik zal niet meer dienen. *Weet, Holland, dat gy eenē*

tate possedit Melchum? *Jerem.* 49 $\forall$ 1 (83) Non erit haeres Filius Ancillae *Gen.* 21 $\forall$ 10 (84) Marere fecit cor justii mendaciter *Ezech.* 23 $\forall$ 22 (85) Noli facere verbum hoc, falsum enim tu loqueris de Imael *Jerem.* 40 $\forall$ 16 (86) Quid ad te? *Joan.* 21 $\forall$ 22 (87) Nolite... effici participes eorum *Ephes.* 8 $\forall$ 7 (88) Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem *Psal.* 13 $\forall$ 5 (89) Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt *Matth.* 26 $\forall$ 52 (90) Audite rebelles & increduli *Nam* 20 $\forall$ 10 (91) à saeculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & (92)

(92) liberteyt bekomen hebt, die vol van boosheyd is. Gy zegt: wy hebben onze vryheyd verkregen (93) regtveerdiglyk: door de hulpe Gods, en door regtveerdige wapenen van alle kanten. (94) Wat zegt gy al van regtveerdigheyd? *Weet gy niet dat daer geschreven staet* (95) En wilt niet rebelleren tegen uwen Heere? maer gy *ter contrarie* (96) hebt altyd tegen uwen Koning rebel gebleven. Hy heeft getragt menigmael u-l. tot de gehoorzaamheyd te brengen, zoo door Ambassadeurs, als door de bemiddlinge der Princen, maer gy (97) hebt het verzoek ofte gebod van uwen Heere veragt, hem niet willende gelooven, ofte syne stemme hooren. (98) Wy weten de hooveerdigheyd van den Prins van Oragnien, hy was zeer laetdunkende: Syne hooveerdigheyd en syne opgeblaezendheyd, ende syne onregtveerdige gramschap, was veel grooter als syne kloekheyd. *Dezen heeft* (99) die van uw volk geleyd, de welke eenig deel hadden aen deze oproerige beeste, en die de welke ingesloten waeren in synen intrest. *Ende wy* (100) hebben bevonden dat dezen man contagieus was: ende het volk tot oproer opwekkende was, ende zelfs oorzaeke dat in Holland ingekropen is de Secte der Calvinisten. *Dan is het* (101) dat het Geloof verloren is onder uw volk, ende dat het Woord Gods genomen is uyt hunnen mond. (102) Ende dit is de

dixisti non serviam *Jer 2 v̄ 20* (92) Habentes malitiæ libertatem *1 Petri 2 v̄ 16* (93) In Verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris, & à sinistris *2 Ad Cor cap 6 v̄ 7* (94) Quare tu enarras justitias *Psalms 49 v̄ 16* (95) Nollite rebelles esse contra Dominum *Num 14 v̄ 9* (96) Sed semper fuistis rebelles *Deut 9 v̄ 14* (97) Contemplistis imperium Domini... veitri, & non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis *Deut. 9 v̄ 23* (98) Audivimus superbiam Moab superbus est valde: superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus, plus quam fortitudo ejus *Isai 16 v̄ 6* (99) Seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiae, & adoraverunt imaginem ejus *Apoc. 19 v̄ 10* (100) Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis... & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum *Act 24 v̄ 7* (101) Perit fides & ablata est de ore eorum *Jerem 7 v̄ 28* (102) Et

oorzaeke van uwe rebellie tegen uwen Koning. Zekerlyk de Historien van Frankryk, Duytschland, ende Nederland, betuygen u genoeg dat de Calvinische en Lutherische Leeringen niet anders zyn als (103) Slange-broetsfels, wiens grond-regels is op te staen tegen hunnen Prince, Ik onderzoekte hier niet, aen wie de kroone van Spagnien toekomt, of aen Philippus ofte aen Carolus (104) Wy syn de dienaeren van den levenden Godt. Daerom (105) hebbe ik alleen den weg der waerheyd verkozen. Niet willende voorstellen ten sy dat zeker is, (106) oordeeld zelfs aen wie de Spaensche Kroone toekomt ende (107) onderzoekt de waerheyd neerftiglyk, de welke gevonden hebbende, ofte wetende wie sy zekerlyk toekomt (108) onderwerpt u aen het jok, ende dat uwe ziele de wettige gehoorzaamheyd aenneemt: dit is immers ligt om doen. Maer wat wil ik veel tyds verslyten? my dunkt dat ik van de Hollanders zeggen mag (109) Sy hebben wel oiren maer zullen na my niet luysteren. Sy weten wel huune onregtveerdigheyd, maer willen die niet bekennen. Hierom is het, Ellendig Holland! dat alle die kwaelen over uw hoofd hangen, de welke mede betuygt worden door dit zwart Peerd dat beteekent de Spaensche furie, die op u storten zal.

Nu zegt gy, dat die op het zwart Peerd zat, eene weeg-schaele in de hand hadde. Deze schaele beteekent ten eersten dat gy (110) gesteld zyt in de weeg-schaele en bevonden zyt veel te licht te wegen. Ten tweeden, door deze schaele, die den Spagniaert in syne hand heeft, word beteekent, dat (111) hy in uw Aenschyn

haec est causa rebellionis adversus eum 3 Reg II v̄ 27 (103)
 Genimina viperarum Luc. 3 v̄ 7 (104) Nos sumus servi Dei
 Caeli & Terræ Esdræ 1 cap. 5 v̄ 11 (105) Viam veritatis elegi
 Psalm. 118 v̄ 30 (106) Vos ipsi iudicate 1 Cor II v̄ 13 (107)
 Quære sollicitè & diligenter, rei veritate perspectâ, si inven-
 neris certum esse Deut 13 v̄ 14 (108) Collum vestrum subjicite
 jugo & suscipiat anima vestra disciplinam: in proximo est
 enim invenire eam Eccl. 51 v̄ 34 (109) Aures habent, & non
 audient Psalm. 113 v̄ 6 (110) Appensus est in statera, & in-
 ventus es minus habens Dan 5 v̄ 27 (111) In conspectu tuo

zal komen regtveerdige vraeke nemen ende dat uw land wederom (112) zal gebragt worden onder tribuet.

Naer dit zwart Peerd, zegt gy, hebt gy wederom eene stemme gehóort, zeggende: komt ende ziet, daer is uytgekómen een bleek Peerd, ende die daer op zat, diens naem was de dood. Dit bleek Peerd beteekent de koude noordsche landen, wiens Princen en Koningen tegen u zullen opstaen. (113) Van't Noorden zal het meeste kwaed komen over alle uw volkeren. En voor eerst; den Zweedschen Koning heeft u noyt iets misdaen (114) maer gy doet hem geduerig groote injurien aen, syn volk bedriegende: en dat die, de welke in den Gods-dienst niet pafisten zyn (115) waerom dat den Koning regtveerdig vergramt is. Zyt gy niet gerand geweest van den peys van Alt-ra-stad, alwaer besproken is (116) dat, is het zaekedat iemand den oorlog aenzegt tegen het tractaet, aen den Koning van Zweden, of iemand die onder syn beschuddinge is: het volk van Holland ter hulpe zal komen, nae de gelegentheyd des tyds, ende dat met opregt gemoed. *Voorders is het Tractaet van Travendal niet gesloten onder uwe garantie, aldus: (117) aen de oorloggende zullen de Staeten van Holland niet geven of laten volgen eenig graen, wapenen, geld, schepen, &c. Welk Tractaet, daer naer bevestigt is, niet alleen door uw toejuygen, maer ook door het recht der volkeren. Daerentusschen (118) gy hebt de Regtveerdigheyd verlaeten, vele verergerende, de welke wisten van de Wet: mits gy te niet gedaen hebt het verbónd. Want, ó Hollan-*

veniet vindex Sap 12 v 12 (112) Serviet... sub tributo Deut. 20 v 11 (113) Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ Jerem 1 v 14 (114) Sed vos injuriam facitis & fraudatis & hoc Fratibus 1 Cor. 6 v 8 (115) Unde Regis justa est indignatio. Eplh. 1 v 13 (116) Quod si insiterit bellum Romanis prius, aut omnibus locis eorum in omni dominatione eorum auxilium feret gens judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno 1 Mach. 8 v 24 & 25 (117) Præstantibus non dabunt, neque subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves 1 Mach. 8 v 26 (118) Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irrum

der (119) vol van list en dobbelheyd, zone van den duyvel, vyand van de Regtveerdigheyd! door u zyn onder de hand (120) versterkt syne vyanden: Zoo dat door uwe bedekte hulpe (121) syne vyanden hem te sterk geworden zyn ende te menigvuldig geworden. Zelfs heeft den Moscoviter in uw land oorlogs-schepen doen bouwen, ende als Straelfond belegert was (122) zyn uwe schepen langs de Zee gekomen: ende kwelden de stad zoo te land als ter zee, ende lieten niemand uyt oft in de stad komen. Gy hebt contrebande waeren met de kragt van uwe schepen gebragt in Denemerken, en door uwe vloote in de stad belet den Koning van Zweden syns vyands land aen te vallen. *Hollandfche Kiek-vorfen* (123) zyt indachtig de banden en boeyen die gy, om zoo te spreken, geslaegen hebt tot *Arnhem aen het lyf van den Baron Gorts*, hem stellende gevangen in eene Herberge. Boven dien, *o Holland!* (124) hebt gy stoutelyk alle syne bagagie onderzocht. Ende (125) het geheymste van syne secreten, hebt gy niet verzwegen. Maer het zelve met syne brieven overgezonden nae Engeland: daer nochtans geschreven staet (126) en wilt geene verborge zaeke aen uytländers ontdekken, gelyk den *Koning van Engeland* en synen zone is.

Om alle deze schelm-stukken mag ik met reden zeggen (127) Godt gave dat het Zweeds gemoed mag vol worden, op dat het syne gramschap op den *Hollander* uyt-schiet, ende synen oorlogs hagel regent over den zelve! Wat zegge ik Godt gave? het zal zeker geschieden binnen

seculis pactum. *Malach.* 2 v 8 (119) O plene omni dolo, & omni fallacia, filii diaboli, inimice omnis justitiae *Act.* 13 v 10 (120) Erectus est inimicus *Thren.* 9 (121) Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt *Thren.* 1 v 5 (122) Et naves a mari accesserunt: & vexabant civitatem a terra & mari, & neminem sinebant ingredi, vel egredi *I Mach.* 15 v 14 (123) Memores etiam vinculorum *Coloss.* 4 v 18 (124) Et scrutatus es omnem suppellectilem *Gen.* 11 v 37 (125) Omne Secretum non est absconditum a te *Ezech.* 28 v 3 (126) Secretum extraneo non revelas *Prov.* 25 v 9 (127) Utinam impleatur venter ejus, emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum *Job* 49

korten tyd , Dan zal het *Zweeds zweerd* (128) uytgetrokken zyn uyt syne scheede , zeer schrikkelyk glinsterende ende drygende : *Dan zullen de Zweedoyfen* (129) (met geslote gelederen) komen , ende met groot geweld vallen op den Hollander. *Dit is wat den Koning van Zweden aengaet*. Niet min en is op u gestoort den *Koning van Denemerken van den welken ik leze: tegen den Hollander* (130) zullen op den gestelden tyd komen vegten de Koningen van den Oosten , en als een groot tempeest zullen tegen hem opkomen allen de Koningen van het Noorden , deze zullen komen met vele wagenen , met vele Ruyterye , ende met eene groote Vloot , sy zullen komen in syne landen , ende zullen die verpletteren , ende overloopen. Wilt gy reden weten van de regtveedige wraeke van den Koning van Denemerken? *Gedenkt u niet* , dat gy in den Holsteynschen oorlog zonder reden een Corps Troupen gezonden hebt aen den *Koning van Zweden* , het welke veel kwaed dede aen de Deensche Landen. *Jae* (131) zelfs mede belegert hebt de *Koninglyke Hoofd-stad Coppenhage*? dezen heeft alsdan gezworen (132) dat den Heere myne straffe verdobbelt (133) tot dat ik wraeke genomen hebbe over myne vyanden ende (134) hebbe doen boeten het bloed van myne onderzaten. *Meynt gy voorders* dat den *Brandenburger* uwen vriend is? Hy heeft uwen vriend geweest , maer nu niet meer , om dat hy uwe onrechtveerdigheyd bemerkt en dat gy overtreden hebt het gene daer geschreven staet (135) en wilt niet zondigen tegen uwen vriend...

ψ 23 (128) *Eductus & egrediens de vagina sua & fulgurans in amaritudine sua: vadent & venient super eum horribiles* Job 20 ψ 25 (129) *Conglobati in unum cuneum* 2 Reg 2 ψ 25 (130) *Et in tempore praesinito praeliabitur adversarius eum Rex Aultri, & quasi tempestas veniet contra illum Rex Aquilonis, in curribus, & in equitibus, & in classa magna, & ingredietur terras, & conteret, & pertransiet* Dan. 11 ψ 40 (131) *Et expugnabit urbem Regiam* 1 Reg. 12 ψ 26 (132) *Hæc mihi faciat Dominus, & hæc addat* Ruth 1 ψ 17 (133) *Donec ulciscar de inimicis* 1 Reg. 4 ψ 24 (134) *Et ulciscar Sanguinem Servorum meorum* 4 Reg. 9 ψ 7 (135) *Noli prevaricari in amicum.. neque fratrem*

nogte en veragt uwen lieven broeder niet, om het goud. *Dit hebt gy gedaen*, als gy den Brandenburger onttolen hebt syn erf-deel, dat hem toekwam van wegens den Prins van Oragnien. Daer zal hy tot u zeggen met *gewapender-hand*: (136) Gy zyt den man, die my myn erf-deel zult wedergeven, want meynt gy dat hy dit daer zal laeten? *neen, neen.* (137) Hy en zal syn volk niet verlaeten: nogte syn erf-deel verwaerloozen. Dat heeft hy u dikwils, zoo door sy zelven als door syne dienaers bekend gemaekt. Wat hebt gy naer vele uytvlugten geantwoord. (138) Ik bidde u van my te willen verschoonen.

Wat zal ik nu zeggen van den Bisschop van Munster, en van den Westphaelschen Creyts? Een ieder van hun heeft een vat vol van uwen ondergang in syn hand. Gy hebt het volk van den Bisschop van Munster opgeroeyt tegen hunnen Heere, ende gy (140) hebt hem zonder oorzaak gelastert. *Sy zullen u* (141) brengen tot groote verwoestingen, ende tot verbaestheyd, en tot veragtinge, ende vermaledydinge. Want sy zyn wel verzekert dat gy maer de occasie en zoekt om hun te verslinden: *om dat* (142) gy gelyk zyt aen eenen Leeuw, altyd gereed om roof te haelen, en gelyk een jong van eenen Leeuw het welk in syn hol ligt en loert op den roof. Daerom zullen *de Westphaelers* (143) aen u zeggen: komt gy niet ordinaris om roof van ons te haelen? Ziet tot den roof hebt gy uw volk al vergaederd, op dat

carissimum auro spreveris *Ecccl* 7 v̄ 20 (136) Tu es, qui restitues hereditatem meam mihi *Psalms* 15 v̄ 5 (137) Non repellet. plebem suam: & hereditatem suam non derelinquet *Psalms* 93 v̄ 14 (138) Rogo te habe me excusatum *Luc* 34 v̄ 18 (139) Unusquisque vas interfectionis habet in manu sua *Ecccl* 9. v̄ 1 (140) Absque ulla causa calumniatus est eum *Isa* 52 v̄ 4 (141) In solitudinem, & in stuporem, & in vituperium, & in maledictionem *Jerem.* 25 v̄ 18 (142) Sicut Leo paratus ad praedam: & sicut catulus Leonis habitans in abditis. *Psalms* 16 v̄ 12 (143) Omnes Leones. . . dicent tibi: nunquid ad fumenda spolia tu venis? ecce ad diripiendam praedam congregasti multitudinem tuam & ut tollas argentum & aurum & auferas suppellectilem, atque substantiam

gy van ons weg-neemt goud , en zilver , en van ons steeld onzen huys-raed , en ons goed , *Dit is de reden* , dat menigen Prince den Westphaelschen Creyts vermaent heeft , zeggende : (144) Voorkomt hun , en bedriegt hun. Dezen raed zal dezen Creyts nu volgen ; want (145) ik verzekere u , dat hy hem eerst tot de wapenen begeven zal.

Voorders ; wat aengaet , dat den man , die op het bleek Peerd zat , den naem hadde van de de dood , heeft ook syne bediedenis. Het volk van den Noorden zal uw dood ende ondergang zyn. *Want ten eersten* , de Westphaelsche zyn (146) gelegen op de eynden van uw land. *Zoo dat gy zeggen moegt* : (147) die my schaedelyk kunnen zyn , syn heel by my : Van den kant van Munster zult gy de dood-steken krygen. *Ende al-hoe-wel* (148) gy gesteunt hebt op uwe Fortressen , en op uwe rykdommen , gy zult bedrogen worden. Want van den kant van Munsteren van Kleef-land , ligt uw land open : zoo dat de vyandelyke magt (149) zal spotten met uwe Fortressen , want sy zal batteryen opwerpen , ende de zelve ligtelyk overweldigen. *De andere reden* , om de welke die op het Peerd zat de dood word genoemd , is , om dat het Noord-quartier zeer noodzaekelyk is aen Holland , (150) uyt het welke vier zaeken profytelyk ende schaedelyk spruyten , te weten : *goed en kwaed* , *het leven en de dood*. Goed , ende het leven hebben de Hollanders van dien kant gekregen , *alswanneer sy nae* het vangen van hunne Troupen in het begin van den voorgaenden oorlog , zynde in de uytterste benouwdheyt , gezonden hebben nae het Noorden hunne Am-

Ezech. 38 Ψ 13 (144) Præveni eum , & supplantata eum.
Psal. 16 Ψ 13 (145) Amen dico vobis , quod præcinget
Luc. 12 Ψ 37 (146) In extremis finibus tuis positi. *Num.*
 20 Ψ 16 (147) Appropinquant super me nocentes *Psal.* 26
 Ψ 1 (148) Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis & in Thesauris tuis , tu quoque decipieris. *Jerem.*
 48 Ψ 7 (149) Ipse super omnem munitionem ridebit & comportabit aggerem , & capiet eam. *Habac.* 1 Ψ 10 (150)
 Ex quo partes quatuor oriuntur , bonum & malum , vita &

bassadeurs, (151) en gaven ongeloovelyk veel gelds, op dat het *Noord-quartier* hun tot hulpe zoude strekken, en hun waggelende Ryk ondersteunen. *Dan* (152) syn uyt alle de kanten van den Noorden te saemen gekomen tot *Santen* vele troupen, op dat sy met hun zouden stryden tegen het volk Gods, de Catholyke. En syn het niet geweest de *Deensche Ruyters*, de welke, naer dat in de batalie van *Rammely*, de Hollandsche Cavallerie, gebroken was, met het zweerd in de hand (153) als Leeuwen vallende in de vyanden, van de zelve.... over de zeshien-honderd Ruyters hebben verslagen? syn het niet de *Deensche Ruyters* geweest, zegge ik, de welke (naer dat het huys of de groote musquettairren des *Konings van Frankryk* dry agter een volgende *Linien* van de *Geallieerde Ruyterye* doorboort hadden) de vierde ende de vyfde *Linie* uyt-maekende, de *Fransche Furie* hebben gestut, ende (154) de welke als verwinnaers weder-gekeert zyn, om dat de *Fransche* (155) hunnen aenval niet verdragen konden, en hun vreezende waren? zoo dat *Holland* dan met regt heeft mogen zeggen (156) de victorie moet aen myne kloekheyd niet toegeschreven worden. Niet alleen in dezen *Veldslag*, maer in alle andere aenvallen, tot *Hochstet*, *Malplaquet*, *Oudenaerde*, &c. hebben de *Noordsche volkeren* het leven ende de victorie bewaert voor de *Hollanders*. Deze dan, *Holland*, die als het leven zyn geweest van uwe sterkte (157) zyn nu omgekeert tot uwen ondergang. *En daerom* word den man, die op het *Noordsch Peerd* zat de dood genaemt.

mors. *Ecc.* 37 v 21 (151) Et dabit... mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium. 4 *Reg.* 15 v 19 (152) Ex cunctis urbibus, quæ fortes sue erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium & contra... *Israël* dimicarent. *Jud.* 20 v 14 (153) Leonum... more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis... equitum mille sexcentos. 2 *Machab.* 11 v 11 (154) Quia Victores reversi sunt *Judith* 15 v 8 (155) Quod pertimuisse eum *Moabitæ*, & imperium ejus ferre non possent. *Num.* 22 v 3 (156) Ne... nomini meo adscribatur *Victoria*. 2 *Reg.* 12 v 28 (157) Converti sunt

Laet

Laet ons nu voordsgaen in uwen Droom, gý hebt wat tyd daer naer onder den Autaer gezien de gedoode om het Woord Gods; ende sy riepen met luyder stemme, zeggende: ó Heere! (Heylig en waeragtig) waerom en voordeelt ende vreekt gy ons bloed niet? Hoe dikmaels hebt gy het onnoozel bloed der Catholyke niet gestort, bloed-dorstige Hollanders? (158) Nu dan den Heere leeft, ende uwe ziele is getuyge, den welken Heere u verboden heeft bloed te storten. Daerom (159) 't zal stekken tot weenen, en tot bangigheyd des gemoeds.... dat gy onnoozel bloed gestort hebt ende [160] dat gy zoo bloed-gierig zyt. [161] Het bloed van deze zal nu komen over het hoofd van den Hollander, en over het hoofd van syne kinderen Voorders, ten tyde van de Nederlandsche Beroertens, heeft den Staet van Holland [162] gezeyd aen syne dienaeren die hy hadde: gaet: ende dood de Priesters des Heere: Want sy met hunnen Koning zyn. Gy weet wat gy tot Gorcum, ó Holland, ende op andere plaetzen gedaen hebt. Dan is het geweest [163] dat het volk Gods tot den Heere geropen heeft, dat van alle de Geuzen verpletterd wierd: dat dog den Heere medelyden zoude hebben met syne Kerke, die bezoedeld wierd door de ongeloofige. Hy en heeft hun dan niet verhoort, om dat het nog geen tyd en was, zeggende: Mynen tyd en is nog niet gekomen, [165] Laet maer de vraeke op my, ik zal

in arcum pravum *Psal.* 77 v 57 (158) Nunc ergo... vivit Dominus, & vivit Anima tua, qui prohibuit te ne venires in Sanguinem. 1 *Reg.* 25 v 26 (159)... Erit tibi hoc in singulum, & in scrupulum cordis... quod effudetis sanguinem innoxium 1 *Reg.* 25 v 31 (160) Quoniam vir sanguinum es 2 *Reg.* 16 v 8 (16) Revertetur Sanguis illorum in Caput Joab, & in caput seminis ejus 3 *Reg.* 2 v 32 (162) Ait... emissariis; qui circumstabant eum: convertimini & interficite Sacerdotes Domini: nam manus eorum cum David est. 1 *Reg.* 22 v 17 (163) Invocabunt Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & miseretur templo, quod contaminabatur ab impiis. 2 *Mach.* 8 v 2 (164) Nondum venit hora mea *Joann.* 2 v 4 (165) Mihi vana

die wel nemen, [166] als het bekwaemen tyd zal zyn. Den Heere [167] die oordeeld nu, dat het bekwaemen tyd is, om u te straffen: *Want gy boven de boosheyd van uwe Voor-ouders* [168] groeyt in de boosheyd tegen uwe eygen Catholyke Borgers; *Daerom* [169] wee! uw afgefallen Apostaeten! zegt den Heere: die u zelve begeeft tot zaeken die tegen my zyn, en myn Heylig Geloof, en die begonst hebt, en voordgaet te spinnen, het geene niet en is na mynen geest, de ecne boosheyd na de andere begaende tegen de Geloovige. *Wat is de oorzaeke van uwe rebellie geweest? de liberteyt van conscientie,* zegt gy. *Waerom dan en laet gy deze liberteyt niet toe aen de Catholyken, de welke niet alleenelyk aytgesloten en worden uyt alle Officien,* maer somtyds zoo tyrannelyk gehandelt worden, dat sy konnen zeggen [170] my waer veel zoeter te serven. Gy laet toe, dat alle andere Secten, zelfs de Quaekers, hunnen Gods-dienst doen op hunne mode, waerom en laet gy de Catholyken ook niet over al leven na den inhoud van hun geloof, zonder stooringe, en met de zelve liberteyt, die de andere Secten, zelf de Joden hebben? maer neen, vryheyd voor alle Religien oft Secten, maer niet voor die van de welke uwe Voor-vaders zelfs litmaeten hebben geweest. Daerom voorzien ik, dat de Catholyken tot regtveerdige vraek zullen opgehitst worden, en dat'er [171] eenen oproer zal opstaen onder uw volk: en dat uwe Fortressen zullen komen in de handen van uwe vyanden, en verwoest worden: Zoo dat u niet anders bejegenen en zal, [172] als stryden van uwe vyanden van buyten, en vreeze van yerraed

dicta, & ego retribuam *Heb.* 10 v 3 (166) Cum fuerit opportunum *1 Mach.* 11 v 42 (167) Ratus. . . accepisse se tempus opportunum *2 Mach.* 4 v 32 (168) Crescens in malitia ad infidias civium *2 Mach.* 4 v 30 (169) Væ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis eum filium & non ex me: & ordiremini caelum, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum *Isa.* 30 v 1 (170) Melius est mihi mori, quam vivere *Jon.* 4 v 9 (171) Confurget tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tue vastabuntur *Os.* 10 v 14 (172) Foris

van binnen, en dat'er vervolgens geschieden zal, gelyk daer geschreyen staet: [173] allen landschap, in het welke tweedragtigheyd is onder de inwoonders zal ligtelyk verwonnen worden: ende alle Stad, oft Huys in het welke twist regneert en zal niet blyven staen. Nu weet gy dan, *Holland*, wiens stemme dat komt van onder den Autaer des Heere: gy weet nu wiens bloed zonder ophouden roepende is: [174] Ô Godt, den welken Heere en Meester is van alle vraeke, [175] neemt vraeke over mynen vyand, die my geduerig overlaft doet. Ik zal nu voortgaen in uwen Droom.

Nog meer hebt gy gezien eene groote schaere, die niemand tellen en koste, uyt alle volkeren, wiens peerde-volk ontelbaer was. Deze schaere beteekent het meestendeel van alle de Princen, de welke altemael hunne troupen zullen zenden tegen u, om dat gy hun alle beledigt hebt.

Voor eerst den Keurvorst van Keulen en den Prince van Luyk [176] is vol van gramschap, ende haet tegen u, en bereed om uw land te helpen verwoesten, ende uwe schelmagtige volkeren te verpletteren. Daerom heeft hy [177] in syne gramschap gezworen: zeggende: ten sy dat ik dit verraederagtig volk, en syn legers onder myn bedwank brenge &c. En met reden, want den Hollander [178] heeft afgeworpen alle de vesten van syn land: hy heeft geslegt alle syne Fortressen. Bonn op den Rhyn is van hem gedemolieert, de Citadelle van Luyk, ende het Kasteel van Hoy heeft hy omgeworpen; welke dry Fortressen de principaelste waren van het Keurvorstendom van Keulen, en het Prinsdom

pugnæ, intus timores 2 Cor. 7 v 5 (173) Omne Regnum divinum contra se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit Math. 12 v 25 (174) Deus ultionum Domine Psalm. 93 v 1 (175) Vindica me de adversario meo Luc. 18 v 3 (176) Indignationis plenus, & iræ furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de eâ Isa. 13 v 9 (177) Juravit cum ira, dicens: nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas &c. 2 Mach. 7 v 25 (178) Præcipitavit omnia mœnia ejus: diffi-

van Luyk, Wilt nu imand de reden weten, waerom den Hollander deze onregtveerdigheyd begaen heeft? (179) op dat hy syne heerschappye zoude uytstrekken tot aen de Riviere de Sambre, (180) op dat de duytsche zouden bekennen syne magt, en dat het moeyelyk is tegen hem op te staen. Maer den Heere zegt: de Hollanders (181) zullen overgelevert worden aen het Luykx en Duytsch zweerd, en zullen gelyk syn aen de vossen, de welke als sy willen bedriegen zelfs bedrogen worden. Want (182) de raeden van den loozen bedrieger syn van slegten uytval: hy (den Hollander) heeft wel wat uytgevonden om de goede (Duytsche en Luyksche) met syne logentael te bedriegen, daer hy slegte dingen nogtans by-bragt. Maer den Prince (van Luyk) zal daer in voorzien, als eenen goeden Prince betaemt. Mes hem zullen zig voegen alle de Princen, om dat gy-lieden Hollanders, hun allen laegen leyd. Nog en zegt niet (183) wy syn zeer vreedzaam ende wy en hebben geene meyninge van laegen te leggen. Want Hollanders! Hollanders, (184) de laegen syn immers genoeg bekend, die gy-l. leyd aen alle de Princen van Duytsland, door het demolieren van Bonn, het welke als den sleutel is van den Rhyne, u willende absoluetyk noodzaekelyk maeken aen de Duytsche volkeren. Weet dan, (185) dat de regtveerdigheyd van de regtzinnige huu zal verlossen: en dat de dobbelhartige zielen in hunne netten zullen gevangen worden.

Den Keurvoest van Saxon, en synen zone den Keur-Prins

pavit munitiones ejus *Thren.* 2 v 5 (179) Ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten *Par.* 18 v 3 (180) Ut cognoscant gentes potentiam ejus, quia contra. . . pugnare non est facile *Ecc.* 45 v 8 (181) Tradentur in manus gladii partes vulpium erunt *Psal.* 62 v 11 (182) Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendaci, cum loqueretur pauper judicium. Princeps vero ea, quae dignae sunt principe, cogitabit *Isa.* 32 v 7 & 8 (183) Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias *Gen.* 41 v 32 (184) Notae autem. . . factae sunt insidiae *Act.* 9 v 24 (185) Justitia rectorum liberabit eos: & in insidiis suis capientur ini-

[186] hebben het Geloof ontfangen, het welk fy van te voren hadden geloochent ende om dat fy weten dat gy verhard blyft leven [187] nae de Secte, de welke fy Ketterye noemen, zoo haest als fy zullen hooren, dat den oorlog tegen u opgestaen is, zullen [188] fy Ambassadeurs zenden aen uwe vyanden, zeggende: komt gy lieden maer by-een, ende trekt maer op tegen Holland, ende wy zullen onze wapenen voegen met u-lieden. Ende zekerlyk den [189] Geest Gods is waerelyk gekomen in den Keur-Prins, mits hy [190] niet gedwongen ofie aengelokt, maer vrywilliglyk ende uyt den Geest Gods het Catholyk Geloove aengezwooren heeft. Dezen Catholyken geest vermaent dit Edel bloed geduerig. [191] Toont u kloek te zyn, ende voert den oorlog voor het opregt Geloof. Met een woord, om dat den Saxenaer weet, dat de Hollanders anders niet en zoeken: als den ondergang der Roomsche Relige, [192] is hy hun tot eenen bitteren vyand geworden.

Dankt u nu, Hollanders, dat den Hertog van Beyeren geene redenen en heeft om tegen u de wapenen optevatten? Gy weet den onregtveerdigen overlast, die den Keurvorst van Keulen van u heeft moeten verdragen: meynt gy, dat dit den Keurvorst tegen de schenen niet ea springt? zekerlyk; want daer staet geschreven (193) 't is redelyk dat men synen broeder indagtig zy, ende wederom (194) gy moet vegten voor uwe broeders. Dit zal den Keurvorst van Beyeren uyt gantscher herten doen; te meer, mits hy zeer wel weet, (195) dat eenen broeder, den welken geholpen word van sy-

qui Prov. 21 v̄ 6 (186) Illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt Sap. 12 v̄ 27 (187) Secundum sectam, quam dicunt haeresim Act. 24 v̄ 14 (188) Legatus ad gentes mitetur congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in praelium, Jerem. 49 v̄ 14 (189) Irruit Spiritus Domini in eum Jud. 15 v̄ 14 (190) Non coacte, sed spontaneè secundum Deum 1 Pet. 5 v̄ 2 (191) Esto vir fortis, & praeliare bella Domini 1 Reg. 18 v̄ 17 (192) Conuersus est eis in inimicum Isaie 63 v̄ 10 (193) Decet meminisse Fratrum 1 Mach. 12 v̄ 11 (194) Pugnate pro fratribus vestris 2 Esdr. 4 v̄ 14 (195) Frater,

nen broeder, is als eene wel-bebolwerkte Stad. Nogte dit en is alleen de oorzaeke niet van syne gramschap. Voor den ongelukkigigen slag van *Hochstedt*, als ook nae den zelven hebben de Hollanders tegen het krygs-gebruyk Beyerland ellendiglyk verwoest (196) ende hebben weg-genomen allen het vee, ende den huys-raed der boeren: alles dat sy konden vinden hebben sy weg-genomen. Zoo dat [197] het land verwoest is geweest als eene woestyne, en het volk heeft bitter geschreyd: om dat allen het graen vernielt was. Voorders, als de huysvrouwe van den Keurvorst, in de afwezendheyd van haer gemael, Josephus S. M. alsdan Roomschen Koning zynde, en liggende voor Landauw, dat door de Geallieerde belegerd was, [198] gezonden heeft eenen Ambassadeur... om van hem den peys te vraegen, en om hem veel geluks te wenschen over... het overweldigen van *Ulm*, en andere Steden zoo en heeft den Envoyé geenen peys konnen verkrygen ten zy onder de alderstrafste conditien. Waerom den Ambassadeur [199] gevraegt heeft van dien, den welken van den Roomschen Koning volmagtigt was, om wat reden dat den Koning zoo een vrede sententie tegen Beyeren hadde uytgesproken. Dezen heeft geantwoord, door den raed van de Gedeputeerde te velde van de Heeren Staeten van Holland, ende vervolgens is den Staet (200) oorzaak van het verlies der Beyersche. Laet ons van deze reële injurie nu eens gaen tot de personele. In het jaer 1706 den 21 October heeft den Hertog van Beyeren aen den Staet van Holland geschreven eenen brief, in den naem van den Alder-christelyksten Koning Lodewyk den XIV. den welken aen den Hertog toegeschreven

qui adjuvatur à Fratre, quasi Civitas firma Prov. 18 & 19 (196) Ceperuntque... omnia pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere potuerant depopulati sunt Num. 31 & 6 (197) Depopulata est regio, luxit humus: quoniam devastatum est triticum Joël 1 & 10 (198) Milit Adoram Filium suum ad Regem David, ut postularet ab eo pacem, & congratularetur ei quod... expugnasset Adarezet 1 Paralip. 18 & 10 (199) Interrogavit eum qui à Rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia à facie Regis esset egressa Dan. 2 & 15 (200) Illis est

hadde (201) ik wil dat gy eerst aen den Staet den vrede aenbied. Den Hertog zegge ik, heeft dan geschreven aen de Hollanders (202) laet ons peys maeken met malkander. (203) Maer sy hebben zeer hooveerdiglyk gehandelt, ende en hebben niet gehoort naer den Keurvorst (204) opgeblaezen zynde door de menigvuldige victorien. Want ô hooveerdig Hollanderken! (205) uwen Staet zweeg geheel stil ende en antwoorde niet, tot den 29 November van het zelve jaer. Dan heeft hy zeer trotsfelyk (206) geantwoord wat peys wilt gy dat'er zy tusschen ons en u? Wy moeten zien (207) oft gy niet en bezit eenig land, het welke wy willen dat ons toebehoort, anders en willen wy met U-L. geen peys maeken. Wat dunkt U-L. van zoo eene trotsheyd, ende klyne achtinge van dusdanige Princen? dezen Hollandschen hoogmoed ende veragtinge van synen persoon heeft den Hertog van Beyeren zoo getroffen in syn gemoed, dat hy in gramschap uytberstende gezeyd heeft: Holland! Holland! (208) Wee u die niet anders en tragt als te rooven en te stelen het goed van een ander, wat; zal den tyd niet komen dat gy zelfs zult berooft worden? wee u die my zoo schandelyk veragt? zekerlyk, als wanneer gy opgekropt zult zyn van den roof, zult gy berooft worden: en als gy vermoeyd zult zyn van te veragten, zult gy veragt worden. Nogte en zegt niet Hollander dat ik liege, want (209) den Heere weet dat ik de waarheyd spreek. Boven-dien; ik hebbe klaare getuygenisse van dezen hooveerdigen handel uyt beyde de brieven, de welke in Holland zelf door den druk

causa perditionis *Philippen*. 1 y 28 (201) Offres ei primùm pacem *Deut.* 20 y 20 (202) Itaque quæ pacis sunt, sectemur *Rom.* 14 y 19 (203) Ipsi verò superbè egerunt, & non audierunt 2 *Esai* 9 y 29 (204) Propter crebras victorias 2 *Paralip.* 26 y 8 (205) Ille autem tacebat, & nihil respondit *Marc.* 14 y 61 (206) At ille respondit: quæ Pax? 4 *Reg.* 9 y 22 (207) Ne forte in terra, quæ nobis forte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum *Josue* 9 y 7 (208) Væ qui prædaris, nonne & qui spernis: nonne & ipse spernèris? cùm consummaveris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus defueris contemnere, contemneris *Isa* 33 y 1 (209) Deus... scit quod non mentior

zyn publiek gemaekt. Ten laefien; den Heer Keurvorst hadde, gedrongen door geld-nood, aen U-L., Staeten van Holland, verpand syne Keurvorstelyke kroone, het principaolste van syne juweelen. Naer eenige jaeren heeft den Keurvorst deze kroone weder-gewraegt u-l. aanbiedende het verpand geld: (211) maer gy en hebt niet gewilt ende dit weder-vraegen niet geagt. (212) Want de gierigheyd hadde u-l. altemael ingenomen; 200 dat gy waerlyk getoont hebt u te wezen (213) een volk levende uyt den roof der volkeren, dat den bepanden pand niet en wilt wedergeven, gevende ende nemende op woeker

Wat nu voorders aengaet de rest van de schaere der volkeren. Alle de Princen van Italien spannen tegen u, ô Holland! om dat (214) *gy door uwe negotie te zeer Ryk geworden zyt, ende den Meester speeld in het hert van de Middeldandsche Zee, u begevende.* (215) *tot den koop-handel op vele Eylanden van den Archipelagus. Om deze reden zullen sy alle gelyk tegen u opstaen* (216) *sy zullen uwe rykdommen vernielen, en uwen koop-handel belemmeren: dan zult gy over u die droeve stemme hooren:* (217) *weend Hollandsche Oorlogs-vloot, want de Haeve daer gy gewoon waert uyt te komen, die is verwoest; weent schippers, want u-l. kragten syn weg-genomen Texel zal verbrand worden: Amsterdam, het welke* (218) *in de Zee den Meester gespeelt heeft, en verre afgelegen Ryken door syn schepen heeft overvallen* (219) *zal tot roof gegeven worden:*

2 Cor. 11 v̄ 31 (210) Ornamentum monilium suorum *Ezech* 7 v̄ 25 (211) Nihil super hac repetitione tentatis *Judic* 11 v̄ 26 (212) Avaritia enim in capite omnium *Amos* 9 v̄ 1 (213) . . Rapiemti rapinas, pignus non reddentem... ad usuram dantem & amplius accipientem *Ezech.* 18 v̄ 12 & 13 (214) In negotiatione tua . . . repleta es & glorificata nimis in corde Maris. *Ezech.* 27 v̄ 25 (215) Negotiationi. . . ad insulas multas *Ezech.* 7 v̄ 3 (216) Vastabunt opes tuas, deripient negotiationes tuas *Ezech.* 26 v̄ 12 (217) Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant. . . ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra *Isaia* 23 v̄ 1 & 14 (218) Manum suam extendit super Mare, conturbavit regna *Isa.* 23 v̄ 11 (219) Et erit. . . in praedam omnes vastantes eam replebuntur *Jerem.* 50 v̄ 10
syns

lyke vyanden zullen overlaeden worden met den roof.
 Het Ryk van *Napels Sicilien*, ende *Genua*, klaegen,
 dat gy hunnen koop-handel bederft, door uwen gedue-
 rigen handel op *Smirna* ende *Alexandrien*: *Majorca*,
Minorca, *Valencin*, *Mureien*, *Grenaden*, ende andere
 laanden op de Middelandfche Zee klaegen, dat de roo-
 vers van Barbaryen door u gestyft worden, ende (220)
 dat de Hacvens der Zee-roovers overvloed hebben van
 Oorlogs-munitie, de welke gy aen hun verkogt hebt.
 Om niet te verr' te loopen: Gedenkt gy niet, hoe dat
Oran, een Stād op de kusten van *Afriken* in de maend
 January van het jaer 1708 aen de Mooren is over-
 gegaen? sy hadden deze Stad vele jaeren geblokkeert
 gehouden, ende en zonden deze Stad, zelfs naer een
 beleg van zes maenden, niet gekregen hebben, ten sy
 gy, als ook de Hollands-gezinde Engelsche, hun ver-
 sterkt hadde met Ingenieurs, Mineurs, en Buspoeder
 (221) waer is nu u geloof? dat gy geholpen hebt (222)
 die de welke ik dikwils u gezeyd hebbe (en ik zegge
 het u nu weenende) te syn vyanden van het Kruys
 Christi. Het lot van *Oran* zoude door uwe hulpe geko-
 men hebben over *Ceuta*, een Stad liggende aen de straet
 van *Gibraltar*, ten ware de noyt-volprezen kloekmo-
 digheyd der *Spagnaerts* dit hadde belet. Dit blykt klaer-
 lyk uyt het Tractaet van't jaer 1702. het welke gy aen-
 gegaen hebt met den Koning van *Maroco*, ende door
 het welke gy u verbonden hebt om den barbarischen
 Koning in het bezit te stellen van *Ceuta*, van *Pegston*,
 van *Velez*, en van *Melilla*: welk Tractaet wederom be-
 vestigt is in Engeland, in het jaer 1706. (223) al het
 welk bekend gemaekt zynde: u-l. zal strekken tot eeu-
 wige schande ende veragtinge. Gelyk het aen de Hol-
 lands-gezinde (224) tot schande gerekent is geweest.

(220) Abundant Tabernacula praecorum *Job.* 12 v 6. (221)
 Ubi est fides vestra? *Luc.* v 25 (222) Quos saepe dicebam vobis
 (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi *Ad Phi-*
lippen. 3 v 18 (223) Quid tibi illis in scandalum *Exod.* 23
 x 36 (224) Factum est illis in scandalum *Psalms.* 105 v

Ende om van de kusten van *Fez* en *Maroco* over te vlieden naer *Italien*, wil ik daer by voegen, dat dezen voornoemden Moorschen Koning *Maley Ismaël* ziende hoe schelmagtig den handel van den *Hollander* was, (225) den Eed des verbonds gebroken heeft, ende de ligue vernietigt, die hy met u-l. aengegaen hadde, en (226) heeft Ambassadeurs gezonden aen den Koning van *Vrankryk*, zeggende: komt, laet ons te gaeder een verbond maeken, het gene den Koning genereuzelyk geloochent heeft. Ik gaen over nae *Italien*.

De Venetianen zeggen aen *Holland*: (227) betaelt de schuld, die gy gemaekt hebt van veele miljoenen guldens

Den Stadhouder Christi den Paus van Roomen, zal syne wapenen en schatten voegen by de andere *Princen*, want zegt hy, dit volk (228) is tegen Godt wederspannig geweest.

Den Hertog van Parma zal ook in het spel zyn, want *Koning Philippus* (229) heeft aen hem... syn Schoonvader gezeyd: laet my gaen, ende helpt my dat ik... weder-kryge myn afgevallen land. Want is het zaeken dat wy *Holland* verwinnen, (230) nog wy en hebben geen land genomen dat een ander toekomt, nogte wy en bezitten een anders goed: maer het erf-deel van onze Voor-ouders, het welke eenigen tyd van onze rebellige onderdaenen ofte vyanden bezeten is. Daerom wy nu bekwaemen tyd hebbende, ernemen heterfdeel, van onze Voor-ouders (het zelve zal ook den *Keyzer* zeggen) den *Hertog van Parma* (de kloekheyd van de *Parmesaenen* kent gy wel *Hollandschen kaes*) en heeft geene hulpe kon-

36 (225) Fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo *Ezech.* 17 v 16 (226) Misit legatos ad Demetrium dicens: veni, componamus inter nos pactum *1 Mach.* 11 v 9 (227) Redde debitum tuum *Ecccl.* 4 v 8 (228) Adversus Dominum rebellis fuit *Num.* 15 v 30 (229) Dixit... furo suo: dimitte me ut revertar... ad terram meam *Gen.* 30 v 25 (230) Neque alienam Terram sumpimus, neque aliena detinemus: sed hereditatem Patrum nostrorum, quae injuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est Nos vero tempus habentes, vindicabimus hereditatem Patrum nostrorum *1 Mach.*

nen loochenen aen den Koning Philippus (231) om dat hy synen Schoon-vader was. Maer heeft hem geantwoort, ik en kan u dit niet loochenen, want (232) my dunkt dat gy na de regtveerdigheyd spreekt, (233) overzulkx zal myne hand u helpen, ende mynen erm zal u verkloeken.

Den Hertog van Toscaenen is te goed Catholyk, om tegen de Hollanders niet op te komen. Daerom zegt hy: (234) Heere, dat ik de wapenen opneme, is uyt den iever die ik hebbe tot den Heere der heyr-kragten, om dat de Hollanders zig afgekeert hebben van u: om dat sy uwe Aetaeren hebben afgeworpen, doodende de Leeraers uwer wet.

Wat wil ik woordgaen? ik hebbe het voorzeyd: Door de handen van alle de Catholyke Princeen van Europa zult gy gestraft worden, (235) om dat gy Godt verlaeten ende een valsch Geloof aengenomen hebt: met den eersten zal de gramfchap Gods komen over u, ende u-l. zal genomen worden het goed ende vrugbaer land, het welke hy u-l. heeft laeten bezitten. Ik come tot heereynde van uwen Droom, oft visioen, ellendig Holland.

Gy zegt dat tot u, bevreeft zynde, is gevlogen eenen grooten Arend met groote vleugelen, &c. den welken uwe oogen heeft uytgerukt. Ik en moet niet langer dwaalen, dezen Arend is den Roomschen Keyzer, die als bezitter van de Nederlanden u ontnemen zal uwe oogen, dat is uwe principaelste fortressen, ende Steden, de welke gy onwettelyk bezit. Gy kont hem waerelyk vreezen, want hy (236) zeer schroomelyk en schrikke-

15 v 33 & 34 (231) Eò quod focer., esset 1 Mach. II v 2
 (232) Videntur mihi Sermones tui boni & iusti 2 Reg. 15 v 3
 (233) Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum confortabit eum Psalm. 88 v 22 (234) Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum Filii Israël: altaria tua destruxerunt Prophetas tuos occiderunt gladio
 2 Reg 10 v 10 (235) Eò quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & servieris diis alienis, & adoraveritis eos: citò atque velociter consurget in vos furor Domini & auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis Iesue 23 v 16 (236) Horribilis, & terribilis est.. leviores

lyk is... fyne Peerden (*Huffaren*) zyn lichter als de Panther-dieren, en snelder als de wolven in den avondstond; en fyne Ruyterye zal door uw land verspreyd worden: Want fyne Ruyters zullen komen uyt verre afgelegen gewesten (*uyt Hungariën,*) sy zullen komen gevlogen gelyk eenen Arend tot de Proeye. *My dunkt dat ik nu iemand hoor zeggen* (237) wat kwaed heeft... dit volk gedaen, dat gy hun dreygt met het aldergrootste kwaed? *oft, om beter te zeggen, my dunkt dat gy zelfs spreekt* (238) Wat hebbe ik gedaen, wat is myne boosheyd tegen den *Roomschen Keyzer*, om de welke hy mynen ondergang gezworen heeft? *Ik en wil niet spreken van uwe oude boosheyd tegen het Huijs van Oostenryk; hoe gy het zelve geplaezt hebt met eenen oorlog van 80 jaeren; ofte van uwe schelm-stukken tegen den Arts-Herog Manthias, &c.* (239) deze oude boosheden zyn gepasseert. *Maer* (240) gy en tragt anders niet tegenwoordig als uwe boosheyd op te hoopen, ende de oude injurien met nieuwe te vermeerderen. *Ik en zal maer een weynig spreken van het gene in den voorgaenden oorlog geschied is.* Naer den slag van *Denain*, daer uwen bloeden Generael *Albermarle* opgenestelt wierd van den *Marfchalk de Villars*; hebt gy, ziende, dat uwe affairen in den oorlog den *Kresten-gang* gingen, tot *Uytrechte* gezonden uwe *Ambassade* (241) om te handelen met de *Fransche*, Door welk bedryf, *Hollander*, (242) ongetrouw ende boos volk! hebt (243) gy uwe schelm-stukken ende uwen schandelyken handel zelfs veropenbaert

pardis equi ejus, & velociores lupis vespertinis & diffundentur equites: equites namque ejus de longè venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum Habac. 1 v 7 & 8 (237) *Quid... fecit hic populus ut induceres super eum peccatum maximum Exod 32 v 21* (238) *Quid feci? quæ est iniquitas mea & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quaerit animam meam? 1 Reg. 20 v 1* (239) *Vetera trantherunt 2 Cor. 5 v 7* (240) *Vultus adjicere super peccata... & vetera cumulare delicta 2 Paral. 28 v 13* (241) *Ut tractaret eum ipsa 1 Machab. 15 v 28* (242) *O generatio infidelis, & perversa Luc. 9 v 41* (243) *Seelus tuum, & ignominiam tuam tu portasti... despectisti juramentum, ut irritum faceres pactum Ezech. 64*

want gy niet geacht en hebt uwen Eed, brekende het verbond van Alliantie, dat gy met den Roomschen Keyzer hadde aengegaen; in het welke wel uijtdrukkelijk staet: dat den oorlog niet en zal ophouden tot dat den Hertog van Anjou zoude verjaegt zyn uyt Spagnien; ende dat het aen niemand van de Geallieerde en zoude geoorloft zyn een particulieren Peys aen-te-gaen met de vyanden. Dit laetje hebt gy zelfs bekragigt, in de antwoorde op den brief van den Heer Keurvorst van Beyeren, uijt den Haege den 19 November 1706. Daer de Staeten hun excuzeren van in eene particuliere handeling te komen, zeggende: (244) haere Hoogmogende zyn bereyd, maer gezaementlyk met haere Geallieerde, te conferteren in alle regtveerdige en noodzaelyke middelen, om te komen tot eenen generaelen Peys, maer niet in particuliere Conferentien, &c. wat schand! (245) ik vervloeke de dobbel-sprekende. Gy hebt getoont door uwe Conferentien tot Uijtrecht, dat gy dobbel-sprekende zyt, want gy zonder syne Keyzerlyke Majesteit eenen particulieren Peys hebt aengegaen. Ik wete wat gy zeggen zult: de Engelsche hebben eerst de groote alliantie gebroken. Ik antwoorde daer op, dat, behalven daer geschreven is: (246) en verblyd u niet in de wegen der booze, nogte en volgt den weg niet van de onregtveerdige, alle die recht-gezinde Engelschen (247) die uwe stemme gehooort hebben, zig over langen tijd verontschuldigt hebben by syne Keyzerlyke Majesteit. Deze ontschuldige kont gy lichtelyk begrijpen uijt het Boekken gedrukt 1712 genaemt (248) de conduite van de Geallieerde van Engeland. Daer zult gy lezen, hoe dat de Hollanders alle de artikelen van het Tractaet, aengegaen met Engeland gebroken hebben. Daer by komt

¶ 58 & 59 (244) L. H. P. Sont prates d'enirer, conjointement avec leurs Allies dans toutes les voyes justes & necessaires, qui peuvent conduire à une Paix Generale; mais celles des conferences proposées, &c. (245) Viam pravam & Os bilingue detestor Prov. 8 ¶ 13 (246) Ne dilecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via Prov. 4 ¶ 14 (247) .. Vocem verborum, qui audierunt, excusaverunt se Ad Hebr. 12 ¶ 19 (248)

het schoon Tractaet van Barriere, geteekend van den Vicomte de *Townshend*, welk Tractaet door het Parlement vernietigt is. Eer dat ik voordgaen, nog een woordeken van uwe Conduite ten regarde van Engeland. Ik hebbe boven gesproken van het Tractaet van Geertuydenberg. Weet dan, dat de Præliminaria, door u, Hollander, en de Fransche Plenipotentiarijssen zyn geteekent geweest, zonder raed van uwe Geallieerde. Zoo dat gy niet en lettete op het gene, dat daer geschreven staet: (249) want allen schelm word gekent uyt synen dubbelen handel. Gy hebt, zegge ik, goed gemaakt, dat (250) den dubbelen, onstantvastig is in alle syne werken, ende dat gy gekleed waert met (251) dobbele ende veranderlyke kleederen. Gy meynde door uwe gepretendeerde boosheyd te bekomen alles, dat gy begeerde, uytfluytende alle uwe Geallieerde, maer gy en hadde niet wel overleyd, het gene ik leze: (252) die een ander bedriegen wilt, die zal zelfs worden bedrogen: ende die een ander strikken legt, die zal in de zelve gevangen worden. Ende die een ander laegen leyd, zal in de zelve vervallen, (253) want die de Hagge (verbond van Alliantie) weg-neemt, zal van het serpent gebeten worden. Met een woord, dit Tractaet is gekomen in de handen van de Koninginne Anna: waer uyt deze regtveerdige Vrouwe zig van u geheel afgezondert heeft, gevende de oore aen den Marschalk de Tallard, den welken sy zonder Randzoen verloft heeft, zeggende: ik wil dat den Malschalk (254) zal verloft worden zonder randzoen. Zoo dat Vrankryk met regt mag zeggen van de Koninginne Anna (255) daer en is geene vrouwe gelyk aen haer op de aerde,

The Conduot of the allies. (249) Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua *Ecd. 5 v̄ 11* (250) Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis *Jac. 1 v̄ 8* (251) Vestes mutatorias duplices *4 Reg. 5 v̄ 22* (252) Qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit Lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum aliis ponit, peribit in illo *Ecd. 27 v̄ 29* (253) Et quia dissipat sepem, mordebit eum coluber *Ecd. 10* (254) Egredietur liber gratis *Exod. 21 v̄ 2* (255) Non est talis

in Majesteit, schoonheid ende verstand. Hier uyt ende uyt vele andere onregtveerdigheden kont gy afmaelen, Holland, dat Engeland reden gehad heeft, om zig van u te scheiden: (256) mits daer getoont word dat uwen Staet, eerst beoorlogt heeft Engeland. (257) ende het verbond gebroken heeft. Met een woord, uwe veropenbaerde dobbelheid (258) is oorzaeke van allen het kwaed, jae het beginfel ende het eynde, het gene door het breken van het verbond overgekomen is aen het Huys van Oostenryk. Wat heeft den Staet van Holland daer naer gedaen? Ziende dat hy Vrankryk niet pluyden en kon na syn begeerte, heeft hy het Leeuwenhayr nytgetrokken ende het vossen-vel aengedaen, (259) ende heeft gebrouwen eenen schandelyken list tegen den Roomschen Keyzer, hem voor allen 'tgoed, vele schaede wedergevende. Hy heeft een particulier Tractaet aengegaen met Vrankryk, het gene het alderonregtveerdigste ende schandelykste is, voor syne Keyzerlyke Majesteit, want door dit (* *Enacim* *Haebraicè gigantes sive fortes.*) Tractaet heeft den Hollander (260) tot zig getrokken de sterkste Kasteelen, en alle de Fortressen der Spaensche Nederlanden, zeggende tot den Fransch-man: geeft my de landstrecke (261) in de welke de sterkste wonen, ende alwaer de grootste, ende beste Gefortificeerde Steden zyn, te weten: Namen, Doornyk, Meenen, Ypre, Vuerne, Knoque, Dendermonde, Nieuwpoort Ende op dat'er niet enzoude zyn, dat de Hollanders zoude kunnen beletten Vlaenderen te overrompelen, als het hun zal wel gevallen zyn, loerden sy op het Fort van Roodenhuyze Daerom

Mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum *Jud.* 11 v 19 (256) Quia.. odium prius habuisse monstrarunt *Deut.* 19 v 6 (257) Et praevanicatus est pactum *Josue* 7 v 11 (258) Omnis mali causa est, & initium & finis *Sap* 14 v 27 (259) Et fecit deceptionem magnam in Israël & reddidit mala pro bonis 1 *Mach.* 16 v 17 * Subsignatio facta est 11 Aprilis ratificatio autem 1 Maji anno 1713 (260) Ascenditque omnia Castella & obtinuit omnem munitionem *Judith* 2 v 12 (261) Da ergo mihi montem istum.. in * ena-

heeft den Staet (262) overleyd de sterkte van dit Fort... ende heeft gewilt dat het geheel gedemolieert wierde. Wie gy zyt oft niet, (263) ziet hier hoe dat alle de Hollanders onregtveerdiglyk en boozelyk handelen. Met regt mag ik u, Holland in den Naem van den Keyzer aanspreken (264) Wat heb ik met u te doen oft gy met my, dat gy tegen myn regt zyt, ende myn land verwoest, afwerpente de sterkten die u-l. mishaege. Gy hebt altyd geprotesteert, dat gy voor uwe vryheyd, en de balance van Europa en van den Keyzer, oorlog voerd, (265) en wilt gy nu zelfs syn land bezitten Wy willen het maer bewaeren voor onze ende des Keyzers zekerheyd, zeggen de Hollanders. Vodde-praetjens! Hollander (266) bewaert u zelve, ende uw goed voorzigtiglyk. Dat uwe Guarnizoenen (267) de plaetzen bewaeren, tot welkers bewaeringe sy geropen zyn. Den Keyzer (268) zal syn onderzaeten wel beschudden, ende onder syne schaduwe zullen sy vry genoeg zyn... onder syne bescherminge zullen vry zyn van allen overlast, in syne magt zullen sy hun gerust stellen. Jae, maer de Barriere! wat Barriere? Geeft gy, Hollanders, aen den Keyzer eene Barriere van uwe eygen Steden. *Wat den Keyzer aengaet*: (269) syn woord is als den Cingel van syne Nieren. *Maer wat zegge ik, geeft gy eene Barriere aen den Keyzer? gy en hebt zelfs het Traedaet van Uytrecht niet gehouden, want ik daer bynaer op elken artikel leze* (270) dat den Alder-Christelyksten Koning zal geven

cim sunt, & urbes magnæ atque munitæ *Josue* 14 v 12
 (262) Vidit munitionem loci... & mandavit destruere murum
 in gyro 1 *Mach.* 6 v 6 (263) Ecce omnes injusti, & vana
 opera eorum *Isa.* 41 v 29 (264) Quid mihi & tibi est, quia
 venisti contra me, ut vastares terram? *Judic.* 11 v 12 (265)
 Et tu nunc vir possidere terram ejus meam? *Jud.* 11 v 23
 (266) Custodi igitur temetipsum, & animam tuam sollicite
Deut. 4 v 9 (267) Custodiant quæ sibi fuerint commendata
Num. 8 v 26 (268) Statuet filios suos sub tegmine... & sub
 ramis ejus morabitur. Protegetur sub tegmine illius à fervore
 & in gloria ejus requiescet *Ecc.* 14 v 16 & 27 (269) Justicia
 cingulum lumborum ejus, & fides cinctorum renum ejus *Isa.*
 11 v 5. (270) *Que le Roy Très-Christien remettra aux* *Etats*

in de handen van de Staeten Generael *deze oft die Stad*, ende dat tot profyt alleen van het Huys van Oostenryk. Voorwaer het Huys van Oostenryk heeft groot profyt van de over-geleverde Steden. Hoort eens, bidde ik u, onpartzydigen, wie gy zyt. Deze Steden syn gegeven aen de Hollanders, om over te leveren, ten minsten zoo veel het Civiel aengaet aen het Huys van Oostenryk ende (271) wie kan dit sprekende ophouden van weenen? *Wilt gy met een woord, zoo veel als met duyzend hooren, hoe gy, ongelukkige Hollanders! uw woord gehouden hebt?* Naer den slag van *Semblin*, het in-nemen van *Temeswar*, het veroveren van *Belgrado*, en het slaen der Turken, die tot ons kwamen (om welke reden door geheel *Nederland*, (272) eene aldergrootste vreugd was) hebt gy tot *Doornyck*, *ÿpre*, *Namen*, *Meenen* &c., een gebod uytgegeven: (273) dat niemand zoo stout en zy, van voor, of in syne huizen vreugde vueren aen te steken. *Waer door het geschied is*, dat in die steden (274) alle blydschap verlaeten is: ende weg genomen alle vreugd. Alleenelyk in alle Stad wierd gezien eene groote eenigheyd en droefheyd.

Daer naer is het geschied dat tot *Gend* te gaeder gekomen zyn (275) alle de wyfte der steden om te beloven voor hunne borgers, als ook de principaelste der landen... de welke kwamen om te beloven, en te bezweiren, dat sy in onderdaenigheyd zouden blyven van syne *Keyzerlijke Majesteyt*. Maer gy hebt de Gedeputeerde der Steden die gy met geweld bezit, belet te komen tot deze *Homagie* ofte *Huldinge*. Uyt alle welke schelmstukken klaerelyk blykt, dat gy deze Steden voor u be-

Generaux En Faveur de la Maison d'Autriche, le Duché, Ville & Forteresse de Luxembourg... le Comté, Ville & Chateau de Namur, &c. (271) *Quis talia fando... temperet à lacrymis?* *Virg. Aeneid. Lib. 2 v. 6* (272) *Fuit Lætitia magna nimis* *2 Esd. 8 v. 17* (273) *Non succenderis ignem in omnibus habitaculis vestris* *Ezod. 35 v. 1* (274) *Deserta est omnis Lætitia transitarum est gaudium terræ, relicta est in urbe solitudo* *Isa. 24 v. 11 & 12* (275) *Omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorum... qui veniebant ad pollicendum, & jurandum ut ambularent in lege*

houd, den Keyzer alleenlyk de schaduwe laetende van Overheyd, tot dat gy met uwe ordinarifche hoo-veerdigheyd zeggen zult: (276) deze of die Stad en zal niet weder-gegeven worden. *Ik en wil niet ſpreken van het ſchoon Barrier-Tractaet van Antwerpen, van alle die duyzende Pattacons te lichten op de Nederlanden; van in proprieteyt te hebben Venloo, het Fort van S. Michiel, Stevensweert, &c. : van de alderſchoonſte Lymiet-ſcheydinge, &c., Want dit hebben voor my gedaen de Gedeputeerde van Vlaenderen, ende de Braband by ſyne Keyzerlyke Majefteyt. Alleen keere ik my tot u, onregiveerdig Holland! den tyd is gekomen, dat u gezeyd zal worden: (277) geeft reden van allen uwen handel. Den tyd is gekomen zeg ik: oft wel, (278) heeft hy wat gewagt, verwagt hem; want hy zal zonder uytſtel komen, ende niet agter blyven. Dan zal ſyne Keyzerlyke Majefteyt tot u ſpreken: gy bezit Venloo, Doornyck, Meenen, Ypre, Vuerne, de Knocque, en het Casteel dat tot Namen is, alle de welke Steden zyn van myne Heerſchappye; zoo dat gy heerſcht over vele landen van myn Ryk. Geeft dan die Steden weder, en de comptoiren, de welke gy bezeten hebt buyten de paelen van Holland; of zoo gy dit loochent, (gelyk gy doen zult) wy zullen tegen u komen, en met geweld der wapenen u tot reden brengen.*

Ik ſluyte uwen Droom: ende om alle de gemelde ſchelmſtukken, ſpreke ik uyt den Naeme Gods: (279) zal ik dan over alle deze grove fouten geene wraeke nemen? of zal myne ziele dit volk ongeftraft laeten? Neen, neen, (280) Ik hebbe dit volk genoeg gegeven om aſtand te doen van ſyne boosheden: ende het begeert niet. Daerom hoort Holland voor het laeste. (281) Gy hebt gezeyd: Ik ben van de uytterſte magt, liggende

2 Eſd. 10 v 29 (276) Non tradetur Civitas hæc 4 Reg. 18 v 30 (277) Redde Rationem villicationis tuæ Luc. 19 v 2 (278) Si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit Habac. 2 v 3 (279) Numquid ſuper his non vitabo, dicit Dominus? aut ſuper gentem hujusmodi non ulcifcetur anima? Jerem. 5 v 29 (280) Dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere Apoc. 2

in het uytterste der Zee, daerom zegt den Heere tot u : om dat uw herte verhooveerdigt is al of gy Godt waert ; ziet ik zal op u doen komen de uytlandsche volkeren , en de aldervroomste des werelds : ende die zullen van leder trekken tegen u , ende weg nemen uwe magt. Sy zullen u allegader dooden , en gy zult vergaen in het midden der Zee. Gy zult dan zonder vrugt roepen : tot den Heere : want den Heere zegt : (282) als gy-lieden , *Hollanders* , uwe handen zult uytsteken en als gy uwe gebeden zult verdobbelen en zal ik eventwel u nietaenhooren , want uwe handen syn vol van't bloed , en van't gestolen goed. Daerom bereyd u tot de straffen, want [283] ik zal gaen beginnen en ik zal het voleynden.

ÿ 21 (281) Tu dixisti : perfecti decoris ego sum & in corde Maris sita *Ezech.* 27 ÿ 3 & 4 (282) Cum extenderitis manus vestras , avertam oculos meos à vobis : cum multiplicaveritis orationem , non exaudiam : manus enim vestrae sanguine plenae sunt *Isa.* 1 ÿ 15 (283) Incipiam & complebo. 1 *Reg.* 3 ÿ 12

XII. WONDERBAER GEZIGT.

Misericordia indignus , qui nemini miseretur. Demosth.

Die niemand geen genade doet,
Genad van niemand wagen moet.

E Enen Arend kwam eens tegen
Eene Schild-pad gansch vermoeyt,

Die doorkroop het veld en wegen ,
 Om te zien oft'er niet groeyd ,
 Dat sy kon tot spijsze plukken ,
 Op den hovenier syn kost ;
 Dat sy kon uijt d'aerde rukken ,
 Om te laeven haeren dorst ;
 Wel dit komt niet te betaemen ,
 Zeyd' den Arend , tot dit dier ;
 Komt gaet gy met my te saemen ,
 Laet ons maeken goeden cier ,
 Ziet ik zal u heden voeden ,
 Met een deel mijns onderhoud ;
 Maer gij moet mij dit vergoeden ,
 Als den nood mij ook eens douwd.
 Goed , zeyd' sy , ik zal't u loonen ,
 Als gy ook zijt in den nood ;
 'k Zoud mijn zelven niet verschoonen ,
 Moest 'k u helpen met myn dood ,
 Als't nu was een tyd geleden ,
 Kwam tot haer den Adelaer ,
 Ende vroeg met goede reden ,
 Onderstand in het gevaer :
 'k Ben verslout en 'k koom bezwyken ,
 Zoo gy my niet by komt staen ,
 [Zegt hy] doet nu van gelijken ,
 Zoo als ik u heb gedaen.
 't Dier begon met hem te spotten ;
 't Zeyde : 'k ben hier in mijn huys ,
 Vond men nog wel grooter zotten ?
 'k Lag met allen u gedruys ;
 Ziet deez' schelp komt mij bewaren ;
 Dit is mijn behoudenis ,
 Ik stel my in geen gevaeren ,
 'k Lag met u , dit is gewisch.
 d' Adelaer die wierd ontfoken ;
 Voet-ze in de logt met-een ,
 En heeft zoo haer schelp gebroken ,
 Smijtend' haer op eenen steen :

Ziet, zegt hij, nu moet gij sterven;

Voor u en is geen genaed;

Dit is u regtmaetig erven,

Tot het boeten van u kwaed.

DE beduydenisse van de Schild-padd en den Adelaer, word ons zeer wel voorgesteld tusschen de Staeten der vereenigde Provintien en den hoogloffelyken Keyzer Josephus den II. : als wanneer sy in gevaer waeren van hunne gantsche Staeten te zien verdelgen, heeft het Huys van Oostenryk hun behouden; het heeft hun beschermt tegen de aenvallende magt van hunne vyanden; sy hebben alsdan vele schoone beloften gedaen; sy hebben zelf steden en lauden tot erkentenisse aengeboden; goed en bloed zouden sy hebben voor het Huys van Oostenryk te pande gesteld; maer sy waeren als de Schild-padde; sy hadden haest vergeten de genoten weldaeden en als den Keyzer, verre van hunnen bystant af-te-eysschen, afvroeg syne Landen, die sy ten onrecht bezitten; spotteden sy daer mede: sy steunen op hunne schelpen, even als de Schild-pad; op hunne sterke bebolwerkte Steden; maer even als den Adelaer de Schild-pad opva te; haer de locht in voerde, ende dan op eenen harden steen nederstorite, even zal den Keyzer hunne Steden overweldigen; hun Land innemen, ende hun van alles berooven; alzoo niet alleen sy dezen Monarch hebben tot wraeke uytgedongen door hunne myneedigheyd, valscheyd ende verraderye; maer zelfs door het bedryven van openbaere vyandelykheden, in het onteeren der Keyzerlyke Vlag ende de onder-water-zettinge syn'er grond-gebieden; dog den Vorst zit aen het roer die de zaak besliffchen zal: dan zullen sy om genaed smeeken; maer te laet: want zegt het gemeyn spreek-woord: *Pœnitentia fera raro vera*. De boetveerdigheyd in den uyttersten nood is zelden ongeveynst. Laet ons nu de Hollanders eens sprekende invoeren, als sy hun zullen omcingeld vinden door de Keyzerlyke leger-benden; my dunkt dat men op hun de volgende rouw-klagt zouden mogen toepassen:

Dag van gramfchap en ellenden ,
 Die des Staeten magt zal enden ,
 Door het duytsche oorlogs vier ,
 En hun brengen in dangier ;
 Hoe zal Jantie kaes dan fchrömen !
 Als den Duytschen Vorft zal komen ,
 Om te vraegen rekening ,
 Van al 't Kerk geftolen ding ;
 'T duytsch kanon als eenen donder ,
 Zal de Staeten tot verwonder ,
 Dwingen om te doen afitand ,
 Van het Spaenscch rebellig land :
 Gansch Holland zal zig verflagen ,
 Als men kaes en brood zal daegen ,
 Met de Geuze hoofdigheyd ,
 Voor het zweerd fyns Majesteit ;
 Onzen Vorft zal onderzoeken ,
 En voor brengen al de Boeken ,
 Waer in dat gefchreven staet ,
 Al hun fpot en fchandig kwaed ;
 En als hy zal fyn gezeten ,
 Zal hy allen hun fcreten ,
 En dat lang verborgen lag ,
 Klaer doen brengen aen den dag :
 Wat zult gy dan , Staeten , zeggen ?
 Wie zal u misdaed weerleggen ?
 Aengezien al fchud en beeft ,
 Die zoo kwaelyk heeft geleeft ;
 Want gy zyt 't die eertyds roofden ,
 Van die regt in God geloofden ;
 En hun Kerken en Altaer ,
 Destruueerden als Barbaer ;
 Ook , hoe gy u Reformeerde ,
 En Gods Priefters Mafacreerde ,
 En storte 't Onnoozel bloed ,
 Onmedoogend' en verwoed ;
 Zal nu *Luther* en *Calvinus* ,
Carolftad oft *Tangilinus* ,

Met hun valsche Ketterey,
 U vertroosten in 't geschrey?
 Zal van Tilt u nu behoeden,
 Wiens leër gy kwaemt te voeden?
 Zal nu Beza en Janséén,
 Voor u storten hun gebeên?
 Oft Pelagiûs en Revette,
 Zig nog voor u borge zetten?
 Zal Queshel en Zwingliaen,
 Aen de Duytsche magt weêr staen
 Ah neen! gy verdwaelde Staeten!
 Hun bedrog kan u niet baeten,
 Al die Kettters boos en fel!
 Zyn begraven in de Hel:
 Zal den stouten Jan van Lyden,
 U van onheyl nu bevryden?
 Of zal ook Heiman Strapet,
 U nu trekken uyt het net,
 God! wat willen wy nu maeken?
 'K hoor 't Kanon als donder kraeken,
 Wie staet ons nu heden by,
 'T wyl wy zyn in druk en ley!
 Daer en kan ons niet meer baeten,
 Als wel alles te verlaeten;
 Want wy worden gansch verbaest,
 Door 't Kanon dat schrik'lyk blaest;
 Wy, die door ons neuter blyven,
 Altyd meynden te beklyven,
 Raeken nu in grooten rouw,
 Door het vaegen van de mouw:
 O Ontzag'lyk Heer en Koning,
 Jont ons alle dog verschooning,
 En spaert de Hollandsche Schaer,
 Eer wy zyn in meer gevaer!
 Grooten Vorst, wilt niet gedenken,
 Dat wy 't Christen volk zoo krenken,
 En door vele woekerey,
 Menig Staet brengen in ley!

Al dat woek'ren dietlyk stelen ,
 Doet ons hert nu treurig kwelen ,
 En wy doen aen u afstand ,
 Want wy zien ons overmand :
 Grooten Vorst , die komt tot wraeke ,
 Eer g'ons steden komt te naeken ,
 En ter dood ons al geleyd ,
 Toont ons u medogendheyd !
 Wy zyn niet van zoo veel werde ,
 Dat gy , Vorst , ons beë aenveerde ,
 Maer , ô Keyzer ! scheld ons kwyd ,
 En ons van de dood bevreyd :
 Laet ons met de Koeyen weyden ,
 En u goeden Kaes bereyden ,
 Ziet wy zullen abundant ,
 Speyzen Vlaend'ren en Braband :
 Als nu Holland gansch zal wezen ,
 Tot den Staet des dood verwezen ,
 Ah ! waer vinden wy dan baet ,
 Als den Keyzer ons vermaed ?
 G' hebt vergiffenis gegeven ,
 Aen veel die baldadig leefden ,
 En die waeren in gevaer ;
 Straft ons niet in 't openbaer :
 Met oodmoed wy neder knielen ,
 Zynde God verlaeten sielen ,
 En bidden u Majesteyt ,
 Dat gy ons genadig zyt :
 Ah ! hoe bitter ! ah ! hoe zuere !
 Zal aen ons dan zyn die uere ,
 Als wy all' zullen opstaen ,
 Om ter slag bank toe te gaen !
 Hebt , ô Vorst dan medelyden ,
 Stelt uw' toorn dog ter zeyden ,
 Met den kus van vreed ons kust ,
 En laet Holland dog geruft .

XIII. WONDERBAER GEZIGT.

Æquo animo poenam, qui meruère, ferant. Ovidius.
 De wel-verdiende straf, door onze eygen schuld,
 Men stil ontfangen moet en lyden met geduld.

TWyl deêx' Man belust tot 't jaegen,
 Daeg'lijkx ombrogt synen tijd,
 Om met 't krikken van de dagen,
 Als hy sijne netten spreyd,
 Vogeltjens in 't veld te vangen,
 Sprak een vinke hem dus aen:
 Hoe hebt gy zoo groot verlangen,
 Om ons al te doen vergaen?
 Gy kont ons wel wat ontruffen;
 Dog maer voor eenn' korten tijd,
 En dan moct gy nog bewusten.
 Dat gy van ons word misleijd;
 Gy kont in u net wel krijgen
 Hier oft daer een losse zak,
 Maer ik zal nu ook wel zwijgen,
 Wat u naect voor ongemak;

Die voor ander putten graeven ,
 Vallen'er gemeijn'lijk in ,
 En van vry , worden sy slaeven ,
 Voor een slecht en klijn gewin .
 Zoo als 't beestje hem voorzeyde ,
 Was't dat ganfch de zaek uyviel ;
 T'wyl hy sijne netten fpreijde ,
 Beet een slang hem in den hiel ;
 Sy kwam hem zoo byfter nijpen ,
 Dat hy wierd als machteloos ;
 Dat hy 't net by een moest grijpen ,
 En dit ftaeken voor altoos ;
 Alzoo hy hier door het leven
 Haest verloor , op wynig tijd ,
 Zoo de vink had voorgegeven ,
 Als sy hem 't onheijl voorzeijde .
 Ons nabueren van gelijken ,
 Mogen dit indachtig zijn ;
 Zoo als klaer genoeg zal blijken ,
 In het volgend' wonder-fchijn ;
 Want die de verdiende straffen
 Leijd om sijne eygen fchuld ,
 Kan de zelve niet afschaffen ;
 Hy moet lijden met geduld .

HEt is een oud fpreek - woord , dat die voor een
 ander eenen put graeft , hy daer gemeynelyk eerft
 in valt ; en my dunkt , dat dit niet kwaelyk op ons Na-
 bueren toe-paft : terwylen sy , als den vogel-vanger ,
 ftrikken leggen om een ander te vangen , worden de zelve
 met hem in angst gebragt ; de ftrikken die sy ten allen
 tyd gelegd hebben aen den Roomschen Gods - dienst ,
 hebben wy genoegzaam aengehaeld ; de ftrikken nu ,
 die sy gelegd hebben aen al de Monarchen van de we-
 reld , zyn ook wel bekend by de Historie - fchryvers ;
 dog wy zullen , om dit ons voorwerp waer-te-maeken ,
 er eenige van deze aenhaelen : de eerfte ftrikken die sy
 geleyd hebben , is geweest aen de Spaensche Monarchie ,

alswanneer sy myneediglyk van de zelve afgefallen zyn-
de, haer niet de wapenen wederftant boden; de Hol-
landers ziende, dat sy alfdan op het uytterfte gefelt
waeren, oft om tot een top van magt op-te-beuren, oft
om tot een eeuwige fchand-vlek in den grond verdelgd
te worden; namen voor, te ftryden zoo lang 'et leven
zoude geweest hebben in hunne kryg-benden, waer van
fy alfdan klaere blyken hebben gegeven in den aenval
voor Oftende: zoo haest fy met hunne vloot waeren aer
Land gekomen, loften fy de kryg-benden uyt, ende
als deze nu geland waeren, ftacken fy onvoorzints van
kant; dus moesten deze, in deze uytterfte geftelteniffe,
hun lyf en bloed waegen; want, oft fy moesten dienen
tot flag-offer der tegen-partye, oft moesten met duftae-
nigen kloekmoed vegten, dat fy eenigtints zegenpraelden
tot hunne behoudeniffe: aldus hebben fy begonft hunne
onregtveerdige Staeten op-te-beuren, en wel haest te
worden eene aenzienelyke Republiek: alles lukte hun
wel mede, want het geluk, zegt het gemeyn fpreek-
woord; is altyd voor de fielen. De Spaenfche vloot,
die ter verdediginge was in zee geloopen, gezeyd *Lar-
mada invincibile*, wierd door een grouwzaem tempeeft
aen ftukken geflagen, zoo dat 'er weynige fchepen van
de zelve in eenen flegten toeftant wederkeerden na Spag-
nien: in de Indien behaelden fy zoo vele voordeelen
door hunnen roof ende geweldenaeryen, dat 'er fy niet al-
leen de beste Spaenfche kusten, maer ook die der Por-
tugiezen onder hun bewind kregen, zynde dit den
grond fteen vande veftinge huns Koop-handels: Spag-
nien dus te land en te zee uytgeput, moest zig na hun
fchikken, ende hunnen dwang onder-gaan. De Kroon
van Vrankryk haddé hun gehandhaefd in het bewerer
van hunnen vrydom, maer zoo menigwerf als zy zagen
dat de zelve aengroeyde in magt en hun te na-by-gelegen
gebuer wierd, vergolden fy haeren byftant door myneedig-
heyd en kleefden aen, aen-de tegen partye. In Engeland
drongen zy den Prins van Oragnien op den throon; onder-
drukten en verbanden door hun toedoen den wettigen erf-

genaem : eenen waeren loon , voor de beschermende hand , die hun Engeland gedueriglyk hadde verleend ! het huys van Oostenryk , aen welk sy hunne behoudenisfe moesten toefchryven , alswanneer sy door Vrankryk meteen gantsche verdelginge bedrygd wierden , is'er al zoo lofselyk afgekomen ; want in den zelven tyd , dat het nog bezig was hun te verdedigen , hadden sy onderduymt al een verdrag aengetroffen met de tegen-partye , ende keerden gezaemendlyk hunne wapens tegen het zelve : dit was den loon , die sy aen het zelve hadden beloofft ; dit was de Stad Maeftricht , die sy het tot een erkenenisfe hadden aengeboden ; waer van tot nog toe geenen afstand is geschied , ende diergelyke listen en laegen hebben sy aen alle Mogendheden , geene nytgezondert , geleyd ; de welke den lezer zouden vervellen , in geval men deze alle wilde aenhaelen : maer cyndelyk meten sy uyt als den vogel-vanger , terwylen sy een ieder laegen en strikken leggen ende een ieder het syne afstroopen , zoo komt de slange , de wraeke , over hun ten opzichte van hunne ongeregtigheden ; den grooten Josephus den II gaet inzien , hoe syne voorzaeren syn beloont geweest ; hoe sy ten onrecht bezitten zoo vele schoone plaetzen van syne heerschappye ; hoe sy altyd getragt hebben roof en buyt te maeken ten koste van het Huys van Oostenryk ; hoe sy syne voorzaeten tot onregtmaetige afstanden gedwongen hebben , by gebrek van magt , en eyndelyk , hoe sy alnog dezen doorlugtigen Monarch hebben laegen geleyd , geduerende syne regeringe ; en naer dit alles rypelyk overwogen te hebben , zoo heeft hy besloten syn geregticheyd door het zweerd te staeven , ende met geweld ecne dusdanige maetschappye te doen blyven binnen haere paelen ; jae zelfs deze , als schaedende vergif , van syne Staeten af te snyden ende tot in den grond toe uyt te roeyen ; want overwegende de woorden van het H. Schrift ; *cum bono bonus eris , cum perverso perverseris*. Met de goeden zult gy goed zyn , ende met de boozen zult gy boos worden. Zoo is het hoogten tyd ;

dat des zelfs voornemens worden ten uytvoer gebroght; zullende dit een meester-stuk zyn, het welk niet min zal strekken tot eenen onsterffelyken naem van den verligten Josephus, als zoo menige andere die hy reeds verrigt heeft, ende nog mer'er tyd verrigten zal.

XIV. WONDERBAER GEZIGT.

Ingratis servire nefas. Cat. Utic.
Die ander uyt gevaeren leyd,
Krygt stank voor dank ten allen tyd.

Enen Vos lag eens te loeren,
Ergens op een honder koy;
T'wyl gezaementlyk de boeren,
Buyten werkten in het hoy:
Naer dat hy nu lange tyden
Had geluymert op den buyt,
Kwam hy hun zoo fraey te vlyden,
Tot dat hy z' had in de muyt;
Hy, zeer gulzig in het eten,
Pakte d'een naer d'ander aen;
Want het waeren lekker beten,
En hy dierf't niet lang bestaen;

Dog zyn ongeval kwam naken,
 Want daer kwam een stuk van 't been
 Ergens in sijn keel geraken,
 Dat hem scheurde als van een;
 Dat hem toebrogt zulke pijnen,
 Dat hij maer gestaedig dagt;
 Als de zelve niet verdwijnen,
 Stik ik nog van dezen nagt:
 Maer den Vos, slim, vol vantage,
 Vroeg den Oijvaer haest om raed;
 Hij zegt hem: wilt mijn gebreken,
 Mij vergeven inderdaed;
 *k Zal u 't allen tijden prijzen,
 Wilt gij mij nu hulpe biën?
 D'Oijvaer sprak: *k zal z'u bewijzen;
 Laet u keel maer open zien:
 Hy kwam met syn bek gekropen,
 Tot dat hy het been had vast,
 En heeft het 'er uijt gewroken,
 Helpend' Reynaert van dien last:
 Als den Vos zig vond genezen,
 Sprak den Oijvaer: sa, wel aen,
 Wilt my nu ook gunstig wezen,
 Volgens b'loft' aen my gedaen.
 Hoe? zeyd' Reynaert als verflagen,
 Heb ik u geen gunst getoont?
 *k Heb den kop die gy dierste wagen,
 Wel met goede trouw beloont;
 *k Kon 'er u wel van ontrooven;
 Jae doen smaeken zelfs de dood,
 Maer *k had 't weldaed voor de oogen,
 Tegen 't myn al even groot;
 Gy kwaemt my het leven geven,
 Ik had 't uw ook in myn magt;
 Dus moet ik nog zonder streven,
 Van u groot'lyks zyn geacht.
 Deze fabel zal ons leeren,
 Alle de ondankbaerheyd,

Welke Holland komt vermeerren,

Tegen onze Majesteyt.

IN ons voorgaende wonderbaer gezig hebben wy gezien de ongetrouwigheyd ende eensdeels de ondankbaerheyd der Hollanders; dog in het deze zullen wy deze leste, vervoegt met verraderey, wat breeder aenraeken, ende op hun oogblykelyk toepassen de Fabel van den Oyvaer en den Vos: Laet ons dan alle andere Mogentheden daer laeten, ende ons vergenoegen met deze te beschouwen in het huys van Oostenryk ende van Vrankryk; alzoo men gansche Boek-deelen hier van alleen zoude vol schryven: Den Keyzer moeten zy dan toeschryven hunne behoudenisse, zoo als wy hier voren hebben gezien; maer hoe hebben zy hem beloont in den oorlog van in de Jaeren 1700 en in de veertig? hebben zy niet verscheyde reyzen oorzaak geweest van zwaere verliezen voor haere Keyzerlyke Majesteyt, daer sy nogtans met de zelve in bondgenoodschap getreden waeren? welk was hun oogwit? het was om in bezit te blyven der zoo genaemde Barrier-steden, die sy door het Tractaet van Barriere zoo doortraptelyk hebben weten te bekomen; dog de rooveryen die sy gedaen hadden waeren te groot; de grachten staeken in hunne keel, die in de eene noodwendigheyd Vrankryk, in de andere het Huys van Oostenryk 'er altyd behendiglyk wiesten uyt te trekken; maer zoo sy onziet waeren beloonden sy hun met de zelve ondankbaerheyd, als den vos den oyvaer dede; onzen Monarch dit al beschouwende, ende wel voornamentlyk hoe sy in de Limyt-scheydinge van het jaer 1717 ten synen koste wederom vele plaetzen, die hun in het geheel niet toebehoorden, aen hunne Staeten hadden vervoegt, heeft zonder veel te zeggen hun voor eerst synen Forten St. Donaes, St. Job &c. doen afstaen ende ontruymen; daer naer heeft hy hun met een stille trommel uyt de Barrier-steden doen opbreken, om aldus, synen landen zuyver zynde van alle verraderey, ten op-

zigte van fyne voordere regtmatige cyffchen de zelve te handhaeven , zoo als hy zal goed vinden ; als fy nu hunne Limyt-fcheydingen zoo onregtmaetig ende listelyk met den Keyzer ten fynen kosten hadden gemaakt , zoo perften fy terftond van alle de aen hun genomen plaetzen den eed van getrouwigheyd af , den welken ook inderdaed in hunne handen wierd afgeleyd ; dog was'er onder andere een Dorp , dry mylen afgelegen van Antwerpen , op den linkeren boord der Schelde , genaemt den Doel , welkers inwoonders ten allen tyde bereyd zyn geweest en lyf en bloed te waegen voor hunnen Monarch ; deze met dwarze oogen aenziende , dat fyne Majesteit zoo listiglyk wierd ontbloot door dit fchelmagtig volk van verscheyde syn'er grond-gebieden , ende by hun zelven genoegzaam opmerkende , dat volgens alle grondstellingen van het regt , eenen eed door dwang en te meer ten onregt gedaen niet beftaen konde , ende alzooy'er zeer ieverig voor den Roomfchen Gods-dienst zyn , ende nu den zelven haest zagen te vervallen , door dien fy gebrogt wierden onder de heerschappye van hunne afgevallene broeders , hebben fy altyd aengeleyd ende betracht om hunne beveyliging onder de vleugels van hunnen wettigen Souveryn te vinden ; naer dat dit aldus in betwiftnghe vele jaeren is gebleven , zyn fy eyndelyk door een wonder geval tot hun oogwit geraekt , ende hebben wederom den eed van getrouwigheyd met veel vergenoegen ende blydschap aen hunnen wettigen Souveryn af-geleyd : de Staeten der vereenigde Provincien wilden'er niet tegenstaende *quasi vero* hun rechtsgebied , zonder pleginge , behouden ; fy wilden van eene kappelle , die aldaer in het midden der plaetze is opgebouwt ter eeren van de alderheyligfte Maegd Maria , een fchyt-huys maeken voor de Geuzen Schippers ; fy wilden'er beletten de Parochie Kerk op te bouwen ; fy ondernamen om de vaertuygen der Roomfche Schippers by nagten te komen stelen , zoo boeme ik dit , want het te komen weg haelen daer men geen regt toe heeft , is stelen ; jae dit was erger als stelen , alzooy' boven dien

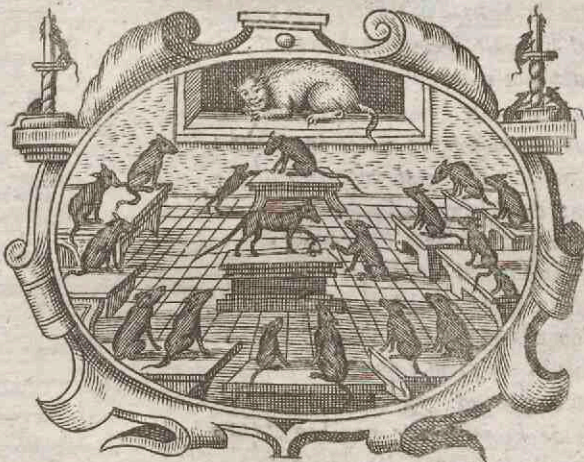

dien geweld wilden gebruyken; maer de gortzakken met hunnen Commandeur, zynde gezaementlyk de bezettinge van den uytlegger zaliger voor Lillo, wierden telkens met schande verdreven: deze en diergelyke moetwilligheden hebben sy aldaer begaen in het schenden van het grond-gebied syn'er Keyzerlyke Majesteit; sy hebben buyten dit zoo vermeten geweest, dat sy des zelfs placcaerten gevioleert hebben, komende uyt het naest gelegen Fort, genaemt Lievekens-hoek, met eene gansche bende gewapende soldaeten eenen dooden soldaet op des Keyzers grond begraven, met bevel van vuer te geven, ingeval van tegenstand: ô Godt-verlaeten volk! is dit de dankbaerheyd daer gy het Huys van Oostenryk mede beloont! dat gy, buyten alle andere moetwilligheden, nog des zelfs onderdanen zoud ombrengen! maer wat bragten sy in? Den Commandant van Lillo en Lievekens-hoek moesten den bot schudden; men zeyde dat sy dit zonder bevel hadden gedaen, ende dat sy daer over zouden worden gestraft; het welk den Commandant van Lievekens-hoek, den Heer *Baers*, met zoo een angst heeft bevangen, dat hy het met de dood heeft moeten bezueren: dog alle deze blouwe blommities, die gy den Keyzer op syne mouw speette, en konden nu niet gelden; hy wilt hebben, dat gy afstand doet van uwe ongerechtigheyd, en om klaerlyk aen te toonen, dat hy den waeren heerschappey-hebber aldaer is, heeft hy uwen *Pier la la* doen ontgraeven ende op een mest-karre doen nae Lievekens-hoek voeren, onder het geleyde van een bataillon voet-volk van het Keyzerlyk Regiment van *Clairfayt*, alwaer sy hem in des zelfs vesten hebben afgestort; maer zoo gy nu aenmerkte, dat de zaeken ernstig wierden, hebt gy nog grootere moetwilligheden gaen bedryven; gy hebt het grond-gebied van dezen Monarch vyandelyk aengetast door de onder-water-zettingen die gy aldaer gedaen hebt: Hollander! Hollander! het word nu uwen keer; de tyden syn voor-by, dat den Keyzer als den Oyvæer heeft moeten stilzwy-

gen, als den Vos in uwen persoon antwoorde: is het geen weldaet genoeg, dat ik u het leven heb laeten houden? Is dit de dankbaerheyd, die gy aen dit doorlugtig Huys schuldig zyt? Vriend, uwe zaeken staen slecht; want in al de schriften en boeken van gansch den aerdbodem is niets te vinden, dat u verschoonen kan: laet ons nu zien, hoe gy over vier a vyf jaeren den Koning van Vrankryk beloont hebt, die u uwe onrechtveerdige vryheyd heeft helpen beweerden, want om van vroeger tyden te spreken, zoude ik zoo veel te schryven hebben, dat het den lezer zoude vervelen: als dan de Engelsche in oorlog waeren tegen Vrankryk zoo wierden zy genoodzaekt de een oft de andere partye te kiezen; dog zy deden dit zeer behendiglyk, Vrankryk leverden zy timmerhoud ende Engeland styfden zy onder duym: naer eenig verloop van tyd verzogt Vrankryk aen hun, van een vloot in zee te laeten loopen tegen de Engelschen en tot zynen bystand; zoo het scheen, deden zy dit vlytiglyk, om Vrankryk de oogen te verblinden; deze vloete was onder het bevel van den kloekken Admiraal *Zoutman*, die zyne bevel brieven verzegelt mede kreeg, met last van de zelve niet te mogen openbreken, voor aleer zy op zekere hoogte zouden gekomen zyn, en dat zig naer dry dagen zeylens zyne vloot moest in tweeën verspreyden: den Admiraal hier over onvergenoegt, hield krygraed voor het verdeylen der vloot met al de Officiers, en zy besloten gezamentlyk van de bevel brieven te openen: Nouwelykx waeren zy geopent, of zy zagen wat'er gebrouwen was; want de Engelschen hier van verwittigt, zouden deze vloot ganschelyk gevangen hebben genomen, naer dat hunne schepen ende magt zouden verdeylt zyn geweest, alzo den Engelsman schepen en volk noodig hadde, en dat sy hem die zonder vyand met Vrankryk te worden niet bekwaemer konden op-leveren: aenmerkt men hier in niet klaer de listigheyd en verraderey der Hollanders? Maer het had eenen verkeerden uytval; *Zoutman* hield de vloot saem-vervoegt, en verwagte den

Engelsman, die vol kloekmoed afkwam, meynende dat de vloot verdeyld was, en dat hy diens-volgens niet veel moeyte zoude gehad hebben om haer. onder syn bedwang te krygen: maer hy vond zig grootelykx bedrogen; want hy kreeg zoo dapperen wederstand, dat hy met groot verlies geslagen en op de vlugt gedreven wierd; zoo dat hunnen ganschen verraedelyken handel hier door op't straet viel. Dit was de belooninge van Vrankryk, voor al de weldaeden die hy hun hadde bewezen! zoo dat op hun zeer wel toepast, het gene dat *Suidas* zegt: *cum vulpe habens commercium, dolos cave* dat is:

Die vossen heeft tot onderstant,
Om uyt hun streeken te geraeken,
Moet ook een vos zyn in verstant,
En even slim in syne zacken.

B. van Pilsen fecit

XV. WONDERBAER GEZIGT.

Non capit regnum duos. L. Ann. Seneca.

Geen heerschinge grypt stant, waer twee te saem bestieren
Want die is overmant, moet meerd'rheyd zelfs vieren.

Ziet, de kat had met de muizen
Een verbonjchap aengegaen;

Om te saem in hunne huijzen
 In gemeijnschap te bestaen :
 Ider zoud 'er volgens pligten
 Heerschen in gelijken staet,
 En men zal geen zaek verrigten
 Daer men beyd' niet over staet ;
 Maer de muysen spanden saemen ;
 Overweldigden de kat,
 En als men iets moest beraemen,
 Sy alleen als quinten zat :
 Wild'er sy zig meê bemoeyen,
 m' Antwoord haer : 't is nog geen tyd ;
 Wat wilt gy u dog vermoeyen
 Gy zit hier maer tot ons spyt,
 d' Arme kat die liet dit steken ;
 Sy dacht het is wel gewisch,
 Dat ik my zal beijster wreken,
 Als de kans aen't keeren is :
 *k Zal hun dit wel doen beloonen,
 Laet het maer wat voorder zyn,
 *k Zal hun dat genoegzaam toonen,
 *k Zal dat ik doof ben ; maer in schyn :
 Ziet het kwam haest voor-te-vallen,
 Dat de Muysen na gewoont,
 Spanden saemen met hun allen,
 Wanneer dat de Kat zig hoont :
 S'hadden ergens buijt te maeken,
 Zoo als meest hun handel was ;
 't Waeren keerffen, goede zaeken,
 't Ieder spoeyd' zig even rasch ;
 Zelfs de keerffen die nog brandden,
 Vije de liefde tot den smeir,
 Knapten sy met huane tanden,
 Lekten af den kandeleir :
 't Was dan al zoo dik gefreten,
 Dat 't niet voord kon van den roof ;
 Maer de Kat had 't niet vergeten,
 Ende was al hoorend' doof ;

Sheeft dan Muys voor Muys genomen,

Frete z' op met poot en steirt;

Jae, niet een is het ontkomen,

Waer door sy haer vrijheijd weird.

Ziet de Kat ging dan besluijten,

Dat geen heersching kan bestaen,

Waer twee hoofden saemen uijten,

Wat'er diend tot nut gedaen.

IK twyfele niet, oft op het enkel aenschouwen van dit wonder gezigt zal men ligtelyk opmaeken, wat het zelve beduyden wilt; jae zelfs het hoofd-pund van *Seneca*, als hy zegt; dat geene goede heerschinge uyt twee gelyk-gemagtigde hoofden kan bestaen, duyd ons dit genoegsaem voor; egter zal den lezer ook wel bevroeyen, dat door de Kat, het eenig hoofd, den Prins van Oragnien langs de eene zeyde, ende door de Muysen, de verscheyde hoofden, ofte de Hoogmogende Staeten generael langs de ande zeyde verstaen worden: langen tyd hebben deze Staeten, hun zelve toefchryvende den trotsen naem van Hoogmogende, die buyten hun geen Monarch, hoe magtig hy ook was ofte niet, tot nog toe heeft durven aennemen, eene onbepaalde meesterfchap gevoert over hunnen Prins; hy wierd van hun gerekent als de Kat van de Muysen; jae zynen Voester-vader zelfs, den Prince van Wolfenbittel, die de waeksaeme zorge gehad hadde over zyne Jonge jaeren en die vanden Prince alnog wierd aengehouden als zynen geheymen Raed, hebben zy schandelyk hunne Staeten doen ontruymen; en dat egter meer is, als eenen meyneedigen betigt, daer hy zig nogtans voor hun in voorgaende oorlogen zeer deftig heeft gekweten, en lyf en bloed waegende om hun te verdedigen ende te beveyligen; immers heeft hy als dan ongelukkiglyk verloren daer zy hem noyt van konnen erstellen ende daer zy alle zyn van voorts gekomen? Een verlies des te smertelyker voor een Vorst, die des zelfs genot en voords plantinge luyfterlyk konde toerusten; maer wat wilk

zeggen? haest is men de gedaene weldaeden vergeten, zoo als het oud spreek-woord zegt, ende het welk by hun het alder meeste plaets grypt; dog hun rol is afgespeelt, en terwyleu zy overvloeden van rykdommen, even als de Muyzen van den roof, welke rykdommen, zoo als wy vorengezien hebben, hun ook niet zyn toegekomen als door rooven en buyt maken ten koste der andere Mogentheden, zoo loert den Prince om zyne kans waer te nemen als de Kat, terwyleu het oorlogs vuer hun langs buyten en de borgerlyke oneenigheden langs binnen bedrygen: *Omne regnum divisum non est stabile* zegt den Eccl: Dat is: Alle ryk dat door tweedragt verdeylt is kan niet bestaen. De tweedragt heerscht zoodanig in de vereenigde provintien, dat den zelven niet wel uytbluffchelyk meer is; Rotterdam en Lyden met hunne ommelanden hebben hier aen het meest onderworpen geweest, want in Rouerdam was de zelven zoo hevig, dat sy, niet tegenslaende den wederstand der wagen ende van het vrye Corps, (zynde in maniere van een krygbende opgemaekt uyt wat Maffe Jonker-tiens, meer gewoon in de Comedien en Caffé huizen te zitten als het geweer te handelen, ende veel liever met pepernoten schietende als met Vuer-roers) niet konde bedwongen worden; een wonder nogtang, daer alle deeze kloeke helden zig in hunne huizen verbergden, dat de oproerige nog niet bevreest wierden; maer neen, hunne manhafige Heldinne, *Caat Mossel*, ging hun onbeschroomt voor als eene andere *Judith*; zy dede niet als aenhoudende roepen: *Lang leve den Prince van Oragnien: ey wat wonder, de Staeten naer den donder! en hebt geen verdriet, 't is nog het eynd van den oproer niet.* Dog eyndelyk is er een bende peerde volk om hun te bedwingen afgevoordert, de welke de gemelde *Caat Mossel* met eenige van haer gespan heeft vast gegrepen en in hegtenisse gestelt, de muytinge is dan wel opgehouden, maer nog niet gestilt: daer naer heeft men den derden man willen de wapen-oeffening doen leeren; maer al om niet: daer syn wederom alderbitterste oneenigheden uytgespro-

ten, en verscheyde boeren aen het myten gevallen zynde, hebben de Oragnie wimpels en vlaggen laeten van de thorens hunner Kerken waeyen, om hunne genegentheyd te toonen voor den Prince van Oragnien en de klynagtinge voor de Staeten, die ook uyt liefde van den smeir den Landelaer lekken als de mayzen, dat is, die zig ten koste van het land vet maeken en door hunne stroope-reyen aanzienelyke stam-boomen op maeken; sy hebben nu lang hunnen ondergang voorzien, zoo als wy boven hebben angetoont, dog blyven sy op het alderbitterste den Prins van Oragnien vervolgen, zoo verre zelfs; dat sy plak-brieven hebben afgevoordert om te verbieden, dat niemand, hoe genaemt, op den geborten dag van den Prins eenige vreugdevieringe zoude plegen op eene zwaere geld boete; maer hunne placcaerten sijn met drek en vuyligheyd bestreken geweest ende met vermaedheyd van de muren gescheurt: sy gaen dan als de muizen nae hunnen ondergang, ende den leyder zal nu voortaan verwinnaer worden, naer dat syne magt door de Monarchen van Europa zal bepaelt wezen, en de Staeten zullen ten ondergaen even als sy zyn op gekomen; die schoenlapper is geweest kan wederom zig tot het lappen begeven, den kleermaeker kan wederom op syne tafel springen, den Mossel-kruyer kan aen het leuren gaen, en ider, met een woord, kan de ampten van syne Voor-vaders aenvatten.

XVI. WONDERBAER GEZIGT.

Inimicus occultus consuetus fallaciis. S. August.
 Een vyand in 't genipt, poogd steeds u te bedriegen,
 Dat hy niet kan door magt, dat doet hy met te liegen.

K Zag den Leeuw zig vergenoegen
 In den schoonen zomer-tyd,
 En zig t'allen kant vervoegen,
 Met een kloek en wys beleyd;
 Hy door-reyfte al syn Staeten,
 Om 'al zelfs naer te zien;
 Hy zag opgehoopt de fraeten,
 Van al die hem liefde biën;
 Alle de viervoet'ge dieren
 Groeten luyfterlyk hun Vorst,
 En kwaemen rond hem te zwieren,
 Die hun roer van Staet-kund torst;
 Hy ontfong-ze allegaeder
 Met een minnelyk gelaet;
 Hy was hun een regten vader,
 Ieder dienende naer staet;

Maer naer ettelyke tyden

Was hy op een vremde baen;

Daer kwam hem dan van bezeyden

Eenen Vos dus spreken aen:

Grooten Vorst en schrik van allen,

Ziet ik ben een arme guyt;

'k Ben zoodaeniglyk vervailen,

'k Heb geen hair meer op myn huyl;

g'Hebt my om myn schelme treken

Altyd bitterlyk gebaet;

g'Hebt my van u gunst verfteken,

Al myn boet heeft niet gebaet;

Ik ben hier in slegte landen,

Komt laet ons nu dog te saem,

Borg zyn voor elkanders panden,

Ieder schrikt u grooten naem;

Dan kon ik hier veylig leven,

Die my haet zoud' 't niet bestaen;

Alzoo zidderen en beven,

Die maer hooren uwen naem.

Als den Koning van de dieren

Reynaerts woorden had aenhoort,

Kwam hy het bedrog te mieren,

Daerom sprak hy gansch verstoort:

Wel hoe derft gy my dog vraegen,

Uw beveyling onder my?

Neen, 'k wil zulken zaek niet waegen,

Dat m'u elders helpt uyt ley;

Want ik moet in korte stonden,

Zelfs nog zoo verholen zaek,

Tot myn voordeel gaen doorgronden,

En van t' onregt nemen vraek.

Zonder nog iets voord te zeggen

Keerd hy zig van Reynaert voort,

Reyzend' 'k zal 't U wel uyt leggen,

Zoo gy myne vraegen hoort.

AL zoo door den leeuw de manhaftigheyd ende de kloekmoedigheyd verbeld word, ende dat den zelve onder de fabel schryvers gehouden word voor den Koning der dieren; zoo dunkt my niet onbillyk, dat ik in den zelve onzen hoog-loffelyken Vorst Josephus den II. afschetsse, ende dat ik door den vos, zynde een dier vol loosheyd ende bedrog, altyd uyt om te rooven en buyt te maeken, de Staeten der vereenigde Provintien verbelde: den leeuw nu, onzen Keyzer, wilde in het jaer 1781, in den zomer tyd, syne Staeten eygen-oogig bezigten; hy wilde alle des zelfs bestieringen, voor-namentlyk in de Oostenryksche Nederlanden, beschouwen; alwaer hy met zoo grooten toeloop van syne onderzaeten geëerbied wierd, dat zelfs de breedste straeten te nouw waeren om het volk te bevatten, dat van alle kanten kwam toegelopen: als hy ergens vertoefde ontong hy met de aldergrootste gespraekzaamheyd en liefste syne onderdaenen, zoo ryke als arme, ieder na hunnen staet bedienende; met een woord, geene daed van mensch-lievendheyd is op den aerdbodem te bedenken, oft den weergaloozen Monarch heeft ze op syne reyze geplogen; buyten deze heeft men syne Godsdienstigheyd tot Gend beschouwd in het eerbieden van het Alderheyligste Sacrament des Autaers, de welke door goddelooze lasteringen zoo dikwils is betwist geweest; immers hy heeft in de Nederlanden alleen, door syn wys beleyd, synen hoog-loffelyken naem vereeuwigt; ende naer dat hy dit al hadde verrigt, trok hy zonder veel gevolg tot de vereenigde Provintien: daer moest hy tot syn hertzeer beschouwen zoo vele treffelyke steden en landen, die hem alle onregtveerdiglyk waeren ontnomen; dit verwekte in den grooten Vorst eenen wrevelmoed, die hy voor dien tyd bedwong, met aendagt alles aenschouwende en opmerkende: den vos, de Staeten Generael, kwamen nedrig tot den Keyzer getreden; sy verwillekomden hem ende betoonden hem vele heusheyd; want de wolven hadden het vossen-vel

aengetrokken; sy verzogten en baden hem, niet meer indagtig te wezen hunne oude schelmeren, agterdenken krygende op de fcherpzinnigheyd van den held; sy verhaelden hem de flegte gefelteniffe van hunnen ftaet; sy wilden hem voor het oog brengen hunne geringe beftaenbaerheyd ende wynigen overfchot, door de koftbaere onderhoudinge van hunne landen; een landfchap, zeyden fy, het welk zoo veel van onderhoud by nae koft, als het zelve door fyn gewin kan opbringen, eyndelyk trokken fy dit zoo verre, dat fy hem aenzogten tot eenen befcherm-voogd, voor zoo veel hy hun, als fy zouden aengerand worden, zoude beveyligen: wederom eens vriendschap die fy zogten aen te treflen in den nood; maer den verligten Monarch liet den vos fluyten, hy gaf hun voor antwoord; dat hy zoo veel met fyn eygen zaeken te doen had, dat hy zig de hunne niet konde aantrekken. Wat kan een Vorft meer verbitteren, als gevraegt te worden tot eenen befcherm voogd van die, de welke ten allen tyde fyn uyt geweest om des zelfs ondergang te beweren? Dog fyne voorzigtigheyd bedwong hem, om met hun geene voordere redenvoeringe te houden, zig van daer vertrekkende, om wederom gekeert zynde tot het Keyzerlyk Hof, allengskens te gaen in't werk ftellen de wraeke over de ongeregtigheden, die het Huys van Oostenryk ten allen tyde van dit myneedig volk heeft geleden: fy nu ziende dat alle hunne veynzereyen niet baeten, betragten verfcheyde hooge Amptenaers der Nederlanden aen den doorlugtigen Vorft haetelyk te maeken, en door hunne logenen, daer fy vol van zyn, wederom eenen voorduerenden vrede in hunne ongeregtige bezittingen te bekomen; dog alles was vrugtelooſ; ende nu van alle hoop ontbloot zynde, wat hebben fy ondernomen? Sy hebben alle de nieuwsbladeren hun'er Staeten door alderbitterfte lafteringen tegen onzen noyt volprezen Vorft op gehoopt; fy hebben hem zwaere fchimpinge nae het hoofd gefmeten: ô goddelooze fielen! die u niet onthoud den agtbaerften per-

foon van den wereldlyken staet aen te randen door ver-
smaedheyd ende lasteringen uwe boosheden syn zoo
groot, dat men'er het eynde niet kan van bepaelen;
daerom kunnen ook de straffen niet groot genoeg we-
zen die voor u toebereyd worden.

XVII. WONDERBAER GEZIGT

Asperius nihil est humili dum surgit in altum Claudian.
Geen trotsheyd is er die zig zoo veel voorstaen laet,
Als wel een leeg geslagt, dat klimt tot hoogen staet.

IK ging eens smorgens langs de straet,
Wanneer den gulden dagen raed,
Had door zyn lieffelyken schyn,
Den nagt geschoven de gordyn;
Ik zag den goud geveerden haen,
In't groen tot zynen nooddrift staen,
Waer nevens dat de leeuwerk runt,
Die't ryk bedauwde gras af punt,
En ront-om een geveederd choor,
Dat door zyn stem verheugt't gehoor,
Terwyl het glinst'rend zonne schoon,

Verguld den ryk geblaeden boom ,
En likte af den parel drop ,
Van 't pas ontloken blom getop ;
Ik ging met veel becommering ,
Aenmerkend' tot het minsten ding ;
Maer ziet zoo valt my voor de oog ,
Een haest en onverwagt vertoog ,
Ik zien den steirt-beoogden pauw ,
Die na dat was gelikt den dauw ,
Zyn vlerken spert en staet en pronkt ,
En snuyft en praelt en trozsig ronkt ,
Om dat zyn gouden agter-krans ,
Niet wykte aen den zonnen glans ,
En na dat hy zoo trots geciert ,
Had lange wyl al rond gezwiert ,
Zoo bragt hem iemand in 't gedagt ,
Dat men zyn pooten zeer veragt ,
Alzoo zy waeren niet te regt ,
En kromme pooten noemt men slegt ;
Ziet, nouw had hy de deez' bezigt ,
Oft zynen steert die stond gerigt ,
Die werpt hy terstond te neer ,
En schuyft hem weder veer op veer ,
Al oft dat hy door schacnt geraect ,
Zig vlugtig voor de oogen maect.
Ik dagt dit heeft voor waer een schyn
Aen 't Staete volk, dat trots wilt zyn ;
Want al hun geld en ryk cieraed ,
Dat valt strakx neder op de straet ,
Wanneer men hun de waerheyd zegt ;
Als dat hun handen zyn niet regt ,
Want op een krom en dief geleyd ,
Steunt allen hun hooveerdigheyd ;
Dog als een niet komt tot een iet ;
Dan kent dien niet zig zelven niet.

DEn pauw om den gout-blinkende agterkrans wilde
den Koning wezen van alle de vogelen, ofte ten
minsten wilde hy over de zelve eenē bedwingende magt

hebben; dog door het waerfchouwen van zyne kromme pooten wierd hy door eene innerlyke fchaemte geroerd ende liet zynen moet zinken; even zyn de vereenigde Provintien: door hunne rykdommen waeren zy de Schat-kift en als de beftieringe van gansch Europa, waer over zy zig ten allen tyde zeer trotziglyk hebben beroemt; Jae zelfs, maekten zy hunne grond-ftellingen zoo verre, dat zy zig lieten voorftaen eene altyd bloeyende Republiek te zullen blyven, alzo men hun om hunnen rykdom, die iederen Monarch benood zynde, onder loffelyken intrest, van hun kwam af-te-vergen, zoude by na onmogelyk konnen miffchen, maer deze verligte eeuw bevat dit alles beter; ieder Vorft merkt op, dat fy ten hunnen kofte deze rykdommen door hunne kromme pooten, dat is door hunne ongeregtigheden, hebben behaelt, en diens-volgens dat ider wederelyfchende het gene fy hem dieffelyk hebben ont-dragen, hy geenen tweeden zal moeten laftig vallen; maer dat hy zonder intrest te betaelen uyt fyne eygen fchatten de noodige onkosten zal beweren: wat ftaet'er dan nader op, als eene verdeylinge van deze republiek te maeken, even als men met het Koningryk van Polen heeft gedaen? als ieder het fyne heeft, zoo zal den kwaeden niet met allen hebben, ende diens-volgens zal hun buyt maeken uyt zyn; fy weten altyd te roemen en te stoffen, fy kennen het fyn van het mouw vagen ende een ider weten fy met lieffelyke woorden te bejegenen; dog dit liedje is uyt, onzen Vorft is te verligt om hier na te luyfteren; niets is'er voor hun over, als met geduld loon na werken te verwagten; want hunne trotsheyd ende vermetendheyd is tot de wolken opgeklommen, waerom wel haest in hun zal plaets grypen het latyns spreekwoord: *irus erat subito qui moda cræsus erat*. Die den rykften van den aerdbodem was, wierd op eenen oogwenk den armften aller menfchen. Gy zoekt als M. Agrippa, door het geld den grooten Keyzer de oogen uyt te fteken oft door overgroote gefchenken; neen, dit fyn vrugtelooze wegen die gy

in gaet: dezen dede tot Roomen met eene onnoembaere kostelykheyd voltrekken het *Pantheon*, eenen tempel der Heydenen toegeweyd aen alle de Goden; hy was een schat ryk man, ende wierd hier door groot gunsteling van Augustus; dezen dan den Keyzer willende vlyen; was voornemens dezen tempel aen Augustus toe te heyligen: dit gebouw was geheel marmmer, het had maer eenen ingang, wiens poorten, portaelen en zeven daer toegaende breede trappen koper waeren, zoo ook alle de dwarsbalken van ongelooffelyke dikte en zwaerte alle verguld; het dak was beleyd met zilver plaeten, aen weder-zyde van het portael buyten den Tempel had men aen de regter-hand, meer dan levens grootte, het Beeld van Augustus, aen de linker dat van Agrippa, ook byde verguld; het was van binnen vervuld met Goden en Godinnen, ende alle deze luyfterlyke geschenken behaegden dusdaniglyk aen Augustus, dat hy hem syne dogter Julia ten houwelyk gaf, ende hem wierd toegestaen allen het gene hy van den Keyzer verzogt. Misschien zal iemand zeggen, dat dien Tempel maer een koperen dak had; welkers uytleeg ik hier ter zelve gelegendheyd zal byvoegen; dit Pantheon nu honderd jaeren volbouwt zynde, sloeg den blixem het zilveren dak in stukken; dan dekte men het zelve met kopere plaeten ende door tyds-geval kwam het zoo te zakken, dat men'er met dertien trappen nederging, daer men'er in't begin met zeven opklom; ook wierd het koperen dak door den Keyzer Constans den derden in lood veranderd, ende zoo allengskens is dit trots gebouw vervallen en tot niet vergaen: waert dat de Hollanders zoo gelukkig konden worden als Agrippa, in des Keyzers gunst te winnen, sy zouden voorwaer nog al loffelyker geschenken voorbrengen; maer sy zullen in plaets van aen Agrippa, gelyk gesteld worden aen des zelfs Tempel; hunne zilvere schyven zullen allengskens in kopere munt veranderen ende zoo zullen sy eyndeling tot den gronde toe vernietigt worden. Men mag dan met regt en reden met den H. Bernardus zeg-

gen : *Melius est parum cum justitia , quam multi fructus cum iniquitate.*

Dat is :

*In 't klyn dat men met regt bezit is meerd're rust
Als dat gy tegen regt hebt alles wat u lust.*

XVIII. WONDERBAER GEZIGT.

Qui altam facit Domum suam querit ruinam. Prov. 17.
Die bouwd een huys hoog in de lugt , sy voor des
zelfs val bedugt,
En zoo wie zig te hoog verheft hem ligt den krom-
men blixem trest.

K Zag een Land vol wulpsheden ,
Vol paleyzen opgebouwd ,
Trots en ryk vergierde Steden ,
Vol van zilver en van goud :
'k Dagt wel dit zyn zoete Landen ,
Ieder maekt'er vrolykheyd ,
Ach! had ik hier ook myn panden ,
'k Wierd ook meê van die gezeyd.
Naer dat ik op deez' vetoogen

Had

Had staen gaepen hier en daer,
 Kreeg ik haestig voor de oogen,
 Iets, het was als zonne-klaer;
 Ik ging een paleys bewuften,
 Vol van alle kost'lykheyd;
 Maer Jüpyn kwam het onrusten,
 Door syn blixem die 'er gleyd';
 Venus kinders zaten saemen,
 Aen het edel druyven nat,
 En de vogels na betaemen,
 Waeren al van liefde zat;
 Dog den donder ging aen 't blaezen,
 Ende kraekte keer op keer,
 En verbryzeld' thuyen en g'laezen,
 't Lust-hof dreunend' al zoo zeer:
 Wel, zegt my een van die dwergen,
 Waerom staet gy zoo verbaest?
 Als men zelfs de straf komt vergen,
 Jupiter niet t' onregt blaest?
 Dit zyn Hollands lust-priëlen,
 Daer men trotziglyk op roemd;
 Maer den duyvel komt hun streelen,
 En Godt heeft hun al gedoemd:
 Wie zal Jupiter hier wezen,
 Denkt gy dog myn goeden man?
 't Is Josephus uytgelezen,
 Die niet meer verdraegen kan
 Al dees prael en trotzig pronken,
 En dat met een anders goed,
 Daerom zal 't kanon haest ronken,
 Dat doet beven hun gemoed;
 Alle deze schoon waranden,
 Met dit trotsche lust-gebouw;
 Zal hy in den grond verbranden,
 Zal hun zyn tot druk en rouw:
 Even als'er meen'ge Blyken,
 Zynde voor altyd gestelt,
 Door den tyd zyn moeten wyken;
 Holland word dus ook gevelt,

DIt wonderbaer gezigt van het Hollands Lust-pri-
 ðeel, zal ons de vergankelykheyd van hunne trot-
 ferende Staeten doen beoogen; want niet is dusdanig-
 lyk gegrond vest, ofie het is aen de vergankelykheyd
 onderworpen; het zy door tyd, door geval oft door
 geweld: hier van hebben wy onder andere klaere blyken
 gehad in het groot Rhodiaensch beld der zonne, op-
 geregt aen den mond der have van Rhodus, gegoten
 door zekeren *Cares*, hoog 70 elle-bogen, het gene nae
 onze maet uyt komt op ontrent 150 voeten: dit stond
 schryelings over de rivier de *Moulje*, waer de schepen
 met staende masten konden onder door zylen; immers
 word betuygt, dat men den duym nouwelykx met beyde
 armen konde omvatten; dit is egter in alle deeler nae
 maet geweest: de Rys-beschryvers willen, dat toen Rho-
 dus in 't jaer 1522 door Soliman den tweeden wierd
 veroverd, 52 kernelen syn belaaeden geweest aen een ge-
 deelte, en dat in 't jaer 667 reeds 900 diergelyke lasten
 van de stukken, door een aerdbeving afgebroken, wa-
 ren vervoerd door de Arabiers, en nog daer nae door
 Muavias Soudan van *Ægypten* 72 diergelyke lasten;
 zoo dat het zoo is verdwenen, dat'er allencelyk geen
 overblyfsels meer van t' aenschouwen zyn: dus dat het
 zelve eensdeels door het geweld der wapenen, ende
 eensdeels door het geval (de schikkingen van den Alder-
 hoogsten) is ten ondergegaen: even als met dit Beeld, dat
 onbreekbaer scheen, even zal het met Holland afloo-
 pen; eensdeels zal het geweld der wapenen van den
 Roomsch zegenpraelenden Adelaer, eensdeels de on-
 dersteuning van den sterken arm des Heere aen den
 zelve, hunnen ondergang voltrekken, daer sy nu zoo
 lang mede syn bedrygt geweest; want den Vorst die aen
 het roer zit, is nog door geschenken, nog door vlye-
 ryen te verleyden, ende op dat hy op tyd met geene
 Veld-oversten zoude uytmeten als Octavins met synen
 Marcus Antonius, zoo zal hy zelfs aen het hoofd syn'er
 legers staen; op dat'er geene verraderye omgaet ende

op dat'er geene listen en laegen geleyd worden aen syne kryg-benden; want zegt het spreekwoord, het gelt heeft veel kragt, en de hoeren hebben veel magt. Dit syn ten allen gevalle twee zaeken daer't vereende land wel van voorzien is, diens-volgens het gelt niet konnende bewegen, zouden sy den list van Cleopatra konnen in't werk leggen; deze, Marcus Antonius Veld-oversten van Octavius gezonden wordende met een magtig heyr om Ægypten-land te beoorlogen, 't welk om syne ongebondentheyd geene klyne gelykenisse hadde aen de vereende Staeten, cierde haer deftig op en trok hem met een alderminnelykste gelaet in het gemoed; sy verzogt hem by haer het avond-mael te willen komen nemen; hy zig gewond ziende door zoo aenge-naem gelaet, konde haer dit niet weygeren: hy begaf zig dan tot haer paleys, alwaer sy hem zoo wiest te bekoren, dat hy zig geheel aen haere begeerelykheden overgaf, het gene als sy gewaer wierd, om hem nog verder blyken te geven van haere rykdommen ende liefde, ging sy met hem eene weddinge aen, dat sy hem zoude hebben bereyd eenen liqueur, weerd vier millioenen guldens: Marcus was wel nieuwsgierig om deze kostelyke bereyding te aenschouwen; dog hy stond wel verwonderd als hy zag, dat sy bereyd hebbende eenen beker scherpen azyn, daer eene peirle in liet smilten van zoo hooge weerde; ondertusschen verspreyde zig hier van het gerugt tot Roomen, ende den Keyzer door eene regtmaetige gramfchap ontfteken, besloot gantsch Ægypten te verdelgen ende Marcus met Cleopatra ter slag-bank te brengen, de welke dit hoorende, zig alle beyde in tyds van kant maekten. Zouden de Hollanders de zelve listen niet konnen in het werk stellen? ende insgelyks eenige millioenen waegen, om hier oft daer den eenen oft anderen veld-oversten tragten te verblinden? ongetwyffelt ja, ende alzo zoude deze Godt-verlaetene sielen eene schroomelyke slagtinge maeken onder het menschedom, maer den Keyzer is te menschlievend, om niet aen deze perykels te voorkomen, hy

wilt zelve alles naezien, ende zig aldus in geen gevaer stellen, om door verraderye, hoererye oft geldgierigheyd syn 'er bedienden misleyd te worden; wel indagtig zynde de woorden van den Franfchen Poëet de Meyere :

L'argent plus puissant que la poudre
 A canon, voire que le foudre
 Fait bresche à la plus forte tour,
 Et touche un mur d'airain par terre;
 La porte, fermée à l'Amour,
 Par une clef d'or se desferre,
 L'Or corrompt toute loyauté,
 L'Or radoucit toute fierté.

Dat is

'T geld, sterker dan des blixems kragt,
 Veld eenen staelen muer ter aerden;
 Dringt in de thorens, doet de wagt
 Ontvallen pyk en zwaerden;
 Een gulden sleutel doet los gaen
 De deur, door liefde toegedaen;
 'T geld hinken doet de deugd en trouwe,
 En maekt gedwaeg een fiere vrouwe.

Dog in een welpeyzende gemoed en konnen deze zaeken geen plaets grypen; zoo dat men dit eygentlyk mag toepassen op de vereenigde Provintien, want onzen doorlugtigen Monarch zegt met Cicero: *Honestius est famâ, quam pecuniâ ditescere.*

*Het is een eerlyker zaek,
 Door faem en grooten naem,
 Als door geld-gierigheyd oft wraek,
 In hoogen roem te staen.*

XIX. WONDERBAER GEZIGT.

*Blandus adulator regum certissima pestis ;
 Hæc gaudet sanctos perdere sæpe viros. Owenus.*
 De vlyers doen met hunnen raed,
 De Vorsten doorgaens 't meefte kwaed.

Ziet de Raef was eens gezeten
 Op een eyk of ander tak,
 Om'er vredig op te eten
 Eenen kaes op haer gemak;
 Als sy'er wilt aen beginnen
 Met een gretig appetyt,
 Scherp den Vos al syne zinnen
 Om den buyt haer r'helpen kwyd;
 Hy kon syne tong wel roeren,
 En hy wiest geen naeder raed,
 Als door vleyerey te loeren;
 Daerom sprak hy op deez' maet:
 Raef ik moet u wel beschouwen,
 Gy zyt dog een hipzig dier,
 'k Zou my zelfs op u betrouwen,

Als ik was in groot dangier ;
 Want gy komt my sterk te schynen ,
 Ook zyt gy zoo schoon gevlerkt ,
 Dat de zon schier moet verdwynen ,
 Als s'haer straelen op u werpt ;
 Dog iet komt u nog t'ontbreken ,
 Want gy maekt een slegt geluyt ,
 Dat u 't meesten doet versteken ,
 Is, als gy u stemme uyt ;
 Konde gy ook lieff'lyk zingen ,
 Schoonder beeft en was 'er niet ,
 Wat moet u dit byster vringen ,
 Dat g'u daer beroofd van ziet .
 Als de Raef deez' reden hoorde ,
 Dagt sy dit en kan niet zyn ;
 't Waer met regt dat ik my stoorde ,
 Over 't g'uijt van die fenyn ;
 Ik zal hem nu haest gaen toonen ,
 Of dat ik geen zang verstaen ,
 Want my zal altijd nog hoonen ,
 Zulken vremd en bot vermaen .
 Sy begint haer bek te zetten ,
 En heft op haer stem heel dwaes :
 Reynaert gaet sijn tanden wetten ,
 Ende lette op den kaes ;
 Al sy nu wilt gaen probeeren ,
 Viel den kaes vlak op den grond ,
 Reynaert kwam niet te mankeeren ,
 Maer ontlede hem terstond :
 Daer zat d'arme Raef bedroogen ,
 Wilde sy beneden gaen ,
 Reynaert had haer in de oogen ,
 Dit en dierf sy niet bestaen ,
 Sy zeyd' dan met droevig zugten :
 En betrouwt geen vlyerey ,
 Oft sy brengt u tot veel dugten ,
 In veel druk, veel rouw en ley .

DE vlyerey is wel het nadeeligsten aen eenen Staet, dat men kan bedenken; want terwylen dat men peyft vele agtinge betoont te worden door eenen goeden ende deugdzaam vriend, zoo is hy vianing bezig met aen den zelveu strikken te leggen tot zynen ondergang, daerom zegt zeer wel den H. Hieronymus: *Plus nocet lingua adulatoris, quam gladius percussoris.*

Dat is

Dat vlyers tong meer kwaeden voed,
Als vyands hand oft boos gemoed.

Hier van heeft genoegzaeme blyken gehad de Spaensche Monarchie; zy hield ook den Kaes in haere magt als de Raef (de zeven vereenigde Provintien) de welke ziende, dat men nog door magt nog geweld zig van de zelve konde afscheuren, hebben insgelykx het Vossen vel aengetrokken; zy begonnen de Spaensche bestierders te vleyen en zoo het schieen hun veelgoeden raed te geven; zy porden hun aen om veel heviger als na gewoonte de inquisitie voort te zetten ende op het alderstrafste te heerschen, want dit volk, zeyden zy, is niet als door geweld te bedwingen, ende ongetwyfelt kan de magtige Kroon van Spagnien aen alle hunne aenslaegen ende geweldenaryen wederstaen; als dit volk eens zal bedwongen zyn, zullen zy als Lammeren bereyd zyn u in te volgen: ô Vervloekelyke dobbelzinnigheyd ende vleyerey! maer zy wisten wel, dat het in troebel water goed visschen is; zy wisten ook wel, dat op de gemoederen der Nederlanders met zoetaerdigheyd alles te winnen was, ende dat zy haeters waeren van alle slaverney ende geweldige bestieringe; daerom verwoegden zy zig onder duym tot de zelve, en stelden hun voor de onheylen die hun over het hoofd hingen; zy stouwden hun aen, om ingeval van overlast, die hun zoude door de Spagnjaerts worden aengedaen, wederspannig te worden ende eenen vryen staet uyt te maeken: maer dat dit alles dus beschikt was, begonnen de Spagnjaerts zeer vermeten en stout hunne

Heerſchappye over de Nederlanden te voeren; de pluymſtrykers zagen dat het volk begon te morren, en dat het tyd wierd om hunne oogmerken te ondernemen; want zegt het gemeyn ſpreek woord: *Dum calet valet*. Als het yzer heet is moet men het ſmeden. Zy porden hun dan aen, om vele moetwilligheden en grouweldaden te bedryven, zoo als wy hier voren hebben aengehaelt, handelende van de Beldſtormerey, en cyndelyk hebben zy hunnen vrydom door den vrede van Munſter beweert, alwaer Spagnien tegen wil en dank de vereenigde Provintien moeft laeten vallen, als de Raef haeren Kaes; maer oft nu deze zaake kan beſtaen oft niet, moet men opmerken uyt de voorgaende wonderbaere Gezigten, de welke genoegzaam zullen aentoonen, dat het volgens alle billykheyd is, dat ſyne Keyzerlyke Majeſteyt door het geweld der wapenen, hun van hunne ongeregtigheyd doet afstand doen; dit is inmers meer als hoogen tyd; want zegt Juvenalis: *Crefcit amor nummi quantum ipſa pecunia Crefcit*:

Dat is:

*Met 't groeyen van het gelt, groeyd zorg om gelt te ſpaeren
En noyt verzaed den dorſt om gelt by gelt te gaeren;*

Ende dit heeft men ten allen tyd aldus beſchouwd; dat hoe meer den vrek heeft, hoe meer hy hebben wilt, en wel voornamentlyk den onregtveerdigen; want hun gelt is hun hert, hun ziel en hunnen Godt: dit is de reden, dat ſy zoo ſtrubbelen om te voldoen aen de eyſſchen van den Keyzer; ſy zouden nog liever het leven ten beſten geven, als van hunne onregtveerdige ſchatten af te ſcheyden: men zoude hun dan opregt mogen vergelyken by *Opimius*, den welken den Italiaeniſchen Poëet Petrus Benedetti in dezer voegen afschetſt.

*Opimio ch'ode e vede, a guiſa d'argo
In man d'heredi, ſparto il ſuo theſoro
Si ſueglia dal ſonnifero lethargo
E ſon pur vivo eſclama, e ſgrida loro
Ne l'or vive infelice e muor vel'oro
l'Avaritia ch'apri le luci fue
Maggior lethargo del lethargo fue.*

Dat

Dat is :

Opimus door 't gelds geklank,
Men uijt een slaep ziekte dede schieten;
Dog hy sterft eer, dan te genieten,
Te duer een zuypen van een blank:
Een vrekkaert zoude liever geven,
Den laesten snak en zugt van't leven,
Dan eenen penning voor een drank,
Om te genezen 't lichaem krank.

Caspar Goullart del.

XX. WONDERBAER GEZIGT.

Nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Eccl. 10.

Alwaer men vind geldgierigheyd,

Aldaer heerscht ongeregtigheyd,

EEnen vrekkaert hoog van jaeren
Ging eens nae Braslijen vaeren,
Om te maeken goeden buyt,
Als hy daer komt met syn schuyt;
Als hy daer was aengekomen,
Ging hy haestig zonder schrômen,

Duyk'len op de parel vangst,
 'tWelk hem haest brogt in veel angst
 Als hy nu all' fyne kisten
 Had gevult door deze listen,
 Met veel peirlen, diamant,
 Stak hy syne schuyt van kant,
 Om zig huyswaerts te begeven
 En aldacr geruft te leven;
 Maer zoo haest hy was in zee,
 Trok hy weder na de ree;
 Want hy kreeg weer nieuwe lusten,
 Om de schat-vangst te bewusten,
 Hy vaert dan maer seffens voort,
 Ende wierp zig weer van boort;
 Dog hy moest het wel bezneren,
 Parels wierden syn gebueren;
 't Landvolk dat was al bestaen,
 Als z'hem zagen zoo vergaen;
 Maer daer kwam een klynen jongen,
 Tot het volk by gesprongen;
 Wel, zegt hy, wat geeft u dat?
 Dezen mensch gaet nae syn schat,
 Hy, die nagten ende dagen
 Niet deed als op parels jaegen,
 Begeeft zig nu voor altyd,
 By 't geen dat hem heeft gevleyd;
 Als hy nu al fyne matten
 Had gevuld met deze schatten,
 Reyfd' hy nae syn erf-staet;
 Dog hy was nog niet verzaed:
 Hy kwam weder hierwaerts keeren,
 Om syn schatten te vermeerren,
 Leyd hy dan niet regt de straf,
 Die Godt dezen vrekkaert gaf?
 Hy, die zig niet kon afirekken
 Van het schrokken en het wrekken,
 Word nu in de zee gelaest,
 'tWyl m'hem by syn schat begraest.

Als de luyden dit aenhoorden,

Was'er niemand die zig stoorde,

In 't vergaen van deze beeft;

Ieder lachte om het meest,

En men sloot met deze reden:

Wat heeft hy wel dorst geleden

Na 't golkondifch diamant;

Dat hy uyt zoo verre land

Deze fcheen te voelen blinken;

Laet hem nu maer byfter drinken,

Want nu kan hy fyn verzaed,

Mits de zee noyt uyt en gaet:

Al die 't onregt komt vergaeren,

Kan den Heer niet blyven spaeren;

Want gewifch eens vroeg oft laet

Volgt de straf tot boet van 't kwaed

Dit wonderbaer Gezigt, fteled ons voor het oor,
hoe haetelyk ende hoe onverzaedelyk eenen vrek-
aerd is voor gantsch den aerd-bodem: men kan den zel-
ven niet beter vergelyken als aen eenen waterzugtigen
mensch, aengezien deze ziekte voordskomende uyt eene
overloedige vogtigheyd in 's menschen lichaem, nog-
tans altyd haekende is nae meerdere; want hoe meet
hy zig overlast vind door het water, hoe meer hy ook
word gekwollen door den dorst, ende hoe meer hy
komt te drinken, hoe hooger den zelve aengroeyd.
Is niet insgelyks den geldgierigen Hollander? Hoe meen
hem de fortuyn mede-sloeg, hoe graeger hy wierd tot
syne onregmaetige aenwinnigen; zoo dat de woorden
van Claudianus op hem zeer wel toegeschikt worden;
Semper avarus eget.

Dat is:

Hoe ryk ook is den vuylen vrek,

Hy heeft nogtans altyd gebrek.

Sy zyn gelyk aen den gryzaert, die ging na Brasiliën
vaeren om syne kisten te vullen, alwaer hy fynen geld-
dorst door de dood bluschte en zonder de dood en kan

deze happighejd niet verzaed worden; diensvolgens hoe ryker den vrekkaerd word, hoe meer hy tragt te vergaederen ende door ongeregtigheden aen-te-woekeren, daerom zegt zeer wel Didacus de Bareda in syne spaensche digt-kunde:

Ni el hydropico sediento
 Puede con toda lamar
 Su sed, ò rabia apagar;
 Ni el hambre del avariento
 Con oro sepuede hartar;
 Porque es como hydropesia,
 Que va creciendo a porfia,
 A medida del tesoro
 Y es ethica que con oro
 Cresce el hambre cada dia.

Dat is:

*Een mensch met water-zugt belaaeden,
 Hoe hy meer drinkt, hoe hy meer doet
 Syn ziekte dagelijks verkwaeden;
 't Verkrijgen van veel geld en goed,
 Vergroot des vrekkaerts geld sbegeeren;
 Het geld wel koffers vullen kan,
 Maer niet het herte van een man,
 Wiens lust vergroot door't geld vermeerren.*

Als nu eenen staet oft ryk beheerscht word door deze woedende eygen baet, is het dan niet het geraedzaemste dat den zelven worde uytgeroeyt? op dat hy de naegelegen landen niet alleen hier door beschaedige en nadeel bybrenge; maer ook, op dat de zelve door syne verfoeyelyke besmethejd niet worden aengerand; en buyten dat hoe langer dusdanige Staeten invoegen blyven, hoe langer sy ten koste van een ander blyven hunne onregtveerdige rykdommen by een schraeffelen: hadden de vereenigde Provintien zig te vreden gehouden met het gene sy sedert langen tyd bezitten; sy zouden mogelyk nog in voegen hebben gebleven; maer sy zyn gelyk aen den gryzaert, als sy den buyt weg hadden was telkens hun voornemen om het rooven te sta-

ken; dog nouwelykx hadden fy dit befluyt gemaekt, oft fy kwamen het wederom te breken; daerom zullen fy uytmeten als den gryzaert, met den welken, nu in het water liggende op fnakken, den spot wierd gehouden: men riep; in plaats van hem een helpende hand toe te reyken, laet de beest verzuypen; laet hem vergaen; nu heeft hy loon naer werken, even gaet het met de vereenigde Provintien, iederen Monarch aenschouwt wel dat de zelve met hunnen onderang bedrygt worden, maer fy zeggen al: wat willen wy ons deze zaeken aentrekken, dat fy met geduld hun wel verdiende straffen draegen, laet hun hunnen geld-lust boeten ende hunne ongeregtigheden; want dat fy nog lang bestonden, haest zouden fy ons gelykelyk overweldigen, alzo het gelt de kragt van den oorlog is: regtveerdig is den Keyzer in synen handel! den hoogmoed moet onderdrukt worden, laet hun dan schandiglyk ter slagbank overgelevert worden, ende ontbloot worden van hunne onregtveerdige schatten; want alle ongeregtigheyd is onverdraegelyk voor den Heer; ende alle boosheyd moet uytgeroeyt worden; laet den grooten Josephus voortgaen, zoo haest het spel ingang is, zullen wy deelgenoten zyn van den roof; ieder zal uyt den buyt weder trekken het gene hem van te voren is ontroofd, en aldus zal deze republiek om haere schelmagtige listen en laegen, die fy geleyd heeft tot haeren ondergang hellen tot welstand van ons alle, en wel voornamentlyk voor de Oostenryksche Nederlanden. ô hoog-loffelyke voldoeninge en onsterfelyken naem voor den grooten Josephus! dan mag hy met regt zeggen met *le Maître de Claville*: *daturne in terris majus gaudium; quam procurare alterius bonum?*

Dat is:

Geen groot'er vreugd scheidt myn gemoed
Als dat 't myn land met weldaet voed.

XXI. WONDERBAER GEZIGT.

Desine grandè loqui, frangit Deus omne superbum :
 Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.
 Die zig om hoog verheft, word nederwaerds gedreven ;
 Die zig om leeg verschuyld word hemelwaerds verheven :
 Toomd u verwandheyd in, toomd uw' laetdunkend spreken ;
 Want op een trots gemoed zal Godt zig altyd wreken :
 Hy valt die t'hoog wilt gaen en t'opgeblaezen kraekt ;
 Al wat hooveerdig is in schand en onheyl raekt.

Trotse Peerd dat kwam eens tegen
 Eenen Ezel met syn pak,
 Moey gedraegen door de wegen,
 Van zoo menig zwaeren zak :
 Wel, zegt 't Peerd, wat droeve leven
 Leyd gy by u meester al ?
 Ik en kon daer gantsch niet tegen,
 Daerom liep ik van den stal ;
 Daerom ging myn vryheyd zoeken
 Die ik kreeg met groot geweld,
 Bergd u ergens ook in hoeken,

Op dat gy zyt vry gestelt,
Neen, ik wil zoo blyven leven,
Zeyd den Ezel tot het Peerd,
Want den last komt my te geven,
Dat my veel genoeg en weerd;
Koom ik t'huys, ik vind myn voeder
En ik heb een goeden stal,
Ik vind 'er ook myn behoeder,
Die my weerd voor ongeval;
Die dan dienen zulken heeren,
Moeten die met alle vleyd
Niet hun meesters winst vermeeren,
En hun dienen voor altyd?
T'wyl gy trotzig rond komt loopen
En u vryheyd zoo betragt,
Zult gy het nog wel bekoopen
't Zy by daege oft by nagt;
Komt gy dan nog onder d'oogen
Van u voor'gen goeden heer,
Zoo zyt gy gewis bedrogen,
En dan word het uwen keer;
Hy zal u zoo byster plaegen,
Voor u ongetrouwigheyd;
Gy zult altyd moeten jaegen,
En hem dienen tot verwyd;
Komt gy niet kloek aen-te-werken,
Zoo klopt hy u zeker af,
En hy zal u als een verken,
Nouwlyks geven goeden draf;
Neen, ik heb vry beter leven,
Ik behoud myn ouden staet;
Dit zal my genoeg en geven,
T'wyl gy naer 't verderf gaet;
Want den tyd zal haest genaeken,
Dat gy zult tot niet vergaen,
En aen een kwaed eynd geraeken,
Om dat gy dit hebt befaen;
Vaert dan wel met u genugten,

Ik houd het aen mynen kant,
 En ik zël u altyd vlugten,
 Want gy diend my maer tot schand.
 G'lyk den Ezel het voorspelde,
 Is het met het Peerd vergaen;
 Dat nae syn verderf helde,
 En de dood moest onderstaen.

DOOR dit peerd word ons niet kwaelyk verbeeld den hoogmoed, ende door den last draegenden ezel den oodmoed: wy zullen dan in het peerd beschouwen de vereenigde Provintien en in den last dragenden ezel de Oostenryksche Nederlanden; als deze vol hoogmoed, nu zoo veel als hunnen vrydom beweert hadden door het bedrog ende geweld, waeren sy hier nog niet mede vergenoegt; sy moesten nog aenslagen doen, om de Oostenryksche Nederlanden ook van hunne getrouwigheyd af te trekken; maer deze onbeweegbaer voor alle hunne listen en vlyeryen, gaven eenvoudighlyk voor antwoord, dat het beter was onder den wettigen Souvereyn met geduld de lasten te dragen die hun wierden opgeleyd; onder den welken sy verzekert waeren van hunne beveyliginge, als aen den zelve wederspannig te worden, ende het daer naer byster dier te moeten bezueren; alzoohet ten allen tyde was gezien geweest, dat die zig het meeste verheft vernedert word, en dat die zig vernederd word verheven. hun listen en laegen die sy dan hier lyden waeren vrugteloos; de Oostenryksche Nederlanden waeren wel te zeer toegeneygt tot hunnen wettigen heerschappey-hebber, ende geene voorwendzels waeren bekwam om hunne getrouwigheyd te onderbreken: het is waer, dat de afgevalen Staeten langen tyd grooten voorspoed hebben gehad; maer Godt, wiens alvoorzienigheyd ondoorgrondbaer is, heeft hun tot het hoogste top van eer laeten opbeuren; om dat hunnen val dus te smertelyker zoude zyn, want hoe hooger dat imand is verheven, hoe nader hy is aen den val en hoe harder des zelfs slag is:
 hunnen

hinnen val is dan naby, zoo als wy genoegzaam hebben aengetoont, en alle heerschers en bestierders konnen in den zelve beoogen, dat geene ongerechtigheid beklyft, dat het vergoten bloed der onnoozele wrack roept voor het aenschyn van den alderhoogsten, ende dat de wederspannige dog wederomeens worden onder het jok gebrogt, dat sy van te voren hadden afgeschud; daerom zegt zeer wel Ovidius: *Elatos numinis ira premit.*

Dat is :

Al die zig trots verheft en jaegt naer roof en eer,
Word vroeg oft laet met schand vernederd van den Heer.

Maer in tegendeel konnen de zelve beschouwen hoe een nederig hert, dat de rechte wegen bewandelt, naer de onderdrukkinge word opgebeurt tot hoogerem lust: onze Nederlanden hebben hier van ten allen tyde blyken gegeven, en nu is eyndelyk den tyd gekomen, dat sy tot den voorg'en top van eer zullen worden opgebeurt; sy hebben verfoeyd den hoogmoed van hunne afgevalen broeders, ende sy hebben tot voorbeeld gehad de hoogloffelyke en groote *Theresia*; noyt gedenkweerdigeren spiegel van oodmoedighejd is'er geweest voor alle Vorsten, eerschers, bestierders ende onderdaenen, als onze aldergenaedigste Souverejne, *Maria Theresia Walburgis Amelia*, Roomsche Keyzerinne &c. &c.; noyt is'er een Vorstinne gestorven, die meer is beweent geweest; noyt die het meer heeft verdiend: doorblaederd de beschryvingen van alle tyden, ende ik verzekere u, gy en zult geen *Theresia* vinden; verre sy van my eenige vlyereye: haer leven, haer ryk van meer dan veertig jaeren, geven getuygenisse aen het gene ik zegge; de christelyke deugden, byzonder van oodmoedighejd vervoegt met de manafighejd van ons heldinne, zullen altyd maeken de verwonderinge van Europa, ende een onsterfelkeer voor haer doorlugtig geslagte: in haer is vervult het gene den heyligen Evangelist Lucas zegt aen syn XVIII Cap. *qui se humiliat exaltabitur.* Wie zig vernederd zal verheven worden; want nouwelykx hadde sy bezit genomen van de Stae-

ten, die haeren Vader Carel den VI van loffelyker geheugenisse haer had agtergelaeten, ofte men zag aenstonds tegen haer gewapent Vrankryk, Spagnien, Savoyen, Pruyssen; Beyeren en Saxen; de vyanden vertoon den zig tot aen de poorten van haere gewoonelyke verblyf Stad; het scheen gedaen te zyn met het roemweerdig Huys van Oostenryk; maer wonderbaer is den Heer in syne werken, noyt verlaetende die hem in oodmoedigheyd dienen; want die zelve Monarchine, wiens volkomen ondergang als dan scheen ongetwyffelt, is geworden de ontzaggelykste Princesse van Europa; nouwelykx is'er een ryk van den Roomschen Gods-dienst in ons wereldds deel, ofte het agt zig, en is waerelyk gelukkig, op synen Throon te zien eene spruyt van *Maria Theresia*, gelorieuzer gedagtenisse: spiegele uw aen deze deugdryke ende noyt volprezen Matroon, gy trots en verwaende Staeten van Holland! deze zal uw aenwyzen de regte baen, leydende tot de oodmoedigheyd, ende afrekken van't heylloos spoor der verwaendheyden onregtveerdigheyd; zullende ondervinden het geen den Heyligen Leo zegt: *nil asperum humilibus*. 't Is al vol zoetigheyd aen die oodmoedig zyn. Maer wat wil ik zeggen? daer de deugd verbannen is heeft de ondeugd zig gegrondvest, ende diens-volgens mag men met regt en reden zeggen; dat den ondergang der ontrouwe en goddelooze na by is, tot beloouinge der trouwe en deugdzaamheyd van de Oostenryksche Nederlanden.

XXII. WONDERBAER GEZIGT.

Bellum gloriosius est turpi pace optabilius. Max. Fred.
 Met lof die oorlog voerd te water oft te lande,
 Doet beter als de geen die vrede maekt met schande.

Ziet den Vos kwam eens ontruffen
 Een en Muijl van goeden aerd,
 Hy wou, zegt hy, wel bewuffen
 Oft de beest niet was vervaerd;
 Naer dat hy nu lange stonden
 Deze beest had voor-gevergt,
 En gebrogt al meen'ge wonden,
 Wierd den Muijl op 't leest getergt;
 Ziet hy komt den Vos te naeken,
 Geeft hem zoo een harden trap,
 Dat sijn rug-graet schijnt te kraeken,
 Dat hy voor-ging niet eenn' stap;
 Maer doen hy ging adem krijgen,
 Vroeg hy aen den Muijl om peijs,
 En dat hy zoud stille zwijgen,
 Als hy hem maer elke reijs

In sijn woonsteê liet vernachten,
 En begaen naer sijnen zin,
 En by dagen en by nachten,
 Liet behaelen sijn gewin;
 Maer den Muyl in dezer voegen
 Sprak tot dezen loozen guijt:
 Hier zult gy u niet vernoegen,
 Gy moet strakx mijn woonsteê dijt;
 En zoo gy niet wilt vertrekken,
 Wacht u dan van mijn geweld,
 Want dan zult gy zonder gekken,
 Haest ten gronde zyn geveld;
 Ziet ik wil nog liever waegen,
 Lyf en bloed en dat met eer,
 Als nog langer te verdraegen,
 Dat ik lyde keer voor keer.
 Dog den Vos met sijne treken
 Was hier over niet content;
 Hy meijnde zig zelfs te wreken,
 Maer hy kwam hier aen sijn end;
 Wan den Muyl die kwam hem grypen
 Ende gaf hem slag op slag,
 Dat hy roepen kon nog pypen,
 Dat hy stierf zelfs daer hy lag:
 'Khad hem nog wel willen spaeren,
 Zeijd' den Muyl, maer het was tyd;
 Want hy wou zig niet bedaeren,
 Als ik hem 't onheyl voorzeijd;
 Had hy reden willen hooren,
 Ik en had op hem geen hoon,
 'Khad my dan niet moeten stooren,
 En hem dooden voor sijn loon.

DIt wonderbaer Gezigt van den Vos en den Muyl,
 duyd ons aen den bedriegelyken Hollander ende
 onzen goedaerdigen Monarch: naer dat deze zoo vele
 jaeren ten onregt verscheyde gronden van syne Majesteyt
 hebben bezeten; naer dat sy hem met zoo vele logenen

ende bedrog hebben gepaeyt, heeft eyndelyk dezen verligten Vorst de wedergaewe van alle deze zaeken beginnen te vraegen; alzooy nu zoo lang syne goedheyd geterget hadden, hebben sy den eersten slag als den Vos ontfangen door het ontruymen der Barrier-steden, maer nouwelykx waeren sy uyt de zelve vertrokken, oft sy begonnen te wederstaen aen de voordere regtmaetige eysschen van syne Majesteit; hy heeft door syne goed-aerdigheyd zig dan zoo verre laeten brengen, dat hy is gewillig en bereyd geweest om wederzeydsche Commissarissen te benoemen, om in der minne deze geschillen by te leggen; maer wat hebben sy gedaen? hoe is hy met hun uytgemeten? sy hebben als den Vos des zelfs goedheyd wederom op een nieuw beginnen te tergen, ende zyn hertnekkiglyk in hunnen handel van boosheyd voordgegaen, waer door den rech-veerdigen thoorn van onzen noytvolprezen Vorst zoo is ontfteken geweest, dat hy terstond het oorlogs vuer heeft doen bereyden om hun te verdelgen; het deel dat sy hebben genomen, in zig met geweld door de onderwateringe meester te maeken van des Keyzers grond-eygendom, zal hun als den Vos den dood-steek geven ende ter slag-bank brengen, ende niet tegensstaende alle dit, strekt de menschlievendheyd van onzen genadigen Vorst zig zoo verre uyt, dat hy hun zoude hebben gespaert, hadden zy willen afstand doen van hunne ongeregtigheden; maer neen, zy willen het eynde van hunne verdelginge na zien ende uyt meten als den Vos, die zig betrouwde ofter somtyds van zyne cameraeden zouden hebben ter hulp gekomen; aldus doen zy ook en tragten niet als tyd te winnen, uyt reden dat zy nog den eenen oft den andere bystand verhoppen; dog alles zal te vergeefs zyn als met den Vos: zegt my, bid ik u, wat aenzienelyke Mogendheden zouden u ter hulp komen? Den Koning van Pruysen is wel te zeer verbittert over de smaet, die gy zynen bloedverwand, den Prince van Oraguien, aen doet; gy weet, verre van u by te staen, wat gedenkschriften van uenschel-

menhandel hy u heeft doen voorlezen : betrouwd gy u op de Kroon van Engeland? het bloed van den Koning, welkers dood gy beweert hebt, om den Prince van Oragnien, eenen vremdeling, aldaer op den Throon te dringen, roept daergeduerig om vraek en de verslagendheid daer gy haer den lesten oorlog hebt in gelaten, styvende haere vyanden, is nog te versche daed om alreeds vergeten te zyn : de listen en laegen die gy Vrankryk hebt geleyd, hebben wy in het voorgaende gezien : Rusland heeft door het nouwe Bondgenootschap met den Keyzer uwen ondergang gezworen, ende de Maendragers zyn altyd veerdig de wapenen op te nemen tegen de vyanden van Vrankryk : Spagnien en Portugael zyn indagtig den Roof die gy ten hunnen koste gemaekt hebt, dien volgens is er u niet over als uwes welverdiende straffen met geduld te dragen, de welke mogelyk uwe verblinde oogen zullen open doen, ende u door waere boeten beë doen wederkomen van uwe ongeregtigheden ende te samen doen wederkeeren tot den waeren Schacp-stal Christi, de alleen zaligmaekende Roomsche Kerk, daer gy zedert zoo vele jaeren tot een smertelyk verlies van zoo veel duyfende zielen zyt afgedwaelt, om uwe ongeregelde driften ende onrechtveerdigheden, volgens het voorbeeld van uwe stigters, waer-te-nemen.

XXIII. WONDERBAER GEZIGT.

Non est magnanimus, qui incurvatur injuria. Seneca.

Hy heeft geen kloeken moet, Die 't onregt treuren doet.

Ziet den Hert met kloeke schreden,
 Kwam eens tot de Rheed getreden,
 En terwyl hy wat bleef staen,
 Sprak hy z' in deez' voegen aen:
 Wel, gy moogt met regt en reden,
 Gansch u levens-loop, besteden,
 Om te klaegen over 't lot,
 U vergunt van d'opper God;
 Kon Jupyn in u te schaepen,
 U geen hoornen mede macken?
 Dan had g'ook een trots cieraed,
 Even als op my hier staet:
 Ieder komt my hoog te hagten;
 Ieder komt na my te tragten;
 Want myn hoornen in deez' stand,
 Syn den roem van 't gansche land;

Als ik u wel koom bezigten,
 Moet gy voor de menschen zwigten,
 Want u hoofd komt juist te staen,
 Als een aeps oft baviaen;
 Dog ik wil niet voorder spreken,
 En myn herssens meerder breken,
 Met zoo slegt en simpel hoofd,
 Gansch van schoonigheyd berooft,
 Trotsen Hert, met al u waenen,
 Zal ik u nog zelfs vermaenen,
 Zeyd' de Rheed, verstaet my wel;
 Want die hoornen zyn geen spel:
 Als men my komt na te jaegen,
 'tSy by nagten oft by dagen,
 Zoo helpt my goed uyt den nood
 Dat ik hier van ben ontbloom;
 Maer als gy zyt in het prangen,
 Alswanneer m'u zoekt te vangen;
 Zoo sijn uwe hoornen groot,
 Dikwils d'oorzaak van u dood;
 Als den Hond u naer komt harren,
 Komt gy dikwils te verwarren,
 In een bosch oft struyk oft heg,
 Zynd' gelegen op den weg,
 Daer gy peysde langs te vlugten;
 Dit doet u dan byster dugten,
 En voor al deez' trotschen schyn,
 Komt gy in veel angst en pyn;
 Vaert wel met u trotsche zaeken,
 Ik zal beter weg geraeken,
 Als my ergens prangt den nood,
 T'wyl gy ondergaet de dood.

DEn trotschen Hert, die den roem komt draegen
 by de Rheede over syne aanzienelyke hoornen,
 die hy als een luysterlyk cieraet beschouwd; verbeeld
 ons de vereenigde Staeten op een oogblykelyke wyze,
 ende de Rheede, de Oostenryksche Nederlanden: sy
 hebben

hebben als den Hert ten allen tyde uyt geweest om de zelve door injurien en misnoegingen te onderdrukken; sy waenden op hunne rykdommen ende vryheden, als den Hert op syne hoornen, op hunne magt en veyligheyd ter zee; op hunne schoone plaetzen en steden, alwaer de wellustigheyd zeer onbetoomt beschouwt word; maer de goede Rheede, de Oostenryksche Nederlanden, hebben stilzwygende dit versmaed, alzo de opregte kloekmoedigheyd, zoo Seneca getuygt, door geene versmaedheden kan onderdrukt worden, ende hebben hun vol genoeg en voor oogen gesteld, dat sy liever deze luysterlykheyd hadden te misschen in veyligheyd, als door het geniet van deze in gevaer te loopen van hunnen ondergang: het is, zeyden sy: eenen grooten troost, alswanneer men in onderdrukkinge is, dat men wel haest syne verlossinge verwagt; maer het baert eene groote ongerustigheyd, alswanneer men in alle wulpiche en dertele genugten uytgelaeten, gestaedig voor het oog heeft, dat de zelve als den wind in allerleye ellenden kunnen worden omgekeert; allen uwen luyster en prael die gy bezit, is zoo ongegrond, dat sy gewisich vergangelyker zyn als een rys van den boom, dat door den wind dan hier langs dan daer langs word gessingert; het zal met u afsloopen, als het met zekeren trotschen Veld-oversten der Sparten is geschied, die in syne Standaerts dede voeren het volgende opschrift: *ik wil wezen heerscher ziet, oft ik wil van alles niet.* Dog hy wierd het te gader, want hy wierd inderdaed heerscher; maer wynigen tyd hier na wierd hy van syn eygen volk ter dood gebragt, terwylen syne vyanden bezig waeren, met huu veerdig te maeken tot synen ondergang: u eygen volk ziet nu ook, dat het om uwe ongeregtigheden met syne verdelginge bedrygt word; daerom begint het aen het muyten te slaen, het wilt om uwe dievereyen en myneedigheden niet in den druk gebrogt worden, daerom is het bereyd om u te verderven ende het heeft reeds uwen ondergang gezworen, terwylen men langs den kant van uwe regt-

veerdige vyanden , het Huys van Oostenryk , alle krygs-
 behoeften toerust om op u aen te vallen en mede te
 werken om uwe onregtveerdigheden te doen boeten :
 uwen roof en buyt , uwe luyfterlyke cieraeden , zul-
 len u als aen den Hert tot uwen ondergang dienen ,
 terwylen de Rheede , de Nederlandsche Provintien ,
 zullen in veyligheyd leven ; want al de gene die een
 anders ondergang betragten , worden gemeynelyk eerst
 tot val gebrogt ; dan zal men met regt op u-l. kunnen
 toepassen de woorden van den overtreffelyken schryver
 Alciatus :

*O Rifu res digna ! aliis qui fata parabat ,
 Ipse perit propriis succubuitque dolis.*

Dat is :

Die and'ren wilt verraen die vind zig zelfs verraeden ;
 Hy brouwt syn eygen schaë die and'ren wilt beschaeden :

Die anderen 't net voorspannd oft eenen kuyl bereyd ,
 Voor eerst zelfs in den strik oft in den afgrond leyd.

Het net dat gy de Oostenryksche Nederlanden ten
 allen tyd hebt voor-gespannen ; den vrydom der Zee-
 vaert die gy hun hebt ontnomen ; de baetzugtigheyd
 daer gy hun mede hebt onderdrukt , alle deze nemen
 een eynde ; de zaak gaet keeren , het land , het welk
 nu lang als verlaeten lag , keert weder tot synen vori-
 gen luyfter , en de Staeten die onregtveerdiglyk het
 zelve van dezen hebben eermaels ontbloot , worden ten
 spot gesteld aen hunne vyanden , aen de welke sy tot
 buyt worden overgegeven : ô gelukkig Oostenrykx Ne-
 derland ! men mag waerelyk van u uytroepen met den
 H. Ambrosius : *Divinis mandatis fideles , in æternum
 felices.*

Dat is :

De Wet van Godt altyd voor vast gelukkig maekt.
 Het land dat z'onderhoud en in Gods liefde blaekt.

XXIV. WONDERBAER GEZIGT.

Multis annis jam peractis non est fides in his pactis, mel in ore, verba lactis, fel in corde, fraus in factis. Com. Oxen.

Men vond van ouds in hun veel boosheyd en bedrog;
 Gelyk het voortyds was, zoo is het heden nog;
 Zy hebben zoetigheyd uytwendig in den mond;
 Maer niets dan bitterheyd schuylt in huns herten grond:
 Daerom die wys wilt zyn, die moet hun niet betrouwen,
 Maer wel voorzigtig zyn, oft anders 't zal hem rouwen.

Ene slang had zig versteken,
 Ergens in een modder grond,
 En kwam dan zeer droevig spreken,
 Oft haer niemand by en stond;
 Dat zy moest het leven laeten,
 Dat zy leyde zoo veel pyn;
 Zy riep ieder een tot baere:
 Wilt my nu behulpig zyn;
 Want haest eyndigt hier myn leven,
 Haest geef' ik den lesten snik;
 Wilt my dog u hulpe geven.

In deez' laefden oogenblik ,
 Ieder die het dier zyn treken
 Kende , van voorgaende tyd :
 Liet haer in de modder fteken ,
 Ende zeyd' met wys beleyd :
 Ik en zal dit niet betrouwen ,
 Want ik weet nu vele jaer ,
 Wat al kwaed zy kwam te brouwen ;
 Daerom loopt gewifch gevaer
 Al die haer komt by te fpringen ,
 Want 't is 't zelfd ondeugend' dier ;
 En betrouwd haer in geen dingen ,
 Oft u dood is haer plaifier ;
 Zy kan ieder luftig vlyen
 Met een zeer geveynsde tael ,
 Maer dan komt men eerst in lyen ,
 Zoo bedriegt zy t'altemaal ;
 Want haer hert dat is vol galle ,
 En door eene wreede daed ,
 Komt, die in haer tanden vallen ,
 Niet meer levend' van de ftraet.
 d'Arme kraen wilt haer behoeden ,
 Medeleydend' vloog deez' aen ,
 Zonder eenig kwaed vermoeden ,
 Om haer naeften by te ftaen ;
 Als zy kwam de fang genaken ,
 Viel zy zelfs in grooten nood ,
 Want zoo haeft zy haer kwam raeken ,
 Vatte zy ze by den poot ;
 Dog z'heeft zig nog vry gekregen ;
 Maer den poot was t'halven af ,
 En z'heeft langen tyd gelegen ,
 Eer zy zig ter logt begaf.
 Ah ! zeyd zy : 't zyn harde zaeken ,
 Dat ik ander help met vreugd ,
 En dan koom in onheyl raeken ,
 Tot den loon van deze deugd ;
 Maer ik zal het wel onthouwen ,

Dat de slange zig wel wagt;
K zal haer ondergang wel brouwen,
Die zy heeft van my betragt.

DE slange word gehouden voor het arglistigste dier; het is om deze reden, dat den algemeynen vyand van het menschelyk geslacht, den listigen Satan der helle, deze gedaente heeft aengenomen, als wanneer hy onze eerste Ouders van hun eeuwiglyk geluk berooft heeft, en in hun het gansche nageslacht; hy vertoonde zig in de gedaente van eene slange aen Eva, en zeyde tot haer met streelende woorden: Eet van deze vrugt, dan zyt gy het goed van het kwaed onderscheyden, ende gy zult gelyk worden aen uwen God, maer eylaes! Hoe zuer was den nasmaek van deze Appel-beet! nouwelykx hadden zy den zelve gesmaekt, oft zy erkenden hun misdaed, en zy verbergden zig voor het aenschyn Gods; maer den heere aen wie niets verborgen is, genoegsaem onderrigt zynde van de overtredinge van Adam en zyne Egt-genoot, is het lustige Prieël gaen door wandelen, Adam voorroepende met deze woorden: Adam, Adam waer zyt gy. Hy, inerlyk door sehaemte geraekt, is eyndelyk ten voorfchyn gekomen; maer den Heer hem aenschouwende sprak in dezer voegen: ziet, Adam is gelyk geworden aen zynen Heer, wetende het onderscheyd van goed en kwaed. Waer naer hy hun gelykelyk den Lust-hof heeft uyt gedreven, opleggende tot straffe aen de slange, welkers gedaente den Satan hadde aengenomen, dat zy zoude op haeren buyk kruypen ende aerde freten. Onze voorouders meetten dan al zoo slegt uyt met de slang als de arme kraen, de welke ging om haer in den nood by te staen, en het by na door de dood moeste bezueren, ende er niet zonder kleerscheuren afgeraekte, alzo zy er haeren poot verloor. Zoude men nu niet regtmatig by de slange de Hollanders mogen vergelyken, ende by de kraen het huys van Oostenryk? my dunkt van jae; want even als de slang door listen de kraen tot zig heeft getrokken, om

haer tot haer eygen ondergang, hulpe te bieden; even hebben de Hollanders gedaen: als wanneer sy door hunne vyanden waeren aengerand, hebben sy met veel listigheyd telkens den bystant verzogt van het Huys van Oostenryk, ende als sy den zelve hadden bekomen, keerden sy gelykelyk hunne wapens met de tegenpartye tegen het zelve; zoo dat het 'er zonder kleerscheuren niet af geraekte, gelyk de kraen; het heeft zig dan ook langen tyd stil gehouden als de kraen, maer nu ziende dat den tyd voordeelig is om wraeke te nemen over de aengedaene ongeregtigheden, zoo wilt het de zelve niet meer uytstellen; want dit volk, zegt den Keyzer, hebbe ik sedert vele jaeren gekent, ende noyt is 'er getrouwigheyd in hunnen handel te vinden geweest; sy hebben altyd eene honing-vloeyende stemme gehad, ende iemant door minzaeme en zoete woorden weten te bejegenen; maer de galle van listen en laegen draegen sy in hun hert ende hunnen handel is vol bedrog en schelmerye, om hunne goddeloosheyd zullen sy eenen uytgang hebben als den goddeloozen Antiochus, die zig niet geschaemt hebbende den Tempel van Jeruselem te berooven van zyne goude en zilvere vaten, met een eyffchelyke dood is geslaegen geweest: om hunne bloeddorstigheyd, waer over het martel-bloed wraek roept, zullen sy beloont worden als den wreeden Koning Adonibefech, dien naer dat hy seventig Koningen hadde teenen en vingeren afgekapt; op dat sy met hunne knuyften zouden de brokkelingen syn 'er tafel vergaederen, hun als honden tot nooddrufft wordende toegeworpen, door den kloeken veld-oversten Judas is overwonnen, die hem het zelve lot heeft doen ondergaen; wanneer hy uytriep in deze uytterste ellenden: seventig Koningen heb ik de teenen en vingeren afgehouden, op dat sy, knuyfende, den toegeworpen afval myn 'er tafel zouden verzaemelen; zoo ik hun gedaen hebbe, heeft den Heere my weder geloont. Om hunne hooveerdigheyd zullen sy de zelve onheylen beproeven, als den trotschen Aman; dezen wilde geëert worden boven al dat in het gantsche Ryk

was van Assuerus, onderdrukkende ende de dood zweerende aen het volk Gods; maer hoe is het met hem afgeloopen? Synen eer-stand was van klynen duer, nouwelyks hadde hy de galge tot onrechtveerdige straffe van het volk Gods bereyd, ofie hy wierd eerst aen de zelve opgeknoopt: om hunne overvloedende rykdommen, vrekke gierigheyd ende hoereryen, zullen sy gelyk gestelt worden aen den ondeugenden Balthazar; terwylen dezen in vollen zwier zat aen syne tafel, uytgelacten in alle wellusten, belegerden syne vyanden de Stad van buyten, ende Gods vinger schreef syn dood-vonnissen synen ondergang op den muer der kamer, daer hy syne wellusten den vollen toom gaf: om hunne vermetentheyd ende wonderlyke stoutheyd, daer sy de goed-aerdigheyd van den grooten Josephus mede tergen, zal het met hun vergaen als met den vermeten Senachrib, die onbevreesd te velde trok tegen het volk Gods, alhoewel hy genoegzaam synen ondergang konde voorzien; maer Gods Engel is in syn leger gevallen en heeft het gelykelyk verslagen: van uwe goddeloosheyd, Hollander, word gy overtuygd door uwe Kerk-schendingen en andere onbetaemelykheden, hier voren opgehaelt: van uwe moordaedigheden ende bloedstortingen, door het aenranden der gezalfden Gods; die gy zoo onbermbertiglyk gedood hebt, als insgelyks hier voren is gezeyd: uwe hooveerdigheyd heeft in de voorgaende wonderbaere Gezigten ten allen kanten doorgestraelt, en wel voornaemendlyk in zwaere onderdrukkingen van het volk Gods, de Roomsche Catholyke Religie; van uwe woekerye, gierigheyd, wulpsheyd ende hoererye, zyn alle de geschiedenissen vol, ende van uwe vermetentheyd ende wonderlyke stoutheyd, geeft gy tot op heden toe nog blyken; maer de hand Gods die zal ook over u komen; ende alsdan zult gy te spaede om genaede smeeken, dan zult gy met den goddeloozen Caïn moeten uytroepen: Gen. 4. *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear.*

Dat is

Ik heb, ô boozen mensch! zoo groote kwaed bedreven,
Dat Gods regtveerdigheyd 't my nimmer kan vergeven.

Dog het waere veel beter, dat gy uwe wanhope ver-
keerde in boetveerdigheyd, ende de genaede van den
Alderhoogsten, met een rouwig hert afsmeekte, uytberf-
tende in deze oft diergelyke verzugtinge:

U oordeel, grooten Godt, is vol gerechtigheyd;

Gy steeds u meeste vreugd scheidt in bermhertigheyd;
Maer ik, boosaerdig mensch, heb zoo veel kwaed be-
dreven,

Dat u regtveerdigheyd 't my kwalyk kan vergeven;

Myn ongerechtigheyd in uwe magt nu laet

De kiezing van de straf, tot boeting van myn kwaed:
De traenen die ik siert en langs myn wangen vloeyen,
Verdieneen geen genaed'; laet dog geen gramschap
groeyen,

Koelt u gemoed deez' keer en stelt my nog eens vry
Met regt mogt gy my slaen en uwe straf vergrooten;

Maer Heer waer zult gy slaen daer is geen plaets in
my,

Oft z'is met 't dierbaer bloed van *Jesus* overgoten.

Eynde van het eerste Deel.

